PIERRE L' ERMITE

KAKO SAM UBILA SVOJE DJETE

PIERRE L'ERMITE

KAKO SAM UBILA SVOJE DIJETE

ILUSTRACIJE OD L. GIGNOUXA

KNJIŽNICA DOBRIH ROMANA
UREĐUJE DR JOSIP ANDRIĆ
IZDAJE HRV. KNJIŽ. DRUŠTVO SV. JERONIMA
SEDMO KOLO / MCMXXIX / KNJIGA 27. i 28.

JERONIMSKA KNJIGA
TRISTA TRINAESTA

TISAK ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA U ZAGREBU

Kako sam ga ubila...?

To baš hoću da vam kažem.

Ja to hoću, jer me šutnja razapinje.

Brijač kralja Mide nije mogao da šuti, a radilo se tek o veoma neznatnoj tajni.

Otišao je daleko, vrlo daleko u neku ravnicu, na obalu trskom sakrivenoga jezera i ondje je vičući izrekao svoju tajnu, to jače, što ju je dulje prigušivao.

I ja sam htjela da vičući otkrijem svoju...

Budući da toga nijesam mogla učiniti u svojoj okolini, otišla sam daleko, vrlo daleko, do jednoga od onih svećenika, koji sa svojom reverendom bijahu užas mog života.

I rekla sam mu sve...

On ne će moći da vam sve to ispripovjedi, no ipak će reći dosta toga, da jedni razumiju, a drugi da pogode...

Sigurno je međutim to, da sam ja, mati — o koliko li divote u toj riječi! — ja, mati... ja, njegova mati... ja, koja ga ljubljah, koja sam barem mislila, da ga ljubim, ja sam učinila ono, čega ni zvijeri ne čine: ubila sam svoje dijete... ubila, velim vam!

A nijesam ga ubila u srdžbi, u času, kada čovjek više nije pri sebi.

Ne, ubila sam ga hladnokrvno, polagano... Ubila sam mu dušu i tijelo... za vremenitost i vječnost.

Sada razumijete, da me taj zločin davi... da moram otvoriti usta... da glasno iznosim svoje zlodjelo: Ubila sam svoje dijete!

A kako?

Čitajte, što slijedi...

COMMENT J'AI TUE MON ENFANT

I.

Danas je poslije podne kapelan Firmin čvrsto odlučio, da uredi svoj pisaći stol u svojoj pisarni. Riječi »čvrsto odlučio« činit će se možda kome veoma preuzetne za tako čednu stvar. Osobito svjetovnjacima, koji i ne sanjaju, kako je naporan život svećenika u župi.

Okupljen sad ovim, sad onim župljanima, tako da je do podne jedva odslužio svoju misu, nije mladi svećenik prije podne mogao ni da pomisli, da se dade na uređivanje. A večeri je trebalo posvetiti katehizaciji, organizacijama, pohađanju bolesnika, pa drugim kojekakvim službenim pohodima, a trebalo je rješavati dopise, pripravljati predavanja i t. d. Onda nije čudo, što su se na kapelanovom pisaćem stolu spisi i razni listovi bili naslagali malo pomalo u dvije nesimetrične piramide. Podigli su se ti spisi i na ormare, popeli se na stolice, raširili se štoviše i po podu . . . No sad je toga bilo već više, nego što se dalo podnijeti.

Trebalo se dakle dati na spremanje. Nudili su mu se drugi, da će to mjesto njega učiniti, ali kako mogu drugi znati, što se od svega toga može baciti, a što treba sačuvati? I tako se mladi svećenik odlučio na taj posao. Odložio je ovratnik i manžete, pa obukavši najstariju reverendu počeo je da prekapa po gomili spisa i dopisa. Neke je bacao, neke raz-

dirao, a neke (ali samo malo njih) opet stavljao na stranu.

U času, kad počinje ova pripovijest, mladi je svećenik već bio dosta toga pospremio i dospio do na vrh svoga prvog ormara, na kojem su se u strašnom sloju prašine, a u priličnoj hrpi, sakrile zaboravljene bilješke, neotvoreni listovi, dopisi, na koje je još trebalo odgovoriti i t. d.

Pisarna, koja se još malo prije nalazila u kakvom takvom redu, izgledala je u tom času poput staroga magazina kakvoga židova knjižara. Kapelan je bio sav siv od prašine, ruke su mu bile crne, bilo ga je upravo ružno onakva vidjeti, — kadli netko pokuca lagano, diskretno jedamput... drugi put na staklenim vratima.

Kapelana kao da obuze val nestrpljivosti:

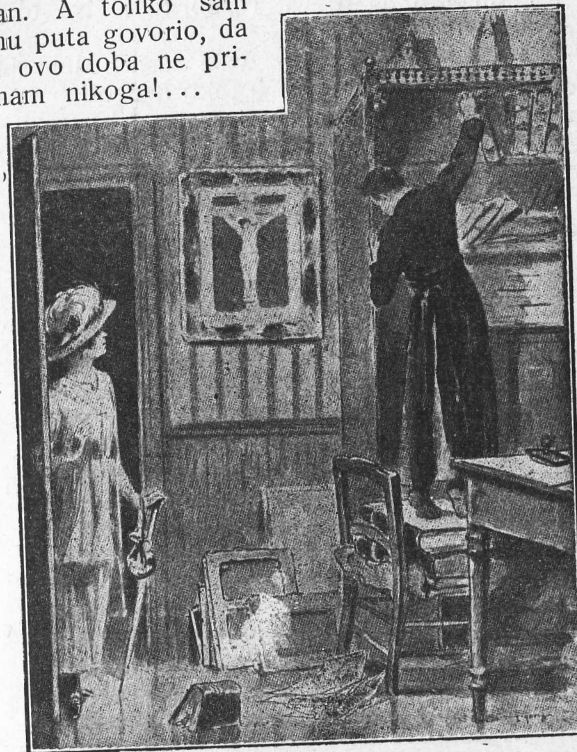
— Eto, tako čovjek ne može ni pô sata biti na miru!...

Ako je tako mislio, onda je doista pretjerivao, jer je već bio protekao dobar sat, otkako se prepustio bijesu sređivanja, koji ga bijaše zahvatio. Pomisli, da je to kakav činovnik, jer župljani, a osobito župljanke znale su dobro, da kapelan prima samo prije podne, pa ma koliko svijeta bilo.

— Naprijed! poviče neprijaznim glasom.

Vrata se otvoriše. I nastao je ovaj prizor: Na stolcu je na debelim knjižurinama stajao kapelan držeći u ruci kup knjigâ. A tamo dolje na vratima stajala je lijepa, otmjena mlada žena, koja je stala da se ispričava. Imala je na sebi svijetlu haljinu, lagan šešir, pa suncobran od bijele svile, a na njemu držalo od izdjelane slonove kosti. Bila je izvanredno dotjerana i elegantna, tako da je u isti mah davala dojam nadvojvotkinje ili supruge veoma bogatog industrijalca...

— Kako mi je taj glupavi Švicar*) mogao pripustiti takav posjet? — pomisli u sebi kapelan. A toliko sam mu puta govorio, da u ovo doba ne primam nikoga!...

NA VRATIMA STAJALA JE LIJEPA, MLADA ŽENA...

No da se taj neugodni prizor ne dulji još više, kapelan se onako prašan, kakav je bio, nasmiješi, što je ljubeznije mogao:

— Gospođo, oprostite, što vas ovako moram primiti!...

*) Crkveni stražar u posebnom odijelu, kakvi su u običaju u Francuskoj.

No na gospođi se nije vidjelo, ni da je zbunjena, ni da je postiđena. Otmjena držanja, s glasom kao da pjeva, razborita i živa oka ona će:

— Ne ispričavajte se, vele časni! Meni je neugodno, što vas bunim u tako nezgodno vrijeme, jer je očito, da vam smetam. Vi uređujete svoju pisarnu... trebali bi doći malo k meni, da i moju uredite!...

— Nijesam više mogao ni ulaziti u nju, kakva je bila.

— Poznam ja to...

— Jeste li jako zaposleni?

— Uistinu imam veoma mnogo posla!...

— Imate li mnogo djece?...

— Samo jedno, no i to jedno mi zadaje briga, kao da ih je dvanaest.

Svećenik je pogleda u čudu.

— Zbog njega sam i došla danas k vama. Švicar mi je dobro rekao, da primate samo prije podne, no prije podne ja kao da i ne postojim. Mislila sam tada, da ćete biti tako dobri, pa me primiti iznimno, samo jedamput, ubogu, jadnu majku...

— Ali u kakvim prilikama!...

— To ne smeta! Kad govorim o svom mališu, onda ništa drugo ne vidim, onda ni na što drugo ne mislim.

— A kako se zove taj vaš mali?

— Dominik!

— Veoma lijepo ime!

— Zar ne? To vam je pravi anđeo. A ne govorim ja toga zato, što sam mu mati, nego zato, što je tome uistinu tako. U Šumi*) se svi za njim okreću, da mu se dive... Što se pak

*). »Bois de Boulogne« (»Bulonjska šuma«) najveći je pariški park. Parižlije ga ukratko zovu »Bois«, Šuma. To je ime po svoj prilici dobio zbog toga, što je uređen na engleski način, t. j. prirodni su njegovi elementi većinom zadržani.

tiče njegove duše, ona vam je divna. To vam je ljubezno i tankoćutno biće... O, njegova mamica! Kad biste vidjeli, kakvim je okom gleda, kad joj uveče s obje ruke ogrli vrat, prije nego li ga njegova učiteljica odvede na spavanje!...

— Koliko mu je godina?

— Devet. Uostalom doskora ćete ga vidjeti, jer ću vam ga dovesti, da ga upišete u vjeronaučni tečaj. Zamolit ću vas štoviše, da ga postavite uz dobru i svakako zdravu djecu. O kad biste vi znali, kako ga brižno čuvam, da se ne zarazi! On ide na šetnju samo sa mnom ili s gospođicom. Nikad se ne vozi u iznajmljenom automobilu, a pogotovu ne u podzemnoj željeznici. Vozi se samo u mom automobilu.

— Pa taj mali mora da je uvijek bolestan...

— Nije uvijek, ali često. Zašto mi to govorite?

— Često sam opazio, da sinovi jedinci, njegovani tolikom brigom i truli od razmaženosti...

— Truli!...

— Govorim općenito. Opazio sam, da su mnogo slabiji od drugih, a u isti mah više zahtijevaju nego li ostali. Moja je majka, gospođo, bila najmlađa od njih dvanaest...

— Dvanaestero djece, Gospode!...

— Dominik će se pod vjeronaučnim satom nalaziti uz jedanaesto dijete jedne od naših najboljih župljanki.

— Vele časni, vi me baš zastrašujete!...

— Nipošto! Zasada mi vi zadajete straha. Imate samo jedno dijete, a čini se, da ste ga suviše odgajali pod staklom poput nježna cvjetića!

— Vidjet ćete ga. Ne sudite prije vremena.

— Velim vam unaprijed, da su moji nazori o odgoju nepromjenljivi. Prije svega ne volim onu djecu, u kojih je odviše nježno zdravlje.

— Ta molim vas...

— Manite sada s tim vašim »Molim vas«! Ne smije se u toj stvari učiniti nikakva nerazboritost, nikakav smioni čin, koji bi bio bez koristi. Moramo naprotiv malo pomalo u djetetu izgrađivati moralnu ćud, moramo ga upoznati ozbiljno, no ipak kako treba, s pogiblima, koje ga čekaju ne u dalekoj budućnosti, nego sjutra; moramo mu naročito izgraditi snažnu savjest. Ako je nježan, moramo ga učiniti jakim. Ako je jak, moramo ga učiniti dobrim. A iza toga ćemo mu reći: »Pođi s milošću Božjom prema budućnosti, pokaži svojim radom, da si koristan ljudskom društvu!«

— Ta, vele časni, to baš i ja mislim... No morate uvidjeti, da je Dominiku tek devet godina, pa da prema tome to kovanje duše može još da pričeka. Siromašni cvjetić! Ta pomislite, tek se jučer rodio...

— Recimo, da je prekjučer. Živi li mu još otac?

— Njegov je otac umro.

— Je li tome već davno?

— Bit će tome već više godina.

— Bit će?

Pogledi im se ukrstiše poput dvaju misterioznih pitanja.

— Moj je muž bio u kolonijama... To bi bila jako duga pripovijest, da vam je ispričam... i ne baš vesela! Baš zato i ljubim toliko toga mališa...

I kao da se jednim gestom otrgla nenadanoj viziji, potamnjele joj se oči rasvijetle zrakom radosti.

— Ponovno vam velim... vidjet ćete ga, moga mališa... i ljubit ćete ga... Učinite iz njega čovjeka!

— Gospođo, nijeste mogli završiti razgovor drugom riječju, koja bi me više radovala. Pokušat ću, da iz njega učinim čovjeka i kršćanina.

— Ali najprije čovjeka.

— A zašto ne i jedno i drugo? Građa će biti čvršća!

— Uostalom ja vam ga povjeravam...

Smiono mu pruži svoju ruku u bijeloj rukavici, pogleda ga dobro u oči i ponovi onu rečenicu, u kojoj se činilo, da se sva nalazi:

— Vidjet ćete mog mališa!...

— Vidjet ću ga dakle! odvrati on uz smiješak iskusna pariškog svećenika, a činilo se, da je i on sav savcat u tim riječima.

— Do skorog viđenja!

— Što prije, gospođo, bude bilo moguće!

II.

Kad je gospođa već bila otišla, pisarna je kapelana Firmina bila još uvijek jednako zaprašena i neuredna. No nad tom prašinom i nad tim neredom lagano je lebdio neki neodređeni, a ipak otporni i ugodni miomiris, što ga je kapelan još i sjutradan našao.

Posljedica toga pohoda bila je ta, da je svećenik s nekom radoznalošću očekivao toga glasovitoga Dominika, to čudo od dječaka, za kojim su se okretali prolaznici i s kojim se malo koje dijete moglo da isporedi.

Pojavio se na dan otvorenja vjeronaučnih sati. Kako je obuka bila izjutra u 9 sati, dovela je dijete odgojiteljica, koja je obično bila nazivana »gospođica«.

Budući da ga još nije poznavao, kapelan ga je smjestio kamogod. Uostalom ovoga se dana kapelan nalazio kao na živom ugljenu. Dva dobra tuceta djece došla su s čvrstom odlukom, često i upućeni od roditelja, da budu

prvi u prvoj klupi. Bivalo je tom zgodom i malih sukoba, slično kako to biva u krleci kanarinaca. Dok je spor postojao samo među djecom, lako bi se riješio, jer kapelan iz principa nije činio nikakva razmještavanja. Ovakav bi se spor konačno svršavao tako, da bi se djeca dobro »složila«, kako se veli u vojsci. No stvar je postajala težom, kad bi se roditelji umiješali i bezobzirno bacali na tezulju, što je veoma daleko od vjeronauka, t. j. svoje političko mišljenje ili bogatstvo. Kad bi, na primjer, gđa pl. N., dobro poznata roajalistkinja, ili gospodin Z., vatreni bonapartist, ili gđa Y., supruga ravnatelja Narodne Banke, doznala, da je njezin potomak jednako cijenjen kao i djeca republikanskog ministra, pa makar i bio predsjednik Republike!... Tada bi satovi vjeronauka postali kao neko zatvoreno polje, iz kojega se kapelan izvlačio svojom strpljivom filozofijom, jer te stvari imaju neku nutarnju logiku i teže neprimjetljivo, ali neizbježivo prema svojoj osi.

Ova je godina bila brojčano osrednja, a poteškoće staleža, plemena ili dinastije bile su dosta brzo riješene.

Na koncu prvoga sata predstavila je »gospođica« Dominika kapelanu. Ona je htjela, da Dominik bude posljednji, i to bez sumnje zato, da bi se mogli slobodnije i nesmetano razgovarati.

Gospođica je bila plava Bavarka, a govorila je njemački, engleski i francuski. Ona je s istim uvjerenjem kao i Dominikova majka ponovila pohvale o svom učeniku.

Dok je izgovarala sve hvale o dječaku, svećenik je sjedio uza svoj pisaći stol, koji se nalazio kraj ograde svetišta, i promatrao glasovitog, malog Dominika.

Bio je doista simpatičan. Bio je srednjega stasa, a potpuno modra odjeća s mornarskim

PREDSTAVILA JE DOMINIKA KAPELANU . .

ovratnikom izvrsno mu je pristajala. Oči su mu bile poput nebeskoga plavetila, a kosa veoma

plava. Vidjelo se na njemu, da je razborit, dobro odgojen, no i veoma plašljiv.

Dok je gospođica pretjerujući produljivala svoj pohvalni govor, kapelan je pozorno promatrao dječaka. A činilo se, da je taj pohvalni govor Dominika stavio u nepriliku. Razumije se, da bi volio biti u Šumi na igri nego li ovdje.

— Dobro dakle, završi kapelan, sada poznam Dominika. Obećajem, da ću na nj posebno paziti i pokušat ću da iz njega učinimo čovjeka, kako me je to zamolila njegova dobra majčica.

To je bio prvi sastanak. Kapelan je promatrao i gospođicu i Dominika, kad su odlazili. Gospođica je bila krepka stasa i otmjena, a on plašljiv, bojeći se, da ne prouzroči ma i najmanju buku, da ne zapne o stolac. Stupao je pri koncu samo na prstima, kao koza po jajima.

Taj prvi sastanak ponavljao se gotovo kroz dvije godine dana, uvijek s istim riječima i jednakom vanjskom formalnošću. Kapelan nije zapravo ni znao, kakav to posebni posao izvršuje pod pokrivačem svjetovne naklonosti.

Zatim je došla prva sv. Pričest.

Dijete se za nju dobro bilo pripravilo, očistilo je temeljito svoju dušu. Budući da je uistinu mnogo radilo, budući da su njegove zadaće uvijek bile savršeno naučene, a bilješke točne i uredne, kapelan ga je imenovao »nadzornikom«, a da mu time nije iskazao nikakve posebne milosti. Takva »nadzornička« služba izazivala je uvijek zavist u drugih, a baš ta zavist bila je za majku »nadzornikovu« najveće veselje. No Dominik je uistinu bio dobro dijete i bez sumnje jedna od najljepših duša među svojim drugovima. Razumije se, da je mali dobio svu silu darova, a kad je sjutradan izjutra kapelan Firmin pohodio njegovu obitelj —

gospođa Yholdy, Dominikova majka, posebno ga je za to bila zamolila, — vidio je ondje cijeli muzej.

Bilo je ondje svega, počevši od raspelâ, sve do pucetâ za manšete, pa divni jedan pomorski kronometar, što ga je poklonio gospodin Anastazije, dječakov stric.

Izgledalo je međutim, da je Dominika malo zanimalo sve to obilje, koje mu je oduzelo i onu radost, što je u djetinjim dušama proizvode želje.

U kapelana su se tada počele rađati ove misli: dijete ima uza se svoju majku, gospođu Yholdy, strica i odgojiteljicu. Otac mu je umro, a prijatelji njihovi, čini se, da su doduše veoma brojni, ali obitelji previše tuđi. U krugu tih osoba dijete je izgledalo tako osamljeno, tako strašljivo, da je kapelan upravo osjećao, kako se u njemu budi sućut, premda je to čuvstvo u početku potlačivao.

Mladi svećenik bio je sin radničke obitelji, doduše dosta bogate i čestite, ali radničke. Otac mu je bio namješten u tvornici vagona. Kapelan je bio veoma ozbiljno odgojen, te se već od prve mladosti priučio životnoj borbi odnoseći posvuda prve nagrade svojim vlastitim trudom. Bio je, kako se ono veli, »dijete svojih djelâ«. Stoga mu je i bila u krvi neka sklonost, da bude stroži prema onim svojim župljanima, koji su se rodili na vrhuncu socijalne ljestvice. Zahtijevao je od njih neku ravnotežu između njihova socijalnog djelovanja i nebrojenih prednosti, što su ih u svojim raskošnim zipkama našli: profinjeni način života, poznavanje mnogih jezika, svjetski odgoj, višeškolska naobrazba, putovanja u prekrasne krajeve, pa ona moć, što je daje novac i mnogobrojne veze, i t. d. Kad bi naprotiv njegovi mali župljani bili svijesni svoje buduće

odgovornosti, a osobito kad bi se na nju pripravljali, kapelan je bio vrlo dobar prema njima. To stanovište mladoga kapelana bilo je posve ispravno, jer tko hoće danas-sjutra organizovati i voditi ljude, mora biti pripravan na mnoge i velike poteškoće.

Ali, kad bi djeca mislila samo na korist i užitak, kada veliko ime ili ugledan socijalni položaj nije pred njihovom savješću značilo isto, što i velike dužnosti, tada bi kapelan bio strog prema njima. Za njihovo dobro i da probudi u njima zaspalog čovjeka, znao bi da im govori:

— Vi ste nepotrebni ukrasni predmeti, prefino zašiljene olovke, s kojima domovina ne će moći da piše svoju veliku povijest...

I Dominik je pokupio nekoliko takvih prišivaka, no oni su na njega tako snažno djelovali, da se kapelan odsada čuvao sličnih riječi. Dječak mu je uostalom tako otvoreno razjasnio svoj položaj: poznavao je svoje dužnosti, znao je, da je bogat, vrlo bogat i nažalost sin jedinac, premda bi toliko želio, da još imade braće i sestara... Imao je ozbiljnu volju, da se pripravi za buduće dužnosti, ali se osjećao slabim, veoma slabim. Nije u njega bilo »moralne kralježnice«...

U tom djetinjem očitovanju kapelan je čitao istinu kao u otvorenoj knjizi. No uzalud se pitao, kakav je bio otac dječakov, njegov karakter i kakav je nasljedni teret natovario svome potomku. O tom kapelan nije znao baš ništa. To uostalom nije bilo ni baš tako važno, jer dječak je očito primio mnogo toga od svoje majke, kao što se to često događa. Bog naime obično čini, da dječaci budu slični majci, a djevojčice ocu. Jer drukčije bi muškarci od ženskih bili previše odijeljeni, pa bi se time

uništila ona izmjenična simpatija, što ju je Bog stvorio između oba roda.

Dominik je doista bio posve nalik na svoju majku.

Kapelan je doznao jednoga dana, da je ta majka kreolka. Dječak je dakle hereditarno bio opterećen još više, nego što je kapelan u početku mislio. Stoga je još jače zaželio, da uzdigne dijete iz sadašnjega položaja. Nadao se, da će skovati u dječaku jaku volju ljubavlju, poukom, pa dječakovim sudjelovanjem pri karitativnim djelima, najprije laganima, a poslije sve težima.

Kad bi Dominik govorio i otkrivao svećeniku svoju dušu, kapelanu bi se često činilo, kao da se nalazi pred utopljenikom, koji viče za pomoć.

Dominik je htio da bude »čovjek«. Pa i njegova mati bila je izrazila tu želju. Nije doduše pravo shvaćala, što to znači, ali je ipak za tim težila, jer se bojala, da im obitelj ne izumre. Ali teški baštinjeni teret pritiskivao je k zemlji ovu mladenačku dušu, koja je težila za zračnim visinama. Kapelan je odlučio, da Dominiku u tome pomogne, pa je zato prije svega nastojao, da se ne prekine veza između njega i dječakove duše.

Zbog toga je i prihvatio u više navrata poziv gospođe Yholdi te je ručao u njenu raskošnom stanu. Sjedili bi tada u prekrasnoj, upravo kneževskoj blagovaonici, gdje mu se Dominik pričinjao kao neki ukrasni predmet, oko kojega su se vrzle sluge s nekim hladnim prezirom.

Pokazali su mu tada u velikom salonu sliku gospođe Yholdy. Naslikao ju je neki moderni slikar, koji najradije slika egzotične gospođe. Kapelan je pomilovao i psića, koji je također bio po modi. Izgledao je kao kakva stonoga,

a nabavili su ga iz Kitaja za 500 franaka. Bio je tako debeo, te se činilo, da će mu se raspući ona prekratka koža. Kapelan se divio također zbirci lepeza i bonboniera, te je tu potrošio više večeri na beskorisno čavrljanje.

No mladi svećenik ipak nije uzalud izgubio to vrijeme, jer je i gospođa i gospođica došla do uvjerenja, da je Dominikov katiheta uistinu veoma ljubezan čovjek i da mu bez straha mogu povjeriti Dominika, kakogod dugo to bude htio. Osobito se za kapelana oduševljavala gospođica, i to zato, što je on dobro govorio njemački.

To je bio početak i u isti mah već jedan uspjeh.

Premda je mladi svećenik uvijek mrzio kartanje, ipak je jedne večeri prihvatio partiju bridge-a. Iza toga mu je gospođa Yholdy dopustila da jednom povede Dominika u svoj »patronage«*) u predgrađu, što ga je s velikim veseljem osnovao i spojio sa svojom kapelanskom službom. Gospođa nije pravo shvaćala veličinu i značenje danoga dopuštenja, pa je zato zahtijevala, da se taj pohod ima obaviti u pratnji kapelana i jedino onda, k a d d j e c e o n d j e n e b u d e b i l o! Jer čovjek može tako lako ugrabiti škrlet, pa još zaraziti i druge.

Dominik će međutim smjeti da pomogne kapelanu pri opravljanju božićnog drvca. Gđa Yholdy poklonila je bor, a Dominik će smjeti da crvenim nitima priveže na nj nešto jeftinih igračaka i slatkiša. No sve se to dogodilo samo zato, da se ugodi kapelanu Firminu.

Oh, taj zanimljivi mladi svećenik!...

*) Svaka veća župa u Francuskoj, osobito u gradovima, ima t. zv. patronages (patronaže), u kojima se omladina prosvjetljuje i zabavlja u katoličkom duhu.

Mladi kapelan pozvao je i gospođicu, da ih prati. Učinio je to takvom dobro smišljenom vještinom, za koju nije nikad ni mislio, da je ima u sebi.

I tako se jednoga dana dogodilo, što nitko ne bi bio očekivao: Dominik, praćen od gospođice, sišao je s obiteljskoga automobila pred velikom jednom drvenom barakom. Ta se baraka nalazila na razrovanom zemljištu, gdje se bacao izgorjeli ugalj i drugo smeće. A u blizini bile su same male kućice, priproste i trošne. To je bio »patronage«!

Baraka se veoma jednostavno dijelila na tri dijela: u dvoranu odraslih, u dvoranu srednjih i u dvoranu malenih. Sve su dvorane bile jednake jedna drugoj, tek je dvorana srednjih imala i knjižnicu. I to kakvu knjižnicu! Kako su samo raskošni bili uvezi knjiga!... Dvorana odraslih bila je mnogo bogatija. Imala je biljar. I to kakav biljar! Sukno je na njemu bilo posve izlizano i nebrojeno puta pokrpano, a kugle su bile raspucane i oljuštene. Ta je dvorana imala i neku zbirku oružja, ali veoma neskladnu. Oružje ove zbirke pokupovali su negdje kod staretinara, a mnogo su toga donijeli i drugovi, dok su obavljali vojnu službu.

— Kad bi to mama vidjela! poviče veselo Dominik.

— Jest, kad bi gospođa to vidjela! ponovi ozbiljno gospođica poskakujući po neravnom tlu i pridižući svoj elegatni kaput.

III.

Božićno drvce zabavljalo je Dominika i gospođicu. Oni su uostalom bili došli, kad je drvce već bilo skoro gotovo. Bili su kupili za nj nešto nakita, od kojih su neki bili i odviše lijepi, a drugi opet veoma jeftini. Ni jedno ni

drugo nije imalo smisla za siromaha, osobito za siromaha našeg modernog vremena. Blago onomu, tko razumije nevoljnika i siromaha! A oni nijesu siromaha razumijevali.

Kad su izlazili iz patronaža, bilo je oboje zadovoljno s tim izletom, tek su s nekim pritajenim strahom pogledavali na one jadne kućice, koje su oko patronaža činile kao neki okvir bijede. Automobil je međutim dva puna sata čekao baš pred praonicom rublja, a pralje bez sumnje nijesu poštedjele svojim jezicima aristokratske došljake. To je kapelana uznemirivalo. No divne one svećenike, koji se bez krzmanja žrtvuju svomu zvanju, prati posebna neka providnost.

Šofer je našao ondje nekog svog zemljaka, postolara u neuglednoj daščari, i razgovarao s njime u svome narječju. Uz to su pili i nešto vina, da tako prikrate vrijeme čekanja.

Mnogi izvjedljivo gledali u Dominika i gospođicu, dok su ulazili u raskošni automobil. No oboje je shvatilo poglede jedino kao znak udivljenja te dođoše u veselu raspoloženju na Elizejske Poljane.*) Gospođica je opisala izlet romantičnim izrazima, a Dominik je pod utjecajem oduševljenja malo pretjerivao u pripovijedanju poput mladića, koji se vratio s prvoga lova. Gospođa Yholdy smijala se od svega srca, a kapelan je međutim osvojio prikladno tlo za daljni rad.

Iza nekoliko mjeseci je učinio novi pokus, ovaj puta nešto ozbiljniji. Dominiku je već bilo četrnaest godina, pa ga je nakanio jednom povesti samoga u patronaž. Nije to bilo zato, što je možda želio gospođicu ukloniti iz društva — to bez sumnje ne bi uspjelo bez velike oluje — nego tek zato, što je htio, da Dominik održi odraslima predavanje o fotografiranju.

*) Najljepši dio grada Pariza.

I toga je dana kapelan bio na ručku kod Yholdyevih. Gospođa Yholdy cijenila je sve više i više njegovu nazočnost, a kapelan Firmin ju je međutim bio već dobro prezreo. Shvatio je sposobnost njena shvatanja te nije nikada prelazio granice te sposobnosti. Trudio se, da se prilagodi njenim mislima, pa da tako i njoj učini koje dobro, no prije svega zato, da uzmogne nastaviti i proširiti svoje nastojanje oko Dominika. Cilj mu je bio uvijek isti: da učini iz njega čovjeka. Svećenik je odabirao sredstva, napredovao je ili ostajao na istome mjestu prema tome, kakve su prilike. Tada je gospođa Yholdy Dominiku prvi put dopustila večernji izlaz, ali uz uvjet, da ga kapelan svakako prati na odlasku i povratku. S mladićima patronaža se uostalom moglo govoriti tek poslije pola devet, jer su svi bez iznimke bili po danu uposleni, premda neki nijesu bili stariji od Dominika.

Za ono nekoliko dana prije tog večernjeg pohoda kapelan je nastojao, da u Dominiku probudi pouzdanje u samoga sebe. Dijete se bavilo fotografiranjem kao i svi ostali amateri, ali da mu predavanje bude što zanimivije, kapelan Firmin mu je svjetovao, da malo tačnije prouči stvar te da se malo uputi i u fotografiranje s bojama. Dominik ga je poslušao u svemu, napisao u tančine svoje predavanje i što više naučio neka mjesta napamet. To dakako nije rekao kapelanu.

Taj prvi dodir s naučnicima i mladim radnicima bio je za Dominika i njegovu okolinu uistinu velik događaj. Da to kapelan Firmin nije tako obzirno, a opet odlučno zahtijevao, nikada do toga ne bi bilo došlo. Dominik je bio cijeloga tjedna uzbuđen, kako će to predava-

nje proći. Dao se ošišati, uveče onoga dana nije ni jeo, a temperatura mu je porasla na 38 stupnjeva. No toga nije rekao majci, kad ga je zagrlila i pitala, zašto je tako ugrijan.

Kapelan je naprotiv došao po nj posve miran, kao da za nj nema jednostavnije stvari na svijetu.

Dominik je stupao uza nj poput mudra mladića, a svoj fotografski aparat nosio je na remenu preko leđa. To je bilo doduše malo smiješno za Paris i Parižlije, no kapelan ipak nije htio, da ga na to upozori. Došli su u neku prometnu ulicu, gdje su sve gostionice i kinematografi bili otvoreni. Neke su se djevojke stale hvatati željeza i vikati, kad su opazile svećenika. To je bila posve obična stvar, i nitko se nije na nju obazirao. Dominik toga uostalom nije ni mogao da opazi, jer mu je taj način javnoga vrijeđanja bio posve nepoznat.

Velika dvorana patronaža bila je rasvijetljena. Neki dječaci su se kartali ili su čitali, a drugi su se opet gombali ili bučno natjeravali. Sva su djeca pritrčala, da pozdrave kapelana i mladića, kojega još nijesu ni poznavali. Zatim su se opet povratili svojim igrama.

Dominik je uljudno odgovarao svima, koji su ga što pitali, kao da je u salonu svoje majke. Govorio je »vi« i malim deranima, koji su ga već tikali i koji su se jedva suzdržavali, da mu ne učine koju od onih lakrdija, što se patronažima brižno prenose iz koljena u koljeno.

Iza toga su pošli u dvoranu, gdje su bili odrasliji, koji su se ozbiljno, no ipak veselo kartali. Dominik dakako njihove igre nije razumio i nije mogao da pojmi, kako nekome boravak u toj dvorani može biti prijatan.

Nekoliko je radnika stajalo oko peći i slušalo, gdje se čita pismo, u kojemu se jedan

njihov drug, sada vojnik u Africi, tuži, što ne odgovaraju na njegove dopise.

Svećenik je pristupio baš k tome društvu. Dominik je iz pristojnosti ostao po strani, ali doskora na kapelanov poziv pristupi i on sav ukočen i smeten bliže. Smijao se doduše, da se ohrabri, no u dnu duše bio je povrijeđen načinom, kako je bilo napisano to pismo, od kojega nije gotovo ni riječi razumio. A ipak je to pismo bilo veoma jasno, pa i za najmanjega dječaka iz četvrtoga odjeljenja. No Dominik, koji je govorio tri druga živa jezika, nije poznavao toga jezika, koji je i te kako aktuelan po patronažima u predgrađu. Pismo je glasilo ovako:

»Vele časni i svi vi stari stupovi patronaža!

Čini mi se, da ste bez ikakva milosrđa zaboravili na nas jadnike, koji se gnjavimo u pustinji i stepi. Već dva mjeseca nijesam primio od vas više vijesti, nego što imam franaka u novčarki.

Jučer smo se ljudski nahodali. No danas ležim među cvijećem, pod vedrim nebom u veoma udobnom položaju. Ležim tako i srdim se na vas...

Htio sam da vam pošaljem potpunu jednu crnačku opremu, što sam je neko veče u ljutom kreševu bio zarobio. Ali sada vam ne ću poslati ništa...

Pišite mi, pa ću i ja sa svoje strane učiniti, što mogu. Pomislite, kako mi je dosadno, kad još uvijek čitam naš »Glasnik« od mjeseca studenoga. Vidi se doista, da ne znate, šta je to pustinja, gdje vas sunce žeže bez milosrđa.

Budite dakle dobri prema životinjama! Pišite mi, molim vas, barem koji redak! A ja vam obećajem, da ću poslati krasnih stvari, samo ako mi budete ispunili želju.

A sada vas ostavljam, jer se sunce već diže... Oh, to matoro sunce, kome nikad nije zima. Čovjek ne može da nađe hladovine za svoju glavu, pa makar i na rukama hodao.

Pozdravlja vas odano vaše crnče, u koga je koža posve crna, ali duša bijela poput sira. Ovo posljednje na umirenje našem dragom vele časnom gospodinu, koji pazi osobito na dušu. Mavno Mouillard.

P. S. Primio sam Mémé-ov list. U Kenitru mora da putuje preko Marseille-a i Kaze. »In Ka Allah!...«

Mladići su zaokružili čitača, slušali i potiho se smješkali. Sličnih bi pisama često primali od mnogobrojnih svojih drugova, koji su zbog vojne službe bili razasuti po cijeloj domovini i po kolonijama. To je bio njihov način govora, to su bile njihove brige i njihova težnja za velikom obitelji iz patronaža. Kapelan Firmin ih je poznavao do u dno duše, te je brižno liječio njihove rane i ljubavlju ih odgajao, te je tako stvorio društvo odličnih mladića, koji su pod surovom vanjštinom sakrivali divnu i plemenitu dušu.

Dominik je međutim bio sav u strahu. Osjećao je, da je u tom društvu upravo smiješan sa svojim novim rukavicama, što ih je danas bio prvi put navukao, u krasnom kaputu s astrakanskim ovratnikom, ispod kojega je izvirivala bijela svila... Što će misliti o njemu ti kršni mladići?... I on je još došao, da im govori, da im održi predavanje o fotografskom aparatu, što ga je očajno držao u ruci!... Nikada... ne, nikada se na to ne bi odvažio. Ta možda se oni u fotografiranje razumiju bolje od njega... Možda ima među njima fotografa po zanimanju. A šta će onda on ovdje?

Ruke su mu klonule, a na sljepočice navirale su mu kaplje znoja. Gušio se pod teškim

krznenim kaputom, te je već unaprijed bio siguran, da će na povratku uhvatiti upalu porebrica ili pluća.

Kapelan je neprestano pogledavao u svoga uzrujanog štićenika. Predstavio ga je kao svog

DOMINIK PRVI PUT U PATRONAŽU

mladog prijatelja, koji je večeras došao s njime u patronaž. Rekao je i to, da taj njegov prijatelj izvrsno fotografira, pa ako im je po volji, može smjesta učiniti nekoliko snimaka. Neke slike mogli bi poslati i Mavru u pustinju, pa bi tako i njega obradovali.

Tim je riječima led bio smjesta probijen. Dominik se toliko bojao da govori, no bilo mu je mnogo lakše da radi. Aparat mu je uostalom pridavao neki privremeni ugled. A bio tu napokon i kapelan, koji će već znati spasti situaciju, kad bude bilo potrebno.

Zapalili su velike električne svjetiljke i postavili se u veoma lijepe skupine. Dominik je imao dvanaest ploča i sve ih je potrošio, jer je svakako htio da dobije dobre slike.

Sve je lijepo prošlo, kao da su ti mladići pogađali kapelanovu misao. Ti su dobri dečki uistinu surađivali s tom mišlju, iako sebi toga nijesu bili svijesni, te su se vladali baš kako je trebalo.

IV.

Željezo treba kovati, dok je vruće. Kad je Dominik ostavljao patronaž, rekao je kapelanu:

— Sjutra ću se rano dići, da razvijem fotografske ploče. Veoma sam radoznao, da li što vrijede.

Sjutradan iza sv. Mise, oko pola deset, navratio se kapelan k Yholdyevima.

Veličanstveno i tamno stubište pričinjavalo se, kao da još spava. Perzijski ćilim izgledao je poput zmije sa zlatnim šarama, koja probavlja obilnu lovinu pređašnjega dana.

Stari je sluga također još drijemao. Tri minute izakako je zvonilo, došao je polagano i tromo u svom ljubičastom kaputu, da otključa vrata. Kapelan je dakako bio toga dana prvi, koji je došao njegovim gospodarima. Kad je opazio, da još cijela kuća spava, uvidio je, da je počinio veliku nesmotrenost. Nije trebao povjerovati Dominikovim riječima. No sada je već bilo prekasno.

— Oprostite, došao sam da vidim, jesu li uspjele fotografije, što ih je sinoć snimio gospodin Dominik.

STARI JE SLUGA ... DOŠAO POLAGANO I TROMO, DA OTKLJUČA VRATA ...

Sluga pogleda začuđeno došljaka i razvali usta u polukrug. Svećenik je uvidio, da taj čovjek o svemu tomu nema ni pojma. Napokon je sluga ipak skupio nekoliko riječi:

— Gospodin Dominik? Ta on se još nije digao...

Kapelan se okanio daljnjega posla, a pogotovo nije htio da pita za gospođu Yholdy.

— Dobro je, doći ću poslije, reče silazeći niza stube.

Kanio je doista da se pred večer ponovno navrati, kad li poslije podne susretne mladića na ulici.

— No jesu li ploče dobre?

— Nijesam ih još razvio!

— Pa što ste radili cijelo prije podne?

— Boljela me glava i bio sam neraspoložen. Kasno sam se digao. Bojao sam se, da se nijesam možda nahladio, pa sam zato sinoć uzeo pilule za znojenje. A uostalom valjda i znate, da ja prije podne ni za koga ne postojim, kao ni mama...

— Idete li na vrijeme spavati?

— Ne, nego obično podosta kasno.

— Morate se na to naučiti, da rano liježete na počinak. Život vaš ne smije da raste poput divljaka, već ga morate upravljati čvrstom rukom. Ako želite, da iz vas nešto bude, morate bezuvjetno kod toga započeti. Hoćete li imati vremena sjutra na večer?

— Mama hoće, da je pratim u kazalište.

— Prema tome ćete opet kasno leći.

— Vidite, ne mogu da tome izbjegnem!

— Može se tome već izbjeći, ali očito je i to, da vas zadržavaju mnoge zapreke. Hoćete li još večeras moći da razvijete ploče?

— Već sam se obukao, a to je preoblačenje tako dosadno...

— Dajte ih dakle meni, pa ću ih ja razviti.

Kapelan je opazio, da je Dominika svojim zahtjevima stjerao u neugodni tjesnac. Stoga je i prekinuo razgovor o toj stvari.

Iza četiri dana došao je Dominik u sakristiju s malim svežnjem u ruci. Bio je opet odjeven po modi, a iz lica mu sijevala radost.

— Donio sam slike! Veoma su dobre!

Pošli su skupa u pisarnicu. Kapelan je pogledao slike i potvrdio, da su prilično dobre.

— Evo, što ćete sada učiniti: napravite toliko slika, koliko ima članova u odjeljenju za starije, pa dođite jedno veče te svakome osobno predajte sliku. Jeste li me razumjeli?

— Jesam i učinit ću to odmah, jer ću slijedeće sedmice imati mnogo posla u školi.

Došao je jedne nedjelje popodne, oko pet sati, kad svi članovi patronaža nijesu bili na okupu. Gledao je, kako se drugi igraju, i pričinilo mu se opet, da je upravo smiješan u tom priprostom društvu, gdje se svaka vrijednost pokazuje u pravoj slici. I počelo mu je bivati neugodno, što ima tako lijepo pomodno odijelo, poput snijega bijeli ovratnik, pa srebrom okovani štap i žute rukavice.

Dječaci su bili odložili kapute, te su se bučno i živahno poput mlade ždrebadi natezali oko njega. Hvatali se za njega, da se zaustave u okretanju, i gurali ga ovamo i onamo, a da nijesu pri tome ni sanjali, da je taj lijepi mladić dvadesetostruki milijunaš. On se međutim smješkao, da se prikaže hrabrijim. Bez sumnje bi se bio mnogo bolje osjećao u kojem velikom hotelu pri čaju.

Gombalo se ovdje sve u šestnaest, ali ta gimnastika nije ni u čemu bila slična onim satovima, što mu ih je davao neki profesor gimnastike u posebnoj dvorani i uz veliku plaću. Opazio je, da je dvorište bilo nasuto izgorjelim ugljenom, pa je stoga otišao u dvoranu za biljar, samo da ne ošteti svojih finih cipela na oštrom tlu dvorišta. Tu mu se pružao posve drugi prizor: neki su se mladići ozbiljno zabav-

ljali, a drugi su se natjeravali. Pri tome su podizali takvu gustu prašinu, da se Dominik već počeo bojati za svoje zdravlje. Koliko li mnoštvo mikroba mora da proguta pri svakom udisaju! O, kad bi ga majka vidjela ovdje! Ipak mu se činilo, da su ta djeca jača, živahnija i krupnija od njega. Izgledalo je, da se ne boje ničega, a on se strašio svake sitnice.

Vrijeđale su ga još mnoge druge stvari: njihov surovi govor, neprestano natezanje i ganjanje, pa i same njihove igre. Ta je li uopće moguće, da čovjek sa zanimanjem odigra partiju biljara ili karata? Kapelan mora da je svetac, kad može da ostane ovdje i da se dragovoljno zabavlja s ovim jednostavnim ljudima, koji u razgovoru ne iznose nijedne dublje misli... A ipak su mnogi među ovim mladim radnicima bili razboriti! No njihove misli bavile su se samo materijalnim stvarima: plaćom, pa životnim poteškoćama... Ima doduše među njima i takvih, koji su bili dosta naobraženi. To je moguće, ali zacijelo nitko od njih ne pozna Virgila ni Homera.

Pa ipak!... Dominik je silazio s jednoga »ipak« na drugo i nije nalazio čvrstoga uporišta. Jedna važna misao bila je za čas potisnuta drugom ne manje važnom.

Zar bi bilo potrebno, da troši svoje zdravlje nad grčkim i latinskim knjigama, da je razmišljao pred velikom, otvorenom knjigom »živoga života«? Istina je doduše, da grčki i latinski jezik profinjuju mozak i čine ga aristokratskijim, dajući mu pogled na četiri tisuće godina klasičnoga čovječanstva. No danas, kad se sa svih strana podižu temeljna socijalna pitanja, kad su se preobrnuli odnosi između radnika i poslodavaca, između slugu i gospodara, između djece i roditelja, zar nijesu danas ovi mladići, odrasli u uredima ili radionicama,

sasvim drugačije upućeni u pitanja svoga vremena, nego li on? Poput udaraca biča dolazile su mu na pamet kapelanove riječi: »Vi nepotrebni ukrasni predmeti!«

Uvidio je tada, da je rad u župskim organizacijama veoma težak: čovjek se mora neprestano baviti s radnicima, pratiti ih na svim njihovim putevima, biti neprestano u doticaju s njima potpomažući njihovo praktično znanje svojim teoretskim iskustvom i vjerom, O kakav bi to teret bio za njega, kakva sjena za njegov život, koji bi posve naravno mogao da bude sebičan i pun užitaka!...

Borba je započela u njemu. Njegova je volja govorila Bogu: »Gospode, ako hoćeš...« Ali njegovo tijelo, njegova ćutila i onaj bogataški obiteljski duh podigao se snažno protiv one pokornosti idealu: »Ta ti si poludio, ti si natražnjak! Ovaj te pop iskorišćuje! Ti spavaš, daj se probudi!... Ne zaboravi, da ti majka stanuje u jednoj od najljepših palača na Elizejskim Poljanama! Ne zaboravi, da si jedini baštinik dvadeset lijepih milijuna... i da ti ih nitko ne može oteti! Svijet je tvoj sa svim svojim opojnim užicima: život je tako lijep, Parižanke tako dražesne, kazališta zabavna, a putovanja tako zanimljiva. Ta otresi se toga popa!...«

U dnu duše Dominik je zapravo mrzio sve popove, ali — tu se radilo o kapelanu Firminu.

U toj duševnoj borbi Dominik je bio čas u jednom, čas u drugom taboru. Bio je nestalan, kao čep između dvije vodene struje. Te su ga neprestane borbe tako izmorile, da je bio nesposoban da prozre razloge jedne i druge strane. Takvo je bilo njegovo duševno stanje, kad ga je kapelan jedne večeri zapitao:

— Dominiče, biste li mi htjeli učiniti uslugu?

— Ta svakako, vele časni!

— Gallais, vođa odjeljenja malenih, obolio je. Biste li ga htjeli zamijeniti slijedeće nedjelje i možda u četvrtak?

Dominik je pocrvenio... problijedio...

— Nikada toga ne bih mogao učiniti!

— Gle!... A zašto?

— Ne usuđujem se!

— Što, zar se ne usuđujete govoriti deranima od deset godina?!

— Bojažljiv sam poput djevojke.

— O, još mnogo jače! To mi se baš i ne sviđa u vas. Vi m o r a t e postati vođom drugih. Nemojte mi dakle odbiti molbu, kad vas zovem toj dječurliji.

Glas je kapelanov gotovo zapovijedao.

— A majka?...

— Ona će pristati, ako vi pristanete. Vi to uostalom dobro znate!

Dominik je pogledavao nadaleko oko sebe, kao da traži izlaz iz ovoga položaja. No, kad ga nije mogao naći zaključi ovim riječima:

— Dobro dakle, pristajem!... Do viđenja u nedjelju!

V.

Dominik se dakle dao na posao i to upravo s pretjeranom odvažnošću. Strašljivci obično pretjeruju, jer se boje.

Došao je u odijelu, koje pristaje patronažu. Raspored za sastanak je dobro pripravio, kupio je bombona i nakanio da načini izlet sa svojim mališima. Lako bi ih mogao sve strpati u auto svoje majke i provesti ih nekoliko puta po onoj četvrti. To bi svakako bio veoma radostan i izvanredan događaj.

Kapelan se malko nasmješio, kad ga je vidio, gdje dolazi u »radnom odijelu«.

— Hvala Bogu, sad više ne izgledate poput stranca, koji je došao samo da vidi patronaž.

Na to priznanje Dominik porumeni od zadovoljstva. Ta možda je ipak konačno zaplivao? To je bila u isti mah njegova i svećenikova misao. Kapelan je htio da u njemu izgradi čvrstu volju. Zato ga je htio najprije priučiti malenim žrtvama, kao na pr. točnosti u ustajanju i liježanju, pa ovom privremenom apostolatu kod dječaka.

— To nije ništa, što sam ti predložio, da učiniš, baš ništa. Pomisli, što sve domovina može da traži od tebe. Ona će to bez sumnje jednoga dana učiniti!

Činilo se po svemu, da učenik prihvaća te spasonosne savjete. Odijelo dakako ne čini redovnika, ali ga mnogo pomaže, da bude dobar redovnik. Dominik se osjećao mnogo slobodnijim, što je uzeo toga dana odijelo, koje je bilo u skladu s njegovom službom.

Počeo je prije svega da uređuje dvoranu, i svi su ga mališi u tom poslu pomagali. Pred njima nije osjećao ljudskoga obzira i nije se bojao one nespretnosti, koja je proizlazila iz njegove neiskusnosti i strašljivosti. U dvorani se nalazio klavir. Sjeo je uza nj onako od šale i odsvirao nekoliko poznatih pjesama, koje su mu došle pod prste. No budući da je bio dosta dobar svirač, dječaci su s veseljem pjevali sve pjesme, što im ih je svirao.

— Gle, umije da igra na klaviru! — šaputala su djeca s udivljenjem. »Srednji« su također slušali i gledali kroz stakla na ogradi obiju dvorana. To umjeće na klaviru donijelo mu je neočekivani ugled u čitavom patronažu.

Iza toga je pročitao djeci neku pripovijest, veoma zabavnu, ali u isti mah i veoma poučnu.

Narednoga je četvrtka doveo sa sobom u autu kazalište lutaka i priredio »malima« predstavu, koja je pobudila sveopću senzaciju.

»Srednji« su zamolili, da ih puste na tu predstavu.

— Krasno je biti uz gospodina Dominika! — počeli su da govore u patronažu.

Nema bolje publike od djece iz patronaža. Dominik je uostalom prikazivao jedan komad, što ga je vidio u glasovitom kazalištu lutaka na Elizejskim Poljanama, samo je na koncu nadodao moralnu pouku. Glavni lakrdijaš nalemao je na pozornici sve redom: bogataša, žandara, poljara i policajca, no na kraju je i on sam izvukao batina, što je bio pretjerano surov. Ukratko, drama se svršila veoma dobro u sveopćem zagrljaju.

Dominik je opazio, da je i kapelan među gledaocima i da se od srca smije. To ga je uvelike ohrabrilo. Sastanak se završio šaljicom čaja, što ga je pripravio sam Dominik. Protumačio je djeci, da ona opet kažu svojim roditeljima, kako se pripravlja dobar čaj, koji ne stoji ni više novaca ni truda od loše pripravljenog čaja. Svi su ga slušali široko otvorenim očima i odlučili čvrsto, da će navečer pripovijedati mami i tati, kako Englezi pripravljaju čaj. Voda u čajniku mora prije svega da dobro uzavre, ali sam se čajnik ne smije nikada isprati, nikada! Kod »gospodina Dominika« — mali su ga zasada tako nazivali, ali se već pripravljao onaj naziv za svećenika u patronažu: »otac Dominik« — kod gospodina Dominika ima čajnik, koji se već više od sto i deset godina upotrebljava! Čaj mora da bude plav i uvijek se mora vidjeti dno posude... Djeca su mirno slušala i bilježila sve u svoj mali mozak i malo srce.

Iza toga su popili taj glasoviti čaj, prvi čaj malenih u patronažu. Bilo je to kao u obitelji. Cijelo je društvo poprimilo neku aristokratsku notu, što ju je Dominik podavao sve protiv svoje volje. Te večeri nije se čula nijedna nepristojna riječ, nije bilo prepiranja, niti se udaralo nogama pod stolom. U dva sastanka Dominik je podao ovoj djeci prvi ideal, premda mu to nije bila nakana.

Kad je u 6 sati navečer odilazio, svi su ga mališi okružili i natjecali se, da mu dadu šešir i štap i da se rukuju s njime. S tom je pratnjom izašao i na ulicu. Bio je to baš onaj čas, kad su radničke četvrti pune svijeta. Ocevi su sa zanimanjem promatrali tog visokog mladića plave kose, što su ga djeca tako ljubila, kao da spada u njihovu sredinu. Jedna je majka prolazeći kraj njih rekla svojoj drugarici:

— Kako je to lijepo vidjeti!

Na kraju uličice, u kojoj se nalazio patronaž, djeca su se oprostila od Dominika:

— Do viđenja, gospodine Dominiče! pozdravljali su ga kapama, dok nije nestao za kućama.

Dominik je međutim po drugi put osjećao, da je pošao korak naprijed. Činilo mu se, da je kapelan zadovoljan s njime i da je u njegovoj tek probuđenoj samosvijesti niknula duša vođe.

— — — — — — — — — — — — — — —

Četvrtak i nedjelja postali su za Dominika posebni dani, gotovo sveti, i nije za te dane primao nikakvih poziva.

Neka mala Lolita iz prijateljske obitelji priredila je jednoga četvrtka po podne veliku igru tenisa i veoma se začudila, kad je Dominik bez okolišanja odbio njen poziv. A ipak je prema njoj osjećao neku posebnu sklonost i nije joj nikada odbio nijedne molbe. No odsada je bilo drukčije.

Njegova se majka u početku opirala toj neočekivanoj odlučnosti, koja joj je uistinu bila veoma neprijatna. Nedjelja i četvrtak bili su za nju ispunjeni kojekakvim društvenim dužnostima, i premda nije bila majka Grakha, ipak

je željela, da u te dane njezin sin bude uza nju. Ta bio je još tako mlad i svuda joj pribavljao samo čast. Ipak je šutjela i nastojala se prilagoditi položaju. Čovjek mora ipak nešto dopustiti tome lijepom, velikom i bogatom dječaku... Ta on bi veoma lako mogao da ima drugih želja, mnogo opasnijih od ove navike, da zalazi kapelanu Firminu ili u njegov patronaž u predgrađu. Ona uostalom nije dobro razumjela cijele stvari, jer joj Dominik nije nikada izravno bio rekao, da je nedjeljom i četvrtkom po podne zaokupljen u patronažu. U stvari je ipak bilo tako. No mladić se brzo mijenja i često oduševljava za prolazne ideje. Gospođa Yholdy se nadala, da ta revnost ne će trajati dovijeka. Njezin sin ide u patronaž! To je mala mana, kao na pr. pušenje, a on baš ne puši. Ona bi ga doduše radije gledala kod nogometa, tenisa ili u jahaonici, u otmjenom odijelu, ali eto taj dječak više voli kapelanovu gimnastičku dvoranu! (Za nju je patronaž značio gotovo isključivo gimnastiku). Ta će ga navika proći jednoga dana, kad se bude počeo zanimati za koju sestričnu ili drugu koju djevojku, na koju ona, njegova mati, već odavna misli. A to će svakako biti skoro, jer ona pozna veliku čuvstvenost svoga sina.

Zasada međutim o tome još nije bilo ni govora, jer se Dominik bavio sasvim drugim stvarima. Razmišljao je i proučavao samoga sebe. Ona tako zamršena pučka duša, koja je u svakoj osobi drugačija, počela je da ga zanima, premda mu se nije posvema svidjela. Upoznavao je svakim danom sve više ovu skupinu ljudi, što je nazivlju patronažem. Vidio je među njima neotesanih mladića, koji su osobnu vrijednost pojedinaca procjenjivali jedino po debljini mišica na rukama ili na nogama, a drugi opet po tom, tko bolje umije da duva u

trublju. Mnogi su opet živjeli jedino za utakmice. Sve to skupa bilo je pokrito nekim neodređenim, veoma neodređenim kršćanskim duhom. Dolazili bi na sv. Misu zajednički, gotovo kao u čoporu. Kad kapelan nije bio nazočan, Dominik je često čuo strašnih razgovora. Pred njim se nijesu stidjeli, jer je bio svjetovnjak. No čim bi se pojavio kapelan, sve bi zašutjelo...

Mnoga su djeca bila fizički ili moralno opterećena od svojih roditelja: otac je bio veliki pijanica ili je uopće cijela obitelj bila sumnjiva u moralnom pogledu. Mnogi od tih malih sirotana bili su tuberkulozni. A cijeli taj svijet čini za se posebnu neku cjelinu, te ni ne sanja, da ima i drugih načina života...

Dominik je počeo da razmišlja: zar se u njegovoj okolini ne nalaze iste pogrješke kao i tu? Zar nema u njegovu društvu toliko krasnih mladića, koji se bave samo športom? Zar nema i takvih, koji su se donekle povratili kršćanstvu, tek zato, jer je to ponovno ušlo u modu? Zar nema i takvih, koji su nasljedno opterećeni, fizički ili moralno?... Dominik je u misli navodio konkretne primjere za sve te slučajeve. No plašt bontona ispravlja čine, ublažuje izraze i ukrašuje vanjštinu, dok realnost ostaje uvijek ista: siromašna ljudska narav sa svojom sebičnošću, koja se nalazi u svima nama u očitom ili prikrivenom obliku. Sav napor ljudskoga bića baš mora da teži za tim, da se otrgne od onoga »ja«, koje ga se tako čvrsto drži i neprestano ga pritište k zemlji. Čovjek mora da osuši svoja krila u ognju svakidanjih žrtava, da se tako uzmogne podići do onih visina odricanja, kamo Bog poziva sve plemenite duše. Učitelj je rekao: »Tko hoće da me nasljeduje, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme križ svoj i pođe za mnom!«

Uzeti križ svoj dosta je lako, jer nam ga obično nameću same dužnosti. Ali odreći se samoga sebe, odreći se svoje vlastite osobnosti, koju nalazimo svuda, koju ne možemo uvijek mrziti — premda je Pascal tvrdio protivno — to je kudikamo teža stvar. A ipak, kako li je prezira vrijedan taj naš »ja«, kad ga promatramo u najdubljim zakucima našega bića, gdje se često pod vrhunaravnom vanjštinom sakrivaju daleki i nesvijesni motivi naših najboljih djela! U kojoj mjeri moramo da sačuvamo svoju osobnost, a u kojoj je se opet moramo riješiti, da ne budemo ni anđeli ni životinje? Kako ćemo naći onaj način života, što nam ga je namijenila Providnost? O kako je važno da poznajemo svoju dužnost i stazu života, osobito u stanovito doba našega bitisanja, kad se nalazimo na raskršću tolikih puteva!

Često je u dvorištu patronaža pozorno promatrao kapelana Firmina. Taj svećenik bio je veoma fin, tankoćutan i osjetljiv za sve, što je lijepo, a ipak se rado razgovarao s nekim lopineaudom, neotesanim mladićem, koji je bio jednako spor u govoru, kao i pri dizanju bučica...

Dominik se divio i drugima, jer uz kapelana nalazilo se desetak posve privrženih mladića, koji su za patronaž žrtvovali cio svoj razum i cijelo svoje srce. Jedan od njih, već malo stariji, namještenik u banci Crédit Lyonnais, bio je uvijek vedar i nasmijan. Nije baš bio bogzna kakva sila, ali se čovjek mogao s pouzdanjem na njega osloniti. Patronaž mu je bio kao obitelj i najviše bi se veselio, kad bi mu povjerili koju zadaću ili dali na uvez koju knjigu. On je upravljao društvenom knjižnicom i nije ni najmanje oklijevao, da u 10 sati navečer otklipše i u najudaljeniju ulicu na periferiji grada, da potraži kakvu staru knjigu Julesa

Vernea, što su je neki, koji ondje stanuju, zaboravili da povrate. Istom kad bi je našao, mogao je da mirno spava.

Drugi opet, također već stariji momak, bio je jako dobra srca i glavni šaljivdžija u svom odjeljenju. Djeca su s njim radila, što su god htjela: skakala mu na leđa, vukla ga za bradu i natezala ga, kao što psi natežu staroga vepra. Kad bi slična zabava bila gotova, Dominik bi često očekivao, da će sad planuti srdžbom, što su se tako pretjerano šalili s njime. Ali od svega toga nije bilo ništa. To je uvijek bio isti dobričina ljubezna pogleda, jednostavan, a opet zagonetan. Što je bilo na dnu te duše? Zar samo obična i prirođena pasivnost karaktera ili, tko bi znao, možda veoma ponizna svetost? To se često pitao Dominik, kome je trebalo jakih primjera, da se i on uspne na više.

Uz te članove patronaža, koji su se barem prividno pričinjali veoma priprosti, bilo je i drugih, i to bez sumnje živih socijalnih vrednota. To su bili odvažni i okretni ljudi, koji su znali upravljati drugima, jer su ih poznavali u dušu. Mnogi od njih imali su izvan patronaža veoma velik utjecaj u svojoj okolini kao temeljni stupovi mnogobrojnih organizacija: predsjednici ili tajnici stručnih organizacija, ravnatelji konzumnih zadruga i t. d. Na večer iza radnoga vremena nalazili bi uvijek još sat ili dva za patronaž. Tada bi organizovali sjednice, uvježbavali predstave usred vike i prašine i učestvovali što više i u Vijeću patronaža, gdje su znali govoriti poput pravih vođa, a često i poput svećenika. A ipak su bili veoma siromašni i vrlo ograničene naobrazbe. Čega li ne bi učinili, da su svršili više školâ, da su bogatiji, da imaju više slobodnoga vremena i veće polje rada!

Videći taj njihov čelik-značaj, njihovo srce i njihovu revnost, Dominik je sve više upoznavao svoju grješnu sebičnost. Ponizivao se u duhu i prezirao samoga sebe poput obraćenika, koji niti ne naslućuje, na kakvu se visinu mogu podići neke duše. Za njega je već sama činjenica, što je dolazio u patronaž, bila herojsko djelo i glavni od njegovih poslova u cijelome danu. A kad bi ti mladići u 9 sati uvečer dolazili u patronaž, imali su već za sobom teški dan rada i kojekakvih briga za obitelj. Patronaž im je bio odmor i zabava.

Jednoga se dana Dominik odlučio da potraži tekst neke predstave u stanu kod jednoga od najboljih, najradinijih i najkreposnijih članova. Zvao se Bretagne. Našao je ondje siromašne ljude, koji su živjeli jedino od mučne zarade svoga sina. Otac, stari vojnik iz sedamdesetih godina, bio je nesposoban za rad; mati je vodila kućanstvo, kako je mogla, a kći je bila izgubila svoje namještenje. O svemu tomu taj mladić nije u patronažu nikada progovorio ni riječi. To je bila njegova privatna stvar. Dolazio bi svako veče nasmijan i krepak, da žrtvuje za apostolat ona dva sata. Bez sumnje bi se jako začudio, — a to je baš najviše ponizivalo Dominika, — kad bi mu tko rekao, da je to kakvo herojsko djelo.

— A što sam onda ja?... To mu je pitanje neprestano naviralo na usne. — Što sam ja sa svojih dvadeset milijuna, s autom, rukavicama i palačom, kad se poredim s ovim čestitim ljudima?...

Odlučio je da učini ono, što može. Poređivao se s dvopekom, koji je previše namočen u vodi: njegova je volja nestalna, mlohava, gotovo kao da je i nema. Ne usuđuje se da kaže kapelanu Firminu otvoreno u lice: »Računajte odsada redovito sa mnom, dolazit ću svaki dan!«

Ali ipak može da učini kakvu uslugu sa svojim autom, može da izradi popust na željeznici za izlete, može i fotografirati pa zabijati čavle i pri tom se udarati po prstima. Ništa zato, to će barem upoznati njegovo slabo tijelo sa žrtvama apostolata. A osobito može da dade novaca. I odlučio je, da će ga dati. No, kad je uistinu htio da ga dade, opazio je na svoju sramotu, da je i to teško, premda ga je imao u izobilju.

Sve je dakle teško, kad se čovjek hoće uspeti na više. Sve nas otima slatkoj privlačivosti Božjoj. Ta imao je tih papira cijele svežnje, a ipak mu je bilo tako teško da ih dade nekoliko... Ljepenka na krovu patronaža bila je već posve uništena i nije se više dala krpati. Valjalo je kupiti novu. Dominik je to dobro znao, a znao je i to, da je za to potrebno 500 franaka, jako velika svota za proračun patronaža, a za njegov gotovo ništa. Kapetan Firmin nije mu nikada rekao ni riječi o toj stvari. Bio je suviše ponosan, da traži od njega novaca, a Dominik doista nije ništa ni dao, niti novčanice od sto franaka.

Jedne večeri pošao je za kapelanom u njegovu sobu.

— Htio bih da vam dadem novaca za popravak krova.

— Dobro, — odgovori svećenik vrlo jednostavno.

Dominik mu dade pet novčanica od sto franaka. No kad ih je prebrojio na stolu i ponovno pridigao glavu, opazio je na kapelanovu licu zagonetni neki smiješak.

— Zašto se smijete? — upita ga Dominik, začuđeno.

— Ta valjda ipak ne želite, da plačem, kad primam te lijepe modre papire!

Dominik je otišao zamišljen. Razbijao si glavu, zašto se svećenik smijao. To je sigurno bilo zato, što je to bila prva svota, koju je napokon odlučio da dade. A možda i zato, — a to je bio pravi razlog, — što je on, Dominik, imao običaj, možda naslijeđen od roditelja, da dobro opipa svaku novčanicu prije nego što je dade. To je dakako činio zato, da ne bi možda iz nepažnje dao dvije slijepljene novčanice mjesto jedne!...

VI.

Dominik je pridržao za se večeri četvrtka i nedjelje, a ostalo mu je vrijeme brižno zauzela njegova mati i svijet, u koliko je to dopuštao njegov studij.

Pošto je kako tako položio ispit zrelosti, studirao je sada svako prijepodne pravo, moralne i političke znanosti, ali veoma nesavjesno. Iza toga je dolazio golf, tenis i njegove posebne toalete, kazališta, izložbe, pa duge i dosadne čajanke u društvu prijateljica njegove majke. U sadašnjem njegovom duševnom raspoloženju mnoge su mu riječi u tom društvu bile upravo odurne. Tako ga na primjer srdila neka gospođa, koja ga nije nikada mogla vidjeti, a da ne usklikne:

— A kad ćemo oženiti toga velikog dečka?

Ta šta se to te guske ticalo?

Dominik se branio, kolikogod je mogao, no njegova mati, a i sama Bavarkinja imala je još uvijek veliku vlast nad njim.

Kad je bio daleko od njih, često je smišljao i nakanio da se pobuni proti sadašnjem stanju stvari. Ta on je muškarac, glava obitelji, on bi trebao da upravlja svime, da odlučuje o svemu, pa i o tome, koji će se pozivi prihvatiti, a koji opet odbiti.

No čim bi došao u salon i opazio onaj izraz nemirnoga auktoriteta na licu svoje majke ili

Fräulein, njegova bi se volja rastopila u toj mlakoj atmosferi, gdje svaka sitnica postaje velika, kao da se nalazi pod povećalom.

Razum mu je ipak bio jači od srca, i nije više mogao a da ne poređuje te glupe brbljarije s razgovorima od četvrtka i nedjelje.

DOMINIK MU DADE PET NOVČANICA OD STO FRANAKA

Kapelan je naprotiv predstavljao »živu radnu energiju«, kako je to rekao neki stari župnik. Bio je živahan i veseo, a u isti mah se znao doticati najtežih ideja iz vrhunaravnoga i socijalnoga područja. Otvorao je neprestano nove vidike na budućnost ljudskoga društva, a ti su vidici bili katkada crni, katkada opet puni dobre nade. Govorio je i o neprestanoj mogućnosti rata. Poznavao je dobro

Njemačku, pa je zato upozoravao svoju omladinu na gigantsko i metodičko nastojanje ove strahovite sile. Ljubio je i selo i njegovu plodnost. Bio je također i umjetnik, sve ga zanimalo, a on je opet sve znao učiniti zanimljivim.

Mnogi odrasli mladići, kao na pr. Demarne, Rommevaux, Gallais, Bretagne, Antigny, Richard i toliki drugi, bili su pravi njegovi učenici. Cijeli bi dan radili, a uza sve to ipak im je duša bila puna osnova za budućnost, puna širokih pogleda i velikih, altruističkih ideja. Bili su organizatori i umnožavatelji snaga, a često i jedinice intenzivne proizvodnje.

U salonima naprotiv, kuda su na silu vodili Dominika, nalazile su se same osobe intenzivnoga trošenja. Njegova je majka trošila ogromne svote za svoju toaletu i zabave. Njene prijateljice nijesu za njom zaostajale. Među njima se govorilo samo o haljinama, čipkama, slastičarnama, luksuznim jelima i automobilima, a nadasve su ogovarale svoje bližnje. Činile su to katkada ljubezno i duhovito, ali opet su ogovarale, i to dan na dan bez prestanka.

Dominik bi često iza boravka u tim salonima osjećao neku prazninu, koja ga je umarala i ponizivala.

»Svaki puta, kad sam otišao među ljude, vratio sam se manje čovjek.« Ove je riječi napisao dobar poznavalac ljudi. A šta je mogao da Dominik, koji je živio u nekom posebnom društvu, ni aristokratskom, ni građanskom ni pučkom? To je bila neka vrst parazita (nametnika), što je izrasla na društvu kao što mahovina izraste na starom deblu. Koristili su se stoljetnim radom čitavoga jednog naroda, a za sablazan lijenosti i zasićenosti, što je neprestano daju tom istom narodu, vraćaju mu tek novac, što ga uostalom nijesu sami ni zaslužili.

Iza ovakvih misli Dominik bi se često povukao u kut salona i postao bi tek »gledalac« svoje okoline. Znao je dobro, kako je na pr. Bretagnu teško, da na koncu mjeseca dade 300 franaka svojim siromašnim roditeljima, koji su stanovali u bijednom predgrađu. Te je novce zasluživao prekodužnim knjigovodstvom, a ipak je redovito dolazio u patronaž i bio ondje uz Rommevaux-a i Atigny-a glavni radnik i pokretač.

Čuo je, gdje se govori o velikim industrijskim poduzećima. Čitao je, kako su sinovi mnogih odličnih francuskih obitelji obrađivali u Maroku zemlju, kako su postali ekonomi, industrijalci i trgovci te tako osnivali zametke budućih sela.

A on i njegovi...? Pa društvo njegove majke...?

A otkuda zapravo potječe to njegovo bogatstvo? Gdje su njegove zasluge za ovo dvadeset milijuna? Ta udostojao se roditi se, i to je sve! A je li barem razborito iskorišćivao te milijune i stavio ih djelomice u promet? Nipošto, oni su se nalazili u Engleskoj, u Americi, Švicarskoj i Holandiji na najsigurnijim mjestima. Sa stvarnim su životom dolazili u doticaj samo po svojim kamatima, koji su bili potrebni njegovoj obitelji za život...

A kakav mu je tek bio ujak, pravi tip debeloga buržuja, koji za svoj užitak monopolizuje i nebo i zemlju! Kad se radilo o kakvom izvanrednom siru, pošao bi za njim i četrdeset kilometara u automobilu, ali u crkvu nedjeljom nije htio da ide, jer mu je bila predaleko. A i ostale obitelji, koje su zalazile u salon gospođe Yholdy, nijesu bile drugačije.

Često mu se činilo, da mu je budućnost već zapečaćena, premda je još bio tako mlad. Mnoge smione djevojke obilazile su oko njega po-

put ptica grabilica, dakako po nagovoru majčinom. Susretao ih je pri tenisu, pri golfu, u Bulonjskoj šumi, u kazalištu... Neke su se od njih bavile samo športom, tako da su postale prave muškarače. Druge su mislile samo na flirt i ples. Mnogima je opet glavna težnja bila udaja. Htjele su da pokušaju sreću ovdje, prije negoli se obvežu gdje drugdje. No nijesu imale upravo nikakva utjecaja na njega. Njihova je igra bila previše otvorena, a bile su mu i odurne...

Ipak ga je zanimala mala neka Lolita, prostodušna i zgodna, plava oka, a kose podrezane poput Jeanne d' Arc. Bila je u crnini za svojim ocem. Možda je baš taj kontrast mladosti i crnine privukao njegovu pažnju i bio uzrokom, što je u razgovoru s njom bio izvanredno ljubezan i razdragan.

No sve to skupa bilo je neozbiljno i od maloga značenja.

Hoće li ga uostalom itko ikada ljubiti zbog njega samoga? Zar nije možda i to bio jedan od uzroka, zbog kojih je Krist rekao: »Jao bogatima!«...? Jer bogataši ne mogu nikada znati sa sigurnošću, da li ih drugi cijene, poštivaju i ljube zbog njih samih, a ne zbog njihova blaga... Kako li su u tom pogledu mnogo sretniji siromašni slojevi, pa i oni bogataši, koji uistinu rade.

Prisustvovao je jedne subote vjenčanju nekoga odraslog člana patronaža. Bio je to posve obični bankovni namještenik, ali okretan, razborit i požrtvovan. Kad mu je bilo dvadesetipet godina, osnovao je već dvije važne konzumne zadruge. Zaručnica mu je bila drugarica iz ureda, lijepa i zdrava djevojka. Kao predsjednica Marijine kongregacije u svojoj župi imala je velik utjecaj u svim župskim organizacijama.

Velika crkva bila je puna svijeta. Došli su članovi iz oba patronaža, kojima su pripadali mladenci, sestre sv. Vinka, njihova druga obitelj, pa djevojke iz one gradske četvrti, drugovi iz ureda i mnogobrojni prijatelji. Svi su došli, da prisustvuju blagoslovu nove društvene stanice, koje su članovi već i prije pokazali svoju odličnu vrijednost.

Dominik je opazio, da on jedini u tom radosnom skupu pripada među one ljude, koji samo troše proizvode ljudskoga društva, a ništa mu za to ne vraćaju.

Kapelan je ljubio posebnom ljubavlju ove mladence, pa im je zato progovorio nekoliko riječi od srca. Rekao im je, kako se raduje, što može da vjenča takve mladence, koji su kao stvoreni jedno za drugo. Kako li se pariški svećenik često žalosti, kad mora da veže dva bića, i to za uvijek, koja niti ne naslućuju svu težinu sakramenta ženidbe i ne znadu, da njihove riječi, izgovorene ovdje pred Bogom, odjekuju do u vječnost. Kako li je svećenik žalostan, kad mora da sjedini dva staleža, dvije novčarke, dvije taštine i ispraznosti, a ne dva srca.

Međutim današnje vjenčanje posve je drugačije. Našli su se pri poslu, vidjeli su jedno drugo na djelu, poštivali su visinu svojih duša i napokon se zavoljeli.

Siguran je, da će danas blagosloviti sretan brak. Ne će to možda biti sreća u smislu ovoga svijeta, ali će svakako biti sreća u smislu božanskom, a baš jedino ta sreća zaslužuje to ime, jer se temelji na vječnoj ljubavi. Njihova ljubav nije ona kratkotrajna ćutilna ljubav, koja ugine brzo poput cvijeta, nego ljubav poštivanja i moralne ljepote, ljubav, koja im je najprije ujedinila duše, a onda tjelesa. To je ljubav dviju duša, koje ispovijedajući isti Credo

(Vjerovanje) stupaju prema istom vječnom cilju.

Kušnja može slobodno da dođe, a i doći će.

No, šta je kušnja, kad joj dvoje prkosi!... Šta je za njih kušnja, kad se ljube, kad će se ljubiti i preko groba!... Ljubav je jača od svega, kad je uistinu prava Ljubav; a u njih je takva Ljubav, riječ tako profana, a opet tako božanska!...

Svećenik je dalje govorio o tome, kako život postaje zanimljiv tek po onoj ljubavi, što je u nj ulažemo. Jer, šta to znači: jesti, piti, spavati, pa i raditi? Sve to čine i životinje. Ali ljubiti!... Upirati zajedno svoj pogled na istu zvijezdu tamo daleko na modrom obzorju!... Uspinjati se rukom o ruku prema onim visinama, gdje nas čeka Krist, uspinjati se u sreći, uspinjati se u boli, kad crni oblaci sakriju svako svijetlo, kad se zli glasovi cere oko vas... Uspinjati se i osjećati neprestano u svojoj ruci onu malu ljubljenu ruku, onaj prst sa zlatnim prstenom, što je za nas simbol tolikih stvari!...

Iznad te sreće i te ljubavi ima samo još jedna sreća i ljubav... A ta se ljubav uzdiže i nad sestru dušu, pa se uspinje snažnim zamahom krila prema Biću, koje je sva ljubav, jer je sva dobrota i sva ljepota, jer je Bog. Ali do te visine dolaze samo najodabranije duše među odabranima, duše, što ih je sam Bog odabrao i obdario neprocjenivim milostima...

Dominik je vidio mnoge žarke oči, pružene vratove, a u mnogim su rukama katkada zadrhtali molitvenici. Bilo je među njima budućih svećenika i redovnika... Bilo je među njima Malih Sestara Siromahâ, Kćeri Ljubavi, a možda i kontemplativnih duša... Biljka najbolje uspijeva u nizini. Bog ljubi surovu, ali snažnu zemlju. Vječni ribar baca svoje mreže

u široku pučinu... Sva ta zvanja ne će zacijelo doći svojoj svrsi...

Životne prilike ne će svima biti jednako povoljne. No ipak će ih se naći nekoliko u tom

TE JE VEČERI DOMINIK POKLEKAO U SVOJOJ SOBI . . .

patronažu iz predgrađa. Kapelan ne će ostati bez nasljednika, niti stado bez pastira.

Dominik je promatrao to mnoštvo i tražio okom one osobe, koje su bile određene da »umru«. Tada mu iznenada sune u glavu misao, da je to možda on, koji mora da umre svijetu,

novcu i zemaljskoj ljubavi...? Ova misao, s kojom se još nije nikada dosad bavio, obuzela ga je najedamput sa svom svojom gorčinom. Bog upravlja svim događajima u našem živ‿tu... Niti ptica ne pada na zemlju bez Njegova dopuštenja... I vlasi su izbrojene na našoj glavi... Bog vidi i čuje i onoga crnog mrava na onom crnom mramoru... A zašto je on, koji se mogao poput sebi jednakih zadovoljiti srećom, što ju je nalazio u svojoj okolini, zašto je on bio malo pomalo privučen u taj patronaž u predgrađu...? Zašto mu baš ništa osim toga patronaža — ako izuzme onu malu i neznatnu naklonost prema Loliti — ne može da ispuni prazninu srca? Zašto neke od ovih riječi tako strahovito odjekuju u njegovoj duši...? Zašto ih gotovo instinktivno izabire među svima drugima, i baš samo njih, iz cijeloga kapelanova govora, i to još iz govora na vjenčanju?... Zašto da smatra tek jednostavnim događajem svoj dolazak u patronaž? Zašto da se opire njegovoj privlačivosti, kad znade, da je rad u njemu dobar i jedini kadar, da ga posvema obnovi u ljubavi prema bližnjemu? Zašto bi se plašio toga tajinstvenog poziva, da je to samo varavi glas današnje uzbuđenosti? Zašto da on, ništavi stvor, reče Bogu: »Dovde i ne dalje!«...? Bog zna bolje negoli on, kakva mu treba da bude budućnost...

Vratio se polagano preko bulvara i Elizejskih Poljana, te nije ispočetka ni primjetio ono mnoštvo svijeta, što je prolazilo kraj njega. Promatrao je samo svoju dušu, još posve potresenu od onoga glasa, koji je po prvi put u njoj odjeknuo.

Poslije nekog vremena pogledao je i taj mnogobrojni svijet oko sebe, ali posve drugim pogledom negoli prije. Vidio je njegove ogromne potrebe, iskrivljene ideje njegovih

izrabljivača, bijedne boli mansarda i bolnica, djecu bez krštenja, radnike bez ideala, pa tolike Samaritanke i Magdalene, a nikoga, da im ponovno reče: »Da ti znaš dar Božji!...« Vidio je predgrađa bez crkava i svećenika...

A iza ogromnoga grada kao da je ugledao umorno lice Kristovo..., umorno i žedno onih duša, za koje je umro... I taj Krist mu je govorio turobnim glasom: »Daj se, sinko, i ti smiluj sa mnom tome narodu...!«

Također i ti!...

Čuo je, gdje mu u dnu srca odjekuju ove riječi.

Zar i ti...?

Te je večeri Dominik poklekao u svojoj sobi, podigao je ruke na molitvu i uprijevši pogled u raspelo izgovarao je polako i pažljivo: »Govori, Gospodine, sluga Tvoj sluša...!«

VII.

Katkada — ali veoma rijetko — Dominik je bio tako odvažan, pa se digao rano. Naslijedio je mnogo toga od svoje majke, pa ujutro nije bio ni za što, kao ni ona. To se uostalom događa svim nervoznim ljudima. Nije znao lijegati na vrijeme, a prema tome dakako ni ustajati. Ipak bi četvrtkom nastojao svladavati samoga sebe, te bi kojiput došao u patronaž na sv. Misu. Ovi jutarnji pohodi pobuđivali su ga uvijek na pobožnost i davali mu nove snage.

Bila je to prava obiteljska Misa. Kapelan je stajao u sredini svojih dječaka, njih dvije stotine, i tumačio im uzvišeni čin, koji se zbivao na oltaru. Molio se s njima za njihove roditelje, za domovinu, za sve one, koji žive u bijednim mansardama, za sve bolesnike, a napose za one, koji su osamljeni, zapušteni ili se pak nalaze u bezvjerskim bolnicama. Kod spomena za mrtve sjećao bi ih njihovih pokojnika,

jer nije htio, da »srca njegove djece budu za zahvalnost bešćutna poput grobova.« Spominjao bi im dobročinitelje patronaža, poznate ili nepoznate službenike domovine, duše onih, za koje su napose trebali da se mole i napokon sve bijedne i zapuštene pokojnike... Svakoga četvrtka neki bi se od odraslih pričešćivali. Činili su to iz pobožnosti, a i zato, da se mlađi nauče pristupati stolu Gospodnjemu i kad nije određena zajednička sv. Pričest, te da se prestanu bojati ljudskoga obzira.

Jednoga četvrtka kapelan je pod sv. Misom bio veoma zabrinut te je s nekim posebnim uzbuđenjem preporučio dušu jednoga od njihovih drugova, koji se nalazio u opasnosti. Dominik se stao propitkivati te je doznao, da se radilo o nekom mladiću, koji je u patronažu bio poznat isključivo pod imenom Copinaud, premda je imao zakonito ime i prezime.

Taj je Copinaud bio ružni dugonja, plave zalizane kose, a jakost njegovih mišica i neki uspjesi u gimnastici bili su za njega veliki izvor napasti. Jednom je već bio povjerio kapelanu, da »gubi vjeru«. Kapelan Firmin dobro je poznavao tu frazu, pa ga nije ni pitao, kakav je novi dokaz našao protiv vjere, već ga pogledao dobro u oči i stavio mu ovo neočekivano pitanje:

— Je li crna ili plava?

Poznavao je dobro svoga Copinauda. Nije to bio zao mladić, ali veoma mlitav i čuvstven. Spadao je među one mladiće, kojima je neugodna blizina svećenika i koji su unapred izgubljeni, ako ih drugi čvrsto i ustrajno ne podupru.

Copinaud je tada priznao, da se radilo o »crnki«, ali to kapelanu nije bilo dosta, premda su ga drugi o svemu bili dobro obavijestili. Ukratko: Copinaud je već spadao među poznate ptičice, kad mu se dogodila druga jedna pustolovina, no ovaj put mnogo teža i opasnija. U župskim organizacijama čovjek mora da bude pripravan na sve: na veoma odličnu krepost, a katkada nažalost i na najružniju opačinu... Sajamske zabave bile su na bulvarima u predgrađu u punom jeku. To je za kapelana uvijek bilo teško razdoblje. Ta kako bi se borio protiv one vrtoglavice, koja zahvati cijelu gradsku četvrt, kad se na bulvarima nanižu najobjesnije i najbučnije atrakcije: stari drveni konji, nešto novije pozlaćene morske svinje ili lokarde, koje su se blještavo sjajile i davale glasove pod utjecajem parnoga stroja ili pak električne struje, streljane, hazardne igre, vračarice, krotitelji i krotiteljice zvjeradi, rvači, cirkuske jahačice, vrtoglavne ljuljačke, posebne sprave, što prouzrokuju morsku bolest, pa zračne lađe, baloni, avijoni, lutrije, dresirane buhe, dvokolica, vrtuljci i t. d.

Već su prvoga dana svi dječaci onoga gradskog predjela nahrupili onamo i svako poslije podne, kad bi se oko pola pet vraćali iz škole, ponovno bi se ondje sakupljali. A naveče oko pola devet išli bi sa svojim ocevima, majkama, braćom i sestrama sa brežuljka na brežuljak, prolazili bi kraj svih šatora i uvijek bi u džepu našli još po koju paru, da vide one gluposti.

Copinaud je međutim već prve sedmice bio nestao, i to nesamo iz patronaža, nego i od kuće. Njegova je obitelj ipak bila manje zabrinuta od kapelana Firmina.

»Deranu je bilo već petnaest godina ..... Nije bogme djevojčica i trebao je da znade, što mu je bilo činiti. U svakom slučaju, ako se bude vratio, čeka ga za vratima fini kožnati remen.«

To je uglavnom bilo mišljenje njegova oca, koji je inače bio postolar. Copinaud uostalom

nije bio njegov sin. Jednoga dana uzeo je k sebi iz milosrđa »cijelu bagažu«, kako bi sam govorio, naime majku, baku i tri djeteta, sve troje djece jednoga oca, koji je također bio postolar. Jedne se večeri bio posvadio sa svojima i otišao je netragom. Njegova žena uostalom nije ni trebala da žali za njime. Nju nije volio, jer mu je bila premršava, nego svoju punicu. Tu je promjenu stavio do znanja svojoj ženi time, što joj je treće dijete bilo u isti mah i kći i sestra.

Dominik je sve to slušao i prviput je shvatio, kakva sudbina čeka one obitelji u kojih nema nikakve vjerske veze. To su tek bezimene skupine ljudi, gdje bezobzirno vlada i kraljuje strast jačega... Kapelan dosada još nije bio ništa rekao Dominiku o položaju Copinauda. A i čemu? Ta skrivao je pred njim još toliko toga. No danas je odlučio, da mu o toj stvari govori, ali na takav način, da odgovornost siromašnoga propalice izgleda što manja. Ta šta se uostalom i može da prigovori djetetu, kad se dnevno pred njegovim očima odigravaju tako divni primjeri?

Copinaud nije bio zao dječak, ali je bio sanjarske naravi i slabić. Jednom se skoro utopio, jer je htio da spasi nekoga mačka, koji je bio pao u kanal. Svi su ga drugovi voljeli.

Dominik je smjesta odlučio da mu pođe u pomoć. Nije ništa rekao kapelanu, već je stao potanko ispitivati Copinaudove prijatelje. Ovi dakako ispočetka »nijesu ništa znali«. Napokon je jedan od njih, ponosan što može da posluži gospodina Dominika, »zagrizao u meku na udici«, i Dominik je tada saznao, da je taj slučaj mnogo teži nego što se mislilo... Copinaud je ukrao stanovitu svotu novca, ali ne zato, da uzmogne pogledati sve one atrakcije, nego zato, što ga je ranila u srce neka Valen-

tina, mala dvanaestgodišnja jahačica. Ta je djevojčica za cigle jedne sedmice postala ljubimica čitavoga jednog odjeljenja iz patronaža. Kapelan se međutim pričinjao, kao da ništa nije primjetio... Siromašni je Copinaud znao, da mu vanjština nije baš krasna, pa je zato nakupovao kojekakvih darova, e bi ipak na se privukao malo pažnje. Pokušaj mu je uspio. Tada ga je zahvatila ljubavna vatra i pošto je svojedobno u kinematografu vidio posve slični film, jamačno je u cirkusu primio službu konjušara, e bi tako do mile volje mogao da promatra pedmet svoje žarke ljubavi. S vremenom će i on naučiti da jaše i, tko bi znao, možda će jednoga dana moći posve ozbiljno da zaprosi ruku Valentininu.

Opskrbljen svim ovim obavještenjima Dominik je pošao na ogromno zabavište, koje se protezalo sa svojim načičkanim šatorima od perivoja d' Anvers sve tamo do prilaza de Villiers i pomno je sve pretraživao. Zašao je po prvi puta za svoga života u mnoštvo običnoga svijeta; a nije ni čudo, jer mati mu je imala posebnu ložu i u »Théatre Français«. Dopustio je tada, da ga guraju i da mu staju na noge. Udahnuo je miris prostačkih lula i čuo krupne šale cirkuskih lakrdijaša i mesarskih pomoćnika. Zaustavio se zatim na dnu nekoga stubišta, gdje su se gurale i tiskale skupine neotesanih ljudi, koji su željno čekali, da vide za 20 sous-a (jedan sous = 5 centimesa; 20 sous-a = 1 franak) glasovite vježbe neke cirkuske družbe, kojoj je morala da pripada i Valentina.

Uistinu, ondje ju je opazio.

Bila je to mala Talijanka, ljepušasta i privlačiva. Dražesno se uspinjala na konja, skakala je s trapeza na trapez, prolazila kroz papirnate obruče, a uza to je bila i vješta plesačica.

No Copinauda nije opazio, pa ni onda, kad je Valentinin bijeli konj sav zapjenjen ulazio u staju stupajući španjolskim korakom. Copinaud mora da je bio još dalje. Onaj dječak, koji je Dominika bio o svemu obavijestio, uvjeravao ga je, da bi se Copinaud ujutro mogao da nađe mnogo lakše.

Doista jednoga jutra, u doba, koje je bez sumnje bilo zaslužno za Dominika, već zato, što je bilo rano, opazio je na bulvaru des Batignolles siromašna mladića upalih očiju, blijedih obraza i priprostom mašću njegovane kose. Imao je na sebi škotski prsluk i žute hlače, a p r a o j e s a v j e s n o u v o d i u l i č n o g a p o t o k a k o j e k a k v e p o s u d e i z c i r k u s k e k u h i n j e.

Oh, ta ljubav!

Dijete je očito već mnogo toga pretrpjelo, a njegove nade mora da su već bile potamnjele.

Dominik ga lagano udari po ramenu. Na licu Copinaudovom izražavala se ispočetka tvrdoglavost, prkos i zloba.

— Što li taj gospodin hoće od mene? — pomišljao je u sebi.

Taj je položaj potrajao kratko vrijeme, jer taj je gospodin mogao da bude napokon i njegov otac, koji bi ga vrlo brzo batinom u ruci i udarcima šaka odveo u obiteljski stan. Dominik ga je međutim samo gledao onim svojim dobrim očima, iz kojih se zrcalilo samo oproštenje... Budući da su drugovi Dominika dobro obavijestili, tako da je znao sve, razgovor je bio vrlo kratak: trebalo je uvjeriti Copinauda — a on je to malo već i bio — o ispravnosti njegovih nada. Dominik mu je predočivao, kakvu je ludost počinio. Bilo mu je petnaest godina, a za pet godina čekala ga vojna služba. U džepu nije imao ni pare, u životu nikakva položaja, a i zdravlje mu je bilo

slabo, premda je imao krupne mišice. Pa zar nije bilo ludo u takvim okolnostima očekivati, da će Valentina, koja je svake godine prošla sve sajmove, i malo pažnje obratiti na njega, a pogotovo postati jednoga dana njegovom zaručnicom i ženom?

PRAO JE SAVJESNO POSUĐE...

Vlasnik cirkusa upotrebljavao je Copinauda za najniže poslove, tako da ovaj nije mogao da nađe nikakva proturazloga osim očevih batina, za koje naslućivaše, da će biti obilne. Dominik se tada učinio posrednikom.

Odvažio se i sigurnim se korakom uspeo ulicama i zamazanim stepenicama Montmartre-a do stana Copinaudove obitelji. Govorio je s postolarom i ublažio ga naručivši kod njega par cipela za lov. Na koncu mu je spomenuo

i sina, koji se prema njegovim riječima nalazio u takvom stanju, da bi lako mogao pasti u skrajnji očaj... Ukratko, sjutradan je Dominik doveo natrag Copinauda snuždena i puna pokajanja. Doveo ga je nesamo obitelji nego i u »patro« (kraći naziv za patronaž), gdje ga je kapelan dočekao kao dobar pastir izgubljenu ovcu.

Kapelan je iza toga dugo razgovarao s Dominikom, čestitao mu i na rastanku ga još i zagrlio.

— Ti si moj sin, reče mu, i ponosim se s tobom. Ako budeš ovako nastavio, već vidim, da će ti budućnost biti zanimljiva i plodna... Ti bi mogao da učiniš toliko dobra!... A čovjek se tako ugodno osjeća, kad učini koje dobro djelo!

Dominik je doduše ostavio patronaž nešto kasnije negoli obično, ali je zato bio pun nekoga savršenog zadovoljstva. Onaj kapelanov cjelov učinio mu se kao nekadašnji cjelov, što ga je stari vitez davao mladome pažu. No svrha današnjega cjelova nije bila da ga usposobi za rukovanje mačem i ubijanje. Bila mu je naprotiv svrha da ga nauči, kako će drugima davati život, i to život u obilju, kako je to činio i Učitelj.

Dominik je silazio polako uličicama Montmartre-a i osjećao se kao opkoljen svim onim fizičkim i moralnim bijedama... U ulici Garreau tukli su se dječaci, a u ulici Ravignan prepirale se neke žene. Ulicom des Abbesses šetali su se svirači, umorni od dosade i bijede. Sirote propale djevojke isticale su se svojim našminkanim obrazima među mnoštvom, što je prolazilo ulicom Lepic, po pločnicima te između mnogobrojnih kola i automobila. Doista,

koliko li se dobra moglo učiniti. Polje Oca obitelji zaraslo je korovom. To je polje skrivalo tolike jadne i žalosne stvari, no ipak bi se na njemu moglo da nađe toliko nepoznatih težnja za idealom, toliko uistinu plemenitih srdaca, toliko iskrenoga kajanja. O, kako su krasne noge onih, koji zađu u to polje, da mu navijeste mir i propovijedaju istinu!

Dominik se bavio tim ozbiljnim mislima, a duša mu je bila uzbuđena smilovanjem za ovaj jadni puk. Činilo mu se tada, kao da mu se božanski poziv približuje, da postaje sve jasniji i jači...

Iznenada se sjeti, da mu je mati toga dana pozvala neke prijatelje na večeru i da svakako računa na njegovu nazočnost u salonu. Požuri se prema trgu Pigalle, da potraži auto. Kad ga nije našao, pođe gotovo trčeći niz ulicu des Martyrs i na njenom kraju napokon opazi slobodna vozača te mu obeća veliku napojnicu. Uza sve to ipak je zakasnio i kad je u stanu izlazio iz uspinjače, njegova je majka već bila na hodniku i čekala ga. Vidjelo se na njoj, da je bila veoma nezadovoljna.

— Već ima šest osoba u salonu, — reče mu, — a ja ih sama moram primati. Kako to, da dolaziš tako kasno? A ipak sam te dobro o svemu unaprijed obavijestila...?

Dominik povuče tada svoju majku u neki mali salon, gdje mu je stric baš svršavao čitanje burzovnih izvještaja. Bio je još sav pod utjecajem plodnoga dana te joj ondje ispričao ukratko, u presječenim rečenicama povijest poznatoga Copinauda. Govorio je o Valentini, o bijelom konju i vlasniku cirkusa, o postolaru i njegovoj batini, o prizoru obiteljskoga pomirenja, a osobito o dobrim i srdačnim čestitkama, kojim ga je obasuo kapelan Firmin.

Dok je govorio, stric ga je promatrao iznad stakala svoga lorgnona. Njegova je mati činila isto to, premda se nijesu bili dogovorili. Pričinio im se kao mladi lovac, koji je sav zadihan od radosti zbog prve dobre lovine. Čitali su mu na licu izraz veselja, što je učinio dobro djelo i nadu, da će učiniti još mnogo više toga. Odijelo mu nije danas bilo sasvim besprikorno, a ovratnik je bio nešto zamazan i zgužvan od znoja. Sva ta vanjština bila je dakako manje svečana i dotjerana te je odavala čovjeka, koji uistinu radi i »stavlja ruku na tijesto«, kako se to veli u narodu.

Kad je za nekoliko časaka dovršio svoje razlaganje, mati mu reče nekim glasom samilosti, gotovo sažaljenja:

— Sve je to lijepo, ali ova vrst sporta tiče se kapelana Firmina. Na koncu konca ti ipak nijesi pop.

— Čovjek ne može da znade, što će se dogoditi, odvrati Dominik naglašujući svaku riječ i otvarajući pri tom vrata svoje sobe, da se ode presvući.

VIII.

Da je grom udario između Dominikova strica i njegove majke, izraz njihova lica ne bi bio drugačiji, kad je mladić nestao za vratima maloga salona u stilu Ljudevita XV.

— Eto, draga moja, sad ga imate. A zar vas nijesam dosta opominjao?

— Ta nije to baš tako ozbiljno. To je možda samo jedna od onih praznih riječi, koje se često čuju od takvih mladića. Sjetite se, što veli Rostand*): Opirite se samo... i sučite brkove, ako ih i nemate«. A on ih je zasukao baš naopako. No to će već proći. Uostalom budite uvjereni, da Dominikova reverenda nije još kupljena.

— Ja vam naprotiv velim, da je stvar već od nekoliko mjeseci postala veoma ozbiljnom. Ako ne pripazimo na nj, ako ga ne budemo proučavali temeljito i ako ne stavimo na ranu makar i usijano željezo, ja više ne odgovaram ni za što!

— Usijano željezo? To je možda ipak odviše, a nije ni umjesno.

— Usijano željezo, velim vam! ponovi stric namještajući svoj lorgnon.

— Moja je osnova možda bolja. Protumačit ću vam je još večeras ili sjutra. Međutim naši uzvanici mora da se već pitaju, što li to radimo.

— Da, naši uzvanici! Oni bez sumnje niti ne naslućuju uzrok naše odsutnosti i strahovitu dramu, koja je malo prije ovdje započela.

— Strahovita drama! Dragi moj, molim vas da ne pretjerujete.

— A ja vam velim, draga moja, nemojte varati same sebe. Jest, strahovita drama, i ostajem pri tome...

Pojavili su se u salonu nasmijani — tako se to već zbiva na svijetu — a doskora se pojavio i Dominik, pošto se na brzu ruku obukao.

Za vrijeme večere gospođa je Yholdy promatrala svoga sina više nego obično. Učinio joj se ovajputa izvanredno lijep i otmjen i razborit. Lice mu je imalo više ženski izraz, što ga je po svoj prilici baštinio od kreolske naravi svoje majke. Koža mu je bila tamno-žuta od sunca njegovih predaka, a oči su mu bile one neizrecive boje, koja nije ni plava ni zelena ni modra, već ima nešto od svih tih boja i još ih jače izražava onim dugim trepavicama, što trepere poput krilašca. Muški se značaj po-

*) Rostand (1868. do 1918.) bio je glasovit lirski i dramatski pjesnik.

znavao samo po lijepim kratkim brcima, koji su tek počeli da zasjenjuju gotovo prebijele zube.

Gospođa je Yholdy nalazila u tom djetetu cijelu sebe. Uživala je gledajući ga, kako vješto vrši službu domaćina, upravlja razgovorom i pazi, da nijedan gost ne bude osamljen. I sve to trebalo bi da zakopa neznam koje sjemenište! Odrezali bi te plave vlasi, koje su ljupko zabačene kao u kakva poluboga! Obrijali bi te brkove i sakrili pod surovu reverendu ove tjelesne oblike, otmjene kao u atenskih efeba. Ne, to nije moguće! To je bila samo dječja mušica, neugodan san, na koji se više ne treba ni da misli.

Ona je doduše pokušavala, da više na nj ne misli, ali joj to nije polazilo za rukom.

Kad su naveče već svi gosti bili otišli, te kad je Dominik kao obično došao da joj zaželi laku noć, gospođa Yholdy uzme majčinski njegovu glavu među svoje ruke, pa će mu ovako:

— Znadeš li, Dominiče, da si mi malo prije zadao veliku bol?

— Zar ja? odvrati mladić pričinjajući se, da je vrlo začuđen.

— Da, ti!

— Ta kako, majčice?

— Znaš dobro, da je moj davni san, da te skoro oženim i da vidim oko sebe svoju unučad, koja će biti kao nastavak moje i tvoje osobe. Onda bih lako otišla na drugi svijet, bez brige za tvoj dom i tvoju budućnost i osvjedočena, da barem ne ćeš ostati sam u životu...

— E pa onda?... prihvati Dominik.

— Sjeti se, što si rekao stricu i meni, kad si večeras odilazio da se obučeš.

— Ja da sam što rekao? Više se dobro ne sjećam...

— Zar se uistinu više ne sjećaš? Odgovori mi, ali iskreno: ne sjećaš li se više?

Dominik porumeni, jer nije htio lagati, a bio je već malko i zastiđen, što je gotovo počeo da laže.

— Rekao sam, d a č o v j e k n e z n a, š t o s e m o ž e d o g o d i t i. Pa tome je uistinu tako!

— Jest, imaš pravo. Ali ti si to rekao u nekom posebnom smislu, s nekom prikrivenom namjerom, kao da mi nešto spremaš...

Dominik ne odgovori ništa.

— ... nešto strašno za me, što bi značilo konac i propast svih mojih snova... A sada mi reci ozbiljno: je li, da ne kaniš otići u sjemenište?

Dok ga je to pitala, gledala ga je zastrašenih očiju, kao da joj cijeli život zavisi od odgovora, što će ga dati Dominik. No taj odgovor nije bio jasan. Dominik zagrli svoju majku i držeći njenu glavu među svojim rukama reče joj:

— Vi znate, majko, koliko vas ljubim.

— Odgovori mi: da ili ne?

— Ne mogu... Trebao bih da budem najprije na čistu sam sa sobom.

— Ali ti si na to mislio?

— Ne mogu reći, da nijesam o tome razmišljao...

Gospođa se Yholdy baci u naslonjač i udari u plač:

— Sada vidim, da je sve svršeno! Preostaje mi samo smrt, jer jedina moja ljubav, moj sin je mrtav. A snivala sam, kako će me pod stare dane voditi na šetnju...

— Ta, majčice, kapelan vam je Firmin nekoć rekao, da nijedna majka na ovome svijetu nije sretnija od majke svećenikove.

— Da, ali to vrijedi za one siromašne žene iz puka, za žene iz tvog patronaža, čiji bi sinovi bili postali mali činovnici, kočijaši, gladni potepusi, da nijesu otišli u popove. Ali ja!... Ali ti!?...

— Majko, ja nijesam ništa, kad se isporedim...

— Zar ništa? Ti, koji već imaš deset milijuna?

— Dobro, a zatim?

— Imaš strica, koji ih ima pet i koji je jednako očajan kao i ja. Polaziš predavanja na fakultetu moralnih i političkih znanosti...

— Ta to je samo, da mi prođe vrijeme...

— Ali ti ipak pripravlja vrlo lijepu budućnost.

— Nipošto, i nemojte da u toj stvari varate sami sebe. Imam prijatelja na vojnoj akademiji Saint-Cyr, na politehnici i visokoj trgovačkoj školi. Njih čeka uistinu karijera i lijepa budućnost. No ja sam u tom pogledu prava ništica. Narav se straši praznine, pa se stoga nemojte odviše čuditi, ako sam se kojiput bavio mišlju...

— Da, mišlju, koju ti je kapelan Firmin stavio u glavu. Ti je sam nikada ne bi bio našao. Gledala sam te još nedavno uz Lolitu i činilo mi se, da ti se vrlo sviđa...

— Ona mi se još uvijek sviđa, ali to nije dovoljan razlog, da je učinim drugaricom svoga života. Uostalom uvjeravam vas, da mi kapelan Firmin nije nikada rekao ni riječi, da potakne u meni želju za sjemeništem.

— Dakako da nije izrekao samu riječ, jer je i previše prefrigan. No može se govoriti i drugim načinom!

— Ne znam uopće, bi li me primili...

— S tvojim imetkom... i milijunima?!

— Mislim, da ona gospoda ne promatraju stvar s toga gledišta. Većina je slavnih svećenika bila siromašna...

— Ostavi dakle svećeništvo siromašnima, a ti se bavi drugim stvarima, kad ti je to moguće.

Dominik je počeo da sažaljuje svoju majku.

— Majko, vi govorite večeras tako strašnih stvari, a jamačno toga i ne opažate. Velite, da samo jednim ljudima pripadaju žrtve i napori, a drugima opet samo naslade. Prema tome uvijek se isti moraju dati ubijati.

— A zašto ne? Žrtva je posve naravna onima, koji žive tužnim životom!

— Majko, ne mogu ni časa pomišljati, da hladnokrvno iznosite te misli, jer vas odviše cijenim. Večeras ste jako uzbuđeni, a također i ja. Nijesam mislio, da ćemo se tako nenadano naći pred ozbiljnim pitanjem, i to još u ovakvoj zgodi, na kraju dana, koji je bio pun svakakvih uzbuđenja. Otiđite sada, pa se odmorite, a poslije, kad stvar bude ozbiljnija i jasnija, moći ćemo da ponovno govorimo o tom teškom pitanju... A danas kao da nije ništa bilo. Nemojte se dakle strašiti kojekakvih stvari, što vam ih budućnost možda uopće ne će donijeti.

Gospođa se Yholdy na te riječi opet sabere te zagrli svoga sina dugim zagrljajem.

— Hvala ti za ovaj tračak nade, što mi ga tvoje posljednje riječi dobrohotno još ostavljaju. No velim ti ponovno, da se nijesam tome nadala i da nijesam toga zaslužila. Bojim se jako, da noćas ne ću moći da spavam, a nažalost ni slijedećih noći!

Doista, gospođa Yholdy nije te noći spavala. Samo se okretala s jedne strane na drugu sve do jutra. Mislila je najprije, da kapelanu Firminu priredi strašnu kakvu scenu. Glava joj je gorjela i počela je da stvara još luđe nacrte. Napokon je već počela pomišljati i na to, da

u novinama plati kakav članak à la Eugène Sue protiv »lovljenja« sinova iz bogatih obitelji. U pet sati pozvonila je svojoj sobarici, koja je došla začuđena i snenih očiju. Mislila je, da je gospođa jako bolesna. No gospođa je samo zaželjela kupelj i šaljicu lipina čaja. To ju je malo umirilo.

Prvi put u životu ona je toga dana obukla svoj ogrtač i uzela šešir već u 7 sati izjutra. Kapelan je Firmin u to doba već bio rekao sv. Misu i htio je baš da zajutarkuje, kad li opazi gospođu Yholdy, gdje dolazi k njemu blijeda lica, stisnutih zubi, spremna da ujeda, razdire, da se osveti. Svećenik je bio jednako začuđen kao i ona sobarica. Vidio je, da mu ovaj puta ne dolazi svjetska dama, što ju je nekoć vidio, gdje glasom, kao da pjeva, ulazi u njegovu pisarnicu. Nije to više bila ni majka, koja je dolazila moliti, da se iz Dominika učini čovjek. Bila je to gotovo zvijer, koja na rubu spilje brani svoje mlado od grabežljiva neprijatelja, koji na nj vreba.

Kapelan ispočetka nije razumio ništa.

— Vele časni, predala sam vam sina s neograničenim povjerenjem. Vjerovala sam tada u vašu iskrenost. No danas uviđam, da sam se prevarila, jer se služite svojim utjecajem na Dominika samo za to, da ga odijelite od mene, da ga osvojite i napokon obučete u reverendu!

— Gospođo, ja vas ne razumijem.

— Dakako, sad me ne razumijete!

— Velim vam, da nijesam razumio ni riječi od svega, što ste mi tu rekli.

— Zar ne znate, da se Dominik kani zatvoriti u sjemenište?

— Ne znam, gospođo.

— Zar vam nije o tome nikada rekao ni riječi?

— Nikada, gospođo.

— Ni vi njemu?

— Još manje, molim vas!

Kapelan Firmin odgovarao je hladnim, oporim glasom, ali se ipak opažalo, da je u sebi pritlačivao uskipjela čuvstva. Bio je vrlo tanko-

PRVI PUT U SVOM ŽIVOTU . . .

ćutan, a taj neočekivani prizor s tom ženom uvrijedio ga je do dna duše. Tada gospođa Yholdy najedamput počne plakati:

— Ako mu vi nijeste nikada, baš nikada o tome govorili, onda je stvar još teža, nego što sam mislila. Ah, vi ćete biti uza me, vele časni, zar ne? Recite mi: da! To vas moli

sirota majka. Što bi bilo od mene, da moj sin postane pop!

Izgovarala je tu riječ »pop« s onom potajnom mržnjom, što je nalazimo u svih ljudi, kojima se riječ »svećenik« čini suviše uzvišenom. A baš ta riječ potisne ono sažaljenje, što je već počelo da se javlja u kapelanovoj duši.

— Gospođo, nije mi dužnost da budem ni uz vas, ni proti vama. Ova će se stvar odigrati između vašega sina i Boga. Ako ga Bog pozove, da bude svećenikom, ja mu čestitam, jer to je najuzvišenije zvanje na svijetu. Mislim, da ne ćete od mene zahtijevati, da se kao svećenik protivim tome zvanju.

— Naprotiv, baš to hoću da vas zamolim.

— Ali, gospođo, vi ste izgubili prisutnost duha.

— Uvjeravam vas, da vaše organizacije time ne će ništa izgubiti.

— Gospođo, moje organizacije ne žive od toga hljeba...

— Pomislite napokon, da ste na mome mjestu!

— Da sam, gospođo, na vašem mjestu, rekao bih sam sebi: Bog zna bolje nego ja, što treba Dominik da čini. Nemojmo se opirati Bogu.

— No ako mi hoće oduzeti sina?

— Vaš će vam sin biti svakako oduzet. Uzet će vam ga koja žena ili Bog. Ako vam ga uzme Bog, on će vam to i stostruko nadoknaditi. Mogu vas uvjeriti, da je moja stara majka najsretnija od svih žena, a isto tako i majke od većine mojih drugova. Mi svećenici ne trošimo svoje snage ljubavi na svaku tricu, što je sretnemo na putu, i baš zato sabiremo u sebi velike, vama nepoznate riznice ljubavi za one, koje po Božjem dopuštenju možemo da ljubimo zemaljskom ljubavi.

Tada su zašutjela ta dva bića, koja su imala tako oprečne misli. Ta je šutnja potrajala nekoliko trenutaka, a prekinuo ju je kapelan Firmin.

— Mogu li, gospođo, spomenuti taj vaš jutarnji pohod Dominiku, kad ga opet budem vidio?

— Ah, nipošto! Zato sam i došla tako rano, da on ništa ne primjeti.

— Dobro, bit će, kako želite.

— Zbogom, vele časni, i nemojte zamjeriti. Znate, to je bio prvi udarac, što sam ga jučer primila, i to nasred grudi, bez ikakva očekivanja. Ah, žalite nas, sirote majke!

— Naprotiv, gospođo, odsada ću početi, da vas više ne žalim, jer uz svećenika nalazi se...

— ... da, i majka svećenikova! No ja bih radije htjela da sam što drugo!

— Ne čuo vas Bog, gospođo! reče kapelan Firmin naklonivši se, a u glasu mu se čitao kao neki izraz užasa.

IX.

Cijeloga se dana nije o tome uopće govorilo. No navečer sastao se stric s gospođom Yholdy u hotelu Pré latelan, u vrijeme kad se pio čaj. Ugovorili su ondje sastanak.

Sjeli su uz posebni stol i odlučno počeli da govore o pitanju, što je mučilo nju, a ogorčivalo njega.

— No jeste li sada bolje upućeni? — zapita stric.

— Da, i čini mi se, da ste sinoć vi imali pravo, jer položaj je teži nego što sam mislila.

— Dakle ipak!

— Jest, htjela sam da upoznam položaj. Ne poznam još svu veličinu toga zla, ali naslućujem, da je velika. Govorila sam jučer s Dominikom i ustanovila sam, da ono prije večere nije bila tek isprazna riječ s njegove strane.

Čini mi se, da je to bio izražaj čuvstva, koje se već duboko u njem ukorjenilo. Vidjela sam jutros i njegova kapelana...

— Zar jutros...? Vi, koji ste inače lijeni kao gusjenica?

— Kad je majka zabrinuta, onda lijenost prestaje. Bila sam uznemirena, prije nego što sam bila kod kapelana, a sad sam uznemirena još više nego prije toga pohoda. Rekao mi je, da ništa o tom ne zna. Dominik mu navodno nije nikada o tome govorio. To je naprotiv nevjerojatno!

— Do vraga!

— Zapravo je on sve to pripravio. Poslužio se Dominikovom naivnošću, da mu ucijepi neko svećeničko zvanje. On, Dominik da bude župnik!... Ili Isusovac, kapucin! To je strašno, to ne može da bude i ne će nikad ni biti.

Kod ovih se riječi majka uspravila i podigla u zrak svoje nokte, pripravna na svaku borbu. Stric ju je gledao, ali još nije bio zadovoljan.

— To je vrlo lijepo, kad se čovjek razljuti, ali to nije dosta. Vladati znači predviđati, a vi, moja draga, nijeste ništa predvidjeli, baš ništa. Žao mi je, što moram da vam to kažem. Sad ćemo morati da budno pazimo!

— Vi bi dakako smjesta udarili i batinom i sjekirom, je li?

— Jest, treba staviti sjekiru na korijen stabla!

— Ja naprotiv mislim, da bi time zlo prodrlo još dublje u korijenje, da poslije još snažnije procvate. Ništa ne učvršćuje ljubav toliko kao protivljenje.

— Otiđite onda u samostan skupa s njime!

— To ću i učiniti u neku ruku. Poslušajte me! Govorim nažalost ozbiljno. Dominik je uvjeren, da ćemo se dan i noć boriti protiv njegova uvjerenja i on se sprema na otpor. Mislim, da je mnogo uputnije, da ga barem prividno uvjerimo, kako se ne protivimo njegovim namjerama, nego da ih naprotiv pomalo i pomažemo. To će ga naprosto uspavati. Sad smo u svibnju, a znam, da se Dominik bavi nekim deranima, koji će doskora primiti prvu sv. Pričest. Ponudit ću mu ovih dana kakva odijela, nešto platna ili kakve druge stvarce za uspomenu. Nijesam se još posvema odlučila, ali ću mu svakako nešto dati. Tako ću nastaviti sve do praznika, a onda, ali tek onda, treba da se dade na posao vaša sjekira.

— Može da bude, — reče stric, koji je vrlo pažljivo slušao. — To je dakako prepredenije, ali veoma ženski.

— Svako se biće brani svojim oružjem.

— Pokušajmo dakle. Nastojte osobito, da dobro odigrate svoju ulogu.

— Možete biti sigurni, da ne ću ništa propustiti, jer o tom ovisi sav moj život.

Dominik se doista bio vrlo začudio. Očekivao je, da će mu prirediti kakav burni prizor ili barem, da će u kući zavladati ona šutnja i zatvorenost, kojoj se podavala njegova mati, kadgod bi na svom putu naišla na kakvu zapreku. Češće se događalo, da po osam dana nije govorila s kojom sluškinjom. Kako li će se vladati prema svome sinu?

Ipak se nije pokazivala, kao da nije ništa bilo, jer inače joj Dominik ne bi vjerovao, a ona to dakako nije htjela. Pričinjala se samo žalosnom i povučenom. Poslije, kad joj se činilo, da treba poći naprijed, tražila je zgodu za razgovor... Napisala je zatim pismo kapelanu Firminu, gdje ga moli, da joj oprosti:

»Vele časni!

Kad sam ono nekidan bila kod Vas, bila sam sva izvan sebe, a sada Vas molim, da mi to oprostite.

Danas sam razmišljala o toj stvari i opet sam se sabrala. Nek se vrši volja Božja! Istina je, da će to za me uvijek biti žrtva, i to strašna žrtva, no nadam se, da mi Bog ne će uskratiti svoje milosti. Uvidjela sam i previše dobro, što iz mene nastaje, kad nemam te milosti.

Moleći Vas, vele časni, da me ispričate, uvjeravam Vas o svom dubokom poštovanju

Ružica Yholdy.

P. S. Nadam se svakako, da Dominik ne će ništa saznati o mom ludom pothvatu.«

Dominik je sjutradan čitao novine u malom salonu. Gospođa Yholdy uđe noseći odrezak bijele svile.

— Gle, da ti pokažem, da se više ne srdim, poklanjam ti ovu svilu. Ti se u te stvari doduše ne razumiješ, ali velim ti, da je vrlo lijepa. Možda bi ti mogla trebati u tvom patronažu?

— Zahvaljujem vam mnogo, — reče Dominik sav ushićen. No kako je bio samo poštenje, nadoveže vrlo jednostavno:

— Za sada zaista ne znam, u što bi mi mogao trebati taj odrezak.

— Mogle bi se iz njega skrojiti vrpce*) za rukave tvojim dečkima. Te bi vrpce svakako bile ljepše od onih, što se kupuju u trgovinama.

— Doista! E, onda ih prihvaćam sa zahvalnošću.

Držanje gospođe Yholdy bilo je dakako i nadalje u skladu s ustanovljenim rasporedom.

Kad joj Dominik nije govorio o patronažu, a to je bilo dosta često, ona bi sama skretala razgovor na tu stranu. Pitala ga svašta. Htjela je da znade, koliko djece dolazi na sastanak, dijele li im se katkada nagrade, kakve su te nagrade i t. d. Često je u toj stvari postupala,

* U Francuskoj je običaj, da dječaci na dan prve sv. Pričesti nose oko ruke bijelu svilenu vrpcu.

kao da se šali. Tako na primjer, kad je neko veče dobila na igri sto franaka, izvadi novčanicu i pruži je Dominiku:

— Evo ti ovo za tvoje derančiće!

— Zahvaljujem vam, majčice! Vaše darove primam uvijek vrlo rado.

Dominik previne novčanicu, stavi je u posebnu kovertu i napiše na njoj ove riječi: »P r v a n o v č a n i c a, š t o j u j e m a m a d a l a z a p a t r o n a ž.« Zadržao ju je za uspomenu, a kapelanu Firminu dao je kakvugod drugu.

Poslije je opet htjela da znade, gdje li se nalazi taj glasoviti patronaž, koji je malo pomalo uhvatio mjesto među glavnim brigama njenoga baštinika.

— Nemojte, majko, bolje je, da ne idete onamo.

— Onda ću otići sama.

— Ne ćete ga naći, jer on vam se nalazi u osamljenim ulicama, kamo se zacijelo još nijeste nikada zaletjeli.

No budući da je silno htjela da vidi patronaž, Dominik ju je poveo onamo jednoga četvrtka u mjesecu lipnju. Baš su došli onamo, kad je kapelan prozivao djecu, koja su bila pripuštena na ljetovanje u ferijalnim kolonijama. Rasporedile su se tri skupine i svaka od njih trebala je da kroz tri sedmice udiše čisti zrak Lotaringije na nekom imanju. To je imanje, nazvano »Marmousets«, pripadalo verdunskoj biskupiji, a biskup ga je »posudio« preko ljetnih praznika.

Bila je to uvijek vrlo svečana sjednica, kao neko dijeljenje nagrada, jer bilo je tamo i odabranih i odbijenih. U dvorani je vladala velika uzbuđenost, jer primitak u ferijalnu koloniju bio je za tu djecu najveća nagrada za minulu godinu. No s druge opet strane kapelan

je Firmin imao vrlo ograničena sredstva, pa nije mogao da svu djecu povede onamo.

Imena su se prozivala u napetoj tišini. Iza toga bilo je burnih izražaja radosti, ali i gorkih suza, jer siromašnoj, blijedoj pariškoj djeci veoma je teško, ako ih ne pripuste onoj gozbi u prirodi, svetkovini sunca i dnevnim izletima, i to samo zato, što nemaju baš posve dobre ocjene.

U patronažu je ljetovalište Marmousets bilo poznato kao neko carstvo priča. Svi su stariji već bili ondje. Tamo su nalazili u obilju mlijeka, maslaca, teladi, krava i konja; pomagali bi pri žetvi, lovili pastrve i odilazili često na izlet u gorje. Kad su se vraćali u Paris, obrazi su im bili zlatno smeđi, listovi na nogama otvrdnuli, a mozak posve obnovljen.

Zbog razlike toga života s onim u Parizu, ljeto je za one, koji su ostali kod kuće, još gore od zime. Zimi su doduše zebli, ali su barem zebli svi zajedno. Kapelan je to znao i bio je zato nadasve pravedan u razdjeljivanju mjestâ.

Gospođa je Yholdy vidjela, gdje joj sin ide od jednoga odbijenog dječaka do drugoga, — međusobno su djeca svoje nesretne drugove nazivala »propalicama« — kako im povjerljivo govori, da bi se prije prvoga odlaska stvari mogle još da urede, jer će se bez sumnje uzeti više djece, nego što se u početku mislilo, ako li to ne uspije, da će se naći drugi kakav izlaz... Vidjela je zatim, kako vadi svoju bijelu maramicu i briše suze tim deranima. Zadrhtala je od ljubomora i gađenja. Ta zar je ta gamad zbilja tako osvojila i zarobila njena sina?

Ipak je dobro pazila,da se ne vidi, što se u njenoj duši zbiva. Hinila je štoviše i samilost i pozvavši Dominika na stranu reče mu, da će

rado poslati o svom trošku nekoliko dječaka na ljetovanje, ako se radi samo o novcu.

Dominik je već sam bio poklonio znatnu svotu novca, a sada, kad je čuo, da će mu i majka još štogod nadodati, bio je upravo očaran. Nije to bilo toliko zbog novca, kao zbog karakterne crte, što ju je njegova mati otkrila tim djelom. Pa valjda je i nju dragi Bog »prikopčao«, mislio je u sebi, služeći se dobro poznatim izrazom svoje braće iz patronaža.

Mati mu je smjesta dala pet stotina franaka, a kad je to kapelan saznao, zahvalio joj je osobno, prije nego što je otišla.

Malo pomalo počelo se u lijepom stanu na Elizijskim Poljanama da govori sve češće o organizacijama, o patronažu i malim dečkima, o ferijalnim kolonijama i četvrtinskim voznim kartama; ukratko o svemu, što se tiče velike župske obitelji.

Dominik je iskoristio svoja mnogobrojna poznanstva, da svagdje dobije popust za djecu, kako na voznim kartama, tako i na živežnim namirnicama, što su ih trebali ponijeti sa sobom iz Pariza.

I stric je štoviše pridonio svoj dio. Sjetio se, da ima nekog prijatelja tvorničara čokolade, koji mu je ustupio uz vrlo nisku cijenu potrebnu količinu robe za sve tri skupine izletnika. Htio je i on da ima nekoliko svojih štićenika u patronažu, pa im je zato jednoga dana poklonio cijelu hrpu laganih sportskih cipelica.

Dominik se osjećao kao na krilima. Nesamo da je činio po koje dobro djelo u patronažu, nego mu je već Bog vratio prekrasnu novčanicu za onu njegovu siromašnu neznatnu svoticu. Njegova mati i stric bili su također zahvaćeni onom božanskom vrtoglavicom dobrotvornih organizacija, i sada je već mogao da

uživa u onom najvećem veselju, da nesmetano na glas iznosi najskrovitije svoje apostolske misli. Govorio je o svom idealu, pjesničkim je riječima opisivao svoje smione osnove. Patronaž je bio i suviše malen i djeca su se u njemu na sastancima skoro gušila. Bilo je upravo ludo i opasno za vrijeme kazališnih i kinematografskih predstava strpati tisuću i dvjesta osoba u dvoranu, koja bi inače jedva mogla da primi polovicu toga broja. Što bi se dogodilo, da jedamput nastane kakva nesreća!

Trebalo je zatim, da se zahvate i roditelji. Za to bi bila potrebna kakva dvorana za pučki sekretarijat, dnevni dispensaire, čuvalište za dječicu onih majki, koje su zaposlene u radionicama i uredima već od prvih jutarnjih časova i t. d.

— A zatim? — upita stric.

— Mislim na prekrasno jedno zemljište, koje se nalazi baš kraj našega. To vam je neka propala tvornica. Postoje tamo dvije velike prostorije, iz kojih bi se mogle učiniti dvorane za sjednice i gimnastiku, pa različne pisarnice, koje bi se samo iznutra morale da urede. A mogli bi lako da imamo i kapelicu, davni san dragoga kapelana! Pomislite: kapelicu usred patronaža, kamo bi djeca došla da se mole! Imali bi tako Boga u svojoj sredini. Razumijete li, majko, tu radost i utjehu, što je čovjek osjeća, kad znade, da je veliki Prijatelj s njime?

— Pa jest... uistinu...

— A koliko bi stajala ta tvornica?

— Malo, pa ništa! Dvjesta tisuća franaka, za zemljište, zgrade i sve; a to nije ni polovina prave vrijednosti.

Gospođa Yholdy i stric pogledali su se značajnim pogledom. Taj bi pogled bio otkrio mnogo toga Dominiku, da ga je znao zamijetiti i pogoditi onu zaprepaštenost, što ju je izražavao.

— Dvjesta tisuća franaka! — ponovi navečer stric svojoj šurjakinji. — Vaš sin baš ne oklijeva. Dvjesta tisuća franaka! On bi taj novac posve naravno poklonio, da ga ima u džepu, i to bez ikakvih obzira za druge potrebe. Kao da se dvjesta tisuća franaka može da nađe na cesti! A taj bi prefriganac to i učinio. On je posvema zarobljen i kapelan može iz njega da čini, što ga volja. Ako ne postupate strogo s njime, taj bi vas popovski šegrt mogao i da upropasti. Razumijete li me? Mogao bi da vas potpuno upropasti. Danas govori o dvjesta tisuća franaka, sjutra će da govori o jednom ili više milijuna, a kako ih ima samo deset, brzo će im doći na kraj, ako samo još malo ustraje u tom oduševljenju. Vrijeme je, Ružice, velim vam, skrajnje je vrijeme!

Gospođa je Yholdy bila vrlo zabrinuta i pozorno je slušala.

— Pa ima još samo mjesec dana. Pustimo ga, da otpremi tu svoju dječurliju.

— Ali onda dolazi na red moja sjekira!

— Jest, sjekira, i ja se s time slažem. Morat ćemo da nađemo kakav udaljeni, osamljeni zakutak ili otok, gdje ćemo se nastaniti. Ondje ćemo ga prisiliti, da proživi neko vrijeme u samoći, kao što to čine neurasteničari i luđaci. Izgovaram doduše sada strašnu jednu riječ, ali šta ćete, kad je to njegovo mistično ludilo jednako opasno kao i ono drugo...

— Dobro, ali kapelan ne će nipošto smjeti da mu onamo piše, — jadikovaše stric.

— Zato baš i hoću, da nađemo lijepi kakav kraj, gdje mu ne bi bilo dosadno, no gdje bi se u isti mah pošta mogla nadzirati i lako uhvatiti.

— Poznajete li kapelanov rukopis?

— Poznam ga, — odvrati ona spremno.

— Još ćemo govoriti o svemu tome. Proučit ću svoje putne vodiče... Međutim naslućujem već jedno zgodno rješenje. Šta bi vi rekli za Noirmoutier? To nije daleko, a opet je vrlo daleko. Krasan je to otok, otok ljepote, a nekidan mi je rekla Lolita, da joj mati ondje iznajmila ljetnikovac u šumi la Chaise...

— Moj dragi, prestanimo tražiti! Kapelan će biti sa svojom dječurlijom u Lotaringiji, a Lolita u Noirmoutier-u, jeste li zato sigurni?

— Nijesam još sasvim, ali ću nastojati, da se bolje obavijestim.

— A Lolita je možda jedina... razumijete li?

— Razumijem.

Pogledali su se istim pogledom kao ono za stolom.

Petnaest dana iza toga Dominik je u osam sati naveče bio sa svojom majkom i stricem na istočnom kolodvoru. Bili su došli da isprate prvu skupinu djece. Vrućina je bila nesnosna, a zrak na prenatrpanom kolodvoru ugrijan kao u kakvoj peći. No dječaci se nijesu za to starali. Nagurali su se pred onih sedam vagonskih odjeljenja, koji su bili za njih pripravljeni i označeni vedrim natpisom: »Kolonija Marmousets«. Samo su čekali čas, kad će moći da poskaču unutra.

Roditelji su ih dopratili na kolodvor, a to je bilo vrlo dirljivo. Došli su onamo mnogi ocevi i majke, a od nekih samo baka, jer su roditelji umrli od sušice. Svi su obilno dijelili savjete svojoj djeci:

— Pazi, da ne učiniš kakvu nesmotrenost i piši mi već sjutra!

— Ako ti treba štogod, pošalji nam samo dopisnicu!

Dijete bi odgovaralo vrlo rastreseno ne poznavajući još neizmjernu dubinu nekih korijena, s kojima smo prirasli našoj obitelji, niti bol rastanka, pa i najkratkotrajnijega.

Prtljaga ove djece pružala je također slikovit prizor. Bilo je tu izlizanih putnih kovčega i siromašnih malih zamotaka, koji su odavali bijedu svojih vlasnika. Prtljaga neke djece bila

RODITELJI SU IH DOPRATILI NA KOLODVOR...

je samo umotana u kakve stare novine i stegnuta s više nadovezanih komada uzice.

Zatim je došao čas odlaska. Čim je vlak počeo da se kreće, male su se glavice, ručice i maramice pokazale na vratima i prozorima vagona, a zrakom je zaorio gromki »hura«.

Kapelan je još dospio da srdačno zagrli Dominika:

— Jednoga ćeš dana morati da pođeš s nama.

— Zacijelo, vele časni, i veoma rado.

Djeca su vikala:

— Živio gospodin Dominik! Pisat ćemo vam i poslati lijepih razglednica! No i vi nam morate poslati barem nekoliko njih!

I vlak je nestao u dimu i noći. Dominik je ostao sam na peronu, posred onih dobrih ljudi, koji su znali, koliku je on poklonio svotu za njihove drage mališe. Zahvaljivali su mu i stiskali mu ruku. Neka je stara žena, baka jednog djeteta, štoviše poljubila tu ruku, koja je omogućila njenom unuku, da potraži tamo daleko sunca i života.

Nalazio se sam usred ove ponizne pučke zahvalnosti i osjećao je više nego što je očekivao rastanak od ovih dječaka, koji su uistinu bili postali »njegovom djecom«. Pod utjecajem ovih čuvstava Dominik je počeo da plače. Roditelji su vidjeli te suze i govorili su jedni drugima:

— Gledajte, kako taj bogataš ljubi našu djecu!

I bili bi pošli za njega, kako se ono veli, u vatru i vodu.

Majka i stric, koji su stajali nešto po strani, vidjeli su također te suze i po treći puta pogledali su se onim istim pogledom... A taj je pogled govorio mnogo strašnih stvari za onoga mladića, koji je stajao nepomično uvijek na istome mjestu perona. Činilo mu se, da je zadnjiput vidio ovako na okupu svoju dječicu, kojoj je pripadala sva njegova mlada apostolska duša. Činilo mu se, da se opet okrenula jedna stranica njegova života, i to stranica najslađa, jer je bila božanska...

X.

Majka i stric dali su Dominiku dobar tjedan dana, da se žalosti zbog odlaska svojih mališa. Nastojali su da se što više približe njegovim mislima i da nađu zgodnih riječi utjehe i sućuti.

Dominik je zbog toga rastanka skoro obolio. Ni sâm nije mislio, da već tako silno ljubi tu djecu. Međutim njegovo narušeno zdravlje izvrsno je poslužilo namjerama gospođe Yholdy.

Kućni liječnik uvijek je imao velik utjecaj na Dominika. Gospođa ga Yholdy, još sva u nekom strahu, obavijesti o svemu, čega se bojala i zamoli ga, da potpomogne njen pokušaj otpora. Liječnik je to lakše uspio, što je Dominika našao vrlo umorna. Govorio mu je vrlo vješto, upravo očinski. Rekao mu je, kako treba izvršavati Božje zapovijedi. Ove je godine mnogo radio nedjeljom, — a to je skoro i zabranjeno, — pa bi sada trebao da nadoknadi taj tako novi napor u svom životu i otići kuda na vrlo zasluženi odmor.

Dominik se nije ništa opirao, jer je i onako svake godine pratio svoju majku u kakvo ljetovalište. Ovaj puta njegov mu je liječnik preporučio Noirmoutier, jer to mjesto tobože odgovara svim potrebnim uvjetima. Odgovorio je, da će jednako rado otići na taj otok kao i kamo drugamo, samo ako je to po volji njegovoj majci. Da bolje prikrije svoju igru, gospođa je Yholdy našla jedan prigovor. Na Noirmoutier treba se voziti jedan sat po moru, a ona ga se toliko boji. No stric joj razborito odvrati, kako se na otok može poći i preko maloga seoca Framentine, odakle vožnja po moru traje samo nekoliko časaka.

— Ako je tome tako, onda više ničemu ne prigovaram. Međutim taj je otok jamačno vrlo osamljen, pa se nekako bojim, da ću se ondje dosađivati.

Gospođa je Yholdy pretjerivala u svojoj ulozi i to sasvim nepotrebno, jer se osamlje-

nost u ono vrijeme Dominiku mogla samo da sviđa.

Svi su se dakle spremali na veliki ljetni odmor u šumi la Chaise. Stric započne pregovore s nekim putničkim društvom, da iznajmi kakav ljetnikovac. Bilo je doduše već vrlo kasno, ali se zbilo ono, što se često događa. Neka je obitelj iznajmila kuću, ali u posljednji čas nije mogla da ode na ljetovanje. Tako je gospođa Yholdy mogla da se posluži velikim i lijepim ljetnikovcem la Turquoise, koji je po svom položaju spadao među najljepše zgrade na otoku. I što se više približavao odlazak, stric i mati sve su se više utvrđivali u misli, da im je izbor bio upravo divan. Naime Lolitina rodbina češće bi dolazila k njima na Elizejske Poljane i pričala im svakiput o svom oduševljenju za Noirmoutier, što su ga već otprije poznavali. Iznajmili su ljetnikovac Ker-Mimie, koji nije daleko od la Turquoise, ali se ne nalazi nad morem, jer se gospođa de Presves boji vjetrova s morske pučine.

Lolita je štoviše donijela i fotografiju toga ljetnikovca. Prostrano prizemlje i mali kat bili su okruženi skupocjenim biljkama, a sve je bilo kao sakriveno u svijetloj i veseloj šumici omorika i jela, kroz koju je odasvud prodiralo sunce.

— La Turquoise, kazivaše Lolita, još je mnogo ljepša i bolje položena, jer se diže nad morem nedaleko najljupkije dražice otoka, nazvane Souzeaux.

Jedne srpanjske večeri obje su se obitelji nalazile na kolodvoru d'Orsay u istom rezerviranom vagonu prvoga razreda, koji je polazio prema Nantes-u, Pornic-u i Noirmoutieru.

Lolita je bila i po naravi lijepa, no ovaj puta je u svojoj putnoj odjeći bila upravo dražesna. Mora da je tome pridonijela nešto i

ona unutarnja radost, što će sada živjeti neko vrijeme s Yholdy-evim, a napose u blizini toga lijepog mladića, koji je već bio poznat sa svoje razboritosti i svoga bogatstva. Kojekakve nade iskrsnule su pred njenim očima i posve su joj zaokupile dušu, koja je bila vrlo tankoćutna. Uostalom te su nade bile tako velike, da bi bile dirnule i manje osjetljiva djevojačka srca. Lolita je maljušna kao i njeno ime. Kad je čovjek vidi, pričini mu se kao mala neka lijepa stvarca, gotovo kao krasna životinjica. No ona je ipak prava umjetnica u glazbi i slikarstvu. Rumena je i plava, a kosu je podrezala à la Jeanne d'Arc. Nije to učinila iz poštovanja prema svetici domovine, nego zato, da joj se vidi pokretljivi i lijepi vrat, i jer je to udobnije za tenis, kupanje i velike šetnje. Treba naime znati, da se Lolita više bavi sportom nego vjerskim stvarima. Primila je prvu sv. Pričest i to je bilo sve. Iza toga ju je zahvatio onaj svjetovni život i povlačio jê iz jedne sezone u drugu, iz jednoga svratišta u drugo, iz užitka u užitak, tako da nitko nije mogao upravljati neprekidno njenim životom. No nije zato bila zla, nego tek malo obijesna. Tako se barem činilo gospođi Yholdy, koja ju je ljubila kao što se ljube mačke: zbog lijepih očiju, umiljatosti i neke aristokratske osebujnosti.

Dominik je kao uljudan mladić za cijeloga puta u svemu bio na ruku gospođama. U Pornic-u mu je bila prva briga da pogleda, je li more mirno. To je osobito zanimalo gospođu Yholdy, koja je na opetovanu molbu stričevu bila odustala od duga zaobilaženja preko stanicâ Fromentine i La Fosse. Baš je toga jutra more bilo prekrasno, kao kakva modra mliječna tekućina.

Brod je već ondje stajao, a kapetan je nestrpljivo čekao čas odlaska. Voda je naglo

opadala, tako da su prvi okretaji vijka iznijeli na površinu cijeli sloj blata.

Dominik je rastreseno gledao, kako slikovita okolica Pornic-a nestaje na obzorju... Neke su pliskavice izronile na površinu i poigravale se poput djece uz bok broda. Lolita ih je promatrala sa zanimanjem, ali Dominikove su misli bile drugdje, daleko, vrlo daleko, u Vogezima. Pogledavao je malko obrise toga novoga kraja, samo da si uzmogne reći, kako bi se »njegovi mali dečki« radovali, kad bi mogli doći amo. Odlučio je, da će svakako još o tom razmišljati.

Za jedno tričetvrt sata otok je postao jasniji i prisilio je Dominika, da na nj obrati svoj pogled.

Otok je bio malen i lijep, kao Lolita. Kad su se približili pristaništu, ljudi, koji su ondje čekali, počeli su mahati maramicama. Šuma la Chaise obrubljujući svojim zelenim hrastovima modrinu drage i obalu des Dames, pa modra i smeđa jedra ribara, čamci galebove boje, mali magarci sivi poput noirmoutierske prašine, narodna nošnja žena i one vjetrenjače, što su se okretale tamo u daljini, — sve se to u jedan mah ukazalo očima putnika i vrlo im se svidjelo.

Otok je u svakom pogledu lijepo primio svoje goste. Jedan činovnik društva za nastanjivanje već je čekao na obali. Dobar se utisak obiju obitelji samo uvećao, kad su idući u svoje stanove ušli u šumu la Chaise. Ljetnikovci su bili nanizani bez pravilnosti i nijedan nije bio sličan drugome. Jedni su bili postavljeni kao lagani ukras nad kakvu pećinu nagnutu nad more, a drugi su opet imali oblik svjetionika. Većina ih je bila kao utonula u mimozama, hrastovima i omorikama.

Došli su najprije do Ker-Mimie. Bila je to ljupka kućica kao i njeno ime, i još mnogo ljepša nego na fotografiji. Zatim su došli do ljetnikovca la Turquoise, koji je na pogled bio ozbiljniji i nekako oholiji. Izvirivao je iz skupine stoljetnih hrastova poput alzaškog dvor-

KAD SU SE PRIBLIŽILI PRISTANIŠTU...

ca i kočio se ponosito nad morem. Jedan se i drugi ljetnikovac vrlo svidio obitelji, koja je trebala, da se u njemu nastani. Stric bi se bez sumnje teško kretao u »maloj, zelenoj bonbo-

nieri«, — tako je on nazvao Ker-Mimie — a Lolita bi se opet bila izgubila u prostranim dvoranama ljetnikovca la Turquoise.

Nekoliko su se dana gosti samo raspremali, — jer su bili ponijeli vrlo mnogo putnih kovčega, — a onda je istom započelo pravo ljetovanje.

Dominik je od svega toga trpio, kao da su ga zajedno s korjenom iščupali iz običnog njegovog boravišta i trebalo mu je više dana, da se privikne novome kraju. Gospođa je Yholdy znala, što se to u njemu zbiva, pa se nije ni uzrujavala, što je prvih dana bio nekako žalostan. Međutim mladić je ovajput trpio i s drugih uzroka. Osjećao je, da mu je teško bez kapelana i njegovih mališa. Mati ga je umarala, a stric mu je bio već nesnosan. Lolitina je obitelj još sva bila zaokupljena uređivanjem stana, pa nije još mogla da ih razonodi svojim dobrim raspoloženjem. Dominik je međutim težio za samoćom, a trebalo mu je učiniti samo nekoliko koraka, da je nađe. Odlazio bi ujutro i predveče na tratinu, koja se nalazila nad šumom la Chaise. Ta mu se tratina učinila vrlo zgodnom za njegovo razmišljanje.

Nema mu još osamnaest godina i već je upoznao ogromnu ozbiljnost života i dužnost, da iz njega izvuče što više moralne koristi. Odmorit će se sada, ali samo zato, da u zimi uzmogne bolje raditi. Pričekat će malko, dok se u njemu smiri taj sukob različitih osjećaja, a poslije, kad mu bude sve jasnije, pisat će kapelanu i izložiti mu u tančine položaj svoje duše.

Ova misao o dragocjenosti života i još druge neke misli, s kojima se bavio, otkako je zalazio u patronaž, počele su da se uznemiruju u njemu, kao da se boje, da će ih ovdje u Noirmoutier-u istisnuti druge kakve misli i zauzeti njihovo mjesto. Dominik ih je ljubezno primao, produbljivao i umirivao. Time se bavio na svojim samačkim šetnjama, uživajući u tišini one obale, za koju mu se činilo, da pripada samo njemu. Bio je gotovo uvijek sam između neba i mora. Svuda je cvjetao neven medena mirisa i modri čkalj. Na cijeloj se tratini nalazila samo jedna zgrada. Bio je to otvoreni toranj, u kome se nekada nalazio mlin, a sada je samo služio mornarima za ravnanje pri plovidbi. Zvali su ga prema njegovom vlasniku tornjem oca Ganthier-a.

Zatim se taj uski trak zemlje produljivao i savijao poput nemoćne ruke, koja u svom ludilu hoće da zagrli Ocean. Na njemu su se dizala udaljena i bijela sela, nazvana Vieil, la Madeleine i la Blanche.

To je eto bio kraj, u kome će da provede ljeto, i jako mu se svidao. Bilo je ondje mnogo nebeskoga modrila, mnogo mora i vrlo malo zemlje, a to je baš bilo u skladu s njegovom dušom, koja je tako žudjela, da se odijeli od svega i da poleti u visine. Dominik je već za nekoliko dana opazio, da ga ova krasna priroda umiruje. Prepustio joj je posvema svoju dušu, da se u njoj okupa.

— Već bolje izgledaš, reče mu majka jedne večeri.

— Osjećam se svakako bolje. Noirmoutier je krasno boravište, i nadam se, da ću se u njemu dobro odmoriti.

— A taj ti je odmor tako potreban, siromašni moj sine, odgovori mu majka i zagrli ga proračunanom nekom ljubaznošću, koja je u isti mah značila i milovanje i zarobljenje.

Jedna stranica iz Dominikova dnevnika.

Malo prije pročitao sam jednu misao, koja je privukla moju pažnju. Evo je prepisujem, ukoliko je se još sjećam:

»Čovjek je kipar, koji mora da izradi svoj kip za svoj grob. Svejedno je, je li to kip djeteta, mladića, zrela čovjeka ili starca. Glavno je, da bude lijep i vrijedan da ga drugi gledaju.«

Razmišljao sam o toj rečenici i mislim, da će čovjek, ako je se drži, raditi samo za svoj siromašni »ja«, koji je sam po sebi tako otrcan, nestalan i malo vrijedan pažnje.

Jedna bi riječ međutim mogla da promijeni smisao ove rečenice. To je riječ: B o g. — Čovjek je kipar, koji mora da izradi svoj kip za Boga, neizmjernoga Umjetnika, vrhovnu Ljepotu... Kako se odmah sve mijenja! Kao kad ogromno sunce svojim zrakama napuni bijedu jedne mansarde.

Jest, naš »ja« je vrijedan, da ga mrzimo! A ipak, kad stisnemo oholu pjenu većine ljudskih osjećaja, pa i onih, koji nam se čine najmanje sebični, — uvijek ispliva na površinu taj naš »ja«. Kako li ćemo se iznenaditi nad svojim bogatstvom, kad budemo došli na sud Božji, i kad će potpuna Istina pretraživati sve zakutke naše duše!

Najbolje razumijem iz sv. Pisma ono mjesto, gdje se veli, da nitko ne zna, da li je vrijedan ljubavi ili mržnje.

Učini, o Bože, da budem vrijedan ljubavi! Ako je nijesam zavrijedio, ljubi me ipak, jer znaš, da sam načinjen iz gliba i vidiš na meni sve moje ljage... Smiluj se mladici, koja hoće da se prikalami na Tvoje božansko stablo i da postane potpuno Tvojom.

Bogati mladić iz evanđelja otišao je baš zato, što je bio bogat, no ja Te ne ću ostaviti zbog toga razloga.

Ali ja sam slabić, daj mi Svoje snage. Ja sam osim toga i čuvstven. Osjećam neizmjernu potrebu da ljubim i da budem ljubljen. Stavi pred moje oči potpuno sunce Svoje ljubavi, tako da vidim samo Tebe, da Ti poklonim svoju mladost i ono nekoliko godina službe, što bi ih mogao pokloniti i drugima..., drugima, koji me progone, koji na me vrebaju i hoće da me istrgnu iz Tvoga zagrljaja.

Dođi kraljevstvo Tvoje!

O, kad bi bilo moguće, da i ja nešto pridonesem dolasku Tvojega kraljevstva, ja, koji sam malo, siromašno, ništetno stvorenje pred Tobom, neizmjerno veličanstvo mojega Boga!

XI.

Vele časnom gospodinu Firminu
Marmousets kraj Verduna
(Meuse).

Dragi vele časni!

Jutros sam sretan, potpuno sretan. Da sam vam pisao juče, bili biste primili žalosno pismo i začudili se, što se taj Dominik opet predaje utjecaju svojih čuvstava. I bili biste se nasmijali, vi, koji ste jaki i nikada ne dajete srcu prednost pred razumom.

Šta ćete, kad sam slabić! Otkada ste otišli s mojom dječicom, osjećam neku prazninu, kakve još nikada nijesam osjetio. Ipak su uza me majka i stric, pa poznata neka obitelj. Ali nema vas, koji iznenada znate naći kakvu poletnu novu ideju, otkriti neočekivani kakav pogled, kakvu sitnicu, što je vi možda i ne opažate, ali mene ipak oduševljuje do u dno duše.

Otišao sam jutros iza zajutarka da pozdravim more s pješčanoga nasipa, koji se nalazi tik uz naš ljetnikovac. Baš je izlazilo sunce i mogao sam da mu se divim. Poznajete li onu romancu: »Jutarnji časovi nose u ustima cvijeće«? To je jutro zbilja donosilo u ustima svakovrsnoga cvijeća.

More se bilo povuklo daleko u se, a ja sam promatrao staru neku otočanku, gdje se sprema da ide u lov na morske rakove. Iznenada obratim pogled u daljinu i ugledam cio niz bijelih točaka, koje su se micale i skakale među pećinama. Sišao sam na pijesak, ali sam se u svojim cipelama vrlo teško pomicao naprijed. Stanovnici otoka su u tome dakako mnogo okretniji, jer samo navuku na bosu nogu slamnate cipele. No ja nijesam mogao da odem do onih pećina. Ipak sam i s morske obale mogao razabrati, da je to bila skupina dječaka, bez sumnje Parižlija. Jedni su od njih marljivo tražili morske rakove pod kamenjem, a drugi su opet nešto kopkali po pijesku.

Iz daleka čovjek bi bio rekao, da su to moji mališi. Bio je među njima neki dječačić opaljene kože i kuštrave kose, ma baš kao naš »div«. Bila su u njih još dvojica vrlo slična dvojici naših.

Kad su se povratili na obalu, zapitao sam ih, da li su imali dobar lov. Pokazali su mi tada svoje rakove i sitne račiće i smjesta smo se sprijateljili.

Neki mornar iz Vieil-a prošao je onuda s košem velikih, živih rakova. Kupio sam u njega cijelu lovinu i poklonio je djeci. Tada se cijela skupina uzbibala od radosti i čuo sam ih, gdje međusobno šapuću, kako sam »zgodan dečko« i t. d. Ma posvema oni prijateljski izrazi iz našega patronaža!

Posve naravno, da sam otišao s njima do njihova logora. Pripadali su koloniji Demi-Butte te su nam prema tome bili susjedi. Bio sam tako zadovoljan, da sam kroz nekoliko trenutaka mislio, da se nalazim u svom tako ljubljenom patronažu.

Neki crni visoki kapelan, koji je bio s njima, pokazao mi je cijelu zgradu. Sagradio ju je

stari neki svećenik, nekadašnji župnik sv. Ivana na Montmartre-u, koji se iza naporna života povukao ovamo, da se odmori. Ovdje se on tobože odmara, a radi više nego ikada prije. Osnovao je ribarima župu u Vieil-u, pozvao je časne sestre iz biskupije Vendée i pribavio im kuću za stanovanje; sagradio je crkvu — već treću u svom životu — i ovu koloniju za nekadanju svoju djecu, što ih je ljubio kao da su mu unuci.

Ferijalne kolonije, što ih on osnuje, vrlo su jednostavne, ali se opet u njima nalazi sve, što je potrebno. Tako na pr. učvrsti između dva zida dvije motke, spoji ih s nekim čvrstim platnom i eto ti kreveta. Vidio sam ih jedno trideset. Nad krevetom se nalazi kratka daska za dječakovu prtljagu, koja je također vrlo jednostavna. U prednjem se dijelu zgrade nalazi ne velika kuhinja, a u stražnjem dijelu malena soba za starije. To vam je otprilike sve.

Dodajte još k tome prostrano dvorište, bunar ograđen bambusovom trskom i ono more, što ga od zgrade dijeli tek slikoviti zastor od vjetra savinutih i k tlu priklonjenih omorika.

Ovi siromašni mališi iz XVIII. kotara došli su amo posve blijedi, no već su za petnaest dana potamnjeli na suncu. Bilo bi dobro, da i mi osnujemo ferijalnu koloniju negdje uz more, na primjer ovdje. Budno ću pripaziti, da li se ovdje prodaju ili iznajmljuju kakve zgrade.

Ovaj je kraj doista krasan. Kao naša Côte d' azur (azurna obala), tek što nije toliko posjećivanja. Kad ujutro otvorim prozor, imam pred sobom cijelu dragu i veliku jednu pećinu, što je nazivlju Cob. U daljini se vidi više morskih žalova, obrubljenih mnogim selima. Niske i bijelo okrečene kuće, natkrivene okruglim crijepom, koji podsjeća na južne krajeve, jasno se ističu između nebeskog i morskog plavetila.

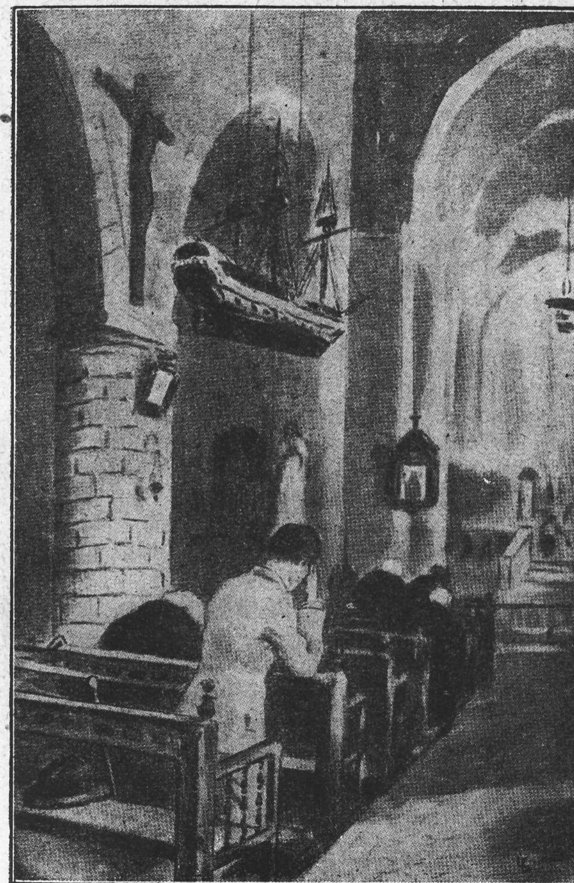
Čovjek bi mislio, da se nalazi u Alžiru. To više, što je ovdje neka posebna. vrlo prozirna svjetlost, zbog koje upravo žalim, što nijesam ponio svojih kistova. Možda vam nije poznato, da se dosta rado bavim slikanjem.

Velim vam sve to, da mi uzmognete pomoći u životu. Jer vi ste mi duhovni otac, otac uopće i jednoga ćete me dana morati svjetovati, a možda mi i zapovijedati, jer zapovijedi su mnogo uspješnije od savjeta.

Uglavnom mi se čini, da će praznici dobro proći. Mogu svakoga jutra prisustvovati sv. Misi u lijepoj kapelici, koja je kao sakrivena u priprostom, ali historičkom majuru, nazvanom »la Garennerie«. Vlasnik joj je neki svećenik iz Pariza, a sa svojim žutim zidovima, stoljetnim stablima i bijednim ogradama posve je u skladu s ovim krajem. Ovaj majur »la Garennerie« nalazi se na vrlo osamljenom mjestu s druge strane šume la Claire. Upravo je divno odilaziti onamo po pješčanom nasipu moleći se putem.

Naš je ljetnikovac također lijep, ali to je opet druga jedna ljepota. Zamislite si visoku alzašku kuću, okruženu zelenim hrastovima, a pred njom more, koje se često prelijeva u krasnoj modroj boji.

Za koji ću čas kroz šumu la Claire do pristaništa, da odnesem ovo pismo. Stavljam u nj svoje poštovanje prema vama i svu svoju zahvalnu ljubav. Vaši su praznici zacijelo posvećeni. Ta bio vam je tako potreban odmor iza onih ogromnih napora pod godinom. Ipak bih vam bio vrlo zahvalan, kad biste mi od zgode do zgode odgovorili, pa makar samo u nekoliko redaka. Trebam vas, vele časni, i vi to dobro znate! Sam ne mogu da postojim. Ja živim samo od utisaka i podražaja, a sve su to stvari, koje se nalaze izvan mene. A moram vam pri-

MOGU SVAKOGA JUTRA PRISUSTVOVATI SV. MISI

znati i to, da ovdje ovi porivi više smjeraju prema dolje, negoli prema gore. Poduzeli ste, da učinite iz mene čovjeka jake volje, pa me nemojte sada ostaviti na pô puta. Jer hoću da prispijem cilju, hoću da iz mene postane nešto, ali ne za mene, nego za slavu Božju i spas duša.

Jučer u nedjelju bio sam u Noirmoutier-u na blagoslovu u lađi one velike crkve. Dječak, koji je ministrirao, klečao je baš kraj mene, a dim se iz njegove kadionice dizao prema svodu crkve. Promatrao sam taj dim i govorio Bogu: »Ovaj tamnjan ne zna, da Te časti, ali ja to znam. Uzet ću ga i prikazati ga Tebi. Udahnut ću mu svoju namjeru, da slavi Tebe, neizmjerno Biće, tebe stvoritelja i uzdržavatelja svega, što postoji...«

Nadam se i želim, da doskora činim s ljudskim dušama ono, što sam tada činio s tim tamnjanom. Uzet ću te duše, koje Te ne poznaju, i upravit ću ih Tebi, o moj Bože, koji si umro za njih...

Međutim čini mi se, vele časni, da sam vam već previše vremena oduzeo. Šta ćete, kad mi je tako drago razgovarati se s vama, jer kad govorim s vama samim, onda mogu slobodno izražavati sve svoje misli.

Inače se nadam, da ste vi svi u Marmousets-ima zdravi. Što mislite, da vas jednoga dana iznenadim svojim posjetom? No bojim se, da se to ne će dogoditi, jer obiteljski okovi upravo su strašni u svojoj sebičnjačkoj slatkoći.

Svakako razmišljajte o onom prijedlogu, da ovdje osnujemo još jednu ferijalnu koloniju. Imali bi ovdje i bregove i more, tako da bi mogli zadovoljiti sve ćudi naših mališa.

Završujući list uvjeravam vas, dragi vele časni, o svojoj najiskrenijoj odanosti i zahvalnosti, te vas molim, da rečete »mojoj djeci«, kako ih ne zaboravljam, nego da živim s njihovom uspomenom i s njihovom ljubavi. Recite im i to, da je među prvim slikama, što sam ih objesio na zid svoje sobe, bila baš njihova fotografija. No iako se nalazi ta njihova slika na zidu, vjerujte, da je još bolje upisana u mome srcu.

Dominik Yholdy.

Ljetnikovac la Turquoise.

Noirmoutier. (Vendée).

XII.

Gospođa Yholdy nije dakako bila ni najmanje zadovoljna, kad joj je sin rekao, da je na nasipu, jedva četvrt sata od ljetnikovca, susreo jedan patronaž, i da je baš malo prije poslao kapelanu pismo, gdje mu opisuje puninu svoje radosti. Gospođa je Yholdy brže bolje cijelu stvar dojavila stricu. Ovaj se tako rasrdio, da je počeo kleti i psovati, što bi činio samo, kad bi mu se iznenada dogodila vevelika kvakva neugodnost.

Navečе se uzbuđenje ipak primirilo. Stric se bio otšetao do kolonije u šumu la Claire. Susreo je i on djecu i o svemu se raspitao. Imali su ostati na otoku samo mjesec dana, a dva su tjedna već bila prošla.

— Tko bi znao, zaključi stric, možda nam i sam đavao pomaže! Ovaj nepoželjni patronaž u isti je mah i nevolja i sreća, jer će Dominiku olakšati onaj prijelaz iz života u patronažu k posvemašnjem odjeljenju od njega.

— To je dakle protivno vašoj teoriji »o sjekiri« nadoveže njegova šogorica, koja bi katkada osjećala potrebu, da bude zagrižljiva.

— Nipošto, Ružice! »Sjekira«, to vam je odlazak iz Pariza i potpuna rastava od kapelana. To je sada učinjeno, i to vrlo dobro uči-

njeno. Preostaje nam još, da pripazimo na njegovu poštu. Ne ćemo ništa polučiti, ako dopustimo, da kapelan Firmin iz daljine nastavi da zaluđuje Dominika... Čini mi se, da ste mi rekli, da poznajete njegov rukopis?

— O, poznam ga dobro!

— Moramo sada najprije saznati, kojim putem i u koje vrijeme dolazi listonoša, te paziti, da sva pošta prođe najprije kroz naše ruke. Govorimo radije jednostavnije: naprosto ćemo zadržati i pročitati sva kapelanova pisma, a poslije toga ih spaliti, pa makar bila i posve neškodljiva. Vrijeme svladava sve zapreke, pa će valjda svladati i toga popa!

Smjesta su počeli da izvršuju tu svoju odluku. Pošta je dolazila u ljetnikovac la Turquise naveče oko 6 sati, a donosio bi je na kotaču listonoša, koji je posluživao sve ljetnikovce u šumi la Chaire.

Međutim Noirmoutier je otok povjerenja. Svatko može otići na poštu i uzeti nesamo svoje listove nego i listove svoga susjeda. U najgorem se slučaju može izaći i listonoši ususret.

Stric je bio na pogled najveći poštenjačina i nitko mu nije uskraćivao obavještenja, što ih je tražio. Doskora je znao, kada listonoša tovari na svoj kotač mnogobrojne one listove za cijelu njihovu šumu. Znao je i čas, kad se približavao njihovom stanu, jer zvonce u susjednoj kući imalo je vrlo snažan glas. Na ovaj bi znak izlazio pred listonošu i redovito bi tako dobivao svu poštu.

Nekoliko dana nije vidio ništa sumnjiva, ali jedno veče opazi neko pismo upravljeno Dominiku, žigosano u pokrajini Meuse, a rukopis je očito bio »popovski«. Pokazao ga svojoj šogorici, a ova bez oklijevanja usklikne:

— To je od njega!

— Zar ne, Ružice, da ima u mene psihologije?

— Hoćemo li ga dakle otvoriti?

— Hoćemo.

Stric odlučnom kretnjom otvori pismo. Oboje se nagnulo nada nj i čitali su zajedno.

Dragi moj Dominiče!

Nepotrebno je da vam kažem, kako me vaše pismo razveselilo, kao uopće sve, što od vas dolazi.

Poznam vas već doduše tako dugo, no ovakvo jedno pismo s praznika posebno je dobrodošlo, jer ono je prije svega znak ljubavi, a osim toga mi mnogo toga otkriva o sadašnjem vašem životu, kad ste »župski« sami. Drugim riječima, govori mi mnogo o vašoj osobnoj vrijednosti.

Pod godinom, a osobito minule godine, bili ste zajedno s drugima u bojnom redu i okoristili ste se onim oduševljenjem, koje vam je umnažalo sile, a često ih i stvaralo. Sada ste naprotiv sami, pa ćete moći da pokažete, što ste.

Velite mi, da već osjećate tu osamljenost. Doskora ćete od nje trpjeti još i više. No imajte na pameti, da istina uvijek ostaje istina, da je posve neovisna i od svojih napadača i od svojih hranitelja. Sto hiljada ljudi može ustvrditi, da su dva i dva pet, to ipak ostaje pogrješno. Makar i cijeli grad Paris nikada ne zalazio u crkve, Bog ipak ostaje Bog i na posljednjem sudu morat će mu svi položiti račun o onim sposobnostima, što nam ih je dao, da širimo oko sebe dobrotu i da je umnožamo u dušama drugih.

Te su sposobnosti u vas znatne, a i vaša će odgovornost biti u razmjeru s njima.

Zašto je Bog rekao: »Jao bogatašima!«...? Nije to zbog samoga bogatstva, s kojim mo-

žemo učiniti mnogo dobra, nego zato, što bogataš obično misli, da je bogat za samoga sebe, dok je uistinu samo Božji bankar za siromahe.

Vašoj je savjesti dobro poznata ova dužnost bogataša. Čuvajte brižljivo u sebi ovaj osjećaj odgovornosti. On će vam biti anđeo čuvar protiv zamamne slatkoće zlih napasti. Život je zanimljiv samo ako u njemu saberemo nešto dobrote i ako žrtvujemo nešto od svoje vlastite osobe.

Budite zatim ponosni sa svoje moralne ljepote. Skoro sam htio da napišem: pokazujte i pred drugima sve veću ljepotu svoje duše.

Šta li čovjek sve ne čini za tijelo. A šta je tijelo? Slabašna biljka, koja tako brzo povene. No sve, što učinite za dušu, ostaje vam nerazorivo i stalno. Spasti svoju dušu znači uglavnom izrađivati u sebi sliku vječnoga Umjetnika, u kojoj će on na posljednjem sudu raspoznati barem neke svoje crte.

Nemojte zaboraviti, da ćete neizbježivo utjecati na svoju okolinu, bilo zlim ili dobrim utjecajem. Nemojte stavljati svijeće pod rog! Neka vaš dobar primjer svijetli drugima. Čovjek nikada ne zna, kolika je vrijednost jednoga dobrog djela, što ga učini.

Uzdajte se napokon u mene i recite mi sve svoje poteškoće onako od srca srcu. Ja želim samo vaše dobro pred Bogom. Hoću da vas upoznam s vašom stazom života i da vam pomognem, kako ćete odvažno i uspješno stupati tom stazom.

Ovdje smo svi zdravi i lišca djece počinju već da postaju smeđa. Djeca znadu, da vam pišem, pa me mole, da vam izručim njihove najljepše pozdrave.

Pozdravljam vas i ja najsrdačnije, dragi moj Dominiče, i neka vas Gospodin uzdrži u svetoj svojoj milosti. kapelan *Firmin.*

P. S. Opažam, da sam ti u ovom pismu govorio »vi«. Drugom ću ti opet zgodom reći »ti«. Znaš, nijesam se u tome baš ustalio, jer katkada te gledam u duhu još kao dječaka, a katkada opet kao odrasla čovjeka budućnosti. Znam, da ti je drago, ako ti govorim »ti«, kao nekoć na katekizmu, ali kojiput me u tome iznenada zaustavi veliko poštovanje prema čovjeku i možda prema »još nečemu većem«, što počinje da se budi u duši moga malog Dominika.

Neka te svi ovi reci uvjere o mojoj odanosti i iskrenoj ljubavi.

Gospođa Yholdy i njen šurjak podigli su u isti mah glavu:

— Možete li si predstaviti, Ružice, svojega baštinika, gdje razmišlja nad tim ljubavnim pisamcem?

— Vidim ga u duhu vrlo dobro. To bi mu bilo dosta za osam dana.

— Doista je bila sretna zamisao, da sve te duhovite listove zadržimo. Hoćemo li ovaj prvi razderati?

— Ne bismo li ih radije sve spremili?
— Pa da ih on jednoga dana nađe?
— Imate pravo.
— Kao uvijek, Ružice!

Stric je jedva dospio da podere pismo, kadli se na vratima pojavi Dominik, nekako uzbuđen.

— Rekli su mi, da je listonoša već došao.
— Jest, baš malo prije.
Je li što donio za mene?

— Pogledaj sam, eno ti cijela pošta!

Dominik pomno ogleda sve omote. Bilo je za nj više listova, novina i revija. Međutim bilo je očito, da traži nešto drugo. Majka i stric su se pričinjali, da čitaju svoje novine, a uisti-

nu su ga kradomice promatrali. Vidjeli su, da je otišao vrlo nezadovoljan. Čim je za sobom zatvorio vrata, stric prasne u smijeh:

— Baš je bila dobra ta moja ideja..., jer, draga moja Ružice, ja sam joj bio otac.

Sjutradan su opet došla dva pisma iz pokrajine Meuse. Jedno je poslao Louis Bretagne. Najprije se ispričava, što se usudio pisati Dominiku, ali je, veli, mislio, da će ga možda zanimati novosti o njegovim mališima. Zamolio ga je ujedno, da se pomoli za njegova oca, koji je bio teško bolestan.

Nijesu uostalom ni »mali« posve zamuknuli. Na dopisnicama su olovkom nanizali mnogo onih dječjih izraza, koji baš diraju srce. Jedan od njih, koji je zbog svoje »veličine« bio nazvan »divom«, grlio ga je u svojim dopisima, kao što grli samo svoju majku. Drugi mu je izrađivao štap za Paris, a treći mu opet javljao, da je prikazao sv. Pričest na njegovu nakanu, a napose za to, da se ne utopi u tom njemu nepoznatom Noirmoutier-u. Nije još nikada vidio mora, ali mu se čini, da u njemu ima strašno mnogo vode!

Dominik nije okusio ni parče od te sreće. Ipak mu se činilo, kao da mu nesvijesni šapat nevidljivih glasova govori, da mu oni odanle pišu.

Premda je te brige i boli zadržavao za sebe, ipak jedne večeri, kad mu je to čekanje već dojadilo, nije mogao a da ne reče za stolom:

— To je ipak čudno, da mi taj kapelan ne piše!

Njegova mati razdraženo slegne ramenima:

— Zar kapelan? Valjda ima i drugog posla, nego da piše ovako velikom djetetu, kakvo si ti!

A stric će mu još oštrije:

— Moj dragi, kapelan te je jednostavno ostavio na cjedilu! No budi miran, čim se povratimo u Paris, već će te opet naći, kad mu bude trebalo novaca. A zasad se brine za tvoje i tvoje gospođe majke zdravlje kao za lanjski snijeg.

Ove su opaske Dominika u duši jako zaboljele, jer je jasno opazio, da se u njima krije mržnja. Kapelan se svakako nije žurio, da mu odgovori. To je bila očita činjenica, koja se nije mogla prikriti. To ga je vrlo žalostilo. Ta pouzdavao se toliko u svoga kapelana.

Njegova je majka uživala u toj njegovoj žalosti, jer je u njoj vidjela prvi znak nesporazumka, prvu pukotinu u onoj krasnoj posudi, što ju je htjela da zauvijek razbije. No budući da je morala nečim nadomjestiti ono, što je razarala, tjerala je Dominika, da se zabavlja tenisom, što su ga priređivale Lolita i njene prijateljice. No premda je Dominik po ocu imao krvnih veza s Bascima, koji vrlo vole igru, ipak se na tenisu samo dosađivao.

Stric je pokušavao da pobudi u njemu zanimanje za kuhinju, gdje bi on vlastitim rukama, a na veliku radost služinčadi, priređivao neku posebnu riblju čorbu, s kojom se najviše ponosio. Svatko si pribavlja ponos, kakav može!

Dominik nažalost nije bio sladokusac. Nije bio niti lovac. Kadgod bi čuo, da je tko pucao na nesretnog kakvog galeba, koji se odmarao na pećini Cob, uvijek bi prosvjedovao:

— Shvaćam lov, kad nekome zbilja treba lovina za hranu; ali ubijati samo zato, da se ubija, to mi se čini strašno, jer sučuvstvujem sa svakom bolju i patnjom.

Više je volio duge samačke šetnje, gdje bi mogao da po volji razmišlja. No te su mu šetnje samo ispočetka pribavljale željenu samoću.

Ribari i mornari brzo su upoznali toga visokog mladića, a njemu opet njegov apostolski duh nije dopuštao, da izbjegava njihove razgovore. Ti su se razgovori često pretvarali u vjerske rasprave. Dominik je morao da pobija vrlo krupne prigovore i takve neočekivane klevete, o kojima u Parizu nemaju ni pojma.

No budući da je došao u Noirmoutier, da se odmori, kupio si je čamac na jedra i sam je njim upravljao. Tako je opet imao dovoljno samoće.

Kad je gospođa Yholdy doznala za ovu kupnju, najprije se pobojala. Vožnja je naime na ovoj maloj jedrenjači vrlo ugodna i lagana, kad je more mirno, ali zato vrlo opasna, čim se pojave valovi. Međutim Dominik je bio dobar plivač, pa se gospođa Yholdy s vremenom i na to priučila.

Volio je ploviti dragom i osjećati kako mu se lađica opire vjetru poput mlada konja, kad ga bocnu ostruge. U svojoj je lađici napokon bio sam i mogao se potpuno prepustiti svojim mislima. A te su se njegove misli neprestano vraćale kapelanu Firminu, koji još uvijek nije odgovarao na sve veće čuđenje Dominikovo. Govorio je o tome i duhovniku ferijalne kolonije a Claire, koji je dobro poznavao kapelana Firmina. I on se vrlo začudio:

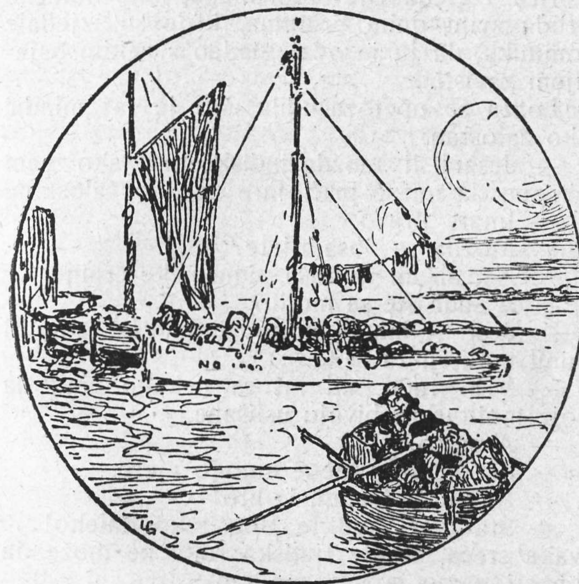
— Ova šutnja nije nipošto u skladu s njegovim značajem i još me više začuđuje negoli vas.

Dominik je pisao svaki drugi dan i sam bi odnosio svoja pisma u škrabicu na pristaništu, a ipak je svaki dan uzalud očekivao odgovor.

Jedne je večeri bio više potišten negoli obično, te se nije vratio obalom, već je otišao do male šumske kapelice, koja je bila u neku ruku župska crkva onih obitelji, što su stanovale po ljetnikovcima. Ondje se čuvao Presv.

Oltarski Sakramenat, a Dominik osjećaše veliku potrebu, da mu izjada svoju bol. Molio je s velikim žarom: »De profundis clamavi... Gospode, iz dubine svoga očaja vičem prema Tebi, poslušaj glas moj...!«

Kapelica je bila prazna. Dominik je promatrao postaje križnoga puta i sliku nebesko-

KUPIO JE SEBI ČAMAC NA JEDRA...

ga Oca, koji je u svetištu uporno i simbolski pokazivao posjetiocima kapelice svoga razapetog Sina. Dominik je čuo kroz otvorena vrata, kako vjetar zavija u omorikama i hrastovima i činilo mu se, da ga time Bog potsjeća, kako nas ovdje na zemlji svaki dan i svaki čas u danu čeka samo borba, borba u osamljenosti i prividnoj zapuštenosti. Podigao se žalostan, ali opet nešto ohrabren. Onaj,

koji je rekao: »Dođite k meni svi, koji trpite!« — opet je održao riječ i utješio ga.

Učinio je veliki znak križa i izišao je napolje baš kad je onuda prolazila Lolita, koje od njihova dolaska na otok nije gotovo još ni vidio. Nosila je pod rukom raket za tenis, a plava joj je kosa posvuda izvirivala ispod bijela šešrića. Izgledala je tako mlada, tako odlučna i tuđa svim onim brigama, koje su izjedale Dominika, da ju je ovaj gledao s nekim osjećajem zavisti.

Lolita se opet začudila, što je taj mladić tako žalostan:

— Jesam li možda indiskretna, ako vam reknem, da mi se pričinjate nekako žalosnim.

— Imate pravo.

— Možda se dosađujete?

— Ne, ali mi je duša puna neke crnine.

— A sada ste se molili?

— Jest. A bih li mogao i od vas zamoliti jednu molitvu za se?

— Vrlo rado, ali mi se nekako čini, da moje molitve ne bivaju uslišane.

— A zašto?

— Jer nema u mene mnogo vjere.

— Kako vas žalim, Lolito!

— Šta ćete, kad je Bog tako daleko!... Svaka sreća, što je ljudska ruka ne može da dohvati, samo je isprazan san.

— U što dakle vjerujete?

Lolita se nasmješi:

— Sad ste pak vi indiskretni, Dominiče, no ipak ću vam odgovoriti. U što vjerujem? Vjerujem u ljubav zemaljsku... Kao čestita djevojka mogu vam reći samo to, ali me, Dominiče, ipak razumijete, zar ne?

— Meni treba drugo nešto...

— Sanjaru!

— Nešto uzvišenije, veće, nešto mnogo ljepše!

— Sanjaru! ponovi djevojka naglašujući svaki slog svojim raketom. Ja sam moderna djevojka, djevojka stvarnosti i mislim, da imam pravo, a možda i dužnost, da se naužijem svoga života!

— Pravo!... Dužnost!... To su tek prazne riječi, Lolito, ako nema u vas vjere!

Stajali su šuteći jedan trenutak jedno pred drugim. Dominik je nadopunjao svoju misao pokazujući rukom nebo, to lijepo nebo Noirmoutiera, a Lolita je malo drhtala od uzbuđenosti, kao da se nalazi pred dvobojem.

— Sanjaru! ponovi mu po treći puta. Vi tražite daleko, što vam možda cvate pred vratima!

Iza ovih riječi naglo ode, a vjetar se poigravao njenim bujnim plavim vlasima i snježnom, bijelom haljinom. Već je bila zašla za ljetnikovac Saint-Paul, a Dominik još uvijek gledaše za njom. Još mu je uvijek zvučila u glavi ironična ona riječ, što je ispočetka nije ni razumio »Sanjaru!«

Ako je to istina?

Ako je u ludom oduševljenju mladoga obraćenika tvrdoglavo htio da uhvati blijedi odsjev jedne zvijezde, što uopće ne postoji? Ako možda trči za ispraznim snom, koji se uopće ne može da uhvati? Ako se sreća zbilja nalazi pred njim, pod njegovom rukom?

A što, ako se ta sreća zove — »Lolita«?

XIII.

Od ovoga dana Lolita je stupila u Dominikovu samoću. Pridošla je vrlo jednostavno, kao kad sunčana zraka probije noć.

Sjutradan iza onoga sastanka gospođa je Yholdy pozvala na čaj Lolitu i cijelu njenu obitelj. Sastanak je bio vrlo srdačan.

Prekosutra opet Dominik nije znao, što da radi, pa je otišao da vidi taj glasoviti tenis,

kojim je upravljala Lolita poput kraljice. — Nekoliko dana poslije toga Lolita je skoro prouzrokovala katastrofu. Listonoša je znao, da su stanovnici ljetnikovca Ker-Mimie i la Turquoise povezani međusobnim prijateljstvom, pa kad je toga jutra susreo djevojku, jednostavno joj je predao svu poštu, da si tako prištedi komad puta. Da nije nadošao stric, koji je u kuhinji pripravljao već drugu riblju čorbu ove sezone, Lolita bi bila odnijela sva pisma Dominiku. I onako je išla k njemu, da ga u ime svoje družbe pozove za cijelo poslije podne: na tenis, čaj, ribolov i vožnju po moru.

Međutim stric je imao dobro oko, premda je bio zaokupljen svojom ribljom čorbom. Poput krupna bivola potrčao je prema djevojci:

— Zar nam to donosite poštu?

— Jest, ali mi je rekao listonoša, da je sve ili barem skoro sve za Dominika.

— Dajte sve samo meni. Ta ja sam stric, kuhar, listonoša i još mnogo toga u isti mah. A ne biste li htjeli pogledati moju čorbu?

— Ah, kakav je to krasan miris! Nego slušajte, ne bi bilo lijepo, da gostima priuštite samo miris, a da ih ne pozovete i na večeru.

— Dobro dakle, zlatna gospođice, velika mi je čast, veselje, užitak i milina, da vas pozovem svom stolu, kad će se jesti ovo divotjelo. Iza toga bit će vam i najbolji pariški proizvodi bljutavi.

— No vidjet ćemo!

— O, bit ćete zadovoljni krasna gospođice, koja ste osvojili sva naša srca, — laskavo će joj stric i otkrije pri tom svoj veliki čarobni lonac. Krasan se miris dizao iz te posude, gdje se u tekućini žutoj poput zlata kuhala petnaest funti riba, rakova i kojekakvih oštriga. To je bilo tek prvo pripravno kuhanje, a sve je u posudi bilo tako majstorski raspoređeno, da bi

bilo začudilo i najvećeg stručnjaka. Ova čorba, što ju je stric naučio kuhati negdje u Africi,

DOMINIK JOŠ UVIJEK GLEDAŠE ZA NJOM . . .

bila je sav njegov ponos. Znao bi ih skuhati tri do četiri za jednoga ljeta i ništa ga nije tako očaravalo kao ona svečana šutnja gostiju,

koji su zbilja s užitkom jeli tu njegovu čorbu. Zato je i ponosito rekao Loliti:

— Gospođice, kad čovjek srkne nekoliko gutljaja ove čorbe, onda mu se čini, da ima cijeli raj u svom želucu!

Lolita je bila veliki sladokusac te je vrlo rado prihvatila stričevu ponudu, da okuša čorbu:

— To je svježe i toplo u isti mah, i štoviše bolje od glasovitih Bassovih proizvoda iz Marseille-a.

— Ta molim vas, šta je Basso prema ovome? Velim vam, morate svakako doći na ovu čorbu, ili barem na slijedeću. Dominiku će to biti vrlo drago!

— Mislite?

— Nesamo da mislim, nego slušajte me dobro, Lolito, ja sam o tome uvjeren.

— Ako ste dakle uvjereni, onda ću doći večeras. U 8 sati, zar ne?

— Jest, i otpratit ćemo vas opet kući.

— Zar vi?

— Mislim, da će vam biti milije, ako to bude on.

Lolita se nasmije i naglo ode.

Kad je stric opet bio sam pred svojim loncem, još je onako zasukanih rukava počeo da meće na stranu sve sumnjive listove. Jedva je dovršio taj posao, a Dominik uđe u velikoj žurbi. Jamačno ga je Lolita bila obavijestila.

— Ima li pošte za mene?

— Eno ti, dječače, cijeli svežanj!

Dominik dakako ni ovaj put nije našao onih pisama, što ih je čekao. Premda je odlučio, da će šutjeti, ipak nezadovoljno promrmlja:

— Još uvijek ništa od kapelana, ni uopće iz Marmousets-a. To već prelazi svaku mjeru!

Stric ga srdito pogleda, pa će mu mašući kuhačom po zraku:

— Ti si mi baš čudan! Ponovno ti velim: čemu uopće želiš, da ti taj kapelan piše? On se sad zabavlja na račun tvoj i tvoje majke. Ozbiljne je stvari ostavio za sjutra! A tko zna, možda je i rekao upravitelju one kuće, da mu

KAD ČOVJEK SRKNE NEKOLIKO GUTLJAJA...

spremi svu poštu, pa će na nju odgovarati tek iza povratka u Paris. To mi je uostalom posve razumljivo.

— A meni naprotiv nije.

— Još si suviše mlad!... Nego daj mi radije reci svoj sud o ovoj čorbi. Čini mi se, da je nekako slaba, zar ne?

Kad je stric vidio, da se Dominik niti ne miče, nego da uporno gleda nekuda u daljinu, nadoveže ogorčeno:

— Ta molim te, mani se toga popa! Ah, da sam ja na tvome mjestu, jest, da sam ja na tvome mjestu!... Nego čuj, čini mi se, da te zove Lolita? To je možda zanimljivije od kakvog popovskog pisma.

Doista, zvala ga Lolita. Dominik izađe, a stric ga je pratio očima. Vidio je kako se ukrcao s Lolitom na svoju jedrenjaču i kako je izašao iz drage Souzeaux prema tenis-igralištu ljetnikovca Ker-Mimie. Tada je mirno privukao u kut štednjaka svoj lonac, udobno se sio, pa otvorio prvo pismo, što je bilo baš od kapelana Firmina!

Dragi moj Dominiče!

Bit će, da ne primate mojih pisama, kad me tako nepravedno prekoravate. A ipak sam vam pisao svakoga tjedna, pročitajte dobro: s v a k o g a t j e d n a, i to od sveg srca, i kao vaš prijatelj i kao svećenik.

Hoće li ovo pismo biti sretnije od ostalih? Nadam se, da su moja pisma samo zalutala i da ćete ih sva primiti jednoga lijepog dana. To će biti najbolji dokaz, da vas vaš kapelan nije zaboravio. Uostalom znate i sami, da je to nemoguće. Ta gdje bih vas ja mogao da zaboravim?! Ne mogu nikako da to učinim, jer ste se previše oslonili na me, da odvraćam od vas opasnosti vašega bogatstva.

Kad smo se rastajali, povjerili ste mi, — ja sam to uostalom već i prije znao — da možda u vašoj duši klije svećeničko ili redovničko zvanje. Ovakva povjerljiva očitovanja stvaraju međusobne veze, ali i dužnosti. Ja sam uostalom svećenik baš zato, da vas saslušam i da vam pomognem, kako ćete poći pravim putem prema budućnosti. U posljednja mi dva lista velite, da vas svećeničko zvanje u isti mah privlači i straši. Time ste mi samo očitovali čuvstvo, što ga svi mi svećenici osjećamo. Sv. Vinko Paulski često bi govorio: »Da sam znao, šta to znači biti svećenikom, nikada ne bih bio dopustio, da me rukopolože!« No možda ste opazili, da Bog stavlja iza nas neku tajanstvenu silu, kad se nalazimo na raskršću života, u danima svečanih obećanja i ugovora. Pod utjecajem ove nevidljive sile, čovjek se odluči, da postane časnik, da se oženi... da ode u svećenike i t. d.

Ipak između ta tri zvanja postoji razlika, što vas prva dva vode običnim putevima, kuda prolazi većina ljudi, dok je svećenički stalež poseban put i baš zato moramo temeljitije proučavati one razloge, koji nas k njemu vode.

U svom životu nikada nijesam mogao da činim, što sam htio. Vidio sam u tome Božju volju i pokorio joj se. Kad sam još bio mlad, mislio sam na vojnu akademiju ili politehniku. Kad bi se u dvorištu internata sastajao sa svojim starim znancima, koji su već bili u vojnoj akademiji, divio bih se njihovoj lijepoj odori i govorio samome sebi: »Gle, za dvije ćeš godine i ti tako!« Vidjevao sam češće sestre svojih drugova i opet bih govorio u sebi: »Možda će mi koja od njih za nekoliko godina biti ženom.« Međutim, kad su prošli ispiti, počeo sam bacati krv i svako sam veče imao vrućicu. Kad me je liječnik pregledavao i prislonio svoje uho mojim leđima, vidio sam u zrcalu ozbiljni izraz njegova lica. Još istu sam večer razbio staklo na ormaru, da vidim svoju diagnozu. Pročitao sam na njoj svoju smrtnu osudu.

Imao sam prijatelja, koji je učio za liječnika u jednoj pariškoj bolnici, pa sam otišao

k njemu i upitao ga: »Čuj, ako mladić od dvadeset godina ima svako veče vrućicu, ako se svake noći znoji i baca krv...«

Prijatelj me nije pustio ni da dovršim.

— Onda je gotov! Nego dođi da vidiš pluća lješine br. 27, s kojima se baš bavim!

Sašli smo u sobu za seciranje, a usput moj prijatelj zapita poslužnika:

— Jesi li pripravio pluća broj 27?

— Jesam, sad su u vodi.

Vidio sam ta pluća broj 27, a prijatelj mi je razlagao, kako je njihov vlasnik svako veče imao vrućicu, kako se svake noći znojio i kako je bacao krv...

Sjutradan sam zaklopio zauvijek svoje matematične priručnike i zamolio sam pismeno ravnatelja sjemeništa u Issy-u,*) da me primi. Mislio sam ući u sjemenište samo zato, da se dobro pripravim na smrt... Prve dvije godine pisao sam dnevnik, u kom su se na više mjesta mogle da čitaju ovakve i slične riječi: »Idem sve više i više ka grobu... Čini mi se, da se i druga polovina pluća počinje da rastvara...« Bio je to život pun svakojakih muka i ne bih ga zaželio ni najljućem svom neprijatelju.

A evo me ipak na životu!

Bog je udaljio od mene sve one stvari, za kojima sam pružao svoje mlade ruke, jer sam mislio, da su one »sva moja sreća«. A nije to bila sreća, ni sjena od sreće! On je neprestano upravljao moj život prema svećeničkom zvanju i još prema takvoj službi u tom zvanju, što je, ljudski rečeno, nijesam nimalo ljubio.

Vidite li sada, Dominiče, da vam govorim od srca srcu? I budući da smo već zašli u takva povjerljiva očitovanja, dopustit ću vam, da još dublje pogledate u moju dušu. Mislite li možda,

*) Issy je mjesto tik do Pariza, a u njemu se nalazi sjemenište pariške nadbiskupije.

da se iz neke naravne sklonosti sav žrtvujem patronažu? Nipošto, nego tek zato, što mi moja savjest veli, da to Bog zahtijeva i što se time čini dobro djelo, od kojega gotovo svi ljudi bježe. Svaki događaj u našemu životu ima svoje značenje. Svi oni idu jednome cilju, no mi ih vidimo tek poslije, kao i putnik, koji shvaća one nebrojene zavoje puta tek onda, kad ga je već prešao i uspeo se visoko iznad njega.

I ja sam snivao lijep ljudski san o svojoj budućnosti, no Bog ga je posvema uništio. Imao sam prema tome krivo, jer nasuprot Bogu nitko ne može da ima pravo. I svaki puta, kad bi me životne prilike ili neka privlačivost približila mome željenom cilju, pa i bez moga znanja, Bog me opet stavljao na prijašnje mjesto, i to često veoma okrutno. Da sam ostao u svijetu, moj bi život možda bio dobar. No budući da sam se odazvao Božjem pozivu i postao svećenikom, moj je život kudikamo korisniji, plodniji i uzvišeniji.

Kako je lijep i zanimljiv i privlačiv život svećenički! On može da svako neodređeno čuvstvo pretvori u molitvu. U samom jednom danu može da oćuti sve radosti i žalosti ovoga zemaljskog života. Okrstio je istoga dana očekivano djetešce i vidio majku, gdje umire; primio je dirljivi prinos udovice i susreo se s oholom dušom, kojoj privremeno sve polazi za rukom, dao je odrješenje zemaljskim anđelima i sišao je do onoga blata, da iz njega istrgne siromašne, sažaljenja vrijedne duše... Neprestano se uvjerava o nestalnosti ljudske sreće, a svaki čas, koji ga približuje svečanom činu sv. Žrtve, on zahvaljuje Bogu, što ga nije ostavio, da uživa u zemaljskim stvarima, nego je odlikovao njegov život i potaknuo ga, da teži za vrhunaravnim idealima.

No koje li odgovornosti u isti mah! Zato nas na ovaj put i smiju samo dovoditi uzvišene namjere apostolata i dobrote.

U našim je rukama vječni spas duša, o našim odlukama ovisi često život i smrt. Koliki li se lijepih i dobrih mladića nalaze na svijetu samo zato, što sam nekoć oštro prekorio njihove majke, koje nisu htjele da imaju djece!

Mi krstimo i naučavamo, vjenčavamo i tješimo bolesne i umiruće...

Tko hoće da bude svećenik, mora da ima veliko, veliko srce; ali ga mora također uhvatiti čvrsto obim rukama, da ne pođe zabranjenim stazama. Treba da prigrli nebrojena odricanja i to svakoga dana za cijelog svog života.

Za to se baš i molim s toliko žara i ljubavi za vas... za te...

Ako li imaš zvanje, oh, čuvaj ga poput male neizmjerno dragocjene biljke, iz koje će s vremenom izrasti tako veliko drvo, da će se poda nj skloniti duše! Ako ga nemaš, onda nastoj da budeš dobar i temeljit kršćanin. Nemoj zapustiti dnevnih molitava i pobožnosti, koje su kostur svakoga vrhunaravnog života. Imat ćeš u tom slučaju doduše samo jedan talenat, ali nastoj, da bar on donese koristi... Zato i budno pratim život tvoje duše, ali ne ću da i u čemu utječem na tvoju volju. Čovjek si dobre volje i tražiš iskreno stazu života. Vjeruj da se Bog ne će igrati s nama skrivača...

Ja se pak nadam, da će te redoviti tijek života povesti onamo, kuda te Bog zove, samo ako budeš vjeran svojim odlukama. A znadeš i sam, koliko ti želim onu neprocjenivu čast, da uzmogneš služiti Njemu...

Stric je baš došao do toga mjesta, kad je ušla u kuhinju gospođa Yholdy.

— Znate li, Ružice, da je danas opet došlo

jedno ljubavno pismo, i još kako dugo! Taj pop vam uopće nije čovjek, nego neki gnjavator! Ako vam se hoće spavati, pročitajte ovo. A budući da je on vrlo spretan čovjek, napisao je još tri druga lista, da imate što čitati, ako se možda prerano probudite!

Gospođa Yholdy uzme listove i otvori jedan od njih, a iz njega ispadnu mali još svježi cvjetići. Stric je opazio, da se začudila, pa je odmah utješi:

— Ni brige vas; to šalju dječaci! Kamo sreće da su od Lolite!... Zbilja, moram vam reći, da sam pozvao Lolitu na večeru.

— Bila je to doista pametna misao.

— Ta ja imam samo pametnih misli! Pogledajte ove listove: da nema mene, nesretnik bi ih sve progutao! Bio bi zacijelo već i pop!

Nato je svečanom kretnjom otkrio svoj široki lonac, bučno usrknuo onaj morski miris, što se dizao iz njega i rekao šurjakinji:

— Vidite, Ružice, uz ljubav jedino još ovakvo izvrsno jelo nešto vrijedi u našem životu!

XIV.

Vjetar je bio puhao s protivne strane, pa je stoga već bilo kasno, kad je mala jedrenjača pristala uz kamenitu obalu drage Souzeoux.

Stric je bio već nestrpljiv zbog svoje riblje čorbe, no ipak mu je bilo drago, što je Dominik u društvu s Lolitom, jer će ga, veli, možda ipak proći »ljubavna struja«.

Mladi su ljudi doskora došli u ljetnikovac i bio je to zbilja lijepi par. Dominik je već bio posve smeđ od sunca, kosa mu je bila zabačena ostrag, tako da mu je bilo slobodno visoko, plemenito čelo i oči modre kao more za nekih dana. Lolita je opet bila mala i dražesna, kao sitni bršljan na podnožju velikoga hrasta.

— Žurite se, djeco, čeka vas trideset i pet riba! poviče im stric nasusret.

— Kako to, da ste danas zakasnili cijeli jedan sat? ispitkivala ih gospođa Yholdy.

— Majko, da ste se koji put sa mnom provezli po moru, bez sumnje biste znali, da se nikada ne može odrediti čas povratka, kad se putuje na jedrenjači.

— No dobro, vjerovat ću ti; ali nekako mi se čini, da su ti na povratku vjetrovi uvijek protivni, kadgod odlaziš s Lolitom!

Za večerom je bilo vrlo veselo. Stric je s čorbom bio vrlo zadovoljan, a prva čašica vina raspalila je u njemu pravi oganj. Njegov ga je sinovac češće morao gurkati nogom pod stolom, da ne bi zaboravio, da je i Lolita nazočna. No stric je bio tako raspoložen, da mu je jedamput prišapnuo:

— Pazi, nije to bila moja noga!

— Ali, striče! ...

Lolita je imala dopuštenje od svoje majke, da ostane nešto dulje kod Yholdy-evih. Bilo je već skoro 11 sati, kad je ostavila la Turquoise, da se vrati u svoju Ker-Mimie, do koje se moglo doći za jedno pet časaka. Najkraći je put bio, da se udari na lijevo u šumu, a onda opet šumskim drvoredom na desno. Na kraju tog drvoreda skrivala se Ker-Mimie u malenom gaju omorika i lovora.

No večer je bila tako lijepa, tratina tako mirisava, a mjesec se tako dostojanstveno uspinjao po mirnom nebu, da mladi šetaoci nijesu mogli odoljeti napasti, a da ne udare na desno prema moru. Htjeli su svakako da vide more, jer kažu, da je koncem ljeta po noći njegova površina katkada svjetlucava. Uspeli su se dakle strmim pješčanim obronkom do na rub pješčane ravnice i oboje nije moglo da suzdrži usklik udivljenja. Uživali su zajednički u istoj krasoti.

Veličanstveni mjesec uspinjao se nad morskom dragom poput sjajne hostije, podržavane nevidljivom rukom. Nebo je bilo sedefove boje, a zvijezde na njemu kao dragulji.

Morska se pučina nejasno vidjela kroz tajanstvenu maglenu koprenu galebove boje. Čulo se samo zapljuskivanje posljednjih valova osjeke, koji kao da su milovali zemlju. Mokri se pijesak pričinjao, kao da je posut topazima. Osobito je tratina sa žutim i crvenim očima svojih nevena i vrijesova, pa onom modrinom mnogobrojnih čkaljeva, izgledala nekako sablasna.

Male grbave omorike, svinute do tala od vjetra i oluje, pričinjale su se s onim svojim suhim korjenjem, što je provirivalo iz zemlje, poput nepomične čete gorskih duhova i vilenjaka. Kao da čekaju te smione mlade ljude, koji su se usudili, da ih u ovo vrijeme bune u njihovom carstvu.

Dominik je svojedobno pročitao neku povijest ovoga otoka, pa je pripovijedao Loliti — ona je sada još bila odvažna — o noirmoutrinskim dusima, koji za nekih noći izlaze iz svojih grobova na mjesečinu, pa se kupe na tratini pred šumom la Claire, baš pod bijelim tornjem oca Gauthier-a.

Ondje plešu strahovite neke plesove, koji su ispočetka vrlo polagani, a svršavaju se vrtoglavim okretajima. Njihovo je društvo vrlo šareno. Ima tamo lješina iz slanih močvara, već zelenih kostura u moru poginulih mornara, starih vještica, koje su nekoć bile vrlo dobro poznate u Noirmoutier-u, pa lješine, što su ih god. 1793. sankiloti pokopali pod onim topolama, koje su baš zato najviše na cijelom otoku.

Svi se oni sastaju na podnožju bijeloga tornja, pa tu navlače kao stare haljine svoja tijela,

koja su nosili još za života. I onda urliču i stvaraju kojekakve tajanstvene, užasne stvari!

Dominik je sve to pripovijedao vrlo mirno, a nije ni opazio, da te bajke na ovome mjestu i u ovo doba jako utječu na to dijete, što mu je pod rukom u tami katkada zadrhtalo od jeze.

Izašli su tada iz šume la Claire, ostavili je za sobom i prispjeli na ravnicu bijelu poput porculana. Mjesečina je bila tako jasna, da se na hrastovima mogla razabirati svaka pojedina grana i grančica. Prošli su kraj jednog takvog hrasta, koji je stajao pred malom, niskom seljačkom kućicom. Bio je to posljednji ljudski stan, malen poput kakve igračke, na ulazu u veliku, nepreglednu ravnicu.

Ta se ravnica tek sada ukazala njihovim očima. Bijela jedna točka rastavljala ju je na dva dijela. Bio je to toranj oca Gauthier-a, nekako čudno osvijetljen mjesečevim sjajem.

Hodali su šuteći. Njihove su se sjene pričinjale kao da su žive i trčale su pred njima trzajući se poput prestrašenih straža na pragu nevidljivoga svijeta.

Lolita iznenada stisne Dominikovu ruku:

— Ne idimo dalje!... Uistinu, ja se bojim!

— Bojite se? Zar vi, Lolito? Ne vjerujete ni u što, a ipak vjerujete u duhove?

Lolita se prestrašeno trgne i Dominik osjeti, kako se privinula k njemu sva u nekoj tjeskobi. Uhvati je za ruku, a ta je ruka bila mlitava i drhtala je:

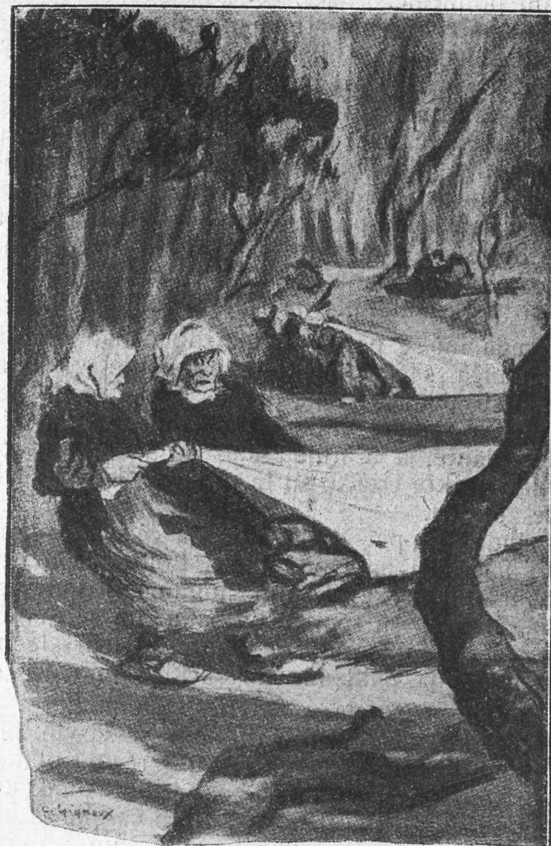
— Nemoguće, da se zbilja bojite! Valjda se samo šalite?

— Eno ih ondje!... Ondje za mlinom!

Glas joj je bio prigušen, a rukom je pokazivala prema bijelom tornju. Dominik joj je sada mogao da kaže štogod je htio, ona ga više nije slušala.

— Eno ih i opet... Ja se bojim, bježmo!

Lolita već htjede da udari u bijeg prema onoj kućici i baš u smjeru, gdje su se nalazila

KATKADA SE ČINILO, DA NATEŽU PLAHTE...

dva neograđena, travom sakrita bunara. Dominik je čvrsto uhvati za ruke i ne pusti je da ode.

Pogledali su prema tornju i ovajput je i mladić vidio neke sjene, što su se u velikoj brzini pomicale.

— Eno ondje i trećega! zaviče ponovno Lolita. Gledajte ga, kako bježi!... Sad se sakriva..., ovdje kraj nas, za omorikama!

— Vratimo se dakle, reče mirno Dominik.

U istom času opaze za sobom, kako su skoro kraj njihovih nogu izniknule iz zemlje dvije podobe, čovjek bi rekao dvije starice. Zatim su se naglo spustile strminom prema moru kao dvije sive, jezovite kugle. Lolita ostade na mjestu kao ukopana. Drhtala je sirotica od glave do pete i klonula na ruke Dominikove.

Tada im se ponovno ukazao čudan prizor. Neka bića, slična pučkom poimanju vještica, trčala su, penjala se na drveće i opet naglo nestajala u zemlji. Katkada se činilo, da natežu neke plahte, a u njima kao da je bilo nešto tvrdo i teško. Uza to su te pojave vikale i škripale zubima.

Onda se opet činilo, kao da će u bijesnom trku nasrnuti na Dominika i Lolitu. Pod njihovim starim zgrbljenim nogama krhale se biline kao da su spaljene. I samo im se drveće prestrašeno uklanjalo, a plahte su lepršale na vjetru poput paklenih mrtvačkih pokrova...

Lolita je padala u nesvijest. Dominik ju je podržavao i gledao ujedno, kako se sasvim blizu njega neka krezubava baba, zgrčenih prstiju i košćanih nogu, oborila na jednu omoriku. Drvo se opiralo i trzalo nekoliko časaka, a zatim je palo uz oštar krik i mukli šum.

Iza toga je opet svega nestalo u nekoj uvali, da se malo dalje opet pojavi, i to brzo, vrlo brzo. Starice su se žurile, dostizavale jedne druge vukući svoje plahte, koje su bile upravo nevjerojatno dugačke. Te su plahte često padale na zemlju zapinjući o korijenje i izbočine

tla. Kao da su u njima bili živi stvorovi, koji su se još branili. Katkada se činilo, da je iz njih ispao mrtvac i stao da bježi. No starice bi se brzo bacile na nj i pokrile ga iznova svojom plahtom. Mjesečina je osvjetljivala sve te sjene i još ih sablasno uvećavala... Starice su pomalo nestajale u zlokobnoj noći.

Dominik uzme tada na ruke onesviještenu Lolitu, odnese je oprezno do na rub mora i okvasi joj čelo, sljepočnice, ruke i kosu. Lolita je polagano dolazila k sebi i oštro gledala uplašenim očima oko sebe u noć.

— Ta što vam je za Boga? upita je Dominik.

— Kuda su otišli?

— A tko?

— Zar me još i pitate!

Lolita je još jedamput pogledala oko sebe. Zatim se nešto primirila, pa ga zapita malo razboritije:

— Što je to zapravo bilo?

Dominik se nasmješi:

— Možda nešto vrlo jednostavno...

— Otiđimo radije odmah, ali samo uz obalu, jer se ne bih više usudila uspeti gore na ravnicu!

Bila je još osjeka, pa su mogli da pođu obalom duž drage Souzeaux, a kod dvorca Ave-Maria udare na desno prema šumi.

Na pragu vile Ker-Mimie već je čekala Lolitina majka, zabrinuta, gdje joj je tako dugo kći. Dominik joj je doveo Lolitu, koja je još sva drhtala. A i on je bio uzbuđen, premda je htio da to zataji i samome sebi...

XV.

Sjutradan se Dominik rano digao i baš je kraj prozora, koji gleda na more, svršavao svoju jutarnju toaletu, kad li pred kućom zaori glasan smijeh. Bio je to njegov mornar,

koji je pred kuhinjom ispirao svoje mreže. Držeći u zubima lulu pripovijedao je zlobnim riječima kuharici, kako je jutros lugar bijesan, tako bijesan, da bi mogao i da nekoga nalupa. Evo što je bilo na stvari:

Prošle ga je noći on, mornar, pozvao da pođe s njime u lov na pastrve, ali bez ikakve zlobne namjere! Međutim neke su starice doznale za taj njegov odlazak i brzo su o tom obavijestile svoje susjede. Onda su učinile ono što se uvijek čini u sličnim slučajevima, kad lugar ode na kakav sprovod ili zubaru, da mu izvadi zub.

U Noirmoutier-u vlada velika oskudica na drvima. Zabranjeno je najstrože da se odnose jele, omorike, hrastovi i tamariske. Otok se naime nalazi ispod morske razine, pa je prema tome uvijek u opasnosti; a jedino ga ovo drveće može da zaštiti dajući tlu neku otpornu snagu.

Ne smiju se odnositi niti iglice od omorike, samo da korijenje ostane što dublje pokriveno i da se ne raznese dragocjena zemlja crnica. Ne smijete tih iglica uzeti niti šaku, da si potpalite vatru, jer ćete inače platiti visoku globu, a mogli biste dospjeti i u zatvor. Baš u toj primjeni zakona lugar je bio upravo nemilosrdan.

Međutim prošle je noći bio otišao. Nije to doduše nikome javio, ali se svejedno saznalo. Kad mačke nema kod kuće, onda se miševi vesele.

Kad su se starice uvjerile, da je njihovo strašilo zbilja na moru i da ga on, čestiti mornar gospođe Yholdy, bez sumnje ne će htjeti zasjednički da iskrca, — oplijenile su šumu, što su bolje mogle. Sedam je omorika bilo otpiljeno sasvim pri tlu, mnogo grana pootrgano, a po cijeloj šumi la Claire tekla je smola iz

mnogobrojnih rana. Tlo je bilo tako čisto pometeno kao staze u najljepšem gradskom šetalištu. Nije se na njemu moglo naći ni jedne omorikove iglice.

Lugar dakako nije bio nimalo zadovoljan, pa se potuži načelniku, a ovaj je nekoć bio mornar i nije znao za šalu u odmjerivanju kazne.

Starice, većinom mornarske udovice, uživale su od radosti u svojim slamom natkritim kućicama. Ostalo je u njima još nešto od one gusarske krvi njihovih predaka, pa im se taj noćni izlet vrlo svidio. Ah, još će se dugo spominjati ova rujanska noć, kao što se dugo govorilo o onom brodu, što je nosio dvjesta buradi vina iz Porto-a i nastradao nedaleko njihova otoka. Svi ribari iz onoga sela, pa i carinici, bili su tako pijani, da je trebalo deset dana, dok se opet otrijezne. Dvojica su štoviše tom zgodom i umrla...

Glas je mornarev veselo odjekivao, a sluškinje su se u kuhinji smijale što su bolje mogle. Bio je to zbilja mudar i smion čin, a lugar bi lako od jeda mogao da dobije i žuticu.

Sada je Dominik shvatio jučerašnju tajnu i znao je, tko su bili ti dusi, koji su tako prestrašili Lolitu. Otišao je smjesta, da joj sve ispripovjedi i gotovo joj se ispričavao zbog tog uzbuđenja, kome se nije nimalo nadao.

Dok je govorio, Lolitine su oči poprimile čudan neki sjaj, što ga je opazio već u više navrata.

— Ah, nemojte ništa žaliti, Dominiče! Da znate, kako sam usred onoga straha bila sretna... jest, tako sretna!

I pružila mu je ruku na takav način, da je to bilo skoro očitovanje.

Dominik je otišao nekako smeten. Lolita je ulazila u njegov život, gotovo i u srce, premda

joj nije otvorio vrata. A ipak je u tom srcu već bio Bog i to mu je bilo dosta. Čemu dakle da se uznemiruje?

Ćutio je da se približava borba, jer Lolita ga je već više osvojila nego što je to dosada mislio. Neprestano mu je mašta donosila pred oči onaj jučerašnji događaj. Nije te slike baš tražio, ali je nije ni odbijao. Vidio je onu blijedu glavicu, osvijetljenu blagom mjesečinom, gdje mu je klonula na rame. Srce mu je pri samoj pomisli na to podrhtavalo. Zar to nije dovoljan znak, da ga je već potpuno osvojila i zarobila?

Pa onda taj stisak ruke malo prije!... Kapelan mu opet ništa ne piše, sasvim ga je napustio i sam zaboravio na svoj savjet, d a č o v j e k m o ž e s a č u v a t i s a m o o n o, š t o b r a n i. Nijesu li to bili znaci Božje providnosti, da više od njega ne traži onih velikih žrtava...?

Ne, to ipak nije moguće!

Sjutradan nije otišao na sv. Pričest u šumsku kapelicu, samo da ne mora proći kraj Ker-Mimie, već u crkvicu la Garennerie, što ju je ljubio zbog njene tišine, osamljenosti i sabranosti.

Kadgod bi se pričešćivao, naredio bi, da mu donesu kavu u sobu. S njom bi onda polio prekrasne geraniume, što ih je imao na svom prozoru. Nije zbog toga cvijeću bilo bolje, no Dominik je to učinio, da ne mora razjašnjivati stricu i majci, zašto ne pije kave.

Jednoga jutra vraćao se ravnicom, gdje je s Lolitom doživio onu pustolovinu. Hodajući razglabao je u sebi o sadašnjem stanju svoje duše. Možda cio njegov život, cijela vječnost zavisi o smjeru, što će ga sada odabrati. Nikada se više u životu ne će nalaziti pred tako važnom odlukom. Htio je da u nazočnosti

Božjoj uroni u dubinu svoje duše, jer događaji su od njega zahtijevali, da se brzo odluči, a on je dosada nekako bježao od te konačne odluke.

Savjest mu je neprestano govorila upornim glasom: »Kako li si se promijenio, otkako si se ono na kolodvoru rastao sa svojim mališima!«

Ako se zvanje sastoji jedino u pozivu Božjem, onda ga bez sumnje ima. No ako li osim poziva Božjeg treba i neka sklonost, privlačivost, onda baš nije bio tako siguran. Međutim je li za zvanje neophodno potrebna neka sklonost, kao i za pobožnost neka slatkoća? Bit će da nije.

Već su prošla dva mjeseca, otkako mu kapelan nije pisao. Bila je to za njega bolna jedna tajna, koje si nije mogao da protumači. Međutim kapelan je njemu izvanjsko jedno biće i prema tome njegovo zvanje postoji, odnosno može da postoji i bez njega.

Ukratko, dva se puta otvaraju pod njegovim koracima: ženidba ili svećenički stalež.

Ženidba? On je svakako čuvstven, ali nije puten. Dosada uistinu nikoga ne ljubi.

Lolita? Pred njom dakako više nije onako ravnodušan, kakav bi htio da bude. Ona je slatka i zamamna poput mora. No ipak bi se bojao da je uzme za drugaricu života, jer u te djevojke nije bilo ni njegove vjere, ni njegovih težnja i ideala.

Mogao bi dakako naći i drugu kakvu Lolitu, koja vjeruje te bi s njime išla u crkvu i na sv. Pričest. Ne bi to doduše bila ona osoba, koja ga sada najviše privlači, ali bi barem bila dobra kršćanska zaručnica. Tada bi se dakle oženio kao i svi drugi ljudi, osnovao bi lijep i ugodan dom, imao bi djece i t. d.

No bi li onda bio zadovoljan? Bili se sve njegove čežnje i želje smirile? Ne, nikako ne,

pa sve da mu postane ženom i Lolita, prigrlivši najprije njegovu vjeru.

U tome je baš za njega ležao najveći upitnik.

Osjećao je, da je pozvan na više, da mu ideal nadilazi običnu osrednjost. Ovo je nepobitna činjenica njegovoga duševnog života i ne može nikako da je zaniječe. Pojavila se u njemu, a da mu kapelan o njoj nije nikada ni govorio. Kapelan se štoviše začudio, kad mu je prije odlaska o tome govorio.

Čemu onda te muke? Zašto ne može da bude miran poput onoga vola tamo, koji ne teži ni za čim višim od svoje trave? Ili kao njegov stric, koji misli, da ima u želucu Nirvanu, kad se najede svoje riblje čorbe? Zašto ne može da bude sretan kao njegova majka, kad joj prispije dugo željena haljina, ili kao Lolita, kad se nalazi na njegovim, Dominikovim rukama...?

Otkuda u njemu ta praznina, što je ne može da ispuni nijedno ljudsko biće, pa ni žensko? Otkuda u njemu ta težnja, da svoj život učini, što korisnijim bude mogao?

Ako se sve zbiva po Božjoj zapovijedi ili dopuštenju, zašto se ta bol nastanila u njegovoj duši i zašto je nikakav ljudski užitak ne može da odanle istrgne?

Zar ga Bog uistinu zove i želi?

Ako se opre tom pozivu, promašit će život. Bit će mu kao onom bogatom mladiću iz evanđelja, koji je obdržavao sve zapovijedi, ali je uzmaknuo pred stazom savršenstva, kamo ga je Krist pozvao.

Dominik je vjerovao iz sve svoje duše. Vjera je od njega bila neodjeljiva kao i njegov dah. Znao je doduše, da je slab, vrlo slab, ali je znao i to, da je ruka pomoćnica, što je Crkva pruža svojoj djeci, vrlo snažna. Zar je

uostalom prestala djelovati milost Onoga, koji baš namjerice čini velike stvari s ovakvim slabićima?

Dominik je ugledao nekoliko suncem osvijetljenih oblaka baš nad dragom. To je samo vodena para, mislio je u sebi, a kad je takne sunce, obuče se rumenilom, svijetlom i slavom. Tako će i sunce Božje osvijetliti moju bijedu i uzdići moje ništavilo...

Cijelo se pitanje sastoji u ovim riječima: »Hoću li se predati jednoj ženi ili Bogu?«

Zamislio se malo o tim dvjema mogućnostima. U duhu je gledao lice Lolitino s onim njenim dubokim i prijaznim očima, s nježnim pravilnim ustima i sitnim zubićima. Svilena kosa podrezana à la Jeanne d' Arc obrubljivala joj zlatom lijepu i odlučnu glavicu. Gledao je to lice dugo i iskreno, predavajući se sasvim njegovu čaru; ali je brzo opazio, da nije kadro da ga osvoji. Pogledao je još jedamput tu djevojku, ali ovajput s više samopouzdanja, pa zaključi ovim riječima:

— Dobro dakle, Lolita je za mene Lolita i ništa drugo nego Lolita! Bit ću jači od njene ljepote, koja će uostalom za nekoliko dana povenuti poput krhka cvijeta. Otići ću Onome, koji je sama ljepota, vrhovna ljepota, ljepota nikada nerazoriva. Otići ću Onome, koji je igrajući se stvorio svaku zemaljsku ljepotu!

Ruka mu se pružila prema modrom oceanu, nad kojim se jato galebova pričinjalo kao da netko sipa latice cvijeća. Pružio je ruke prema tamnim šumama, koje su obrubljivale to more, i prema nebu, koje se tamo daleko na obzorju spajalo s vodom. A nad svim tim prosulo se ono fino, prozirno svijetlo, što ga ima samo Noirmoutier.

Lahor je ljupko dunuo s pučine, a Dominiku je bilo, kao da ga miluje po licu i vlasima nevidljiva Božja ruka. Činilo mu se, da

mu Onaj, kome ne treba nitko, zahvaljuje, što je ovoga jutra prikazao proljeće svoga života Njegovoj Svemogućnosti.

XVI.

Stric se baš brijao, kadli iznenada zaustavi britvu u zraku:

— Trista mu gromova! Je li moguće? Čini se, da Dominik pjeva neku pjesmu.

Dominik se baš vraćao s jutarnje šetnje i presretan, što je napokon jasno upoznao samoga sebe, pjevao je iz svega grla na pješčanom nasipu pred morem, a pod stričevim prozorom. Bila je to neka koračnica iz patronaža:

Spasitelju, smišljeno je:
Tebi dajem srce svoje.

— Ružice, poviče stric otvarajući naglo vrata, dođite i čujte svoga baštinika!

Gospođa Yholdy dotrči u ogrtaču za češljanje.

— Ne pokazujte se, već samo slušajte! Oh, taj mladić mora da je sušičav, kad pjeva takve gluposti!

Prolazeći drvoredom zelenih hrastova, koji opasuje vilu la Turquoise, Dominik je nastavljao:

Kome drugom da pripane,
Kad mu život Ti si dao,
Svojim Tijelom hraniti ga
Kada si se dostojao!

— Već je poludio!... srdito promrmlja njegova mati. Otkuda uopće jutros dolazi? Zar i tamo kraj Garennerie ima još kakav pop i kapelica? Nadam se međutim, da će se sav taj svijet početkom listopada povratiti u Paris. Još je mlad, ali ništa zato! Čim se pruži prva zgoda, oženit ću ga s Lolitom. Istom ću onda biti mirna. Danas uostalom svi večeramo u Ker-Mimie i nadam se, da će se tamo pjevati drugo što, a ne takve glupave pjesme...

Kod ovih riječi uđe u sobu Dominik. Shvatio je, da se govori o njemu, ali nije htio da išta pita. Stric se odmah latio teška posla:

— Moram ti javiti radosnu jednu vijest, ili bolje dvije. Prije svega pozvani smo na večeru k de Presves-ovim.

Dominik se niti ne gane.

— Zar ti to nije drago?

— I jest i nije!

— A ipak je umiljata mala Lolita de Presves, zar ne?

— Vrlo umiljata.

— Zar je to i tvoje mišljenje?

— Posvema.

— Eto vidiš, da sam mlad kao ti, bogat kao ti, rekao bih samome sebi: život je kratak.

— Tako kratak, da nije ni vrijedno da se za nj brinemo!

— Naprotiv, treba ga iskoristiti, dobro iskoristiti!

— A druga radosna novost?

— Bio sam u Vieil-u kod oca Crêpier-a. On ima dobar i čvrst brod, pa sam predložio, da nas poveze na Pilier. Je li ti to pravo?

— I te kako! Već sam tako dugo želio da odem onamo.

— Napokon je i tebi nešto po volji, umiješa se gospođa Yholdy. Zabilježit ćemo to kredom na dimnjak.

— Ali, majko, ja sam gotovo uvijek zadovoljan.

— Jest, ali je to tvoje zadovoljstvo mutno, tamno, kao u kakve redovnice, koja ne će da zada kakvu bol svojoj svetoj družini.

— Molim vas, nemojte pretjeravati!... A hoćemo li barem otići sami na taj Pilier?

— Eto nas odmah tamo! Valjda ipak ne bi htio da ostavimo naše odlične susjede, kad idemo na izlet, na koji se i oni već dugo spremaju. Brod oca Crêpier-a je dosta velik, pa

zašto da ne budemo uslužni, kad nam je to tako lako? To je bar kršćanski!

— Budimo dakle uslužni!... uzdahne Dominik.

Vratio se u sobu i stao zamišljen uz prozor. Borba danas, borba sjutra, borba svaki dan. Takav je eto život. Cijeloga je dana bio žalostan, što nije mogao da sačuva dugo onaj mir lijepoga jutra.

Oko sedam sati gospođa Yholdy, stric i Dominik ostavili su la Turquoise. Otišli su šumskim drvoredom k maloj vili Ker-Mimie. Šuma je bila prostrta sagom paprati, a izdaleka već su provirivali crijepovi vile i raznobojno njeno cvijeće.

Lolitina je obitelj bila ugledna, ali opet nije u njoj bilo ništa izvanredna. Lolita mora da je primila profinjenu onu dražest i krasnu narav od nepoznatoga kojeg pretka. Otac joj je bio već umro i ona je sada bila glavna osoba u obitelji. Sve se kretalo oko nje, no ona ipak nije na zlo upotrebljavala taj svoj položaj. Kraljevala je svojom ljupkošću, a također i dobrotom, koja se protezala na sva stvorena bića... Te se je večeri prekrasno obukla, kao da na kakvom čarobnom otoku očekuje divnoga kraljevića. Međutim, kad se Dominik iznenada i hotice pokazao vrlo hladnim, i ona se namrgodila. Promijenila je kod stola svoje mjesto i nije gotovo ni govorila za cijele večere.

Ker-Mimie nije imala kata, več samo jednu sobicu pod strehom, u kojoj je stanovala Lolita. Sva je kuća bila uronjena u prekrasno cvijeće, kakvo se vidi samo u Normoutier-u. Osobito su dobro bili zastupani geraniumi. Bilo ih je svake vrsti i boje.

Obje su obitelji vrlo ljubile glazbu, pa je Lolita sjela uz klavir na verandi, koja je sva bila obrasla pavitinom, čeminom i divljom lozom. Lolita je bila glazbena do u vrh svojih sitnih prstića. Svirala je i pjevala u isti mah, a glas joj je bio siguran i školan, tako da je mogla pjevati i teže stvari.

— Što želite večeras? zapita svoje goste obrnuvši se k njima.

— A što bi ti želio, Dominiče? obrati se gospođa Yholdy svome sinu, jer je vidjela, da je duhom bio otsutan, i to ju je vrlo uzrujavalo.

Dominik je časak razmišljao:

— Volio bih da slušam nešto iz ovoga kraja, kakav pravi noirmoutrinski napjev. Poznajete li Lidenerove pjesme, gospođice Lolito?

Govorio joj je navlaš »gospođice«, jer je znao, da je to boli. Htio je baš, da ponor između njih bude što dublji.

— Jest, gospodine Dominiče!

Obje su se obitelji začuđeno pogledale i nijesu shvaćale, što se to među njihovom djecom dogodilo.

Lolita ode u svoju sobu, da tobože potraži svoje note, a uistinu je otišla zato, što su joj oči bile pune suza, a nije htjela, da ih drugi vide. Plakala je jedno pet časaka i pomicala pri tome pokućtvo u svojoj sobi, kao da ne može naći željene knjige. Zatim si odlučno obriše oči, napudra se i odvažno siđe dolje na verandu noseći knjigu s notama.

— Zar je zbilja tako lijep taj Lidener? upita gospođa Yholdy s nekim nepovjerenjem.

— To vam je pjesnik ovoga otoka. Njegove stvari dakako ni izdaleka ne vrijede toliko kao Samaritanka!

— Ali kad to svršite, gospođice, odsvirajte nam Samaritanku! zamoli je stric.

Lolita sjedne uz klavir.

— Gospođo Yholdy, biste li mi htjeli okretati listove?

To je inače činio Dominik. Šta li se dogodilo, da danas od toga bježi?

Dominik je trpio od toga mnogo, više nego što je priznavao samome sebi. Sad mu se činilo, da je konačno pukao jaz između njega i Lolite.

Ona je međutim zapjevala staru neku romancu, koja je nekoć jako zanosila Noirmoutrince, no danas je bila već vrlo zastarjela:

Kad sjednem kraj žala i zurim
Bezbrižno, daleko od sviju,
Valove gipke gledat volim,
Kako bez kraja o žal biju.

Ovdje na žalu umire val,
Kada ga val dotiska novi.
To je ko život i onda smrt,
Sestre, u koje miso plovi...

Takav nam je udes na zemlji:
Sve se mijenja, drukčije diše,
Rađa se čovjek, val se rađa,
Tek zato, da ga nema više.

Jedva dijete svijet ugledalo,
Već tjera oca. Ali doskora
Eno i njega na obali
Svoj kratki tijek svršiti mora.

Napjev je bio sličan onoj Chateaubriandovoj pjesmi: Combien j'ai douce souvenance (Kako se rado spominjem...).

Lolitin je glas bio pretopao za melankoliju ove romance i život je iz njega izvirao, kao da je zraka sunca zalutala među grobove.

Stric je ustanovio, da je taj Lidener potpuno glup. Kao da i onako ne znamo, da trebamo umrijeti! Ta ne mora nam se to ponavljati na svakome koraku. Baš krasno spada ta pjesma u ovu šumu, gdje sve govori o radostima života. Pa onda taj njegov stil, t i g i p k i v a l o v i!... Taj Lidener mora da je bio sušičav.

Dominik je naprotiv rekao, da je ta pjesma vrlo dirljiva, jer govori o onim istinama, koje se nikada dosta ne ponavljaju: »Spomeni se posljednjih stvari i ne ćeš nikada sagriješiti!«

— Hoćeš li, da ti pjevamo Requiem ili De profundis? reče mu majka.

— Ili možda Chopinovu Marche funèbre?

— Ne, majko! Zamolili ste me, da što odaberem. Odabrao sam Lidenera... i zahvaljujem gospođici Loliti. Sad je na vama red da birate!

— Govorili ste malo prije o »Samaritanki«, draga moja zlatna Lolito?

U glasu gospođe Yholdy bilo je mnogo nježnosti i zadovoljštine za Dominikovu hladnoću:

— Znam, da jako volite Rostanda. Volim ga i ja, jer je uistinu krasan pjesnik. Odsvirajte nam dakle Samaritanku. Međutim nijesam ni znala, da je već uglazbljena?!

— To vam je vrlo jednostavna pratnja, što ju je sastavila jedna moja prijateljica. Pjevala sam je samo jedamput, pa vas molim, da ne budete previše strogi kod prosuđivanja.

— Znam već, da ćete dobro pjevati, mala moja Lolito, i slušat ću vas od sveg srca.

— Vrlo dobro, Ružice! — odobri stric majčine riječi gledajući pritom srdito Dominika.

Mladić je sio malo postrance, a na licu mu se odrazivala bol i turobnost... Bilo mu je neugodno u tom novom položaju, ali opet je ustrajao u njemu. Lolita se ponovno smjestila uz klavir. U mučnoj tišini zadrhta njen glas, a kako je salon bio otvoren, gubio se brzo u granama bliskoga drveća:

Moj dragi! Već te tražim sve od zore
I sad nalazim, kad je večer pala.
Ipak je dobro: mrak još sasvim nije

Moći će te vidjet
Moje zjene dvije.

Ime ti širi pomast oko sebe,
Od daha Tvoga dižu se mirisi,
Kao med slatka svaka je riječ tvoja

U očima sja se
Sjaj nebeskih boja.

Moje se srce ko plod nježni topi...
Ah, moj ljubljeni! Tražilo je tebe.
Ko cvijet mirisni spusti se na njega,

Zagrli ga čvrsto,
Izljubi ga svega.

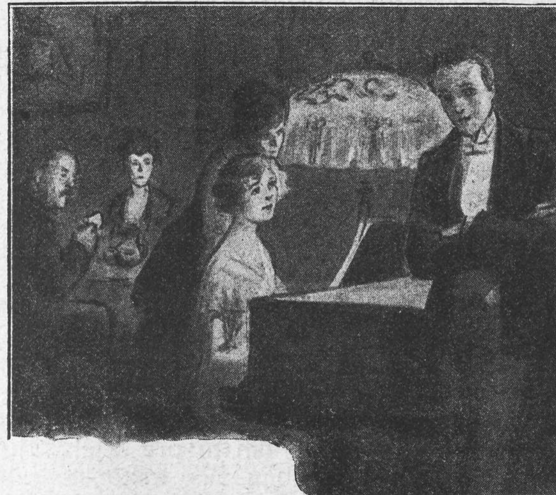
Lolita je bila dražesna u svojoj jednostavnosti. Bol je ušla u nju, a njena je dražest time postala samo još dirljivijom. Njen glas pun ljubavi i uzdisaja plačući je govorio Dominiku o njenoj žalosti. Dominik ju je shvaćao. Svaka mu je riječ dirala srce, kao da ga Lolita moli za samilost. Svaka je kitica pjesme donosila novi nasrtaj i novu bol. Zatvorio je u sjeni oči i nije htio da gleda Lolite. No ipak ju je čuo i njegovo je srce plakalo s njezinim.

Čemu da oboje tako trpi? Govorit će s Lolitom i sve će joj reći. Zamolit će je, da se smiluje samoj sebi, a također i njemu... Oh, ovakvo jedno veče! Da još jedno doživi, zacijelo bi mu podlegao... Jutros je još bio tako stalan i oduševljen, a večeras je već u mukama. Zašto me mučiš toliko, Bože moj, kad hoću da budem Tvoj..., kad sam već Tvoj, sav Tvoj...?

Obje su se obitelji opet začudile, kad je Dominik prije odlaska iz Ker-Mimie rekao gospođi de Presves:

— Biste li htjeli otići s nama na glasovitu ravnicu duhova? Lolita i ja poći ćemo naprijed, jer smo već vikli takvom izletu. A osim toga, rado bih s njome govorio. Tako je lijepo pjevala i još k tome tako lijepih stvari, da se dosada još nijesam usudio progovoriti... Hoćete li doći sa mnom, Lolito?

— Gospođice Lolito! — ispravi ga Lolita.

SVAKA RIJEČ ROMANCE...

— Ne..., Lolito! — a kad su pošli nekoliko koračaja i bili već sami, Dominik nadoveže:

— Draga moja mala Lolita, kojoj sam zadao toliku bol.

— Jest, veliku bol...

— A za čas ću joj zadati još veću...

XVII.

Ispočetka joj nije rekao ništa.

Izašli su iz gaja, u kome se sakriva Ker-Mimie, krenuli su zatim na lijevo i stupali ve-

likim drvoredom prema pješčanoj ravnici. U tom drvoredu, gdje je bilo tako tamno, da su se jedva vidjeli, Dominik prihvati Lolitinu ruku, pa je upita:

— Jesam li vas zbilja večeras ražalostio?

— Vrlo.

— Trebalo je tako.

— Mogu li znati zašto?

— Ne ćete toga razloga razumjeti.

— Recite mi ga ipak.

Dominik se zaustavi, pa će joj glasom, koji je pokušavao da bude odlučan i svečan:

— H o ć u d a b u d e m s v e ć e n i k.

Lolita se uhvati za čelo, kao da pada u nesvijest.

— Zar ne velite ništa na to, Lolito?

— Ne, ništa!... Šta hoćete uopće da vam kažem...? Zadajete mi večeras najveću bol, što je ikada mogla da mi bude zadana!

— Činim to tek zato, da tu bol što više skratim...

— Hoćete me dakle radije ubiti odmah. Međutim i ja ću vam reći nešto. Nije to doduše ni pristojno ni čedno, ali u ovim prilikama ne vidim razloga, zašto bih to prešutjela: ljubim vas, Dominiče, ljubim vas, kako se ljubi samo jedamput u životu. Učinite, što vas volja: budite svećenikom ili ne,... oženite se ili se ne oženite, ja vas ipak ljubim i stavljam u tu riječ svu neizmjernu dubinu, što je može da ima... Ljubim vas i nitko mi ne će moći da otme te ljubavi...

— Zar ćete me ljubiti i onda, ako budem svećenik?

— Jest, zatvorit ću tada oči i živjet ću od uspomene na vas.

— U vas nema vjere, Lolito...?

— Nema je... Ali da je imam, sve bi bilo drukčije.

— Pa što ste onda u vjerskom pogledu?

— Ah, skoro ništa... Idem na misu poput drugih iz moje okoline, ali vaši obredi nemaju za me nikakva značenja. Moje je stanovište ovo: slobodna sam i ta je moja sloboda jasna činjenica. Imam pravo da sačuvam tu svoju slobodu tako dugo, dok ne naiđem na nesavladivu zapreku, što bi mi je postavio nečiji auktoritet. Međutim danas nema nikakvog auktoriteta, o kome se ne sumnja ili se barem ne bi moglo da sumnja. Dandanas se sumnja o svemu. Ima velikih ljudi, koji su uz vas, a drugi su opet proti vama. U toj zbrci mišljenja brinem se samo za to, da sačuvam svoju slobodu... i svoju ljubav!

— S ovakvom je teorijom oboreno svako načelo, nema više ni dobra ni zla, uopće ništa. Kad bi se svako slobodno biće neograničeno služilo svojom slobodom, neprestano bi na zemlji vladali sukobi svih egoizama i strasti. Vladala bi samo surova sila, a to vam je najomraženija vladavina!

— Ah, ne ću ja da idem tako daleko! Nijesam ja nikakav naučenjak. Zapitali ste me, kakvo je stanje moje duše, i ja sam vam ga opisala, a da nijesam iz njega povlačila posljedica. Za mene život dobiva vrijednosti samo po ljubavi. Ja sam u nj unijela ljubav prema vama i zauvijek će ostati ondje.

— A ljubav Božja?

— Ah, molim vas, Bog...!

Lolita mahne rukom, kao da odbija od sebe misao, koja za nju nema vrijednosti.

— Vidite li, Lolito, kakav nas ponor dijeli. Ja naprotiv vjerujem u Boga kao što i živim. Vjerujem u Njega, kako su vjerovali svi narodi. Vjerujem, da ljudsko društvo ne može, da živi bez jakih veza, koje će ga držati na okupu; a te veze može dati samo vjera.

— Postanite pastor, pa ćemo se vjenčati u Londonu...?

— Nipošto, jer sve vjere ne mogu da budu istinite. Treba odabrati jednu između njih. Odličnost naše vjere nad svim ostalima tako je velika, da joj bez straha poklanjam svoje mišljenje i djelovanje.

— No čovjek može da bude dobar kršćanin, a ne mora zato da bude svećenik. Ta je razlika također očita! Ja vam ne bih nipošto branila da idete na misu, štoviše išla bih s vama. Tko zna, možda ćete jednoga dana i u meni užgati tu vjeru, koja vas je tako osvojila...

— To je baš ono, što vam ne mogu protumačiti, jer me ne biste shvatili. Osjećate, što u vama pobuđuje jednostavna ljudska ljubav, a što mislite, kako tek djeluje na dušu ljubav božanska i kakvi su njeni zahtjevi!?

— Toga zbilja ne shvaćam. Ja sam vrlo jednostavno dijete, a vi ste nekako zamršeni. Sreća prolazi kraj vas..., sreća prolazi zemljom i to sasvim na vašem dohvatu. Raširite samo ruke i ona će spremno da vam se preda. A vi međutim tražite sreću u ne-znam-kakvoj nebeskoj obmani!...

— A ipak je ta obmana stvarnija od svih stvarnosti.

Stupali su jedno uz drugo i zašutjeli su sada. Došli su baš do onoga mjesta, gdje je pred nekoliko dana Loliti bilo pozlilo. Obje obitelji kao da su se složile, da ih ne smetaju u razgovoru, jer su naslućivale, da je taj razgovor veoma ozbiljan.

Dominik je prvi prekinuo šutnju, pa uzme kazivati blagim riječima:

— A sada istom dolazi najvažnija i najteža točka našega razgovora. Rekao sam vam već, da je u mene čvrsta vjera, ali vam moram reći

i to, da sam nažalost i slabić... A osim toga i ja ljubim vas...

Lolita u tami sklopi ruke.

— ... a htio bih, da vas ne ljubim...

— Što dakle hoćete od mene...?

— Smilujte se meni, mojoj slaboći, mojoj žeđi za ljubavlju... Ne dajte mi da pijem vino, za kojim težim... Eto, rekao sam vam sve i možete vidjeti, da sam iskren i da vam se potpuno povjeravam.

— Vi naprosto tražite, da se oboje ubijemo.

— Ne to! Nego me se klonite, što više budete mogli, tako da na svom trnovitom putu ne susretam vašega čara. Uskratite mi slatkoću svojega pogleda i svoje nazočnosti. Ne tražite zgode, da se susretamo... Vi ste jedina zapreka između Boga i mene... Ipak hoću da dođem cilju, bezuvjetno hoću..., premda sam već skršen od borbe...

— Strašan je taj vaš prijedlog!

— Zar mislite, da ja toga ne znam! Ako me dakle ljubite, neka vaša ljubav bude tako jaka i dopusti, da vas zaboravim!... A ovaj izlet na Pilier neka bude posljednji.

— Ako baš želite, ne moram ići ni onamo, jer me može zaboljeti glava ujutro na dan odlaska.

— Ne, neka još bude taj izlet! Hoću da si još priuštim tu radost. A iza toga neka sve bude svršeno, zauvijek svršeno!

Ćutio je, da Lolita plače.

Došli su podno bijeloga tornja.

— Mogu li se pouzdati, Lolito, da će ovaj razgovor ostati među nama... da nikome ne ćete govoriti o toj mojoj molbi?

— Možete, ali ne možete zahtijevati od mene, da ubijem osjećaje, koji cvatu u mojoj duši, koji su me posve obuzeli... To više ne

ovisi o meni... Ljubim vas, Dominiče, da znate, kako vas ljubim!...

Vraćali su se opet u šutnji. Rekli su sve, što su htjeli i otkrili jedno drugome dušu. Svaki je razgovor bio nepotreban, jer nijesu više imali da si što kažu. Noć je omotala svojim velom njihova umorna lica, a neizmjerni šum mora uljuljavao je u san njihovu neizmjernu bol. Ipak su na oko bili smireni, kad su se približili svojim roditeljima. A čemu da i pokazuju radoznalim pogledima onaj ponor, što su ga iskopali pred svojim nogama?

Vrlo nježno, ali izdaleka, pružili su jedno drugome ruku i svako se bojalo, da ga ne ostavi ravnodušnost.

— Zbogom, Lolito!

— Dakle, sad je sve svršeno? Oh, da mi je umrijeti,... umrijeti!...

— — — — — — — — — — — — — — —

Vrativši se u svoju sobu Dominik je klonuo na stolicu pred pisaćim stolom, pa rukama uhvatio glavu i još je u duhu gledao dragu njenu sliku. Zar je to život, ova neprestana borba...? Čovjek instinktivno širi ruke, da zagrli sreću, ali ih opet mora zatvoriti, prije no što ih se sreća dotakla. Jer ovdje na zemlji najprije dolazi u obzir dužnost. A njemu je dužnost pokazivala strmu stazu, na čijem je podnožju morao da ostavi ženu, pa makar to bila i slatka mala Lolita. Uzeo je zatim pero i napisao ovo pismo:

Vele časnom
gospodinu Firminu
Patronage Jeanne d'Arc, Paris.

De profundis clamavi ad te, Domine...

Iz dubine ponora ponovno vičem k vama, moj duhovni oče! Zaklinjem vas, da poslušate glas moj, i da me više ne zapuštate, kako ste

to dosada činili... Ta zar više nijesam vaše dijete?

Nadvila se nadamnom oluja nježnosti i ljubavi, tako da sam sav izvan sebe. Sad se u meni bore dva čovjeka, a jedan od njih još

ĆUTIO JE, DA LOLITA PLAČE

uvijek neodoljivo teži za velikim idealom, što ga je nekoć prigrlio. Drugi je zarobljen ljubavi ljudskom. Nije to putena, zla ljubav, nego ona dopuštena, a nudi mi je malo jedno zlatno stvorenje, u koga nema vjere. Možda bi jednoga dana i uzvjerovalo, kad bih prihvatio njeno srce, što ga prinosi na moj siromašni žrtvenik.

Ova se dva čovjeka bore bolno, očajno...

Kojiput sam već u duhu gorljivi svećenik, a kojiput opet zakoniti muž zlatne jedne ženice. Za nekih se dana nalazim u mislima u predgrađu i žrtvujem se za one uboge duše, što ste me tako dobro naučili da ih ljubim. A onda mi se opet čini, da pripadam toj djevojci. Radi se o gospođici de Presves, što ste je jamačno koji puta vidjeli kod nas na Elizejskim Poljanama. Zašto da vam tajim njeno ime, kad i onako morate sve znati o mojoj duši?

Treba mi pomoći... i zovem zato u pomoć! Odgovorite mi, savjetujte me u velikoj nevolji!

Hoću li imati takvih krvavih borba i onda, kad već budem svećenik? Ili ću biti učvršćen u Onome, koji može sve? Je li ova napast posljednja kušnja, hoće li iza nje nastupiti tišina i nenatkriljiva ona radost, što se osjeća u radu za spas duša?

Nalazim se u potpunoj noći...

Zaklinjem vas: odgovorite mi!

Pozdravlja vas mnogo vaš nesretni Dominik, koji je tako osamljen u najtežem času svoga života...

Noirmoutier, La Turquoise.
Dominik Yholdy.

XVIII.

Duševna bol potakla je u Dominiku želju, da što prije učini izlet na svjetionik Pilier. Bila je to za njega, posljednja kušnja ljubavi, kojoj se otimao. Lolita je sada upućena u stvar, pa će svakako držati svoje obećanje i klonuti ga se poslije ovoga sastanka. Možda će se onda u njihove duše opet povratiti mir, i to zauvijek. Propitao se kod oca Crêpier-a, bi li se skoro moglo poći, no ovom se činilo zgodnije, da se još pričeka. Vjetrovi su bili odviše niski i mogli su donijeti kojekakvih iznenađenja. Govorio je tako zbog gospođa,

koje su se uvijek malo bojale mora; a Dominik, pa i Lolita, bili su već vikli vožnji po moru u maloj jedrenjači te se već nijesu mnogo brinuli za lijepo vrijeme.

Iza nekoliko dana oklijevanja odlučili su ipak, da pođu na izlet posljednji dan mjeseca rujna. Jer ima noirmoutrinska poslovica, koja veli, da je u jesen vrijeme to gore, što se dulje čeka.

Urečenoga dana površina je mora bila mirna poput ulja, a otac Crêpier usidrio se već zarana pod prozorima vile Turquoise.

Stric pozove svoju šurjakinju:

— Ružice, otac nas Crêpier već čeka!

Gospođa Yholdy bila je već spremna. To je strica vrlo začudilo:

— Draga moja, vi postajete svakim danom savršenijom živeći uza svog svetog sina. Međutim, moram da vam povjerim veliku jednu novost. Od jedno petnaest dana hvatam nesamo kapelanova pisma, nego i Dominikova! Ah, da znate, kako je prirasao uz toga popa! Baš sam jučer ulovio jedno pismo, i da ga je kapelan primio, možda bi došao i ovamo, da nas javno osramoti i ukori. Na sreću spaljeni su mostovi s jedne i s druge strane. O, stari stric Yholdy ima dobar nos!

— A kako to radite?

— S onim listovima, što ih Dominik sam odnosi na pristanište, ne mogu ništa. Razmišljao sam doduše i o tome, ali još nijesam našao rješenja. Međutim sva ona pisma, što ih šalje skupa s našom poštom, ostaju kod vašega službenika, i on ih pomnjivo čita. Bilo bi pravo čudo, da se uza sve to ne obratim!

— Zbilja je neugodno, što moramo tako postupati s osamnaestgodišnjim mladićem!

— A kako bismo drukčije?

— Čini li vam se, da se pomalo opamećuje?

— Kako koji dan... Danas mi se na primjer čini, da je vrlo dobro raspoložen.

— Željela bih to već zbog te sirotice Lolite, koja je ono veče plakala...

— A je li vam poznato, o čem su ono govorili?

— Dosada sam uzalud nastojala da to saznam, ali mi se čini, da nije bilo ništa sjajno za nas.

— Šteta za toga bogatog mladića. Eno ga, gledajte, kakav je zoran momak!

Stric je kroz prozor pokazivao na Dominika, gdje s ocem Crêpier-om pripravlja jedrenjaču.

Uto je baš prispjela obitelj de Presves. Jutro je bilo mirno i protkano onom neuporedivom svjetlošću noirmoutrinskom, tako da je družba de Presves-ovih na pogled bila vrlo dražesna i vesela.

More je bilo vrlo nisko, tako da je ukrcavanje bilo dosta teško za onoga, koji nije htio da si smoči noge. Dominik je s nekim mladim mornarom prevažao izletnike na svom čamcu do na brod. Zasukao je hlače do koljena, a mornarska mu se košulja raskopčala na grudima. Bio je toga jutra pravi mornar.

Najprije se odvezao s Lolitinom svojtom, svega četiri putnika, a kad se povratio, htio je da uzme Lolitu, gospođu Yholdy i strica. No ovo dvoje mu je doviknulo, da još nijesu sasvim spremni, pa neka zato pođe samo s Lolitom i jelom, što su ga spremili za izlet. Dominik im se poslušno pokorio. Lolita je bila vrlo povučena i htjela se izuti, da ode pješice na Dominikov čamac. No on joj toga nije dopustio, već je na svojim rukama odnese do čamca. — Otplovili su dakle sami i zbilja su

bili krasan par uz ona dva modra jedra. Gospođa Yholdy i stric pratili su ih očima tako dugo, dok nijesu prispjeli do oca Crêpier-a, koji je pomogao Loliti, da prijeđe na njegov brod.

Zatim je došao red na majku i strica. Gospođa je Yholdy za vožnje u čamcu opominjala sina. Ono je veče u Ker-Mimie još imao neko pravo, da bude onako hladan i neprijazan, jer je bio gost. No danas su stanovnici iz vile Ker-Mimie njihovi gosti! Stoga se nada, da će Dominik ovaj put biti prijazniji. To je uostalom jedini način, da se popravi loši utisak one neprijatne večeri, a da se i ne govori o dužnostima dobra odgoja. — Dominik ju je slušao pognute glave, a na ustima titrao mu nešto bolan smiješak.

— Draga moja majčice, budite mirni! Imate pravo, da su nam Presves-ovi danas gosti i uvjeravam vas, da ne ću zaboraviti na svoje dužnosti kao domaćina...

— A to je zar sve...?

— Pa što želite još?

— Hoću da nadoknadiš ono svoje nerazumljivo mrko držanje od prije nekoliko dana.

— Želite možda, da budem ljubezan s Lolitom?

— Jest, budi ljubezan s Lolitom. A zašto i ne bi? Ta šta ti je učinila ta sirotica?

— Nemajte ni za to brige... Obećajem vam, da ću biti ljubezan s Lolitom.

— Ali ne tek na zapovijed.

Dominik se nasmiješi, ali ne odgovori ništa. Skoro zatim digao je otac Crêpier sidro.

Otac Crêpier bio je dobar i čestit mornar. Imao je kapu i odijelo od žute nepromočive tkanine, pa je stojeći na brodu ispitivao ob-

zorje svojim malim sivim očima, a tako važno, kao da je sam Neptun.

— Hoćemo li, oče, imati lijepo vrijeme?

— Prije podne zacijelo, ali večer bi nam mogla donijeti promjena!

— Ništa zato, ako more bude nemirno, prenoćit ćemo ondje!

— A gdje...? upita otac Crêpier smijući se.

Ovo je pitanje bilo opravdano, jer Pilier je bio uzak greben, 150 metara širok, a 600 metara dug. Bila je to tragična pećina, koja je prkosno stajala u Oceanu kao predstraža. Na njoj su se nalazila dva svjetionika i mala tvrđavica sagrađen godine 1710. Ostalo je sama gola krš, što je neprestano zapljuskivaju valovi. Ljudi dolaze ovamo, da vide jedan od najvećih francuskih svjetionika, a na odlasku im je duša puna neke tjeskobe od opore veličine toga granitnog stražara.

Brod je plovio dobro. Vjetar doduše nije bio povoljan, ali nije bio ni protivan. Otac je Crêpier brzo izveo brod na pučinu i prepustio ga vjetru, da ga nosi prema Pilier-u, koji se već vidio izdaleka poput oklopnjače s dva ogromna jarbola.

Dominik je pomagao ocu Crêpier-u, brinuo se za udobnost putnika i bio je zbilja ljubezan, kako je obećao majci. Njegova je pomoć osobito bila potrebna kod iskrcavanja, koje je bilo dosta teško, i kod ručka, što su ga svi skupa u vrlo ugodnom raspoloženju pojeli u nekoj spilji kraj obale. Otac Crêpier donio je za zakusku još nekoliko školjki. Stricu nije ni to još bilo dosta. Brzo se upoznao sa čuvarom svjetionika i vratio se s velikim jastogom. Priredio ga je svečano s posebnom nekom umokom, u kojoj je bilo ulja, sirćeta, soli, bibera, luka, slačice i malo staroga konjaka.

Njegova nepresušiva brbljavost prikrivala je k tomu žalost Lolitinu i Dominikovu.

Lolita se silila, da se pokaže veselom. Skoro iza dolaska obišla je sama otok i bolno je se dojmio prizor, kako se sin čuvarev igrao s morskom grlicom, koja je bila ranjena na grudima. Sirota je životinja još živjela, a u njenim se očima zrcalila ogromna bol zbog rane i nezasluženog proganjaja od ljudi. Došla je na pećinu, da se odmori, a nemilosrdni ju je čovjek dočekao tanetom.

Zar je naš žalosni život samo smrt, moralna i fizička? Oh, kako je strašna ta naša zemlja!

Bila su to sasvim nova pitanja za Lolitino doba od sedamnaest godina. Bila je uza to žalosna i zato, što je to bio posljednji izlet »s njime«. Htjela je zato da se naužije tog izleta škrto i bolno. Nije ju zanimao ni stric, ni gospođa Yholdy, pa ni otac Crêpier, kad je tumačio, kako se najbolje lovi riba. Njena je misao tiho i vjerno pratila samo njega, premda joj je on izbljegavao. Pratila ga je izdaleka i čula je sve, što bi rekao, a još više ono, čega nije govorio. Vidjela je, kako su mu kojiput zadrhtale ruke, kad ju je posluživao..., vidjela mu je oči, koje nijesu htjele da je gledaju, a vidjele su samo nju. Trpjela je zato i sa svoje i s njegove boli... Ipak je pridigla glavu, kad je stric na koncu ručka pripalio debelu cigaru, a otac Crêpier ozbiljno progovorio:

— Sad već nema nikakve sumnje: eno se diže mali oblačić!

Pokazao je rukom u daljinu prema malom, okruglom oblaku, koji se zasad još nalazio posve na rubu obzorja.

— Ništa zato! Dobro nam je ovdje reče stric. Pričekat ćemo, dok prođe.

— Znao sam ja to već jutros i obavijestio sam vas, zar ne, gospodine Dominiče? Vrijeme vas često iznenadi! Tako vam je to, moje gospođe!

Sunce je još bilo čisto, dok su pili kavu, ali se nebo sve više zastiralo oblacima. Napokon je nadošao i čuvar svjetionika, ali vrlo polagano, jer mu se nije žurilo. Turio je ruke u džepove, a u crnim mu je zubima bila priprosta drvena lula. Govorio je s ocem Crêpierom u noirmoutrinskom narječju i često je pritom pokazivao glavom prema obzorju.

— Veli mi, tumačio je mornar, da je barometar malo prije pao na vrlo neobičan način...

— Dakle ne odlazimo? zapita stric.

— Danas zacijelo ne, i možda ne tako skoro!...

Dva su sata gledali, kako se sprema bura. Sunce se bilo već sasvim sakrilo, i od vremena do vremena zahvatila bi ih struja mrzloga vjetra. Na crne oblake nanizali su se još drugi oblaci tamne bakrene boje. Morske su ptice oblijetale otok u velikim krugovima. Bojale su se da se spuste na otok zbog ljudi, a opet se nijesu vraćale na more zbog oluje.

— Moje gospođe i gospodo, reče otac Crêpier, potrebno je zbog vas i mene, da se vratim na brod i spustim još jedno sidro. Onda ću odmah ostati na brodu. Tako vam je to, moje gospođe... Znate, ne bih htio, da mi se skrha brod.

— A što bi učinili, da vam se zbilja skrha?

— Otplovio bi čamcem do sela Herbaunière, a vratio bih se po vas, čim bi mi bilo moguće...

— A kada?

— Sjutra ili prekosjutra... Znate, ovakvo nevrijeme obično potraje dugo. Mogu vam

reći samo to, da bih zastalno došao. Možete se pouzdati u mene, moje gospođe!

Otac Crêpier namjesti svoju kapu, uzme u torbu nešto kruha, — Dominik mu dade još kutiju konzerva, — pa se spusti s čuvarom svjetionika prema čamcu, koji je počeo da se ozbiljno trga na svojoj uzici. — Gledali su starca, gdje odlazi. Čamac se čas dizao, čas je opet nestajao za valovima, tako da se kojiput činilo, da je već propao. Napokon je pri-prispio k cilju uz pomoć mladog mornara, koji je ostao na brodu i već bio spustio drugo sidro.

Izletnici su ostali sami. Lolitina se obitelj ravnodušno prilagodila novom položaju, jer joj je napokon bilo svejedno, da li joj vrijeme prolazi ovdje ili gdje drugdje. No stric nije bio tako ravnodušan:

— Šta ćemo samo jesti? jadikovao je. Gdje ćemo spavati ili se barem skloniti? Ovdje će nas obasuti s neba čitavi potoci kiše, a ja imam na sebi samo ovu laganu košulju.

— Ne bojte se, dragi prijatelju, valjda će nam poslužiti stan čuvarev.

— Stan čuvarev? Vidio sam ga malo prije i velim vam, da nije veći od vašega džepnog rupčića.

— Stisnut ćemo se...

— A što ćemo jesti?

— Kažu, da sjeverni medvjedi dobro prožive cijelu jednu zimu, premda samo obližavaju svoje šape.

— Hvala vam na savjetu, ali to mi ne bi bilo dosta!

Međutim se opet povratio čuvar svjetionika i utješio ih, da mu žena ima hrane i za tjedan dana. U njega da će sve naći osim postelja. Činilo mu se uostalom, da ova bura neće donijeti mnogo kiše.

More se međutim neprestano burkalo, a navečer je bilo upravo razjareno. Bio je to veličanstven i strašan prizor. Oblaci su bili niski i crni, a valovi su velikom brzinom pridolazili iz daljine, gurajuć se međusobno kao da se natječu, koji će prvi nasrnuti na obalu. Ogromni mlazovi vode razbijali su se na podnožju svjetionika, koji je pri svakom udaru zadrhtao. Pjena od valova dizala se uvis poput oblaka, ali ih je brzo oborio bijesan vjetar. Na pučini su vidjeli po koju lađu, kako prestrašeno bježi pred olujom. Brod oca Crêpier-a trgao se poput prestrašene životinje u svim smjerovima, samo da kako pobjegne.

Pojeli su brzo ostatke ručka i dodali k tome još nekoliko vrućih krumpira, koji su im se danas pričinjali osobito tečnima. Zatim su stali na podnožje svjetionika i zaštićeni od vjetra promatrali su odanle oluju. Ona je sve više bijesnila, jer se nad uzburkano more spuštala noć.

Tada im se ukazao krasan jedan prizor. Polako i veličanstveno rasvjetlio se jedan svjetionik i prosuo je na more i okolne otoke snažne snopove crvenog ognja. Zatim se upali i drugi veći svjetionik i stade svojim raznobojnim svijetlom istraživati pučinu.

Izletnici iz Ker-Mimie i la Turquoise stisli su se uz granitni zid, koji ih je malo zaštićivao od vjetra, i neumorno su promatrali divlju ljepotu ovoga prizora. Katkada bi doletjele velike ptice, jer ih je privlačilo svijetlo, koje bi svakoga trena probijalo noćnu tamu na drugom mjestu. Dolijetale bi velikom brzinom i raširenih krila. Čuo se kratki, suhi udarac njihova kljuna o staklo svjetionika, a zatim bi ptica slomljenih krila i glave pala na tle, da je tamo brzo zahvati i odnese oluja. Sve se to zbivalo u paklenoj buci, što ju je složila snaga

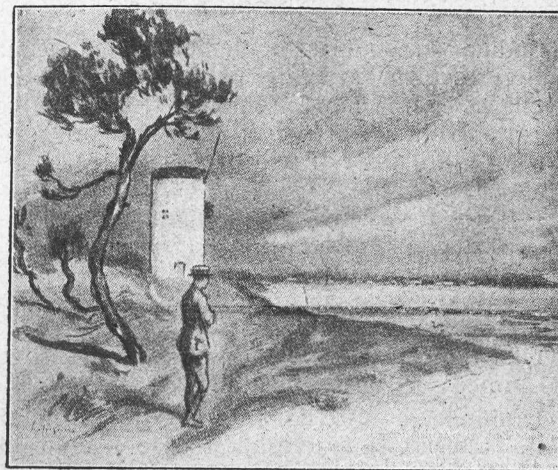
svih valova, urlikanje svih vjetrova i grmljavina svih gromova.

Na koncu je stricu toga već bilo dosta:

— Mokar sam od glave do pete..., idem spavati. Radije gledam takve prizore u kinu!

— A gdje ćeš spavati?

— Već ću naći kakvo mjestance za sebe...

NEBO BIJAŠE CRNO...

Otpuzao je preko granitnih vrleti prema čuvarevom stanu. Pomicao se vrlo oprezno, da ga ne obori vjetar, premda je težio dobrih sto kilograma. Ipak se malo stidio, kad je ostavljao zaštićeno motrilište pod svjetionikom:

— Ružice,... hoćete li sa mnom?... Možda i vi, gospođo?

Pod gospođom se ovdje ima razumijevati Lolitina majka.

— Hvala, mi ostajemo još malo ovdje.

Dominik je također ostao, jer ga je zanimao taj veličanstveni prizor. Dok je tako gle-

dao, opazi najedamput, da nema Lolite. Nije ga to ipak uznemirivalo, jer je i sam bio čas prije na rubu pećine, tamo kraj utvrde, nasuprot Atlantiku. Prizor je bio ovdje još strašniji, ali i veličanstveniji. No bilo je teško otići onamo. Moralo se ići oprezno od pećine do pećine i ne bojati se onih oblaka fine pjene, koji su zaogrnuli svojim vlažnim plaštem cijeli Pilier.

Budući da su bijesni elementi gledaocima svaki čas pružali koji novi prizor, ovi su se tek u velikim razmacima vremena sjećali jedno drugoga. Katkada bi se čuo zabrinuti povik:

— Majko, jeste li ovdje?

— Jesam.

— Nije li vas kiša prejako smočila?

— Prilično.

— A Lolita...?

— Malo prije sam je vidjela, gdje ovuda prolazi.

Oluja im je prekidala i odnosila glasove, kao uopće sve, na što bi nailazila.

Dominik je htio da sazna, gdje se nalazi Lolita. Obišao je svjetionik i ušao u stan čuvarev. Vidio je tamo strica, gdje se grije uz oskudni oganj od kravljih izmetina, ali Lolite nije bilo. Pošao je zatim k drugom svjetioniku i otpuzao do utvrde neprestano je dozivljući:

— Lolito,... Lolito, gdje ste...?

Otočić nije bio velik i moglo ga se lako obići. S Dominikove kišne kabanice samo se cijedila voda, kad se povratio ne našavši nigdje Lolite. Budući da nitko još nije bio zabrinut zbog nje, nije htio da druge uzbuni, već odluči, da još jedamput obiđe i pretraži otok, ali ovaj put točnije. Dvaput ga je skoro oborio vjetar, ali se on više nije brinuo ni za što. Pomišljao je na najstrašnije mogućnosti i nije to više bila zabrinutost za Lolitu, nego

pravi osjećaji užasa... Lolite nije našao nigdje.

Gdje je dakle mogla da bude?

Možda ju je odnio vjetar? Ili ju je zahvatio snažni koji val? Dominik je bio sav mokar, ali je ipak osjećao, kako ga oblijeva hladan znoj.

— Lolito, Lolito! Moja mala Lolito!...

Ugledao je na pećini bijelu jednu točku, što ju je vjetar ondje pričvrstio. Bio je to njen šeširić. Ta poznavao ga je dobro, i osjećao se još njen parfum.

Kud li je samo dospjela?

Najrazličitije odluke i prizori križali su se njegovim uzbuđenim mozgom, kadli se nagne nad provaliju između dvije pećine i opazi djevojku, kako se sklonula u neku izdubinu sasvim na rubu otoka. Kako je samo dospjela onamo? Možda je otišla onamo još prije, pa sada više nije mogla natrag? A more je međutim sve više i više bijesnilo.

Povikao joj je jakim glasom:

— Lolito!... Lolito!...

Nije ga čula, jer se nalazila niže od njega, a njegov su glas vjetrovi razgrabili i uništili.

Doskora se uvjerio, da Lolita i nije bila u opasnosti, samo ako ne pokuša da se uspne na stijenu; a ona je to baš pokušavala.

Pećina je bila visoka, no Dominik ipak nije oklijevao. Bacio se na leđa i spustio niz pećinu zadržavajući se koliko je mogao. Otpuznuo je tako pet metara niže od mjesta, gdje se nalazila Lolita. Kad ga je ona ugledala, malo je protrnula od iznenađenja.

— Ta kako ste došli ovamo, Lolito?

Pokaže mu uski prolaz niže njih, što su ga sada neprestano zapljuskivali snažni valovi.

— Ne preostaje nam drugo nego da pričekamo, reče Dominik; jer bilo bi previše opasno vraćati se istim putem.

— Ja sam baš htjela da to učinim.

— Naslućivao sam to i zato sam baš i došao.

— Zahvaljujem vam... Mislila sam, da nemam više prava, da zamolim vašu pomoć.

Ušutjeli su. Ovdje su se mogle izgovarati samo kratke rečenice, ali se nipošto nije mogao razviti veći kakav razgovor. Valovi su već nasrtali i na ovu izdubinu pećine. Nijesu ipak još morali napuštati ovoga mjesta, ali su se u svakom slučaju mogli povući još malo dalje u unutrašnjost. Dobar jedan sat gledali su, kako se jedan mlaz vode valja za drugim... Ulaz u spilju bio je pun naplavina i bijele pjene, kao da je to bila snijежna vijavica, a ne oluja na moru. A vjetar je neprestano urlikao.

Stajali su ispočetka daleko jedno od drugoga, ali su ih valovi malo pomalo prisiljavali, da se približe. Lolita se ipak pomicala tek onda, kad bi to zatražio Dominik. Doskora su bili posve blizu jedno drugoga. Dominik opazi, da je Lolita bila sva mokra. Bilo ga je tada stid kišne kabanice, koja ga je sasvim zaštićivala. Ponudi je Loliti, no ona je ne htjede uzeti.

Djevojka zadršće od studeni i umora.

— Razboljet ćete se, Lolito!

— Ne ću, Dominiče. Uostalom znajte, kažem vam ponovno, da mi je to svejedno!

— Ne govorite tako, Lolito!

— Velim vam to, jer hoću da budem iskrena.

U tom trenu velika, apokaliptička munja presječe nebo, Lolita je od straha htjela da se baci Dominiku u naručaj, ali je još na vrijeme prene silna grmljavina, koja je potresla

zemlju i more. Oluja je napokon postigla svoj vrhunac. Još je doduše bijesnila, ali se nije više pojačavala. Dominik je brižljivo promatrao Lolitu. Bila je blijeda, oči su joj bile okružene tamnim kolobarima, a usnice su joj drhtale. Dominik je ponovno upita:

— Je li vam hladno, Lolito?

— Jest, do dna srca..., prizna mu ona posve tiho, a da se nije ni maknula. No velim vam ponovno, da mi je to svejedno!

Sad je nije više ništa pitao, već joj se približi, pa joj bratski, gotovo očinski, uze otirati kosu, lice i ruke. Obuhvatio ju je rukom i prisilio, da popije nekoliko kapi rakije, što mu je ostavio stric.

Stajali su jedno uz drugo gledajući to uzburkano more. Bez sumnje su mislili i na svoja srca, koja su također bila uzburkana, ali mnogo trajnijom olujom i bolju. Tako su stajali, kad ih je našao čuvar. Lolita je bila skršena od umora, pa je spustila glavu na Dominikovo rame, a on ju je oprezno podržavao.

— Bože moj, kako li je ta mladež nerazborita!... mrmljao je čuvar stavljajući u džep svoju lulu. Nato se spustio do njih istim onim putem, gdje se malo prije bio spustio Dominik.

XIX.

Vratili su se tek sjutradan oko tri sata poslije podne, po još uzburkanom moru. Kad su se već bili okrijepili i malo odmorili, Dominik ode u Ker-Mimie, da vidi, kako je brodolomcima. Na svima licima čitala se umornost, no ipak su izjavljivali, da su oduševljeni s izletom, premda je bio tako naporan.

— Ako je tako, onda sam i ja zadovoljan, reče Dominik. Jer ja sam sinoć bio domaćina, pa sam se bojao, da vam se taj izlet ne učini previše burnim i pustolovnim.

— Bila je to nezaboravna večer, gospodine Dominiče! odvrati mu gospođa de Presves. Mnoge se lijepe večeri zaboravljaju, ali ove ćemo se uvijek sjećati!

— I vi, Lolito?

Mjesto odgovora ona mu pruži ruku i zadrži je neko vrijeme u njegovoj.

Nato im je mladić priopvijedao, da je stric ostao u krevetu, jer se vratio vrlo zle vo je i sasvim utučen. Jutros ga je pohodio liječnik, te mu naložio, da kroz 48 sati uzima samo male obroke hrane. A to je baš stricu najnesnosnija stvar na svijetu!

Stanovnici vile Ker-Mimie otpratili su Dominika do obale, da vide, je li se srdžba »njegovog veličanstva mora« napokon stišala.

Koje li razlike od sinoć! Bilo je kasno, i pogled na nj upravo je naslađivao oči. Jasno nebo spajalo se u daljini s vodom, a iz lake, mliječne maglice proizvirivali su modri i bijeli cvjetovi. Bile su to ribarske jedrenjače, koje su jučer bježale pred olujom, a danas se opet radosno vraćale na stara mjesta.

Tko bi bio rekao, gledajući to mirno more, da je još prije dvanaest sati bijesno nasrtalo na onaj mali otočić, koji se ukazivao u daljini okružen vijencem bijele svjetlosti?

Zatim su se rastali, a Dominik i Lolita pogledali su se pri tom nešto duljim pogledom.

Sretan, što se riješio jedne brige, mladić se vraćao rubom široke ravnice prema vili la Turquoise, kadli sretne listonošu, koji je po prašnoj cesti dovršavao svoj put, koji bi ljeti znao biti dosta naporan.

— Imate li štogod za nas?

— Imam, gospodine.

Listonoša otvori svoju kožnatu torbu i izvadi svežanj pisama.

— Jedno je od ovih pisama posebno preporučeno; mora se pošiljaocu dostaviti vaš potpis, a to je već vrhunac nepovjerenja.

— Nemoguće! čudio se Dominik.

Prepoznao je kapelanov rukopis i brzo sve potpisao, a kako nije imao sitnog novca, dade čestitom listonoši baš kraljevsku napojnicu.

— Vama, gospodine Dominiče, danas po prviput izručujem poštu i već me tako sjajno nagrađujete! Vaš stric bogme nije tako velikodušan, premda su gotovo uvijek sva pisma za vas.

— Toliko pisama za mene?

— I još preporučenih!

— Čudnovato!

Dominik smjesta otvori to pismo, što ga je željno očekivao već skoro tri mjeseca, pa ga stane čitati stojeći uz visoku ogradu tenis-igrališta!

»Dragi moj Dominiče!

Mislim, da nipošto ne sudim lakoumno, ako pretpostavim, da se tamo kod tebe događa nešto neobično.

Tužiš se, da ne primaš mojih pisama.

A zašto?

Jedno ili dva pisma se lako izgube, ali se ne može izgubiti s v a k o pismo. Ja sam tvoje dopise primao nešto redovitije, ali dakako ni na jedno mi pismo nijesi odgovorio. Mora da ih kakva tajna ruka u mraku hvata i zadržava. Je li možda tko od vaše služinčadi? To bi bila najblaža pretpostavka. Međutim meni se čini, da je ta ruka na višem položaju i tebi mnogo bliža. Budimo iskreni: tvoja se obitelj boji! Ja to naslućujem, osjećam i opažam.

A koga se boje? Zar mene strašljivca, koji sam se zaodjenuo tom surovom odjećom i koji nikada nijesam varao svojih prijatelja?

Čega se boje? Da te ne zarobim i oglupavim; da se ne okoristim tvojim mladenačkim neiskustvom, pa da te ne zatvorim u sjemenište i ondje obučem u reverendu!

Ah, mrska reverenda! Bila bi doista mrska u tom slučaju i samoj Crkvi, našoj zajedničkoj majci. Ta ona se toliko boji krivih zvanja, da ljude pripušta sv. redu samo korak po korak, i to pod neprestanim nadzorom mirnih i prokušanih poglavara, kojima je stalo samo do slave Božje i spasenja duša.

Ne znam, da li uopće ima na svijetu drugo kakvo zvanje, od kojega se više odbijaju ljudi. Pa još u najsvečanijem času, kad će mladi bogoslov biti zaređen za subđakona, biskup ga ponovno opominje: »Haetenus liberi estis!«... Sad ste još slobodni, da se odlučite! Jer Crkva, kao i njen Božanski Učitelj, cijeni samo one plodove, koji sazriju na suncu slobode.

S kojim se onda pravom govori u tvojoj okolini o nekoj »mrskoj reverendi«, u koju bi te navodno imao da obučem? Tvoji misle, da te ja slijepo guram prema tom teškom zvanju, koje ima vrijednosti samo za one, koji su uistinu zvani i iskreno se odazvali tom pozivu.

A na čiju bi to bilo korist? Zar na moju? To mi nikako ne ide u glavu. Ja ću već biti odviše star, kad ćeš se ti moći »iskorišćivati«, i to dakako pod uvjetom, da zbilja imaš zvanje.

Ili možda na tvoju korist, da sigurnije spasiš svoju dušu? Učinio bih ti strahovitu jednu uslugu, kad bih te silio, da prigrliš zvanje, koje te veže za vječnost, a da nijesam siguran, da ne ćeš možda biti tek lješina u živoj Crkvi! Pomisli, kolika bi to bila nesreća: inače bi možda bio vrlo dobar svjetovnjak, a ja bih iz tebe učinio ono jadno stvorenje pred Bogom i ljudima, što ga zovu »nevaljalim svećenikom!«

Tvojima se možda čini, da me privlači tvoj novac, tvoji bajoslovni milijuni. Po njihovim bi mislima bio sjajan uspjeh za naše organizacije, kad bih se dokopao tih milijuna!...

Moram ti ovom zgodom reći, dragi moj Dominiče, da me baš ti milijuni smetaju u našem prijateljstvu. Kad bi čitao ona pisma puna ljubavi i priproste iskrenosti, što ih pišem odraslim članovima našeg patronaža, koji su tako sretni, da mogu biti siromašni kao Krist, — začudio bi se, kako sam prema tebi zatvoren.

Crkva je osvojila svijet bez novaca. Kad ga baš ima, onda gradi crkve i škole i kupuje sirotinji hleba; a kad ga nema, može da živi i bez njega.

Kadgod ta Crkva može da bira, kao na primjer kod nas za vrijeme rastave od države, ona bez oklijevanja žrtvuje sve svoje imanje,

biskupske palače, manastire, pa i sjemeništa, samo da sačuva svoju čast i slobodu!

Svećenik svete Božje Crkve ima pravo da dovikne bogatstvu: »Ako pođeš sa mnom, posvetit ću te... Ako li ustraješ na svom sebičnom putu, onda te ne trebam, mučiteljice bogataša... Pecunia tua tecum sit!«

Ne velim to tebi, dragi moj mladiću, jer ti si u tom pogledu uvijek bio osjetljiv i oprezan. No u svojoj okolini lako možeš čuti o tom predmetu krupnih i nepravednih riječi, pa želim, da uvijek uzmogneš odgovarati. Znam uostalom, da nemaš nikakvih potajnih misli i namjera protiv tvoga siromašnog kapelana Firmina.

Nemoj se dakle bojati, da te želim »uloviti u mrežu«, kako bi rekao tvoj stric.

Poveselio sam se tvome očitovanju, ali u granicama opreznosti. Poveselio sam se prije svega, jer kao svećenik ne mogu, a da se ne brinem za polje Oca nebeskoga i njegovu žetvu, koja bi propala, kad se ne bi našlo dosta poslenika. No tom veselju postavio sam potrebne granice opreza, jer svećeničko zvanje osjetljiva je i mala biljka, koja se teško raspoznaje i odgaja.

Tebi se čini, da je imaš? Ja mogu samo ustanoviti ovu tvoju izjavu i poučiti te, da se u tebi ta rijetka biljka ne prezre i ne uguši. Poslije će te tvoji budući crkveni poglavari pozvati ili možda odbiti. Oni imadu posebnu stalešku milost, pa ćeš stoga njihovu odluku morati da cijeniš kao da dolazi od samoga Boga.

Sad bilo s time kako bilo, meni se zasada čini, da tvoj stric, ili možda sama gospođa Yholdy, počinja pravi atentat na život tvoje duše, ako zadržava moja i tvoja pisma. Mogu ti oni utuvljivati u glavu svoje ideje koliko-

god ih volja, ali nipošto ne smiju prigušivati i moj i tvoj glas. To je nedopušteno djelo, protiv kojega moraš da prosvjeduješ i da se braniš, jer time se oduzimlje najsvetija sloboda, što uopće postoji.

Ako primiš ovo moje pismo, povuci iz njega zaljučak, koji ti se bude činio potrebnim i zgodnim. A ja kao tvoj iskreni prijatelj želim samo jedno: da ti pomognem u traženju puta prema budućnosti.

Do viđenja, moj dragi Dominiče! Veoma želim, da to »do viđenja« ne bude samo prazna riječ, nego da zbilja skoro ugledamo u našem predgrađu tvoje dobro lice. Znadeš i sam, da ovdje ovaj narod žeđa i gladuje vrhunaravne požrtvovnosti svećenika i svjetovnjaka.

Povjeravam ovo pismo nevidljivim čuvarima tvoje duše. Neka ga oni doprate do tebe, da se napokon uvjeriš o mojoj budnoj i vjernoj ljubavi.

Firmin, kapelan.«

Dominik je dva puta pročitao ovo pismo i problijedio je, kao da mu se sva krv skupila u srcu. Nesvijesno se vraćao prema vili Ker-Mimie, koja se razabirala već izdaleka između mnogobrojnih omorika i bijelih krovova od škriljevca. Pogled mu je pao na prozor Lolitin, koji je bio sav iskićen cvijećem i cvrkutom ptica.

Prislonio je glavu na neko drvo i osjetio je, kako mu suze naviru na oči. Stajao je tako nekoliko trenutaka, a onda se odlučno trgne i pođe prema vili la Turquoise. Zaokupljala ga samo jedna misao i sve ga više osvajala, usprkos meteža različitih osjećaja: »Moram otići i nikoga ne obavijestiti; moram otići još danas, odmah sada!«

Ako kome otkrije svoju namjeru da se vrati, raspalit će sve borbe i otpore... Ako li ne

ode, provest će ovdje i zimu, jer se njegovoj majci vrlo sviđa temperatura šume la Chaise i ugodna blizina vile Ker-Mimie. Taj bi ga boravak sasvim zarobio i malo pomalo dotukao njegovu slabu volju.

Predviđao je, da će češće u životu morati da ovako zatvori oči i priguši srce, pa da prekine sve zamamne i slatke veze, i to smjesta, bez dugog premišljanja, jer bi inače zauvijek sašao s puta, koji vodi uzvišenom cilju.

Osjećao je još dovoljno snage, da se opire stricu, pa i majci,... ali ne bi više mogao da vidi Lolitine orošene oči. Njegova bi volja zacijelo podlegla kao i ono juče na Pilier-u.

Opet se pred njegov ogorčeni duh postavilo ono jednostavno, a opet veliko pitanje: žena ili Bog? A on je naginjao i na jednu i na drugu stranu, i zvali su ga s obje strane.

Međutim se odluka u njemu ipak sve više učvršćivala. Zahvatila ga neka tajanstvena, izvanjska sila i on se vrati najkraćim putem u svoju sobu, pa ondje napiše kratko pismo za majku, koje baš nije bilo kod kuće. Napiše joj, da ga važan neki posao naglo zove u Paris i da mu jedva dostaje vremena, da skoči na parobrod, koji u 4 sata polazi u Porni. Odanle će prvim brzim vlakom prema glavnom gradu.

Stavio je list na vidno mjesto na majčinom stolu, a da nije ni probudio strica, koji je u istoj sobi gromovito hrkao. Dominik je još brzo pokupio neke stvari i stavio ih u mali kovčeg, a u šumi već zaori zvuk sirene s parobroda. Je li to bio prvi, drugi ili posljednji zvižduk? Njegov je sat pokazivao četvrtu uru. More naglo opada i zapovjednik broda ne će danas bez sumnje poći sa zakašnjenjem. Što dakle da učini? Bili pričekao brod, koji polazi u 7 sati izjutra? Tko zna, možda će mu još noć donijeti dobar koji savjet...?

No Dominik je slab i zna već unaprijed, kakve će mu to savjete prišapnuti noć. Kad je već započeo tako uspješno da provodi jednu odluku, izdržat će do kraja! Nema nikakve zapreke za onoga, koji se uživi u strašnu onu riječ: »Ja hoću!«

TAKO JE PREŠAO GOA...

Može se otići s otoka i drugim jednim putem, i to prijelazom nazvanim Goâ. Kad budu kod kuće vidjeli, da ga nema, zacijelo će poći na pristanište, jer otamo polaze svi parobrodi, a u prvom redu luksuzni. Goâ je naprotiv opasan, pučki put, put bijede. Bio je to uski trak zemlje, koji je vezao otok s kopnom, a za osjeke prolazili su njime siromasi i

mali trgovci vraćajući se sa sajma, koji se održavao negdje na kopnu. Ovaj je prijelaz bio prilično opasan, jer se često morala gaziti voda do koljena, a katkada i do pasa.

More je baš opadalo, pa je Dominik mislio, da će još za vremena moći da prispije do prvoga sela na kopnu.

Svi se slabići boje, da im ne klone volja, pa zato smjesta izvršuju svoje odluke. Tako je učinio i Dominik. Izašao je iz kuće stražnjim izlazom, da ga ne vidi služinčad i krenuo uskom cestom obrubljenom trnovitom živicom. Odabirao je takve putove, da ni izdaleka više ne vidi Ker-Mimie. A i čemu, kad je već sve svršeno, a kocka već pala?

Stupao je vrlo brzo sve dok nije prošao kraj pošte, jer se bojao, da ne sastane koga od brojnih znanaca svoje obitelji. Pošao je polaganije tek na izlazu iz Noirmoutier-a. Baš u tom času zazvone iznenada na crkvi sva zvona i stanu obasipati cijeli otok svojim punim, zvonkim glasovima. Kao da su slavili pobjedu nad napasti, koja je još malo prije bila tako silna. Ta ga je zvonjava pratila još kad je prolazio kraj mrtvih slanih jezera. Njezina jeka zvonila mu je u ušima još i onda, kad je već ostavljao za sobom posljednje vjetrenjače, koje kao da su mu svojim klepetanjem govorile:

— Žuri se, tvoji te progone!

Zatim je prošao još kroz dvije manje šume i napokon mu se ukazao svjetionik Goâ, gdje turobnim rumenilom osvjetljuje opasna mjesta na prijelazu.

Dominik nije još nikada prolazio ovuda, pa ni na izletu. Znao je tek, da se za osjeke, bilo po danu ili po noći, može za vremena stići na kopno, ako se čovjek žuri. Hvalili su mu neki znanci krasotu prizora, kad se poslije

osjeke počinju vraćati valovi zlokobnom, podmuklom brzinom. Jao onda kolima ili pješaku, koji je zakasnio! Ako ne će, da ga progutaju valovi, ostaje mu samo jedan izlaz: mora se uhvatiti za jedan od onih stupova, što označuju rub ceste, i čekati tamo u užasnom i opasnom bijesu valova, dok more opet ne povuče u se svoju svemoć.

Po noći je taj prijelaz još opasniji i neugodniji. A Dominik je prispio baš po noći na tu cestu, koja je već na svom početku bila nečista, jednolična, blatna i beskrajno turobna. Počeo je malo da oklijeva pred tim nesigurnim i tamnim putem. No ipak nije htio da se vrati u šumu la Chaise, jer su bez sumnje već svi znali za njegov odlazak. Natrag više nije mogao, pa je u ime Božje pošao nasusret svojoj sudbini.

Prošla su kraj njega neka ciganska kola i magarci su se ustručavali da zađu u vodu, na koju je svjetionik bacao drhtave krvave sjene. Dominik se propitao, da li se još može prijeći; a kad su mu rekli, da se može, pošao je za njima, ali u nekoj udaljenosti. Srce mu je bilo tako bolno, da je htio izbjegnuti svakom razgovoru.

Išao je dakle ovim prijelazom kao i ti siromasi. Voda mu je često dosizala do koljena. Vladala je između ovih dviju vodenih ploha neugodna tišina, što bi je samo prekidao reski krik kakve morske ptice. Češće se uopće nije vidjelo ceste, pa ni onih stupova, koji je obrubljuju... Da Dominik nije imao pred sobom ova kola i ljude, koji dobro poznavaju put, lako je mogao zaći na desno ili na lijevo i zapasti u ono duboko blato, što ga plima svakiput nanese na nasip niske ceste.

Što li je radila, na što je mislila Lolita u ovom času? Dominik ju je vidio u duhu, kako

plače u svojoj sobi i niti ne sluti, da ovdje na toj bijednoj cesti netko misli na nju.

Mjesec je na čas provirio iz oblaka i rasvijetlio naokolo more. Voda, u kojoj je hodao bila je na mjesečini nekako modrikasta i gadna... Počeo je da se pita, je li uopće budan ili tek sanja.

Brzo se opet primirio i stupao je rezignirano za ovim ciganima idući poput njih nasusret svojoj sudbini... Najedamput se podigne neugodan jugozapadnjak, a valovi su postajali sve žešći i brojniji. Jedan je stari ciganin shvatio, da to nije dobar znak, pa poviče svojoj družini:

»Bježmo, žurimo se!

Potjerali su magarce življe, a i sami su gurali kola. Dominik im je također htio da pomogne, ali su mu rekli, da to nije potrebno. Opet se vratio svojim mislima i svršavao tako osamljen ovaj neugodni put, koji bi možda bio tako ugodan, da je...?

Nije htio da dokrajči te misli. Ta zbog nje je baš i bješao iz Noirmoutier-a. Odlučio je da je udalji od sebe, što više bude mogao, i da pozove u pomoć milost Božju, strah pred svojom nježnošću i mekopućem, i kakvihgod se još sredstava bude sjetio...

XX.

Sjutradan ujutro oko 7 sati Dominik je silazio s vlaka na kolodvoru d'Orsay, na kom je vladala velika buka i metež kao obično iza velikih ljetnih praznika.

Kako je već daleko bila ona tišina njegove la Turquoise! U ovo bi vrijeme obično otvarao kapke na prozorima, koji gledaju prema drazi »otoka ljepote«, kako su stari nazivali Noirmoutier. Baš u tom času napunjalo bi mu se

srce i njegova soba obiljem nježna jutarnjeg zadaha.

Paris je toga jutra bio nekako siv, neraspoložen i hladan. Dominik je prešao preko mosta Solferino i uputio se prema perivoju Tuileries. Terasa je u to vrijeme bila još sasvim prazna, pa je sio na jednu klupu. Mrtvo je lišće padalo oko njega poput suza, a vjetar je plakao u golim granama. Dominika obuhvati užasno neko čuvstvo praznine i samoće.

Razmišljao je o svom novom položaju. Rastao se malo prije od svojih i od dragog jednog bića... Nije još bio kod kapelana, ni u njegovim organizacijama, koje bi mu zacijelo ulile nešto odvažnosti i utjehe. Naslonio je glavu o ruke, a duša mu je zapala u neku tromost. Zašto je uopće ovdje? Ta mogao je naprosto ostati ondje kod svojih i živjeti poput ostalih ljudi!

Prošao je onuda neki radnik, noseći na leđima kutiju s alatom. Začuđeno je pogledao toga otmjenog mladića, koji je već u to rano jutro bio na pogled tako očajan. Zatim su prošli još neki činovnici, pa midinete i željezničari. Išli su za svojim poslom.

A zašto bi on danas bio tako lijen i također ne pošao za svojim poslom? Dominik se prene i ponovno zamisli u svoj novi položaj.

Raskošni stan njegove majke na Elizejskim Poljanama bio je za njega prevelik. Bio je uostalom zatvoren i prebrzo bi ga ondje našli. Dominik je stoga odlučio, da se nastani u malom slikarskom atelieru, što ga je već prije dvije godine iznajmio negdje na Auteuil-u, ali nije dosada onamo gotovo ni zalazio.

No prije svega će otići kapelanu, da se otrese nekih misli i da ustraje na dobrom putu.

Hodajući počeo je opet da misli na postupak svoje majke i strica. Zadržavali su mu da-

kle listove i postupali s njime kao s djetetom! Taj niski način, da mu se zatvori put prema svećeničkom zvanju sigurno nije izmislila njegova mati, nego stric. Razmišljao je tako i povezivao međusobno neke sitnice, što ih je zamijetio još u Noirmoutier-u. Sve su sada u njegovim očima poprimile sasvim drugo značenje. No najviše ga je ogorčivalo, što je njegove najskrovitije misli, sve borbe i bojazni njegova srca, pa odgovore kapelanove stric čitao u kuhinji... Tko zna, možda i pred služinčadi!

Uto je baš prolazio slobodni jedan automobil. Dominik uđe u nj i naloži vozaču, da ga odveze u patronaž, gdje je od nekog vremena stanovao kapelan Firmin.

Kapelan je bio vrlo uzbuđen, kad je u dvorištu opazio Dominika. Pošao mu je ususret raširenim rukama:

— Zar ste vi to, Dominiče! Uistinu nijesam mislio, da ćete skupiti dosta snage za tako odlučno djelo!

— Nijesam mnogo razmišljao. Zatvorio sam oči i brzo pobjegao.

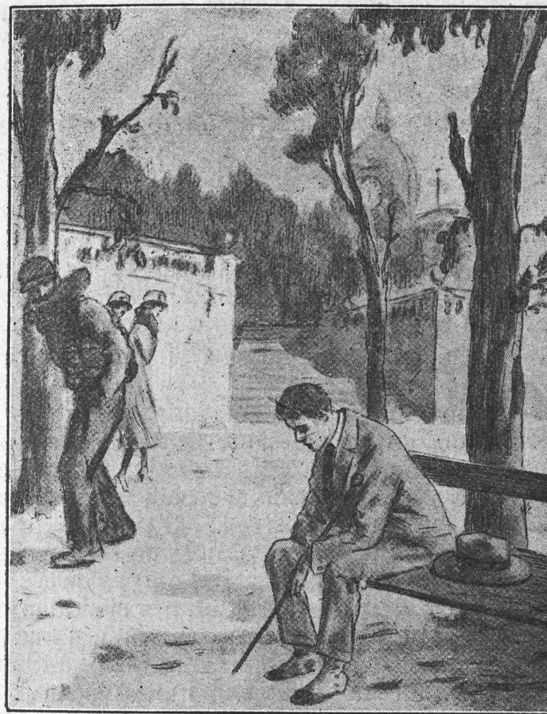
Zatim su se povukli u kapelanovu sobu i počeli da se razgovaraju. Dominik je ispripovjedio sve, što mu je bilo na srcu. Govorio je kapelanu, kako je Lolita bliza njegovoj duši i kako je vrlo poštiva, premda u nje nema vjere.

Obuzelo ga za vrijeme tog razlaganja mistično neko raspoloženje, koje nije izmaklo kapelanovu oku... Prikazao mu je Dominik i onu noć na Pilier-u, koja ga je gotovo neodoljivo privezala uz Lolitu.

— Ako vama ne kažem sve, velečasni, kome ću onda reći?

— Imate sasvim pravo, Dominiče! Ta što zapravo nas dvojica tražimo? Stazu, koju ti je Providnost namijenila. Tražimo je bez ikakvih

predrasuda. Pisao sam vam već, da nipošto ne želim da vas »zapopim«. Ako mislite, da imate zvanje, pomoći ću vam, da svladate zapreke. Ako li ga nemate, morat ćete ostati u svijetu, jer ćete ondje najlakše spasiti svoju dušu...

PROŠAO JE ONUDA NEKI RADNIK...

Međutim ona vaša žeđa za ljubavi i ljudskom nježnosti, pa ona mala ljepotica, koja vas je bez sumnje osvojila, — sili me, da malo oklijevam. Priznajem vam to otvoreno...

Dominik se spremno opre toj kapelanovoj sumnji:

— I sveti Jeronim je trpio od te slaboće. U nekoj knjizi, što ste mi je posudili, ponizno priznaje, da ga je mučila draga jedna uspomena. A sveti je Augustin još više nego ja žeđao ljudske ljubavi, a znate i sami, kako joj je podlegao. Pa ipak je postao svećenik, crkveni Učitelj i svetac!... Eto vidite, ovi me primjeri tješe i jačaju!

— Dobro je to doduše, ali je također opasno poređivati se s takvim divovima rada i volje...

— Morate ipak priznati, da sam već pružio jedan dokaz o svojoj dobroj volji!

— No je li to bio tek snažan otpor na nepošteno djelovanje tvoje okoline ili djelo volje, koja ne će smalaksati ni u budućnosti?

— Čini mi se, da mi se i vi počinjete protiviti...?

— Nipošto, ja nijesam sada ni uz vas ni proti vama. Molim se samo Bogu za vas i pomažem vam pri traženju zvanja, razumijete li?... Tko hoće da bude svećenik mora da ima veliko srce, ogromno srce... S pravom je rekao onaj pjesnik: »Ah, pokucaj na srce svoje!« A Pascal je rekao još prije njega, da velike misli dolaze iz srca... Međutim u svakidanjem životu svećenik mora neprestano živjeti kao da i nema srca, i to iz vrhunaravnih razloga. Samo hladan razum mora da stupa pred njim i da mu pokazuje put. Ako se srce počne trzati među vašim rukama, koje ga nemilosrdno stiskaju i suzdržavaju, — to gore za nj. Ništa zato, ako mu je put preuzak, pa ga trnje izbode do krvi. To su samo sitnice. »Tko ljubi svoga oca ili svoju majku više nego mene, nije mene vrijedan«... Svećenik je već po biti svoj čovjek ljubavi, ali okolo te ljubavi još ima

»aes triplex«, trostruki oklop. Razumijete li me?

— Razumijem vas vrlo dobro.

— Svećenik znade dobro, da je prva, jedina zapovijed: ljubav. A sveti Augustin, što ste mi ga malo prije spomenuli, dao je štoviše svojim vjernicima ovaj naputak: »Ama et fac quod vis. Ljubi i radi, što hoćeš!« Pogledajte život svetaca. Jedni su nježni poput sv. Ivana ili gorljivi kao sv. Franjo Asiški. Drugi su opet dobri poput sv. Vinka Paulskog ili pak strastveni poput sv. Terezije i Katarine Sienske. Svi su oni bili takvi od naravi, ali su zato prihvatili definiciju ljubavi, koja je u isti mah i uzvišena i strašna: »Ljubiti znači željeti i činiti dobro osobi, koju ljubimo. Amare est velle bonum.«

Kapelan je malo zastao i pogledao Dominika ravno u lice. Nastavio je tikajući ga, a to je kod njega bio znak ljubavi:

— ... Jesi li ikada razmišljao o ovoj hladnoj definiciji ljubavi, gdje ćutila i ljepota više ne dolaze u obzir? Ona je uzvišena i božanska!... Stisni tu definiciju svojim rukama i poteći će ti iz srca sva krv... Jer ljubav onda nije nikakva slatkoća, niti osjećanje neizmjerne dragosti, a još manje obožavanje kakve ljepote, pa ma kako bila dirljiva. Ljubav je onda samo čin volje, koja teži jedino za stvarnim i vrhunaravnim dobrom ljubljene osobe. Jedino tako možemo razumjeti, kako je jedna majka mogla hrabriti svoju djecu za mučeničku smrt, kako je gospođa de Chantal mogla prijeći preko tijela svoga sina, kad je htjela da ide u manastir... Jest, strašno je ljubiti ovako!... A za svećenika nije nipošto opasna svjetovna ljubav. Ona ga se sa svojom bijednom materijalnošću ne može da prihvati, ako je gorljiv u svom zvanju. Za njega postoji veća opasnost,

da se ne zaustavi pred ljepotom nekih duša, mjesto da uvijek ide na više, dok ne dođe do Onoga, što ga nazivljemo Svevišnjim. Svaćate li to, Dominiče?

— Vi me strašite!... Upravo me hvata vrtoglavica slušajući vas, što to predlažete mojoj slaboći. A ja sam već htio da zamolim vašu preporuku za ravnatelja u sjemeništu.

— Pa to baš možemo da učinimo. U Issy-u ima uvijek mnogo svjetovnjaka, koji su onamo došli da proučavaju svoje zvanje, a prije svega, da li to zvanje uopće postoji.

— Uza sve vaše sumnje ja ipak mislim, da imam zvanje, jer jasno osjećam, kako *me* neka sila vuče uvijek prema boljemu. Shvaćam i ja, da ima više vrsti ljubavi, premda ih nijesam produbio kao vi. Osobito jasno vidim, kakva je ogromna razlika između ljubavi prema kratkovjeku stvoru i ljubavi prema Bogu... Istina je doduše, da sam vrlo čuvstven i ponovno vam velim, da je ljubav prema ovoj krasnoj djevojci bila za moje zvanje velika napast. Međutim kako vidite i sami, ja sam otišao i ostavio sve. Donio sam vam doduše okrvavljeno srce, ali sam vam ga ipak donio!... Vi mislite, da je to tek djelo trenutačne odvažnosti i snage. No ja vas uvjeravam pred Bogom, da se osjećam sposobnim, da ga ponovno izvedem...

— Dobro dakle, sad ćete se opet povratiti starom načinu života. Nastojte da dolazite u patronaž, što više budete mogli... A o vašem ćemo zvanju još govoriti i moliti se zajedno Bogu. On vam ne će uskratiti svoje svjetlosti, ako ga iskreno budete zamolili, da vam pokaže stazu budućnosti. A sada dođite da obnovite svoje poznanstvo s našim dvoranama. Vidjet ćete i neke promjene.

Kapelan je uhvatio Dominika pod ruku i poveo ga po različnim odjeljenjima patronaža. Zidovi su bili svježe obijeljeni, a mladež je po njima pribila svakojake uspomene iz prošlih praznika.

Odjelenje »malenih« ostalo je brojčano nepromijenjeno, samo je izgledalo nekako zapušteno.

— Sad ću ga opet uzeti u svoje ruke, reče Dominik.

— Već je i skrajnja nužda. Eto vidite, Dominiče, k a d n e m a g l a v e, n e m a n i ž i v o t a.

— A glava sam zar ja?

— Jest, vi ste glava, naglasi kapelan i stisne mu desnicu. Morat ćete samo nastaviti da priučavate svoju volju protivštinama i radu. Život je zemaljski neprekidan boj. Nečisti duh neumorno obilazi oko nas, da uvreba koji čas slaboće. Bdijte i molite se, jer ne će ni vas ostaviti na miru. Tko zna, možda je odlučni čas već vrlo blizu!

Dominik je izišao na to radničko predgrađe, gdje su ga brzo prepoznali. Majke njegovih dječaka su ga pozdravljale, a trgovci su mu se na vratima svojih dućančića prijateljski klanjali. Najviše su ga dakako veselili oni mališi, koji su mu trčali ususret. Odzdravljao je uzbuđeno i jednima i drugima.

No između njega i toga svijeta lebdila je lagana, prozirna slika, što je nije mogao da skine s očiju. Gledao je na njoj djevojku sa zlatnom kosom podrezanom à la Jeanne d'Arc..., djevojku s dubokim i žalosnim očima, odlučnim usnicama i bijelim sitnim zubićima. Vidio ju je, kako sjedi uza svoj prozor iskićen geraniumima i kako plače gledajući na široku, nepreglednu pučinu morsku...

XXI.

Sjutradan iza ovoga teškog dana donio je vratar s Elizejskih Poljana Dominiku ovu brzojavku:

»Majka teško bolesna; neophodno potrebno da se smjesta vratiš. *Anastazije Yholdy.*«

Dominik je u toj brzojavci vidio samo glupu prevaru stričevu. Brzojavio je jednom svom znancu s tenisa, koji je ostao u Noirmoutier-u i još je iste večeri primio najpovoljniji odgovor. Ovaj njegov drug vidio mu je majku u poslastičarnici. Bila je doduše nešto žalosna, no ipak nije izgubila svoga običnog teka za kolačiće, što bi ih dnevno uzimala oko 5 sati.

Da uopće više i ne misli na te neugodnosti, Dominik se brzo povratio starom načinu života. Dolazio bi svako veče u svoje odjeljenje malenih, a prisustvovao bi redovito i sastancima društva sv. Vinka Paulskog.

Kapelan je živo želio, da ima kakav »Glasnik« za svoj patronaž. Budući da je Dominik bio naobražen, zamolili su ga, da se on za to pobrine. Taj bi »Glasnik« trebao da bude zrcalo organizacijskog života i vrelo nacrta za novi rad. Dominik bi tako učinio dobro djelo znatne vrijednosti, jer bi tako skupio u jedno sve njihove napore i još k tome privukao bogate i siromašne obitelji, kojima je patronaž zasada bio tek prazno jedno ime.

Bio je sam u Parizu i prema tome neograničeni gospodar svoga vremena. Za nekoliko sedmica njegov slikarski atelier pretvorio u malo neko uredništvo, kuda su pridolazili mnogobrojni dokumenti i dopisi. Kapelan ga je osim toga još bio zamolio, da preuzme dopisivanje s odraslima, koji su bili u vojsci. Nije kapelan imao nikakvih potajnih namjera, kad

mu je natovario i taj posao. Učinio je to tek zato, što je nužno trebao suradnika, kakav je bio Dominik i što drugoga suradnika dosada naprosto nije našao.

Dominik je u tom novom krugu bio brzo opkoljen brojnim brigama i poslovima. No taj naporni pariški život ipak ga nije odbijao, već je naprotiv privlačio njegovu apostolsku dušu.

Trebalo je preudesiti nacrt rada u prosvjetnim kružocima (cercle d'études), jer je dosadašnji već bio zastario. I to su ostavili Dominiku na brigu, jer je i onako svršio fakultet moralnih i političkih znanosti. On je odmah sebi pridržao predavanja o spekulativnim i općim pitanjima, a starijim je članovima prepustio, da izrade predavanja iz praktičnog života, kojim i sami žive.

Kapelan nije zaboravio ni na zabavne sastanke, koji su se imali održati tijekom godine. Opet je zamolio Dominika, da mu potraži zgodnih i zanimljivih komada za predstavljanje i da ih prema potrebi preradi.

Atelier na Autenil-u pretvarao se malo pomalo kao u neki glavni stožer. Onamo su naveče češće dolazili neki odrasliji članovi patronaža, a pred svima Bretagne, najpožrtvovniji među požrtvovnima. Radio je bez prestanka, a nikada se ne bi tužio, što za nj nema odmora ni velikih praznika. Još se isticala među Dominikovim posjetiocima neka ostarija gospođica Nicolas, koja je sada živjela samo za župske organizacije. Ta je požrtvovnost možda već bila prirasla njihovoj obitelji, jer je imala i brata svećenika, koji je umro vršeći svoju napornu službu... Jednoga je dana došao i poznati Copinaud, da uvjeri Dominika, da može biti za njega »bjegunca« miran, jer je bio

izliječen od svih »Valentina«, prošlih, sadašnjih i budućih.

Dolazili su onamo još i drugi »stupovi« patronaža i neke djevojke iz visokih krugova, koje su sve svoje slobodno vrijeme poklanjale organizacijama kapelana Firmina. Svi su ljubili te sastanke, na kojima su kao u obiteljskom krugu raspravljali o budućnosti patronaža i ta im se budućnost počela pričinjati velikom...

Kad bi opet svi otišli, Dominik se čudio samome sebi, kako ga je Bog usprkos njegove slaboće učinio odgojiteljem i vođom. Vratio se u Paris tek prije nekoliko sedmica, a sve su ga organizacije već čekale kao spasitelja. Vidio je sada jasno ono mjesto, što je trebao da ga zadrži na bojnom polju. Ove organizacije, koje su bile tako potrebne i korisne, svakim su ga danom sve više zaokupljale; a da im se ugnuo, to bi za njih značilo pravu moralnu propast.

Kapelan se više nije smijao njegovoj slaboći, već ga je počeo smatrati čovjekom, koji ne dolazi u patronaž tek od zabave. Malo pomalo počeo se štoviše oslanjati na nj. Povjeravao bi mu teže kušnje ili pak razočaranje, ako u nekih osoba nije naišao na ono razumijevanje i potporu, kojoj se mogao nadati.

Katkada bi večerao s Dominikom i onda bi se još više jedan drugome približili.

— Da znate, Dominiče, kako sam vam zahvalan, što ste tako požrtvovno napustili sve u Noirmoutier-u i došli ovamo! Blagoslovit će zato dragi Bog i vas i vaš patronaž. Vaš odvažni povratak upravo je primjer, što nam ga šalje nebo i donijet će bez sumnje dobrih plodova! Dokazat će prije svega, da nijeste došli u patronaž kao neki fićfirić, nego zato, što ste shvatili, da je već skrajnje vrijeme, da se

viši krugovi počnu iskreno i ozbiljno baviti ovim siromašnim narodom.

— Zato baš i toliko želim, da moj život bude konačno i bez mogućnosti na povratak posvećen tome narodu.

— Odrasli vas već uvelike poštivaju. Sada još više cijene svoj položaj u patronažu, jer vide, da ste vi s visine vašega bogatstva sašli do njih. A osim toga vi ste vrlo naobraženi, govorite tri jezika, razumijete se u glazbu... To im dakako godi! A mali i njihovi roditelji bit će vam doskora privrženi na život i smrt!

— Ah, velečasni, najprije ste me primili odviše hladno, a sad mi se opet čini, da pretjerujete!

— Istina je, nijesam vas baš u početku ohrabrivao, a činio sam to namjerice. Morate znati, da sam odgojen u sjemeništu sv. Sulpicija, gdje se vrlo boje odlukâ, koje niknu iz sjetilnog uzbuđenja. No vi ste izdržali kušnju dosada, a čini mi se, da ćete je izdržati i do kraja. Ako li ustrajete, polje rada bit će vam ogromno i moći ćete da učinite mnogo, mnogo dobrih djela... Eto vidite, naš je patronaž dosta lijep, ali to nije dosta za ovako napučenu župu.

— Pa ćemo ih podići još nekoliko!

— I tako ćemo sačuvati kršćanski značaj našega naroda. Narod pripada onome, koji se njime bavi, a još više onome, koji ga ljubi... Pogledaj, i nas dvojica smo kršćani samo zato, što su se neki nepoznati svećenici i svjetovnjaci, sada već stanovnici neba požrtvovno brinuli, da se zublja vjere ne utrne. A sad je na nama red, da to činimo, shvaćate li to, Dominiče?

— Jest, shvaćam i baš zato hoću da budem svećenik, i to svećenik u predgrađu!

— Neka Bog čuje ovaj usklik vašega srca i neka ga ostvari!...

No kad bi se navečer Dominik opet našao sam u svom ljupkom atelier-u, sa strahom bi poređivao svoju pravu slaboću s onom prividnom snagom. A najviše ga je strašilo i žalostilo, kad je vidio, da su sve one odgovornosti, koje su mu naprtili na leđa, oslonjene samo na tu prividnu snagu. Bio je svijestan, da je krhka trska, koja je samo obojena bojom čelika...

A imao je tome nažalost i dokaza. Iznenada bi ulovio samoga sebe, kako promatra kakvu uspomenu od Lolite! Bilo je to kakvo pismo, gdje je javljala još lane, da je prihvatila neki poziv, ili pak koji cvijet, zaboravljena rukavica, što ju je baš sada nalazio u ormaru. Ma prave napasti đavolske!

Cijeli taj atelier bio je pun nje. Bezvrijedni ukrasni predmeti, uspomene s plesa, kojima dosada nije pridavao nikakve važnosti, sve je to sada gledao drugim očima, u svemu je vidio opasnost. Te su mu sitne uspomene počele buditi živo sjećanje i uznemirivati maštu.

— A gdje je ona? Odgovori nam, jer ti si tako dugo živio u njenoj blizini! Kad će se povratiti amo? A znaj, da će se sigurno povratiti!

Onda bi sve razdirao i bacao u oganj.

Međutim su dani prolazili i sve više gurali u zaborav dragu prikazu.

Što li rade njegova i Lolitina obitelj? Dominik osim one stričeve brzojavke nije primio nikakvih vijesti, a nije im ni on pisao. U Noirmontier-u su svakako bili bijesni! Hoće li obje obitelji provesti zimu u šumi la Chaise, kako su to prije namjeravali, ili će se povratiti u Paris? Dominik se bojao toga povratka. Njegova se slaboća dobro snalazila u toj samoći,

gdje mu se volja nije trebala da bori. Još je uvijek mirno crpao snagu iz onoga odlučnog djela, koje ga je oslobodilo miloga ropstva.

Jeo je u svratištu, a sobu mu je spremala čestita neka starica, kakve se danas još rijetko susreću. Ona mu je prema potrebi znala na brzu ruku nešto iskuhati; Dominik je bio i s malim zadovoljan, a pretjerani sjaj u stanu na Elizejskim Poljanama bio mu je već upravo omrznuo...

Jednoga je popodneva bezbrižno pušio cigaretu na balkonu svoga atelier-a, koji se nalazio u drugom spratu. Najedamput se trgne natrag i povuče se u sobu. Opazio je dolje na ulici Lolitu, gdje baš ide prema njegovom stanu. Po svoj prilici je prvi puta došla u ovaj dio grada, jer se ogledavala nekako oklijevajući... Dominik je na prvi pogled prepoznao njenu zlaćanu podrezanu kosu, pa haljinu i onaj njen hod. Ta poznavao ju je tako dobro! Srce mu u grudima počne udarati kao ludo. Otvori vrata, koja su vodila k stubama i pričeka časak. Doista, za kratko vrijeme netko je ušao. Čuo je, kako je dotična osoba zapitala, da li ovdje stanuje »gospodin Dominik Yholdy«. A kad joj je vratarica odgovorila jesno, počela se polagano uspinjati na stube...

Dominik uzrujano zatvori svoja vrata i još ih zakračuna. Da još bolje utvrdi snagu svoje odluke, dogura do vrata stari, niski ormar stila Ljudevita XV., na kom je obično držao svoje slikarske okvire. Mislio je, da će tako biti sigurniji, jer sve da i srce popusti, ne bi ipak otvorio iz ljudskog obzira.

Sve se to zbilo u nekoliko trenutaka. Prislonio je tada uho na drvena vrata prekrivena suknom, koja su ga dijelila od stubišta, i napeto je slušao. Lolita se polagano uspinjala, a kad je došla u prvi sprat, malo se zausta-

vila. Mora da je i ona bila uzbuđena od toga pohoda, što su joj ga drugi nametnuli. Jer sama od sebe ona sigurno ne bi bila tako smiona, da počini takvu nepristojnost.

Zatim se počela uspinjati na drugi sprat. Svaka je stepenica malo pucala pod njenim sitnim korakom.

Sad je bila pred vratima.

Dominik je obim rukama stiskao svoje grudi..., gotovo se gušio...

Tada zacinka zvono, da je odjekivalo po cijelom stubištu.

Pozvonila je jedamput,... drugi put,... treći put...

Duga šutnja... Zatim polagano počne silaziti, ali vrlo polagano, kao da se još uvijek nada.

Svaka ga je stepenica sve više udaljivala od ljubljene djevojke. Svaki je korak bio kao gruda zemlje na njegovo još živo srce; a zakapao ga on sam, da zauvijek bude sve gotovo, da to nesretno srce, tako željno života već jedamput umre zemaljskoj ljubavi. O, kamo sreće, da ga više ne privlači ta ljubav, da uzmogne sklopiti savez sa svojim očima i više ne gledati te ubilačke ljepote, koja mu grabi sve ideale! Kamo sreće, kad bi mogao da ostane hladnokrvno sam pred svojom dužnosti!...

Dominik nije htio ni da pridigne zastor na prozoru, samo da se ne sukobi s njenim pogledom. Klonuo je na jednu stolicu i ukočeno gledao u strop. Nenadani ga je napor volje posve skršio.

Nakon nekog vremena je opet skinuo barikadu sa svojih vrata i pošao dolje vratarici, da ipak sazna, tko je to bio. Ove namjere nije doduše htio da prizna ni samome sebi, no ona je ipak postojala. Vratarica začuđeno poviče:

— Kako to, zar ste ipak bili kod kuće?! Ova mala gospođa mora da je zašla u krivi sprat. Nijeste li je vidjeli?

— Ne...

BUDILA SE DRAGA VIZIJA...

— Vraćala se tako tužna lica! Velim vam, gospodine Dominiče, promašili ste krasan jedan pohod.

— A nije li ta osoba ostavila kakvu riječ za mene? Ili možda posjetnicu?

— Zbilja, skoro sam zaboravila, da vam je dadem. Evo je!

Dominik je pročitao na posjetnici neko ime, što ga je malo poznavao. Nije to bila Lolita nego njena starija sestra, udata već godinu dana, ali je bila vrlo slična svojoj mlađoj sestri. Napisala je u brzini olovkom:

»Došla sam, da vam donesem vijesti od gospođe Yholdy, i vrlo žalim, što vas nijesam našla...«

Dominik je bio sretan, što se prevario, no bio je ipak i nesretan, jest, beskrajno nesretan! Zar to dijete još izdaleka djeluje na njega, tako da je svuda vidi? Zar da je se još uvijek boji, premda se već zaklonio u željeznu kulu sveopće požrtvovnosti?

Kao što zvijeri gledaju rešetke svoje krletke, tako je taj slabi, nježni mladić gledao zidove svoje sobe, koji su mu trebali za obranu. Zar je to bila jedina njegova zaštita? Pogledao je na se, na to izdajničko tijelo, na grješno srce, što ga je htio sada pogaziti nogama, i povikao u preplašenu samoću svoje sobe:

— Tko će me napokon osloboditi te ljubavi, koja me bičuje, toga tijela smrti, koje me izdaje...?!

XXII.

Nenadan odlazak Dominikov bacio je pravu zabunu među stanovnike vile Ker-Mimie i la Turquoise. Lolita doduše nije svega znala, ali je mnogo toga naslućivala. No ipak nije htjela govoriti ili potaknuti druge, da je ispituju. Nije vjerovala ni u Boga ni u ljude, već je s nekim fatalizmom čekala, što će donijeti budućnost. Gospođa Yholdi bila je u prvi mah kao utučena, a onda je brbljavo počela da optužuje kapelana Firmina. No šurjak ju je brzo prekinuo hladnom i na oko mirnom izjavom:

— Ne može se praviti kajgana, a da se ne razbiju jaja. Sada je planula borba između nas

i kapelana Firmina, a u svakoj borbi pobjeda naginje čas na jednu čas na drugu stranu... Ta znali smo već u početku, da ne će baš sve ići tako glatko. No ipak ćemo uloviti toga popa!... Ulovit ćemo ga!

Stric se šetao po salonu uzduž i popreko mašući žestoko rukama i neprestano opetujući: »Ulovit ćemo već toga popa!« Kad se malo primirio, počeo je da jasnije izlaže svojoj šurjakinji položaj:

— Očito je, da se Dominik opet diže na površinu. No pitajte, Ružice, kojegagod mornara hoćete, i on će vam reći, da se i utopljenici dižu do tri puta na površinu vode, prije nego što se potpuno predadu svojoj sudbini... Počeli smo s Lolitom i to je bilo vrlo dobro. Skoro smo uspjeli već s tim prvim udarcem, no takav bi uspjeh bio prelijep! Lolitu ćemo opet ostaviti za konac, a u sredini nam treba još nešto, a to ste vi, njegova mati. Jest, sada je na Ružici red da stupi na pozornicu i odigra glavnu ulogu, o kojoj će da ovisi konačna pobjeda. Ona mora da otme Dominika kapelanu Firminu. Ovaj pop sada drži divljač u svojim crnim pandžama, a mi mu je moramo oteti. Poučeni smo iskustvom, pa više ne ćemo ostati na jednome mjestu, nego ćemo se pomicati, putovati, što se više bude dalo. Ići ćemo u Alžir, Tunis i u sam Kairo, samo da ga odijelimo od toga mrskog popa! Istrgnut ćemo iz Dominikova srca i najmanju uspomenu na toga prokletnika!... Oh, imat ćemo ga!... Imat ćemo ga!...

U tihom salonu održali su nato stric i Ružica pravo, mjestimice vrlo burno ratno vijeće. Zasada neka Dominik još ostane neko vrijeme sam u Parizu, da se još »kuha u svojoj čorbi«, kako je to mudro govorio stric. Postojala je doduše ta opasnost, da ga kapelan još bolje

zakvači, no možda će to napokon dosaditi i Dominiku. Dijete je viklo velikoj udobnosti i voli da provodi ugodan, bebrižan život. Dok je sam u Parizu, morat će da se zadovolji jelom iz svratišta, što ga nikada nije volio da jede. Pa sve da mu i kuha čuvarica njegova ateliera, opet ne će biti zadovoljan. Moglo se dakle naslućivati, da će skoro klonuti i da će mu takav život dozlogrditi. Kapelan će ga bez prestanka moliti za kojekakve usluge »bez poezije« i upregnut će ga u niske poslove... Sve će to proizazvati krizu. Tada će se povratiti majka i nastojat će da upotrijebi sva sredstva, samo da što bolje odigra svoju ulogu. Sve će se morati odigrati s velikim uzbuđenjem i još većom brzinom, tako da već prvim udarcem bude skršen svaki otpor... Ako bude potrebno, zvat će u pomoć i liječnika.

Svrha svega toga imalo bi da bude veliko jedno putovanje još ove zime, na kojem će Dominik pratiti svoju majku. Iza toga će tobože biti slobodan.

U tom se nacrtu dakako više nije govorilo o Loliti, jer ona bi samo sve pokvarila. Tako je otpao i ovaj prigovor, što je uvijek mogla da ga predbaci Dominikova nježna savjest. Ostavit će ga sama pred jednom dužnosti, što će mu je prikazati što težom i odgovornijom.

Činilo se uostalom, da se događaji razvijaju u prilog te njihove smišljene navale.

Lolitinoj se obitelji vrlo sviđala Ker-Mimie, pa je stoga odlučila, da u njoj i prezimi. Šuma la Chaise zeleni se i za najhladnijih mjeseci, a osim toga zaštićuje vile od morskih vjetrova i zaogrnjuje cijelu onu stranu otoka idealnim mirom. Baš ova jedinstvena ljepota otoka je uzrokom, da se svake zime ondje skupi mnogo ljubitelja samoće i ljepote. Gospođa de Presves i njena kći željele su da ondje prezime, iako ne s tog razloga.

Gospođa Yholdy bila je međutim spremna, da se s lakoćom dade na posao. Sva ta uzbuđenja i brige nijesu je baš silno izmorile. Ipak je s povratkom pričekala još do studenoga. Svome sinu za cijelo to vrijeme nije napisala ni riječi, i on se već počeo bojati, da toj šutnji nije samo uzrok njena srdžba. — Vrativši se u Paris gospođa se Yholdy samo privremeno smjestila u svom raskošnom stanu na Elizejskim Poljanama. Nekoliko dana nakon povratka napisala je svome sinu prvo »pripravno« pismo. Smišljala ga dugo i tri je sastavka najprije spalila. Posavjetovavši se sa stricem, odlučila je napokon, da mu ovako piše:

Dominiče!

Vratila sam se u Paris i ležim u krevetu. Bolesna sam i iscrpljena od tolikog neočekivanog uzbuđenja. Ako još mariš za me, dođi da me zagrliš i da mi rekneš zbogom, i to možda zauvijek. No ako želiš doći, dođi još prije nego što odem na veliko putovanje, što mi ga nalaže liječnik, da mi ne bi od bola pukla i glava, kao što je srce već puklo. — Imamo sada novu vrataricu, pa ćeš joj reći, da si mi sin, jer dosada uopće nije mogla ni znati, da imam sina. Priznajem ti, da se iza svega, što si mi već učinio, slabo nadam tvome pohodu. Čini se, da je četvrta zapovijed Božja dokinuta i da ju je naslijedila neznam-kakva moderna zapovijed, skalupljena u kakvom dvorištu patronaža... To mi je eto nagrada za onu ljubav, kojom sam sav svoj život posvetila samo tebi. Kad su djeca malena, hodaju nam po nogama, a kad odrastu gaze nam po srcu... A ti si mi zdrobio srce, i tvoj »skrbnik« mora da je zadovoljan... Ako zakasniš, možda ću već biti na putovanju, i to za cijelu zimu. Nemoj mi pisati i badava se umarati, jer te i onako čekaju toliki zanimljiviji poslovi.

Ako mi kapelan Firmin dopušta, još te grlim i ljubim

Ružica Yholdy.

Gospođa Yholdy pokazala je pismo još jedamput stricu, samo da bude sigurnija za uspjeh. Stric ga je dvaput pomno pročitao:

-- Moglo bi doduše da bude bolje, no bit će dobro i ovako.

Još iste je večeri dobrzao Dominik na Elizejske Poljane. Služinčad ga je dočekala vrlo hladno. Čitao je prijekor nesamo u prezirnim očima Bavarkinje, nego i u pogledu svoje ljubljene dadilje. Sreo ju je u predsoblju i letimice upitao:

— Gdje je gospođa?

— Ta u postelji, a gdje bi inače bila?!

Gospođa Yholdy ležala je zbilja u postelji i bila je sva okružena kojekakvim čajevima, bočicama i ljekarničkim zamocima.

— Majčice, kakvo ste mi to pismo napisali!... Razderao sam ga i spalio i ne ću uopće, da sam ga primio...

Gospođa Yholdy ne odgovori ni riječi. Dominik je poljubi, ali mu ona ne uzvrati poljupca. Nakon nekog vremena okrene se k njemu i pogleda ga ukočeno:

— A kako je kapelanu Firminu, je li zdrav?

Sad opet Dominik ne odgovori i nastane između majke i sina vrlo neugodna šutnja. Ni jedno ni drugo nije htjelo ni moglo da se ispriča, što je do nje došlo.

Dominik klonu na stolac i udari u plač... Gospođa se Yholdy okrenula licem prema zidu. Uto je ušla dadilja donoseći nekakvu ljekariju. Htjela je i ona da ode bez riječi, no Dominik potrča prema njoj i zapita je uzrujano:

— Recite mi za Boga, šta je zapravo gospođi?

— Zar i vi još pitate?... Vi?!

Čestita žena unakrsti ruke na grudima, da lakše suzdrži srdžbu. Gledala je prezirno toga nezahvalnog sina, što ga je poznavala još od njegova narođenja.

— Može li čovjek ugoditi Bogu, dok tako muči svoju majku? Koja vam onda korist, ako i cijeli dan provedete u crkvi! Čestitam vam, gospodine Dominiče, uistinu vam čestitam!

Zatim uđe stric praveći se važnim, kao da je gospodar u kući:

A SADA ČINITE, ŠTO MISLITE, DA VAM...

— Baš si krasno iznenadio svoju majku, dječače! Uistinu si razborit, moram ti priznati!

— Stanite striče! Mi moramo najprije da uredimo neke račune: vi ste nepošteno zadržavali moja pisma!

Stric samo slegne s ramenima i naglo izađe iz sobe. Skoro zatim došao je i liječnik. Opipao je gospođi Yholdy bilo, zanimao se za optok krvi i prepisao joj neke ljekarije. Nato je pozvao Dominika u pokrajnu sobu:

— Možda već znate, da gospođa Yholdy trpi od teškoga živčanog napadaja i preporučujem svima, koji je ljube, da je ne uznemiruju. Vaše namjere i skrovite misli ne tiču me se nimalo, ali mi je dužnost, da vam govorim kao liječnik i stari prijatelj vaše obitelji. Molim Vas prije svega, da se što manje opirete željama vaše gospođe majke; ako namjeravate, da joj zadate još kakav veliki udarac, odgodite to za poslije, ako je ikako moguće. Bit će to djelo sinovske ljubavi, ili još bolje: djelo obične čovječnosti, jer vaš bi postupak u protivnom slučaju imao za njezin živčani sustav teških, vrlo teških posljedica! Ne velim vam to zbog sebe, vi to znate. A sada činite, što mislite, da vam dužnost nalaže.

Bio je to stari onaj liječnik, koji je liječio Yholdy-eve još prije Dominikova narođenja. Ozbiljne njegove riječi djelovale su jako na Dominika. Kad se povratio u sobu, sio je Dominik bez ijedne riječi na postelju do nogu svoje majke. Ona otvori oči i pruži mu ruku, polagano, kao da joj se ne da. Dominik je prihvati nekako smeteno.

— Zašto si mi zadao toliku bol?

— Majko, nijesam htio, ali sam morao!

— A zašto?

— Toga vam ne mogu reći.

— Već ti je osamnaest godina, a još imaš nekakvih tajna pred svojom majkom...

Opet nastane šutnja, duga, neugodna. Prekinula ju je gospođa Yholdy:

— Slušaj, liječnik ne će da ostanem ove zime u Parizu. Zahtijeva, da odem u zemlju sunca, i to odmah! Sad smo u sredini studenoga..., već je nestrpljiv, što još ne odlazim. Hoću li morati da putujem sama?

— Dopuštate li mi, da vas nešto zapitam, prije nego što vam odgovorim?

— Dopuštam.

— Ali se ne ćete razljutiti...?

Gospođa Yholdy umorno mahne rukom:

— Nije mi stalo ni na kraj pameti!

— Evo moga pitanja: ide li s vama na put i Lolitina obitelj?

— Ne, provest će zimu u šumi la Chaise.

Glavna je zapreka bila tako uklonjena. Preostajala je još jedna: kako će napustiti svoje organizacije, svoj patronaž? Kapelan je toliko računao na njega! A bit će s tim putovanjem zacijelo izgubljena opet jedna godina za sjemenište.

Majka ga je još upornije gledala:

— Čuj me, Dominiče, i budimo oboje iskreni. Znam za tvoje namjere i one mi lome srce. Međutim ostvarenje tih namjera ne ovisi baš o nekoliko sedmica... Kad već budeš bio *ondje* — oh, ta strašna misao! — onda ćeš za mene biti mrtav..., zakopan u crno sukno one mrske reverende... No sada si još kod mene... Mogu li te zamoliti za posljednju uslugu, za posljednju milost? Jer čini mi se, da sada tako moram govoriti svome sinu... Dobro dakle, ponizujem se i molim te, da me pratiš na putovanju ova tri zimska mjeseca... A kad se vratimo, više ništa ne ću tražiti od tebe, nikada više!

Dominik je šutio.

— Zar je i to odviše, što te sada molim?

— Nije...

— Dakle...?

— ...

— Hoćeš li, da pišem kapelanu Firminu i da ga zamolim, da mi posudi moje dijete, što mi ga je ukrao? I da mu obećam, da ga poslije opet može uzeti i sakriti, gdje ga je volja?

— !!...

— Onima, koji su osuđeni na smrt, još se dopušta, da vide svoje rođake... A zar ću ja još dugo živjeti? Osjećam, da mi je srce iznemoglo... Ili se možda tvome popu tako silno žuri, da te već jedamput vidi s jarmom o vratu?

Svaka je riječ bila unaprijed promišljena i padala je poput udarca biča na blijedo i izmučeno lice Dominikovo. — Mladić je oklijevao s odgovorom. Duše katkada mogu da čitaju u drugim dušama pravu istinu, sve ako ona i nije u skladu s riječima. No Dominik nije ovaj put vidio dosta jasno. Samo je naslućivao.

Ako njegova majka govori istinu, svakako će morati da žrtvuje nekoliko mjeseci. No ako li hoće, da pomoću sinovske ljubavi povuče u zamku njegovu slabu volju? Glavna borba bila je međutim uklonita, jer Lolita nije išla s njima. Na što da se dakle odluči? Pogledi im se ukrstaše:

— Može li čovjek uvrijediti Boga, ako učini kakvu uslugu svojoj majci?

— Majko, katkada može...

— Onda ne velim više ništa... Vidim, za koga me smatraš i kako me cijeniš. Sada je sve gotovo!... Umorna sam, ostavi me samu! Otići ću sama na put i nastaniti se u kakvom svratištu. Imam novaca, pa ću već naći kakvu dvorkinju, da me njeguje... Ako me okrade, ukrast će mi uvijek manje od kapelana Firmina... Ah, baš je krasna ta vaša vjera!

Počela je uzrujano jecati i vikati:

— Nosi se napolje, ne ću više da te vidim!

Dominik je prihvati za ruku, kojom mu je pokazivala vrata, i reče joj jednostavno, bez ikakve uzbuđenosti, jer ga se sve to nije baš tako silno dojmilo:

— Dobro dakle, majko, ja ću s vama na put ove zime...

XXIII.

Sjutradan je Dominik otišao kapelanu i pripovjedio mu, kako ga je primila majka i što joj je tom zgodom obećao.

Kapelan se prenerazio. Ta Dominik je već bio preuzeo tolike poslove i o njemu su ovisili toliko nacrti budućnosti!

Takav je eto život, a osobito život u župskim organizacijama. Čovjek snuje, a Bog određuje. Katkada određuje i đavao, jer u ovom slučaju to sigurno nije mogao da bude Bog. Zar se Dominik nije trebao sjetiti onih riječi, što ih je Učitelj nekoć rekao apostolima: »Tko ljubi svoga oca ili svoju majku više od mene, nije me dostojan«? Je li uopće Dominik morao da učini ono, što je učinio? To su baš oni strahoviti problemi našega života!

Dominik je već bio vezan svojim obećanjem, i kapelan ga je mogao samo još više nagovoriti, da ga i održi. Naslućivao je međutim stupicu. Među najskrovitijim mislima mladićevim i jučerašnjim burnim prizorom razabirao je dosta jasno potajne kulise. Činilo mu se, da njima upravlja Dominikova majka, koja u svemu vidi samo sebe, i stric, koji je po značaju još niži od nje. Jadni mladić, kad mora da se bori s takvim prevejanim neprijateljem! Dok ga napadaju sa svih strana, jedino mu je kapelan još neko utočište. Njemu može da jednostavno i bezobzirno rekne svu istinu...

Kapelan Firmin bio je čovjek stvarnosti i nije mnogo razbijao glave nad propalim mogućnostima. Hladno je uzeo do znanja novi položaj: za koji će mu dan otići Dominik, premda je tek došao. To je eto žalosna sudbina svih bogataša. Kamo sreće, da je mjesto

svojih dvadeset milijuna imao samo dvadeset sous-a, kao jedan od njegovih uličnjaka iz patronaža! Sada opet odlazi na veliko putovanje bez određenog cilja. Zaustavljat će se putem što manje, samo da ga jače odijele od njega, kapelana. Ovdje se po kapelanovom mišljenju očito radilo o bolesti »premještanja«, a gdje ona hara, ne može biti ni govora o kakvom sustavnom odgoju duše.

Kapelan je tada izložio Dominiku neka pravila za način života na tom putovanju, i to u tančine, kao kad se mladu vojniku sprema torba na put. Upozorio ga je na neke važnije pobožnosti, osobito da čita svaki dan nekoliko redaka iz koje dobre knjige, na primjer »Nasljeduj Krista«. Preporučio mu je, da mu piše, da osobito pazi, da nikada ne izgubi odvažnosti i pouzdanja u milosrđe Božje, jer inače je sve izgubljeno. Juda i Petar su teško sagriješili. Da se Juda bacio pred noge Kristu kao sv. Petar, imali bi danas na našim oltarima sv. Judu. Međutim on je bio tako lud, pa se objesio! U životu se čovjek nikada ne smije da objesi. Doklegod vojska još može da puca, nije uništena, nego samo pobijeđena... Đavao nas može oboriti na zemlju, no doklegod vrebamo na zgodu, kad ćemo se osloboditi, još se uvijek borimo. A dok je borbe, ima još uvijek nade za pobjedu. Ne smijemo dakle izgubiti odvažnosti ni onda, kad se već valjamo u prahu i osjećamo oštro koljeno našega neprijatelja na grlu. Pobijeđen je samo onaj, koji ravnodušno prihvati svoj poraz. Pravi poraz čovjek može da pretrpi samo u svojoj volji.

— Uzmimo, dragi moj Dominiče, da se oženiš s tom djevojkom. Nije to doduše tvoj davno željeni cilj, ali opet ne bi sve propalo. Imao bih barem u patronažu dva pomagača mjesto jednoga!

Dominik ponosito uspravi glavu:

— Kad se čovjek već uspeo na visinu, žalosno je opet silaziti dolje.

— Čovjek može da siđe manje ili više duboko...

— Hoćete me utješiti, ali mi se čini, da se više ne uzdajete u mene...

Kapelan je nastojao da ga uvjeri o protivnom, jer mu je zbilja bilo žao tog jadnog mladića. Dominik je nekako čudno ogledavao dvorane, dvorište i svoje odjeljenje, kao da mu je to posljednji puta, kao da svega toga više ne će vidjeti. Svećenik ga prene iz turobnih misli i potrese mu desnicu:

— Brzo će proći tri mjeseca, a onda si slobodan! Budi dakle odvažan, Dominiče dragi!

Na rastanku su se zagrlili.

Bilo je to jedne prave novembarske večeri. Vani je sipila kišica, a od vlažne studeni počela je skoro i duša da se smrzava... Kad je kapelan opet ostao sam, obuzela mu je dušu na čas neka slaboća i malodušnost. Već je predviđao, kako će se sve to svršiti. Dominik je bio izgubljen za patronaž, a toliko je računao na njega. Uistinu, jao bogatima! Tolike ih brige izjedaju. Iza one nepotrebne usluge, Dominikova će okolina opet da izmisli kakvu drugu, tako dugo, dok se mladić uopće više ne bude opirao... Napušteno mjesto zauzet će opet on i njegovi »veliki« iz patronaža: Bretagne, Gallais, gospođica Nicolas i toliki drugi, koji nemaju ni praznika ni liječnika, koji ne mjere svoje temperature niti kucanje bila, već dolaze svako veče, bili zdravi ili bolesni, na svoj ponizni posao. Ostat će uz njega oni njegovi pomagači, koji izvršuju svoju dužnost tako dugo, dok im Bog ne reče: »Dosta je«, i onda umiru na njivi Gospodnjoj, gdje su i radili. Oni će ostati srž društvenoga života, kao

što su bili i dosada. Šta bi uostalom postalo od ljudskoga društva, kad bi ga svojim mlitavim, rukavicama zaštićenim rukama podržavao Dominik i drugi njegova kova, koji još manje vrijede od njega.

— — — — — — — — — — — — — — —

Kad je Dominik pred palačom na Elizejskim Poljanama izlazio iz automobila, vraćao se baš kući i stric. Bio je izvanredno veseo, jer se vraćao od putničke agencije Cook, gdje su mu natrpali džepove kojekakvim putnim vodičima.

— Kako je to vrijeme gadno, siromašni moj Dominiče! Kiša tako lijeva, da bi se začudio i starac Noe, kad bi je vidio. Takva ti je zima u Parizu. Bilo bi uistinu okrutno od nas, kad bi zahtijevali od tvoje bolesne majke, da ovdje prezimi. No ona mi je već govorila o dobroj odluci, što si je stvorio. Vidim, da si ipak dobar sin svoje majke...

Stric je tako govorio u uspinjači tek da nešto brblja. Dominik mu je jedva odgovarao. Nije doduše bilo ni potrebno, no ipak mladićeva šutnja nije izbjegla stričevu oku. Zato se u hodniku zaustavi pred svojim nećakom, pa će mu strogo:

— Znam, Dominiče, da je to za tebe žrtva, ali kad je već prinosiš, prinesi je dobro. Ne trebamo ni otići, ako se budeš vukao s nama kao pas, što ga tjeraju s korbačem. Razumiješ li me? Majka ti trpi od teške živčane bolesti, što si je samo ti prouzrokovao. Hoćeš li, da se ta bolest još uveća i da dotjera tvoju majku do samoubistva?

Dominik se začuđeno trgne.

— Jest, do samoubistva. Ti još ne znaš svega, ali meni je liječnik sinoć sve otkrio. Tvojoj majci treba veselja i zabave. Razumiješ li: veselja i zabave? Nemoj dakle bacati sjenu svoga

turobnog lica na lijepe krajeve, kojima ćemo prolaziti. Obećaješ li mi to...? Da, jamačno se ljutiš, što sam ti uzeo nekoliko kapelanovih pisama. To ću ti razjasniti kasnije... Ponovno ti velim, ti još ne znaš svega! Kad upoznaš pravo stanje stvari i razloge moga postupka, bit ćeš mi zahvalan i još ćeš me zagrliti, što nemaš na savjesti smrt svoje majke!...

Stric ga je pozorno promatrao u polumraku hodnika:

VRAĆAO SE BAŠ KUĆI I STRIC

— ... a to bi bilo mnogo teže i ozbiljnije od djetinjaste srdžbe zbog onih pisama. Šta ti je uostalom taj kapelan? Ništa. A s majkom te uvijek vežu stvarne veze, kojih nikada ne možeš opbreći, zar ne?

— Jest, odgovori Dominik, premda mu je te večeri mozak bio nesposoban, da bilo što shvati.

Ipak je htio da posluša kapelanov savjet, prije no što je legao. Stric je u susjednoj sobi zabijao čavle u neki sanduk, a mati mu se prepirala sa sobaricom. U toj buci uzme knjižicu

»Nasljeduj Krista«. Pogled mu je pao baš na ove retke:

»Sinko, ako prislanjaš svoj mir o kojega čovjeka, što jednako s tobom ćuti i s tobom živi, bit ćeš nestalan i zapleten. Ali ako pribjegavaš k istini, koja svagda živi i ostaje, ne će te ražalostiti prijatelj, kad odlazi ili umire.

U meni treba da leži ljubav k prijatelju i mene radi valja ljubiti svakoga, tko bi se učinio dobar i mnogo drag u ovom životu. Bez mene ne vrijedi i ne će trajati prijateljstvo, a prave i čiste ljubavi nema, što je ja ne vežem.

Toliko se čovjek više približuje Bogu, koliko se više udaljuje od svake utjehe zemaljske.

Da se umiješ posve zatrti i riješiti se ljubavi prema svemu stvorenome, tada bih se morao na tebe prosuti s velikom milošću. Dok ti gledaš na stvorenja, odmiče ti se pogled sa Stvoritelja...«*

Ovdje Dominik stade, a oči su mu bez cilja počele lutati po sobi. U sobi, koja je bila njegovoj na desno, zabijao je stric još uvijek svoju škrinju, a u onoj na lijevo ljutila se njegova majka, što joj putna haljina nije dobro pristajala... Pod prozorima su automobili zvrčali bez prekida svoju melankoličnu pjesmu. Dominik zaklopi knjigu i prošapta bolno:

— O. kako sam nesretan!...

XXIV.

Marseille, Bastia, Ajaccio, Tunis, Kartaga, Kairuan, El-Kantara, Biskra i t. d.

Stanovnicima raskošne palače na Elizejskim Poljanama lebdjela su pred očima samo ova čarobna imena. Po prostranim sobama i hodnicima odjekivala je samo jedna riječ: »Putuje se!«

* Knjiga III., poglavlje 42.

Putuje se, i to što prije... Putuje se! Svuda se vide putni kovčezi i svijetla odijela za Afriku, zemlju sunca. Kako li su te svijetle boje bile u protivštini s tom ružnom pariškom zimom.

Gospođa Yholdy je bila bolesna, barem su je takvom smatrali, a stric je za sebe tvrdio, da nije sposoban, da nabavi ono, što treba cijeloj obitelji, a napose gospođama. Namjerice su odabrali Dominika, da obiđe one mnogobrojne trgovine, u kojima bi gospođa Yholdy obično udovoljavala svojim hirovitim željicama. Morao je da potroši ogromne svote novaca, kao da će se ostati na putovanju cijelu godinu dana. Ta nijesu ni mogli znati daljinu puta, kad je ovisila o tolikim mogućnostima!

U salonima naslagali se putni kovčezi svakakve veličine, fotografske sprave s pripadnim potrepštinama, putne ljekarije, rubenina, odijela različitih boja, listovni papir i t. d. Kad se gospođi Yholdy ne bi što svidjelo, opet bi Dominik morao otrčati u trgovinu, da dotičnu stvar izmijeni. Želio je, da bude sluga Božji, a zasada je samo bio tekllič svoje majke, koja je bila puna hirovitih želja.

Koji puta bi se i opirao:

— Ali, majko, čemu imate dvije sobarice? Pa Fräulein?

— Zar misliš, da one ništa ne rade? Rade po danu i po noći. Juče su mi opet sašile novu jednu haljinu.

— A Fräulein?

— Fräulein? Ta ona neprestano trči po gradu zbog putovnica i preporučnih pisama. Sirota Fräulein, kad se naveče vrati, sva je slomljena od umora.

Na stvari je međutim bilo to, da su se majka i stric dogovorili, da ne će pustiti Dominika ni

da slobodno odahne, ni da misli. Sad se među njima vodio pravi rat, a u ratu nema popuštanja ni nježnosti. Dominik je ipak koji puta izmaknuo svim zasjedama. Kad bi pokupovao stvari, koje su već unaprijed pjevale o svijetlu, toplini i veselim izletima, navraćao bi se svakiput u patronaž. Nije zalazio onamo iz želje, da se istrgne iz ropstva i povrati starom životu, nego tek iz pristojnosti prema kapelanu. Nije htio da prenaglo završi prijateljstvo s tim svećenikom. Našao bi ga u tamnom dvorištu među vlažnim i pljesnivim zidovima, ili pak u otrcanim dvoranama, gdje se dim petrolejske svjetiljke miješao s isparinama onoga puka iz predgrađa. Bio je to okrutan kontrast između proze i poezije, između napornog i lagodnog življenja. No taj kontrast na Dominika više nije djelovao kao nekada. Samo je promatrao taj bijedni život, ali nije puštao te slike do u srce.

Kapelan je bio vrlo oprezan u svojim riječima, iako vrlo odlučan. Bilo mu je uzato žao Dominika, jer je upravo ćutio, da taj mladić mnogo trpi. Poznavao mu je slaboću, pa nije mogao, a da s njime ne sučustvuje. Pred njim se ipak morao prikazivati veselim i raspoloženim.

— Dakle se spremate na to krasno putovanje?

— Jest, velečasni, i to u najkraće vrijeme!

— Samo ga se dobro naužijte, jer će vam biti posljednje! Znatnije zgode zabilježite, a fotografije sve spremite. Ne bi li bilo zgodno da uredite i putni dnevnik? Iza povratka mogli biste ga objelodaniti. Napravite također nekoliko akvarela, da s njima malo rastjeramo turobnost naših tamnih zidova. A kad se povratite, nadamo se, da ćete nam održati nekoliko uistinu stvarnih predavanja o toj zemlji,

u koju bi htjeli da se odsele neki od naših omladinaca. Hoćete li nam to učiniti, Dominiče?

— Vrlo rado, vele časni! Mogu li uopće vama odbiti kakvu molbu?

— A da nam ne bude previše dosadno, pišite nam kojiput, pa makar samo koje slovo. Sve ćemo vaše dopise navečer zajednički čitati. Nadam se, da ćemo ovaj puta primiti sva vaša pisma.

— I ja se nadam, jer ću ih uvijek sam predavati na poštu.

— Ako kojiput ne budete imali dosta vremena, pošaljite nam barem dopisnicu. Nije to mnogo, ali je opet više od šutnje, a šutnja je sestra zaboravi. Zar nije tako?

— Jest, imate pravo!...

Kapelan je bio iskren, kad ga je to pitao, a također i Dominik, kad mu je odgovarao. Njihove riječi ipak nijesu više zvučale tako iskreno kao prije. Obojica su krila, jedan pred drugim, mnoge misli. Nijesu to činili iz licemjerja, nego iz straha pred borbom i nepouzdavanja u budućnost.

Napokon je osvanuo onaj davno željeni dan, na koji su Yholdy-evi u 10 sati u noći trebali da otputuju s »lyonskog« kolodvora. Dominik je htio da još jedamput ode u patronaž do kapelana i da mu rekne posljednji zbogom. Svi su kovčezi već bili zatvoreni, pa je morao da ode onamo u putnom odijelu. Bilo je već kasno. Kapelan je bio skršen od posla, oči su mu bile umorne, a ruke su mu drhtale od uzrujanosti. Još su ga čekali toliki poslovi, a već je bio skoro iscrpljen. Osim svojih dužnosti u župi, koje su već same bile vrlo zamršene, i redovitih sastanaka, održavao je sada još duhovne vježbe muževima i zamjenjivao druga kapelana u katekiziranju odraslih. To bi se či-

*

nilo u pojedinačnim sastancima, koji vrlo umaraju, jer ti mladići i muževi puni su svakojakih prigovora proti vjeri. Dolazili bi često u patronaž i mnogi mladići zbog ženidbe. Neki od njih nijesu bili ni kršteni, pa su tek sada za volju kakve zaručnice, koja još nije bila dosta »prosvijetljena«, htjeli da prime taj sakramenat.

Dominik je prošao kroz jednu dvoranu, u kojoj su ti siromašni ljudi čekali u radnom odijelu. Rumen mu je oblila čelo, jer je sada jasno upoznao, da će kapelan preko zime biti prenatrpan kojekakvim poslovima i da bi mu on sam mogao pomoći u teškoj službi i pružiti mu mnogo utjehe. A mjesto toga odlazio je, da se lijeno sunča poput guštera; da bude vitez u službi svoje majke, koja možda i nije bila bolesna.

Kapelan ni ovaj put nije htio da naglasi opreku između njegova prekomjernog napora i Dominikova odmora. Bio je prema svome gostu dobar i ljubezan i nastojao je, da posljednji utisak, što ga Dominik ponese iz patronaža, bude takav, da ga opet privuče natrag. Ponudio mu je, da sjedne i govorio s njim dugo o budućnosti patronaža, koja je djelomice počivala i na njemu, Dominiku; jer odjeljenje malenih je ponosno, što mu je on vođom i nada se, da će to ostati i nadalje... Dao mu je fotografiju djece i svoju, i zadržao ga pola sata, kao da se mora brinuti samo za bogatuna Dominika i da ga nestrpljivo ne čeka dvadesetak radnika pred vratima. Na koncu ga je zagrlio:

— Čuvao vas Bog, dragi moj prijatelju, a nadam se, da ćemo vas opet skoro vidjeti.

— Zbilja se nadate? prekine ga Dominik.

— Sve je moguće onome, koji h o ć e, jer mu onda ni Bog ne uskraćuje svoje milosti.

Dominik ga zamoli za blagoslov i klekne na prašni pod dvorane.

— Dajem vam taj blagoslov od sveg srca. Neka padne poput sjemena na dobro tlo i neka Krist naš Učitelj pomogne, da donese obilan rod!

Otpratio ga je blatnom stazom do drvenih vrata, koja su vodila na bijednu ulicu. Još jedan zagrljaj i posljednji, dugi stisak ruke. Zatim su se između njih zatvorila vrata, teška kao ona vrata, što na groblju rastavljaju nebo od zemlje... Stajao je časak nepomično u tami tijesne ulice. Bilo mu je uistinu teško, da ostavi tu bijedu, koja ga je svojom sjenom zaokruživala i zadržavala. Kad će i u kakvom raspoloženju duha opet ugledati taj patronaž, u kom je proživio najsretnije časove svoga života...?

Tužna srca polazio je prema rasvijetljenom bulvaru, kad u tami začuje slabašni glas neke starice, koja ga je prepoznala:

— Dobar veče, gospodine Dominiče!... Vidjela sam vas pred jedno petnaest dana, no vraćala sam se iz praonice, pa se nijesam usudila da vas nagovorim. Vi me poznajete, zar ne?... Ja sam baka malog »diva«. Govorili ste sa mnom na kolodvoru, kad ste otpremali mog mališa u Marmousets... Ah, da znate, kako smo sretni, što vas imamo u svojoj sredini! Vi ste poslanik dragoga Boga...

Sirota starica uhvatila je Dominikove ruke. Njemu se štoviše činilo, da mu ih je ta žena poljubila, ponizno, kao što su nekoć siromasi ljubili ruke velikoga Krista...

XXV.

Doskora je Dominika zaokupio onaj lagodni život, kojim žive svi ljudi, koji se po svom bogatstvu nalaze na vrhu društvene ljestvice.

Ovi ljudi zgrću sve i sva za svoj sebični užitak. Na koncu od svega poberu samo vrhnje, a ostalo milostivo ostavljaju drugima.

Putovali su uvijek u vagonima za spavanje evropskih brzih vozova, nastanjivali se u raskošnim hotelima i odabirali najudobnije parobrode. Iz Marseille-a su otišli oko 11 sati, ali su prije toga bili kod glasovitog Bassa na ribljoj čorbi. Nijesu je baš bili željni, ali ju je stric zahtijevao, da samo što bolje istakne prednost čorbe, što ju je sam priređivao. Kad su došli u Bastiu, kupili su nekoliko mazgi, što su ih u Ajacciu još prije odlaska u Tunis trebali opet da prodadu.

Uspomena na patronaž brzo je blijedila i za kratko se vrijeme jako udaljila od Dominikova pamćenja. Doživjeli su mnogo onih neizbježivih putnih doživljaja, koji su katkada radosni, katkada opet neugodni, ali svi napunjaju mozak živim uspomenama. Ove uspomene gonile su poput bijesnih lovačkih pasa onu svetu misao, što ju je sin gospođe Yholdy htio da sačuva.

Dominikov je vodič mnogo trpio na očima, bilo zbog žarkoga sunca, koje na Korzici nemilosrdno žeže bijele ceste ili zbog alkohola. Katkada je bilo krivo i jedno i drugo. Dominik bi mu davao po nekoliko kapi lijeka nazvanoga »Hamamelis virginica,« što ga je njegova mati imala u putnoj ljekarnici. Bilo da mu je dao toga lijeka ili što drugo, sjutradan bi vodičeve oči uvijek bile u najboljem zdravlju. Ovaj jednostavni vodič vidio je stoga u Dominiku već od prvoga časa mlada, ali već glasovita liječnika iz Pariza. Razumije se, da čestiti vodič ovo mišljenje nije zadržao samo za sebe, tako da je Dominik svuda gdje je prolazio morao davati liječničkih savjeta. Jedamput od uzrujanosti nije ni spavao, jer mu je

— AH, GOSPODINE DOMINIČE, DA ZNATE, KAKO SAM SRETNA . . .

stric na večer u mjestu Calanches de Piana dojavio strašnu jednu novost. Rekao mu je smijući se iz svega grla, što je čuo da je govorila vlasnica hotela u kuhinji:

— Baš bi bila sretna žena Picciola, kad bi noćas rodila svoje dijete, dok je još ovdje taj mladi liječnik iz Pariza!

— Dragi moj Dominiče, cerio se stric, premda se spremaš u sjemenište, ipak ćeš morati u potrebi otići do te žene! Ne zaboravi, da smo na Korzici. Ovdje nema šale, jer to ti je zemlja srdžbe i osvete.

Dominik je htio da otputuje još iste večeri, ali je trebalo najprije izmijeniti potkovu jednoj mazgi, a osim toga je pukao remen na ormi. Dominiku je bilo jasno, da su to hotice skrivili mazgari, ali se ipak morao smiriti s time, da ostane. Nije bilo druge. Na sreću je Picciola bila tako razumna, pa je te noći ostala na miru.

Nakon petnaest dana različitih doživljaja, uspomena na patronaž još se više udaljila od Dominikovih misli. Odašiljao je doduše od vremena do vremena lijepih dopisnica kapelanu i odraslima, ali je nalazio malo riječi, da im napiše. Bilo ga je upravo stid, da govori o krasnome suncu onim siromašnim ljudima, koji su stanovali po jadnim uličicama Montmartre-a i Championnet-a. Gospođa Yholdy, koja je u Parizu u svom lijepom stanu na Elizejskim Poljanama bila tako slaba, da je morala ležati u krevetu, podnosila je sada cijele dane naporna puta poput zdrava mladića. Bila je sva sretna, što joj je sin napokon rastresen, oslobođen kapelanovih okova i njegove mrske blizine, i to tako savršeno, da nije od tog popa gotovo više ni mogao primati dopisa.

Dominik se morao brinuti za sve potrebe puta, tako da je svako veče dolazio slomljen

od umora na konačište. Ovakav način života nije bio nimalo podesan za gajenje duhovnog života, što mu ga je preporučio kapelan. A baš taj duhovni život mogao je jedino da ga brani i da mu možda sačuva zvanje.

Korzika im se činila previše surovom i prostom, pa su je skoro ostavili i otputovali prema Tunisu. Bilo je to baš u adventu, kad se u crkvama mnogo propovijeda. Glasoviti neki propovjednik govorio je niz propovijedi u glavnoj crkvi Tunisa. Majka i stric budno su nastojali, da Dominik ne prispije ni na jednu od tih propovijedi. Svaki su dan priređivali izlete u pustinju i mjesta s različnim uspomenama, kojima obiluje stara afrička zemlja, kao na primjer Bardo i Kartaga, gdje ima ruševina iz rimskoga doba s toliko starih uspomena... O Božiću su se spustili prema jugu do Kairuana. Putovali su pjeskovitom stazom, za koju Salustije piše, da je nekoć bila široka cesta sva obrubljena ljetnikovcima, koji su se skrivali za limunovim i narančinim lišćem. Prošao je ovuda Turčin... Zakopali su civilizaciju živu u zemlju, ma da ju je za vrijeme toga zakapanja sunce svaki dan ljubilo u čelo i pozivalo na život.

Gospođa se Yholdy najedamput počela strastveno zanimati za starine. Kupovala je »stare« medaljice, koje su bile napravljene negdje u Berlinu. Radnici bi je već prije zakopali u zemlju i onda u njenoj nazočnosti tobože slučajno otkrivali... Dala je Dominiku na proučavanje neki bijeli mramorni kip, koji je bio sa stražnje strane šupalj poput žlijeba, tako da su ga u nekoj arapskoj staji upotrebljavali mjesto jasala. Odlučila je, da ga dade prenijeti u Pariz, da ima u svom predsoblju vječnu uspomenu na dvoboj, što ga je bila s kapela-

nom Firminom. To joj je bila glavna briga i jedina svrha cijeloga putovanja.

Dominik nije mogao naći ni časka, da nešto čita, piše ili da se malo sabere. Kao da se sve potajno urotilo proti njemu, da ne bude ni na čas sam i da se uvijek bavi nekim poslom. Svima, pa i služinčadi, činilo se naravno, da se Dominik brine za sve potrebe putnika, tako da se mladić na koncu na to i priučio. Kairuan mu se vrlo sviđao zbog svog starinskog načina života i mnogobrojnih džamija. Kao kobalt tamnomodro nebo obrubljivalo je vapnom obijeljene terase kuća... To je Dominika potsjećalo na malo noirmoutrinsko seoce le Vieil, koje je također bilo posve bijelo, a cijeloga prošlog ljeta pričinjalo mu se, kad bi ga gledao u jutarnjem svijetlu iz vile la Turquoise, kao kakvo istočnjačko naselje. Dominik je u Kairuanu izradio više akvarela, koji su bili puni svijetla i doista krasni. Kad je jednoga dana opet dovršavao neki akvarel, pridošla je njegova mati, pa će mu ovako:

— Tvoji su akvareli zbilja lijepi. Trebao bi da pošalješ koji u Ker-Mimie!

— Ali majko!...

— Ta ne velim ja »Loliti«, nego samo »u Ker-Mimie.«

— To je jedno te isto...

— Nipošto!... Zar su uostalom ti naši susjedi s prošloga ljetovanja zaraženi kugom? Uvijek su bili prema nama vrlo uslužni i ljubezni. Ti si, Dominiče, jedini imao monopol namrgođenosti i nepristojnosti...

Gospođa je Yholdy osjećala, kako se iznova dižu u njoj potisnuti stari val srdžbe. Ona je uostalom s obzirom na svoje želje bila kao i sve druge žene te nije cijenila nijedne usluge svoga sina, ako bi joj uskratio onu, što ju je baš sada tražila.

Dominik još više otešča razgovor:

— Ne ću da Loliti probudim ikakve nade.

— Lolita bi bila vrlo luda, kad bi se u svom životu dala smetati od takva neotesanca, kao što si ti!... Koje li smionosti, da čovjek misli, da drugi za njim teže, a sam je tako malo privlačiv! Vidim, da te i u ovoj zemlji još drže one sakristanske ideje... Budući da si tako smiješan, pa se bojiš, daj meni taj akvarel, pa ću ga poslati sama i napisati na nj: »Pošiljka gospođe Yholdy...« Hoćeš li onda biti miran?

Naveče, kad Dominika nije bilo kod kuće, jednostavno je uzela akvarel, koji joj se najviše sviđao. Sjutradan je stric taj isti akvarel odnio na poštu, ali je prije toga ispravio tovarni list ovako: »Pošiljka Dominika Yholdy gospođici Loliti de Presves. Ker-Mimie. Šuma la Chaise — Noirmoutier (Vendée).«

Kad se povratio, ispripovjedio je šurjakinji svoju varku, a ona se ipak malo uznemirila. No stric je zadržao svoj široki osmijeh. Čemu su uopće pošli na to skupo putovanje? Zato, da iščupaju iz Dominikova srca i najmanju uspomenu na kapelana Firmina i na ono njegovo zvanje... U Afriku su došli samo zato i ni za što drugo. Sad nema više ni govora o kakvom popuštanju i oklijevanju. Moraju sada nametnuti svoju volju jednome biću, koje nije sposobno, da ima kakvu volju po samome sebi. Dosada su se služili blagim sredstvima, ali to nije bilo dosta. Mora se dakle početi oštrije i jače, navaljivati ogorčenije. Dominik se ne smije povratiti u Noirmoutier, prije nego što potpuno ozdravi...

Jednoga dana dođe stric svečano kući noseći jedan od onih sagova, koji se uvelike proizvode u Kairuanu, a na njemu je bila ispisana arapskim pismenima neka poslovica:

— Pročitajte, Ružice, ovu arapsku poslovicu!

— Ta ja ne znam arapski!...

— Ne znam ni ja, ali mi je provodič preveo. Čuj dakle prijevod: *Žena i muž su kao šafran i vapno. Ako jedno stoji do drugoga, kako ćete moći zapriječiti, da šafran ne oboji vapna?*

— Šta hoćete time reći...?

— Šafran, to je Lolita..., naša mala Lolita. Ona se sada opet mora povratiti na bojište. Nadam se, da će naša druga navala uspjeti bolje od prve, jer je bila bolje pripravljena...

— Nadajmo se dakle!

— Jest, ali sada se ne smijemo više ničega žacati... Dominik opet pripada nama i nitko ga više ne može uspješno potpomoći, da ustraje u onim glupim, popovskim mislima. Okoristimo se dakle ovom zgodom!

Teška ruka stričeva s pet uglatih prstiju posegla je kod tih riječi u zrak, kao pandže ptice grabilice nad plijenom. Dominik je brzo počeo da osjeća tu navalu i opažao je, kako se krug oko njega sve više sužuje. Još se borio, ali kako je već bio umoran i, sustao! Jedne večeri upisao je u svoj dnevnik ove misli:

»Već sam se umorio nastojeći da zadržim jednu stvar, koja sama bježi od mene, koju svi ljudi nastoje, da otrgnu od mene... S jedne mi strane više ne govori Bog, nakon što me je zasigurno pozvao... Zašutio je u mom srcu kao i u pismima svoga sluge... S obzirom na svećeničko zvanje u mojoj duši vlada noć i grobna tišina. S druge opet strane ona... uvijek ona! Moja mati hoće, da mi Lolita bude ženom; to isto želi i stric, pa i ona sama. A zar ne možda i ja? Jest, moj strah pred žrtvom

i moja ljubav vuku me k toj djevojci! Nema ni jednoga dana na tom putovanju, a da ne pomislim, da imam uza se nju, tu umjetnicu, da gleda sa mnom one krasne prizore, koji mi dolaze pred oči. Kako da gledam sam sve te krasote...? Ne mogu, a da je ne osjećam uza se, da joj u duši ne izjavljujem svoje divljenje nad toliko prošlosti i toliko ljepote!... Gradio sam se odvažnim pred kapelanom, gradim se odvažnim i ovdje. U svojoj oholoj glavi bit ću uvijek odvažan... Ali ima u meni još netko, koji lukavo čeka,... koji proračunava moj pad i već mu se unaprijed silno raduje... Hoću li dakle ostaviti slatkoću Krista, u koga su riječi života, da odem ženi, koja je »gorčija od smrti«?... Moram li se prepustiti sili, koja me vuče dolje, kad mi sve priječi, da se uspinjem prema onim visinama, kuda me nebo možda još uvijek zove?

Bože moj, smisluj se meni jadniku!...«

Sjutradan je htio da prenese nekoliko motiva iz džamije Mačeva u svoj dnevnik, ali ga više nije našao. Poslije podne ga je našao u kutu nekog ormara i začudo u njemu više nije bilo one stranice, što ju je napisa u času dušenog bola. Netko mora da ju je istrgao! Ali tko, i zašto?

Stric je također pisao, i to vrlo mnogo. Odašiljao je bezbrojne razglednice. Poslao je mnoge od njih svojim znancima i prijateljima, a naravno i u Ker-Mimie. U tim dopisnicama govorio bi o svemu i svačemu, ali najviše o Dominiku. Jedamput se Dominik oštro usprotivio, što je u jednom pismu previše govorio o njemu. No stric je stvar okrenuo u šalu:

— Ako rečeš samo još jednu riječ, napisat ću Loliti nesamo, da je pozdravljaš, nego da je grliš i ljubiš!...

Zato je mladić odlučio, da sam pošalje nekoliko dopisnica u Ker-Mimie, gdje će hladnim riječima onim damama staviti do znanja, kako se stvar u zbilji ima. Kako je bilo teško napisati te dopisnice!... Dva dana ih je nosio u džepu, a onda ih više nije našao, kao ni one stranice iz dnevnika. Bile su izgubljene... Ta čovjek tako lako može da izgubi nešto u toj pustinji, po kojoj neprestano putuje!

One ipak nijesu bile sasvim izgubljene... Lolita je u vili Ker-Mimie dnevno primala od gospođe Yholdy pisama i dopisnica, gdje joj je neprestano ponavljala:

»Morate se braniti, zlatna moja mala!... Branite svoju sreću!... Branite i nas... Vi ste nam posljednja nada. Prosim u vas dušu svoga dragog djeteta, što mi ga popovi hoće da ukradu! Dominik vas obožava, ali je plašljiv i već malo zaglupljen. Neki mu je kapelan Firmin nalio tinte u mozak. Ta gadna tinta sada malo pomalo izlazi, ali nam morate i vi pomoći!... Pišite mu! Osvojite i njegov mozak, kad ste mu već osvojili srce. Vidite to i sami iz onih pošiljaka, što ste ih od nas primili...«

Navodila je po čitave izraze iz uhvaćenih pisama kapelana Firmina, a ponajviše ovo: »Čovjek može da zadrži samo ono, što brani.« Vrhunac ludosti bio je u tome, kad je zaklinjala Lolitu riječima, što joj ih je nadahnuo dnevnik njena sina:

»Zlatna moja mala Lolito, koju ću naskoro zvati ,svojom kćerkom', smilujte se nama!«

Lolita je vjerno održavala svoje obećanje, dok god je primala dopise samo od strica ili gospođe Yholdy.

No jednoga dana prispije krasni akvarel... Onda opet dvije Dominikove dopisnice i nekoliko zgodno odabranih listova iz dnevnika, koji su nesumnjivo odavali najdublju nježnost i

ljubav. Kad ju je dakle Dominik ljubio toliko, da je to pismeno priznavao samome sebi, nije li njena dužnost, da se gane iz svoje šutnje, da reče, što joj skoro previre iz srca? Ta ona je bila slobodna i imala je pravo, da se bori za što ljepšu budućnost...

XXVI.

Jedne večeri posred čarobnih ljepota pustinje donijela je poštanska karavana omašno pismo za Dominika. Dolazilo je od Lolite, a gospođa Yholdy ga je smjesta prepoznala i vrlo mu se obradovala. Zadržala ga je kod sebe, da ga preda Dominiku, kad za to bude najzgodniji čas.

Odlučili su, da odu još dalje na jug od Kairuana, do Biskre i Tuggurta. Tako će barem izbjegnuti dosadnom putu uz morsku obalu i proći će kroz pustinju na pravi pustinjski način. Otputovali su s karavanom, koju su sačinjavala jedna kola i četiri deve. Gospođa se Yholdy malo bojala toga putovanja; no jer je znala, da ga Dominik tako želi, bez oklijevanja je nastojala, da ukloni svaki strah. Bila je i odviše sretna, što opet može da uroni dušu svoga djeteta u vrtlog zabave i rastresenja, kao što se uranja u vodu tekućicu platno, iz kojega hoćemo da isperemo strašnu jednu mrlju,... kao platno, što ga stišćemo, okrećemo na sve strane te izlažemo suncu i svim vjetrovima. Afrika sa svojom pustinjom, svojim nomadskim životom i zanimljivim prizorima, pa njene još nikada neviđene zabave, njen grozničavi i mlitavi život, — sve je to izvrsno služilo namjerama gospođe Yholdy.

Karavana je pošla na put u dobrom raspoloženju. No već slijedećega jutra Dominik je skoro nastradao životom. Oko 4 sata izjutra spremali su šatore, da se ide dalje, a Dominik

je htio da snimi svojim aparatom za slikanje deve pod tovarom. Siromašne su se životinje dugo opirale teretu, što su ga imale da nose cijeli dan po užasnom suncu. Arapin im je najprije natovario sav potrebni teret i još povrh toga nekoliko praznih škrinja. U zadnji čas je te škrinje opet skinuo, da uboge životinje misle, da im je olakšao teret... Dominik je promatrao kroz svoj aparat ovu malu jutarnju zabavu, a jedan od članova karavane, koji se tek nedavno oženio, mislio je, da Dominik fotografira njegovu ženu. Spopala ga iznenada srdžba i ljubomor i Arapin je bijesno nasrnuo na Dominika. Vodiču je jedva pošlo za rukom, da ga zaustavi.

Dominik toga nije vidio, ali je ipak naložio vodiču, da rekne tome uskipjelom suprugu, da je gledao deve i da ga zanimaju samo deve... Rekao mu je, da doda još i to, da stanuje u Parizu, gdje su žene kudikamo ljepše od njegove supruge, koja više nalići na majmunicu...

—... Tim više, — uplete se stric, koji je svuda morao reći svoju — što je ovaj gospodin, moj nećak, zaručen s krasnom jednom djevojkom, koja se zove Lolita...

Ova se izjava osobito svidjela Arapinu, izakako su ga Dominikove riječi o njegovoj ženi u isti mah i rasrdile i utješile.

Nastavili su putovanje bez ikakvih neprilika. Putujući već utrtim stazama Dominik je neumorno promatrao svečanu tišinu sporih karavana, pa igru sunca u pozlaćenoj prašini, što su je karavane dizale. No najviše su mu se sviđale veličanstvene večeri... Od posljednjih sunčanih zraka zarumenjeli bi se vrhovi gora poput užarena ugljena, a dolina se međutim ispunjala ljubičastom sjenom. U zraku se u tom času nije osjećao ni dašak, a modri dim iz

logora dizao se uspravno prema obzorju kao plamen svijeće u kakvoj ogromnoj, fantastičkoj katedrali.

U toj bi se tišini Dominikova duša malo osvježila. Iza večere, kad su deve i konji već bili povezani za stupovlje, a majka i stric već ležali pod svojim šatorima, Dominik je često znao otići u to carstvo tišine. Shvaćao je onda ono mjesto iz sv. Pisma: »S a m o j e B o g v e l i k!« Osjećao se tako sitnim u toj pustinji, gdje je svako zrno pijeska vidjelo već toliko tragedija... Osjećao se sitnim, neznatnim pod tim silnim afričkim nebom, na kom se zvijezde razabiru jasno kao ni na kojem drugom nebu. Iz dubine njegove duše dizalo se tada mistično neko oduševljenje. Jest, Bog je velik i lijep i moćan!... Kako su sretni i mudri oni, koji mu se potpuno posvete, od zore njihovih misli do večeri njihova života. Sve je ostalo samo varka i ispravnost...Što je najjači čovjek, najkrasnija žena prema vječnom Biću, koje je igrajući se bacilo u svemir sve te krasote! Obuhvati ga neizmjerno neko poštovanje pred veličanstvom Božjim, pa skine kapu i stane se moliti u tom hramu pustinje. Svaka riječ molitve imala je danas za njega posebno neko značenje, što ga dosada nije još vidio:

O č e n a š... Taj Bog, koji ga je mogao uništiti do praha, bio mu je dakle otac.

K o j i j e s i n a n e b e s i m a... Kako mora da je divno nebo, u kome stanuje Bog, čisti duh, kad je već ovo tvarno nebo tako neizmjerno krasno!...

S v e t i s e i m e T v o j e..., d o đ i k r a l j e v s t v o T v o j e..., b u d i v o l j a T v o j a, k a k o n a n e b u t a k o i n a z e m l j i. Ovo je tajna ljudske slobode! Bog dopušta crvu-čovjeku, da se opire Njegovoj sili, jer ne će da ga slavi samo nijema tvar ili živo, ali ne-

slobodno stvorenje, nego bijedni čovjek pod jedinim vodstvom vjere... Ovo slabo stvorenje može prema tome da prihvati ili odbaci Istinu... Drugim riječima: Bog na zemlji više ne čini, što hoće..., Bog svemogući! I on sam, Dominik, je tome dokaz. Bog ga je pozvao da pripane sasvim Njemu, a ipak ga Vladar toga krasnog neba još uvijek nema! Stvor Mu se opire, premda u isti mah želi, da Mu zauvijek pokloni samoga sebe... Zašto...? Zato, jer neprijatelj u tami postavlja svoje zamke, jer sije zlo sjeme i šapće mu riječi, koje ga razmekšavaju i razdjeljuju... Ali će on toga neprijatelja pobijediti! Zaklet će se na to pod tim zvjezdanim nebom... Jest, ostvarit će onu svoju davnu želju, da pomogne Vječnome do pobjede na ovoj zemlji. Pomoći će Bogu! Ništavilo će pomoći Biću svih bića!... I u noći koja zaokružuje sva bića, Dominik pruži svoje ruke, da ih stavi u ruke svome Stvoritelju...

K r u h n a š s v a k i d a n j i d a j n a m d a n a s... Kako je on, Dominik, razmažen!... Bog mu nije dao samo kruh, nego još toliko drugih stvari s njime. Velika mora da je njegova zahvalnost prema Onome, koji mu dopušta toliko užitke, nepristupačne većini ostalih ljudi! Kolike li zahvalnosti, ali i odgovornosti!

O t p u s t i n a m d u g e n a š e, k a o š t o i m i o t p u š t a m o d u ž n i c i m a n a š i m... Zašto mu se Bog jedamput već ne smiluje? On oprašta i svojoj majci i svome stricu, jer nijesu znali, što čine. Činili su zlo, ali opet ih ispričava njihovo naziranje o životu i prevelika ljudska ljubav...

I n e u v e d i n a s u n a p a s t, n e g o i z b a v i n a s o d a z l a. A m e n. Ah, osobito napast! Ona ga prati već od narođenja njegova zvanja, kao oni crvi, koji se zavuku u plod od početka njegova razvitka... Nije to ona gadna

napast, koja zaštićuje čovjeka već po svojoj rugobi, nego napast bogatog mladića iz Evanđelja, kojega je Bog pozvao na savršenost, a on nije bio dosta odvažan, da se odazove... To je bila napast bogataša, napast za ženom, što bi je s pravom mogao da ima, ali je ne će,

— OČE NAŠ KOJI SI NA NEBESIMA...

jer ga zove viši jedan ideal... Ah, tko će me osloboditi njenoga žalca i milovanja!? Tko će mi pomoći, da odbacim od sebe taj plašt, u kome izgaram? Kako da otvorim srce i potražim u njemu s očima punim mjesečine, onu ljubljenu sliku, koja ne će da se sama ukloni,

pa da je istrgnem i žrtvujem tu ljepotu jednoga dana na žrtveniku vječne ljepote...?

U toj mu se tišini činilo, da se njegova molitva pobjedonosno diže prema nebu. Lolite više nije ljubio. Nesamo da je nije ljubio, nego se i srdio, što mu takva sitnica zakrčuje put k idealu. U duhu ju je razdirao i gazio nogama i to sa svom srdžbom na prošlost i strahom od budućnosti. Jer sjutra bi ta satrvena zapreka nažalost opet mogla da bude svemoćnom!... Dominik ponovno pruži ruke prema nebu, otkuda su ga mirno gledale zvijezde, i poviče još jedamput, ali sada glasnije:

— Ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas oda zla. Amen.

Zlo je za njega bila Lolita.

Pošto se jedne večeri tako pomolio, vraćao se polagano prema niskom, šarenom šatoru, koji je bio njemu dodijeljen. Vatra u logoru pričinjala mu se također posve malom zvijezdom, na koju mu pada pogled nakon što je promatrao one druge zvijezde... Ona je također imala neku zemaljsku ljepotu, kao što su i one druge imale svoju uzvišenu veličajnost. Prošavši kraj mladoga jednog konja pomiluje ga, jer je pružio prema njemu šiju, kao da je željan nježnosti. Ušao je zatim pod šator.

Provodič je već bio razastro krevet. Svjetiljku je postavio na ormu deve; tako da se dobro vidjelo bijelo jedno pismo obrubljeno sitnim modrim rubom...

Dominik je najprije mislio, da sanja, da ga vara kakva prikaza ili zračna opsjena pustinje. No približivši se brzo prepoznao je rukopis i poštanski žig iz Noirmoutier-a, a na drugoj strani sitni jedan crtež, koji je prikazivao mala vratašca obrubljena plodom planike: ulaz u vilu Ker-Mimie!

To je bio odgovor neprijatelja na njegovu molitvu. Borba je iznova započela... Najprije pomisli, da uopće i ne čita toga pisma, već da ga razdere, spali... Ali poslije, poslije... Može li čovjek znati, kakvih važnih vijesti ima u kojem pismu? Lolita je dosada bila tako povučena i šutljiva, pa ako mu je ipak pisala, mora da je tome našla važan kakav razlog, koji nije bio u vezi s ljubavi? Ta pisao joj je i on iz sličnih razloga! Možda mu to pismo donosi žuđenu slobodu? Možda mu Lolita javlja, da se zaručila s drugim? Možda! Možda...?

Dok su se nastavljale te litanije od samih možda, Dominik otvori pismo i opazi među listovima stabljiku mimoze. Nježni pupoljci još se nijesu ni otvorili, već se iz njih skoro prosuo zlatan prah, što su ga u sebi skrivali. Dominik lagano razmota pismo, uzme cvijet i pogleda ga. Zatim stade čitati:

»Kako da pišem o običnim stvarima, kad mi je sva duša uzbibana od dragih misli? Zašto ruka ne može da napiše one riječi, što ih srce izgovara?

Hvala vam, što ste podigli kamen s moga groba..., što ste me pozvali na svijetlo i život! Da znate, kako sam proživjela ova tri mjeseca! Da znate za moj bol, koji me nije ostavljao ni danju ni noću!

Hoću da sve to zaboravim! Ne ću da više mislim na one muke, što ste mi ih zadavali, jer me danas činite tako sretnom. Jest, ja sam sretna, beskrajno sretna!...

Odnijela sam onaj lijepi akvarel Perrinu, da ga uokviri. Taj me vaš dar ljupko pratio po onim stazama naše šume, što ih vi poznajete, a oboje ljubimo... Činilo mi se, da sam uz vas, da sam vas napokon opet našla, i to zauvijek! Uživam u svojoj sreći... Ne vidim više ništa

drugo osim nje. Puštam je, da me svu prožme, da me omamljuje i sasvim u sebe uroni. Osjećam, kako slatko po meni teče i svu me oživljuje. Ona me oboružava protiv neizmjerne boli, što ste još tako daleko. Ali dajte se vratite što prije!... Život je tako kratak! Zašto da me mučite svojom dugom otsutnošću?

Očekujući vaš povratak prepuštam se sva, zatvorenih očiju, slatkoj omami...

Ljubim vas, Dominiče, oh, kako vas ljubim!

Lolita«.

U rano jutro provodič je ušao u Dominikov šator. Našao je mladića, gdje obučen leži na krevetu, a ruke je držao na čelu, kao da plače. Provodiču se učinilo, da je vidio kraj njega malu fotografiju... Dominik provodiča nije ni vidio ni čuo. Ovaj opet spusti zastore na ulazu šatora, i tiho se povrati mrmljajući onu muslimansku izreku:

— Nesreća se spušta nad ovaj stan!

XXVII.

Gospođa Yholdy bila je silno začuđena, i preneražena, kad je u Biskri Dominik jednoga jutra ušao u njenu sobu i ovako joj stao govoriti:

— Majko, nemojte više ratovati proti meni... Recite i stricu, da me više ne muči. Završimo to putovanje, a bilo bi mi drago, da i ne idemo do Tuggurta. Povratit ćemo se u Noirmoutier i prispjeti onamo baš, kad budu cvale mimoze. Onda ću vas zamoliti, da pođete u Ker-Mimie i isprosite za mene Lolitinu ruku...

Gospođa se Yholdy morala nasloniti na zid. Osjetila je protuudarac onom udarcu, što ga je oćutjela prošle godine u mjesecu svibnju, kad joj je Dominik rekao:

— Čovjek ne može da zna, što će se dogoditi!

A dogodila se evo ta neočekivana promjena. Opet se dostala ukradena sina nakon ljute borbe, i to u času, kad je mislila, da je bitka već izgubljena, kad je sa strahom očekivala njen kobni svršetak. I on je eto došao sam, da se prizna pobijeđenim!... Zagrlila ga je plačući i smijući se naizmjence. Ah, sada je gotovo s kapelanom Firminom! Skršeni su okovi, prestalo je robovanje!...

— Drago moje dijete!... Mali moj Dominiče, koje li sreće za me i za tvoga starog strica! A istom oni u Noirmoutier-u! Ti nam otvaraš izvor sreće i voda će iz njega obilno narositi naše duše, koje te ljube... O, hvala ti, Bože moj, hvala ti!...

U svratištu saharske pustinje bili su cio dan veseli zbog te velike, nenadane sreće. No Dominik je posred te radosti bio šutljiv. Nitko se međutim zbog toga nije uzrujavao. Ta siromašni je mladić prošao tolike moralne borbe! On je zapravo utopljenik, koji je već gledao smrti u lice, pa je od toga bio još uvijek skršen. Svi su se oko njega natjecali kao za okladu, tko će ga više razveseliti. Dominik je kojiput pokušavao da se nasmije, ali to je bio samo smiješak lica. Tko ga je bolje promatrao, vidio je, da su se u tom biću nastanile šutnja i očajnost. Oči su mu se sasvim promijenile, kao da gledaju samo u njegovu duševnu nutrinju. Što je to rekao sinoć... što li je učinio?

Zar nas u nekim časovima zbilja zahvaća neka vrtoglavica, koja nas baca na nepoznate obale, kao da smo nemoćna morska pjena? Zar se zbilja naša volja, taj pravedni uzrok našega ponosa, rastapa u nekim čuvstvima kao komadić voska u velikom ognju...? Zar se zbilja

događa, da čovjek jednoga jutra zna prijeći rukom preko čela i u čudu se pitati:

— Jesam li još danas onaj nesretnik od jučer?

Kakvu je to buru ili prekomjernu nježnost Lolitino pismo iznenada potaklo u njemu...? Iznenada? Zar zbilja iznenada?

Sjetio se, kako je prošloga mjeseca u tuniskoj luci nenadano potonuo brod. Potonuo je u podne, kad je more bilo glatko, a svi vjetrovi mirni. Svi su se čudili njegovoj propasti osim kapetana, koji je znao, da mu brod izjedaju crvi. Zar bi taj pad, koji je toliko začudio Dominika, začudio i kapelana Firmina?... Dominik se sjetio, kako mu je kapelan posljednje večeri govorio novim nekim načinom. Nije to više bila ona priprosta otvorenost, koja ide od srca srcu, već oprezni izrazi, koji se upotrebljavaju samo za slabiće i bolesnike, za sve one, koji bi na opore riječi klonuli, jer ne mogu da čuju potpune istine.

Je li dakle sve svršeno...? Krasan njegov san ležao mu je pred nogama poput bistroga kristala, što ga je iznenada razbila neprijateljska ruka. Nitko više ne će moći da ga sastavi, kakav je nekoć bio... Zbogom krasni putovi, koji vode k onim ponajljepšim dušama, koje su živjele na svijetu, ali ga nijesu cijenile sposobnim, da im udovolji svim željama! Zbogom krasne organizacije, kuda čovjek dolazi s opasanim bubrezima, a toplo ga srce vodi samo k žrtvi!... Zbogom one riječi Kristove, kojima nas pozivlje u anđeoske visine: »Ako želiš da budeš savršen, prodaj sve, što imaš, utrženi novac podijeli siromasima i pođi za mnom!... Tko ljubi svoga oca, svoju majku ili ženu više od mene, nije mene vrijedan!«

Dominik ga nije bio vrijedan... Bio je slobodan, a predao se Loliti, koja mu još nije bila ni zaručnica. Ova mala iz vile Ker-Mimie pobijedila je Krista i stala je na njegovo mjesto, na prvo mjesto! A Kristu, Bogu velikome, neka bude ostalo. O, kako je to žalosno, kad stvorenje potjera s nekog mjesta Stvoritelja...

Oni oko njega silno su se veselili. Nestalo im je strpljivosti, pa im se put odjednom učinio predugim. U Biskri je osim toga bilo tako vruće, a i voda nije bila zdrava... Otišli su da vide spomenik kardinala Lavigerie-a, kako na pragu pustinje smionom kretnjom usađuje križ u afričku zemlju. Stricu se stav kardinalov učinio smiješnim. Dominik je opet pomislio na to, da mu ruke više nijesu slobodne. Pogled na djelotvornu snagu toga čovjeka jako ga je zabolio. Zatim su složno odlučili, da se odmah vrate na morsku obalu. Sada je cilj već bio postignut. Zvala ih je Lolita... Ona je sada bila kraljica! Iza godine dana bitke ona je zavladala nevidljivim bojnim poljem, na kom su sada bile strahovite ruševine. Anđeli su plakali nad mrtvim nadama, što su ih oni sami nekoć nadahnjivali pobijeđenom Dominiku...

Povratili su se vrlo brzo. Bilo je to već u veljači, pa onaj brod nije više polazio iz Pornic-a. Trebalo je otići na otok Noirmoutier preko Challans-a i Fromentine. Preko Gôe prešli su za osjeke onako »buržujski« u automobilu, koji je prestizavao svaka kola i uprskao blatom sve prolaznike. Letjeli su prema onome mladom božanstvu, koje je tamo na kraju prijelaza očekivalo poklon pobijeđenoga protivnika.

Dok su se vozili tim prijelazom, Dominik je gledao sive valove mora i mislio na onu kobnu noć, kad je kao trenutačni pobjednik sam ovuda prolazio. Nikada ne će zaboraviti onu bolnu

noć i njenu utješnu gorčinu. Da ga sad u tom velikom automobilu vide oni cigani, što ih je lane sreo, zacijelo ne bi u njemu prepoznali onoga blijedog i skršenog mladića, koji je za njima po blatu klipsao. Doista, nije to više bio on. Tad je prolazio ovuda kao pobjednik, iako bolan i sam... Pobijedio je tada najstrašniju napast, jer joj je zapravo bez grijeha mogao da popusti... Išao je pobjednički poput ovjenčana viteza, koji ide svome davno žuđenom cilju!

Danas se vraćao u krasnom automobilu, na koljenima mu ležao ogrtač vrijedan deset tisuća franaka, a naoko je bio sretan i zadovoljan. Naoko samo, jer se ipak vraćao kao pobijeđenik. Nije ga pobijedila lukava sjetilna napast, nego vlastita njegova volja. Razumljivo je onda, da taj pad nije ostavio u njemu ni malo veselja ili užitka.

Na pô puta sreli su nekog starog kočijaša s otoka, koji im je doviknuo, da ih tamo na kraju Gôe čekaju »zlatne male gospođe iz Ker-Mimie«.

Čim su prošli kraj tog starca, opazili su u daljini, na kraju ceste, zlatnu jednu točku, koja se jasno razabirala u nepreglednom, dosadnom blatu Gôe. Stric pogleda na dalekozor i poviče:

— To je engleska kočija iz Ker-Mimie! Prepoznajem štoviše Lolitu i njenu majku... Pogledaj i ti, dragi moj Dominiče!

Dominik pogleda. Bila je to zbilja Lolita. Njena je majka bila u kočiji i držala je uzde. Djevojka je stajala na vrhu malog brežuljka uz staro drveno propelo, što je bilo sasvim izlomljeno od oluja. Mlada Lolita i staro, trošno propelo! Za Dominika je ova protivnost imala posebno neko značenje, jer je u njoj vidio svoju i Lolitinu povijest.

Vozač sada uveća brzinu, jer su već izlazili na suhi put. Majka i stric šuteći su gledali Dominika. On je međutim neprestano gledao na dalekozor, a na blijedom licu nije mu se moglo pročitati nikakvo čuvstvo.

Napokon se zlatna točka pomaknula. Prepoznali su njihov automobil! Prostim se okom

TORANJ U NOIRMOUTIERU...

moglo vidjeti, kako djevojka silazi niz stepenice brežuljka. Skočila je u kočiju, udarila konja s bičem i potjerala ga na cestu.

Obje su se obitelji sastale još dolje na mokroj cesti i pružili sebi ruke bez ijedne riječi. Bila je tu i velika radost i velika bol, a jedna i druga uvijek je nijema. Kad su prešli cestu i došli na otok, nastavili su put pješice. Stric je bio vrlo dobre volje, jer je prepoznao jednoga

od svojih mornara iz Guérinière, kako zavrnutih crvenih hlača bosonog stoji u vodi i nožem skida školjke s pećine, pa ih onako žive jede s velikom nasladom. Majke su se živo zagrlile. Dominik i Lolita stupali su šuteći uz jarak obrastao travom.

Zrak je bio ugodan i pun laganih vođenih para. Krasno noirmoutrinsko proljeće čekalo ih je zamatajući u svoje lijepo svijetlo ona niska polja, slane bare i sivu žalost one blatne ceste. Vjetrenjače su u toj krasnoj krajini okretale svoja krila i kao da su govorile mladima:

— Dođite brzo!... Već vas čekamo toliko mjeseci!

Oboje se uspelo na englesku kočiju. Dominik uzme u jednu ruku uzde, a drugu prepusti onoj maloj ručici, koja ga već tako dugo čekala...

— Sanjam li...? šaptala je Lolita gledajući sad Dominika, sad opet u daljinu pred sebe... Jesam li to ja uz vas, u to lijepo proljetno jutro? Sasvim uz vas, a mislila sam već, da sam vas izgubila zauvijek.

Suze radosnice potekle su joj na ruke, s kojih je bila skinula rukavice. Puštala ih je da teku... Dominik ju je gledao s velikim uzbuđenjem. Naslonila je glavu na rame mladićevo:

— Je li dakle svršen taj neugodni san? Ili mi možda otvarate krila samo zato, da ih slomite...?

— Svršeno je, Lolito, sve je svršeno!

— O, hvala vam... Kako sam sretna, kako sam sretna...

Vjetar s morske pučine pomiješao im je dah i kosu. U zraku su titrala nevidljiva milovanja. Toranj u Noirmoutier-u, koji je već vidio toliko toga, kao da se još više dizao, poput djeda, koji iz velike daljine vidi svoje unuke, gdje mu se vraćaju s duga putovanja.

Mali poney iz Ker-Mimie veselo je stresao svoju grivu. Stari ribari, koji su išli k svojim lađama, zaustavljivali bi se, dok su šuteći prolazila ta dva mlada bića, što su gledala pred sebe u neizmjernost... Širok osmjeh navorao bi tada njihovo spaljeno lice i rekli bi u noirmoutrinskom narječju:

— Evo prolazi sreća!...

XXVIII.

Tko nije vidio niti proživio koje proljeće u noirmoutrinskoj šumi la Chaise, ne može ni naslućivati, kakva mu je krasota, poezija i nježna slatkoća.

Dominik je došao u to krasno proljeće, dok mu je duša još krvarila od borbe i poraza. Pružio se po njemu kao u kupelji, koja sva miriši po zaboravi. Neki je glas vikao u njemu:

— Kad si već primio trideset srebrnika, upotrijebi ih barem korisno!

A on je tome glasu očajno odgovarao:

— Jest, tako ću i učiniti!

I prepustio se sasvim toj odluci... O kapelanu Firminu ili drugom kojem prijatelju iz patronaža nije više nikada bilo govora. Za cijeloga putovanja Dominik nije primio nijednoga pisma. Je li kapelan uopće pisao? Ili nije pisao? I ovaj puta je stric po svoj prilici mogao da unese svijetla u to pitanje. No budući da se time ne bi ništa bilo promijenilo, Dominiku je bilo draže, da ništa ne sazna. Čemu da se ponovno oživljuje ono, što je sada bilo osuđeno da umre?

Nastanio se dakle u vili la Turqouise. Svoju je sobu našao, kakva je bila lane iza onoga bijega, što ga je sada htio zaboraviti. Vila je stajala ponosno poput sredovječna grada i čekala je svoje goste. Šuma je bila divna. Njezine staze i drvorede nijesu sada gazili mnogo-

brojni izletnici, što ih je ljeti jutarnji parobrod obično dovozio. U proljeću taj brod nije uopće vozio. Otok je bio pravo utočište mira, odijeljeno od ostalog svijeta, utočište tiho i tajnovito. Borovi, jele, zimzeleni, pa zeleni hrastovi, paome, lovori i tamariske obnovile su svoje tamno baršunasto zelenilo. A na to bogatstvo sipale su svuda lijepe i lagane mimoze, na najmanji morski dašak, svoja prozirna zlatna zrnca. Gledajući tu krasotu čovjek je lako shvaćao, zašto su stari ovaj kutić zemlje nekada nazivali Erosovim otokom, otokom ljubavi. Sa svih se staza na svakom koraku moglo vidjeti more. Katkada je bilo modro, ali ugodnije i nježnije modrine od azurne obale, katkada opet zeleno poput hrastova lišća. Onih je dana gotovo uvijek bilo mirno, štoviše i uz visoku obalu drage Souzeraux i spilje sv. Filiberta.

Ako li je tko bio željan najsavršenijega mira, trebao je samo otići do Pélavé-a, mimoići ruševine utvrde sv. Petra i zaći u omorikovu šumu, gdje su se ljeti pod nadzorom sestara sv. Mudrosti igrale djevojčice iz Chaillot-a. Ono je bila rascvatena i mirisava pustinja. Ondje se nije mogao susresti ni ribar. Između omorika mogle su se vidjeti livade, na kojima su pasli magarci i njihova ždrebad. U daljini su se vidjeli obrisi crkve iz Noirmoutier-a, pa slikovita i masivna utvrda otoka, koja je, čini se, ondje stajala samo zato, da posvjedoči, kako jedino čovjek sa svojim djelima baca krvavu sjenu i na ponajljepše krajeve.

Dominik i Lolita neumorno su obilazili taj otok, da ga upoznadu u tom novom ruhu. Ta bio je to njihov otok i poznavali su svaku njegovu stazicu. Svako bi jutro izlazili na svoju ravnicu, na glasovitu ravnicu duhova, gdje se bijelio toranj oca Gauthier-a. Ta ondje su

šaputali jedno drugome prva očitovanja... Ondje je Lolita jedne večeri bez svijesti klonula u Dominikov naručaj... Ondje im je sve govorilo o prošlosti i njenim gorčinama. Ondje ju je Dominik zaklinjao:

— Zaboravite me!

No ona nije zaboravila svoga Dominika! Ona toga nije ni htjela, a sve da je i pristala na tu tešku žrtvu, ne bi je bila mogla izvršiti. Može li duša zaboraviti onaj dan, kad ju je druga jedna duša zagrlila zauvijek? Dominiku se činilo, da to »nije moguće«. Daleki glasovi počeli su međutim u njemu šaputati, da čovjek ne može zaboraviti biće, u koje se sasvim zaljubio, osobito ako je to biće Biće svih bića!... Kao što u šupljini gitare odjekuje pjesma, tako je i Bog dopuštao, da u praznini Dominikove duše, koja je pokušavala da Njega odagna, odjekuju tužni glasovi »velike uspomene«...

Ove jutarnje šetnje vrlo su se sviđale Loliti. Ona je već okrstila posebnim imenom svako mjestance na tom žalu, koji se proteže od ljetnikovca markize C. do Vieila, Madeleine-e i rta la Blanche. Ljubila je svježi vjetar, koji se poigravao njenom kosom, slatki miris, koji se dizao iz zlaćanog saga rascvatenih nevena, pa pogled na more, koji je uvijek pružao nešto novo, bilo da se ono spuštalo ili dizalo. Poznavala je dobro ribarske brodove i rado se razgovarala s ocem Crêpier-om, koji je osjećao za Dominika posebnu naklonost.

Taj stari, iskreni mornar ponavljao bi često jedno pitanje, koje je sada svima bilo na jeziku; pitanje, koje je te mladence sve više približavalo jedno drugome i kojim se svršavao svaki razgovor:

— A kada ćete se vjenčati?

Mladi bi se onda nasmijali i odgovarali bi:

— Što prije bude moguće!...

Doista, za svadbu je već sve bilo spremno; preostajao je samo crkveni obred, a za nj nije bilo nikakvih poteškoća. Bili su već zaručeni i cijeli je to otok znao. Kad bi prolazili glavnom ulicom Noirmoutier-a, od pošte do trga, neprestano bi morali uzvraćati prijazne pozdrave. Katkada bi se usmjelila i mala mesarica, ili koja stara seljakinja, pa štoviše dobra gospođica Gôell, i zapitala ih poput oca Crêpier-a:

— Kada ćete se dakle vjenčati? Ja to svakako moram znati, jer ću svirati na orguljama!

— Ne ćemo se vjenčati u Noirmoutier-u...

— Nego u šumi la Chaise?

— Jest, mi je tako volimo!... Uz nju nas veže toliko uspomena!...

Gospođa Yholdy nije nimalo oklijevala, da oženi Dominika, premda je još bio vrlo mlad. Ona i stric živjeli su u potajnom strahu, da se iznenada ne pojavi kapelan Firmin i da im lađa ne potone u samoj luci. Željeli su stoga živo, da svoj uspjeh zapečate neuništivim pečatom. Ipak su se u sebi bojali, da Dominik ne opazi njihove žurbe. Tko bi znao, možda bi prevelikom žurbom proizazvali veliki otpor ili kakvu hirovitu odluku, kao na primjer prošle godine onaj bijeg preko Gôe! Međutim Dominik sada nije bio kadar da opet utekne. Ipak je odgađao dan vjenčanja, ali bez ikakvih razloga. Svi slabići odgađaju važne odluke i čine, premda znadu, da to čine uzalud.

Gospođa Yholdy nagovarala je međutim Lolitu, da se što prije vjenča, i ona jednoga dana izrazito zamoli zaručnika, da se vjenčaju još prije nego što ocvatu mimoze. Dominik je pristao.

Pohodili su dakako više puta odličnog upravitelja crkve u Noirmoutier-u, kojemu nije

sasvim izmaknulo, da Dominikova duša mnogo trpi. Dogovorili su se i s kapelanom Carpentier-om, da im ustupi kapelicu za vjenčanje. Kapelan Carpentier bio je stari svećenik iz Pariza, koji se već pred više godina povukao u šumu la Chaise, koja mu se vrlo sviđala. Pomoću svojih brojnih prijatelja uspjelo mu je da sagradi šumsku kapelicu, koja je bila vrlo ljupka i privlačiva. Ta privlačivost bila je i uzrokom, što su mladenci željeli, da se u toj kapelici blagoslovi njihov savez. Ondje će se vjenčati, kao da su »kod kuće«. A sjetit će ih to i onoga dana, kad su prviput otkrili jedno drugome svoje različno vjersko naziranje. Lolita se odonda nije promijenila. Dominiku se činilo, da nema više prava, da to isto tvrdi i za sebe.

Napokon je osvanuo očekivani dan, za kojim su žudjele obje obitelji. Bio je to onaj dan, koji je još nedavno izgledao nemoguć..., dan, o kom je toliko snatrila Lolita i kojega se toliko bojao onaj, koji joj je doskora imao dati svoje ime. Taj dan je bio pun sunca, krasote i mirisa. Otok nije nikada osvanuo ljepši. Činilo se, da je sunce izvadilo sve strelice iz svoga pobjedničkog tobolca i upravilo ih kroz iglice jela i omorika prema radosnim dvjema vilama. Sve je bijelo cvijeće već cvalo. Proljeće se smješilo maloj vjerenici svježim osmijehom svojih tratinčica, jaglaca i prvih ruža. Mimoze su bile u najboljem cvatu, tako da je u svjetlo-zelenim drvoredima neprestano padao njihov zlaćani snijeg. Mornari vile la Turquoise i Ker-Mimie prekrili su sve zidove šumske kapelice laganim mrežicama od modre svile, kojima se love srdjelice, glavni izvor bogatstva za otočane. U te lagane, zračne mrežice, uplele su djevojke bezbrojne cvjetove mimoza.

— Ah, što je krasna kapelica! — uskliknula je Lolita, kad ju je u predvečerje vjenčanja vidjela tek napola iskićenu.

— Iskićena je, kao da sebi sakriva lice! — pomisli Dominik. No brzo je udarcima biča protjerao iz svoje duše sve ono, što nije Lolita. Htio je da se pokaže poštenim čovjekom. Je li obećao, da će se njom oženiti? Obećao je, pa će obećanje i održati!...

Onoga jutra izašao je oko 10 sati iz Ker-Mimie uistinu krasan par. Išli su pješice, da ugode čestitim ljudima, koji su se zgrnuli oko puteva, gdje su svatovi imali da prođu. Bili su to sami stanovnici Noirmoutier-a i neki obožavatelji otoka, koji su stanovali u ljetnikovcu sv. Pavla.

Lolita, jednostavna i krasna kao uvijek, išla je nasmijana lica po zlatnim i smaragdovim stazama prema davno žuđenom cilju. Kao u carstvu priča. Imala je sada pred sobom ono, što joj je bilo najjače i najsvetije od svega na svijetu. Dočekala je svoj čas. Malo zvonce u šumici i velika zvona iz Noirmoutier-a javljala su svima taj veliki, radosni čas... Ova zvona javljala su svojim radosnim zvukom preko zelenih šuma, kopna i mora, njeno vjenčanje i njenu pobjedu. Ona te zvonjave nije ni tražila, ni željela. Stric je htio, da je time iznenadi. Ovaj put nijesu ga zadržavali izmišljeni razlozi i smiješne bojazni njegove šurjakinje. Naručio je stoga tu veliku zvonjavu i dao zvonarima kraljevsku nagradu, koja je bila u razmjeru s njegovom pobjedom. Jer do te pobjede došlo je najviše njegovom zaslugom! Što bi bila učinila njegova šurjakinja, da nije bilo njega i njegove rutave ruke, koja je znala povezati iskidane niti, zaustavljati pisma i pritlačiti do zemlje glupi ideal ovoga nezrelog mladića? Zato je i s ponosom govorio Loliti:

— Ah, mala moja Lolito, možete me smjesta zagrliti, jer ne znate i nikada ne ćete znati, što mi sve dugujete!

— EGO CONJUNGO VOS IN MATRIMONIUM...

Upravitelj crkve u Noirmoutier-u održao je energični govor, što ga je bilo teško sastaviti,

jer se moralo izbjegavati mnogo toga. Taj govor nije ni u čemu bio nalik na onaj, što ga je Dominik čuo prošle godine u priprostoj crkvi pariške četvrti Grandes-Carrières. Kapelanu Firminu bi se taj govor ipak bio sviđao. Spomenuo je veliku, ali tako ozbiljnu ljepotu ženidbe. Vjeridbu je poredio sa zaručnim prstenom, koji nosi bilo kakav lijep dragi kamen-smaragd, safir, rubin ili drugi kakav fini kamen s Istoka. A ženidbu je poredio s vjenčanim prstenom. On je doduše od zlata, ali jednostavan, bez ukrasa, i što je glavno, veže zauvijek:

— ... Kad biskup hoće da zaredi subđakona, — upravitelj kod ovih riječi pogleda Dominika — opominje ga ovako: »Stani, zasada si još slobodan... Hactenus liberi estis. No ako ustraješ u svojoj plemenitoj namjeri, ne ćeš se više moći povratiti natrag k svjetovnom životu!« Sličnu ozbiljnu riječ upravlja vam danas Crkva, koju ste zamolili, da vam blagoslovi savez... Ona vas opominje, da će svečane riječi, kojima ćete se predati jedno drugome, odjeknuti do u vječnost!...

Ovaj dušobrižnik jednostavnih mornara naslućivao je, da se ovdje pod glatkom površinom kriju oštre hridine. Zato je bio oprezan, ali je ipak naglasio svaku riječ kako treba, tako da je svaka bila na svome mjestu.

Na početku govora Lolita je pogledala svoj prsten, na kom se prelijevao dragi kamen zelene boje kao Ocean na podnožju vile la Turquoise. Na svršetku govora pogledao je Dominik svoju dušu misleći na one riječi: »Hactenus liberi estis!... Sada ste još slobodni!« I on je bio još uvijek slobodan. Iznenada se mogao u dubini njegove duše podići junak strašne volje i snage, pa očajnom kretnjom rastrgati sve lance od željeza i cvijeća... Taj bi se junak još uvijek mogao istrgnuti milovanju nježnih

ruku, zagrljaju zaručnice i majke i onda otići, ovaj puta zauvijek, prema onom još uvijek uzvišenom cilju... To potraja samo kratak čas, kao posljednji trzaj života u čovjeku, koji će doskora umrijeti.

Glas svećenikov zaječi u tišini kapelice:

— Dominiče Yholdy, hoćete li uzeti za ženu i zakonitu zaručnicu Lolitu de Presves?

— Hoću.

— Obećajete li, da ćete joj biti vjerni kao što suprug mora da bude vjeran svojoj supruzi?

— Obećajem.

— Lolita de Presves, hoćete li uzeti za muža i zakonitoga zaručnika Dominika Yholdy?

— Hoću.

— Obećajete li, da ćete mu biti vjerni, kao što supruga mora da bude vjerna svome suprugu?

— Obećajem.

— Ego conjugo vos in matrimonium in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

Bilo je svršeno, zauvijek svršeno!...

Velika, nevidljiva ptica ležala je slomljenih krila na podu kapelice između oltara i baršunastog klecala, kraj kojega je Dominik navlačio rukavice...

XXIX.

Zatim je došao medeni mjesec. Kraljica i djeliteljica darova bila je Lolita. Gospođa Yholdy ocrtala joj je pomno Dominikov značaj, a tome je mlada žena još dodala i svoj vlastiti sud i iskustvo, pa nije odjedamput pružila svome mladom suprugu sve moguće užitke, kako to obično čine žene, koje ne računaju s budućnošću.

---

* Spajam vas u ženidbu u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

Ispočetka se držala prema njemu kao kakva »čarobna, ali hladna kraljevna« i nalazila je tom postupku mnogo razloga. Ako je htjela da sačuva muža, — a ona je to htjela — valjalo joj se za to i pobrinuti. I ona se tako savjesno prihvatila tog posla, da je, po vlastitom mišljenju, mogla biti uzorom svim mladim zaručnicama svoga vremena. Ona je bila uvjerena, da Dominik još nije sasvim osvojen i da to ne će nikada ni biti. Poznavala je i mnogo već razmišljala o glasovitoj onoj rečenici kapelana Firmina: »Čovjek može da sačuva samo ono, što brani.« A ona je branila svog muža.

Kad bi na otok došla kojagod prava Parižanka, Lolita bi se svojim ukusom, svojim staranjem i okretnošću uspješno borila s njom. Dominik je nikada nije vidio neurednu ili bez posla. No kućni je red tako strogo pazila, da je služinčad već počela očajavati...

La Turquoise je ovelik ljetnikovac s dva posebna ulaza. Jedan uz cestu, koja vodi k pristaništu, a drugi izlazi u sakriven grabrov drvored, kojim se ide k moru. Mladi su supruzi naravno odabrali ovaj posljednji i zapremili su sami cijelu jednu stranu kuće.

Lolita nije voljela strica i ne bez razloga. Taj se debelokožac nije sviđao njenoj finoj naravi. Stoga je mudro, ali vrlo odlučno nastojala i uspijevala, da ga drži u potrebnoj udaljenosti. S gospođom se Yholdy naprotiv vrlo sprijateljila i nije znala, kako da joj dosta zahvali:

— Draga moja majčice, kada ću vam moći uzvratiti sve, što vam dugujem?

— Učinite Dominika sretnim.

— Pa on je već sretan!

— I jest i nije. Jučer je opet »gledao u se«.

Znate li, što znači, kad njegove oči uporno nešto promatraju u njegovoj duši?

— Poznam ja to i budno pazim na te oči!... Moramo ga što više zabavljati, rastresti i otrgnuti ga njegovim uspomenama...

Lolita je počela da izlaže svoje namjere. Cio je nacrt već bio gotov. Ljeto će provesti na otoku, ali će nastojati da kupe kakav stari ljetnikovac. Pa u Noirmoutier-u ih ima toliko i još kako lijepih! Lolita je dobro poznavala onog kapelana iz Pariza, koji je bio vlasnik Garemerie-e. On ju je nekada pripravio za prvu sv. Pričest. Nije dakako mogao da bude ponosan sa svojom učenicom, no ova je mislila, da će joj stari kapelan prodati svoje imanje već zato, da nađe prilike za rad oko njenog obraćenja. A poslije će Lolita možda i njega ubrojiti k onim imenima, koja se moraju prognati i zauvijek zaboraviti. Ime kapelana Firmina već se onamo ubrajalo. Glavni joj je cilj zasada bio, da nekako nagovori tog kapelana, da joj proda svoju Garennerie-u, koja je bila malo tajanstvena, ali tako noirmoutrinska! Onda bi im se ispunio davni san. Stanovali bi sasvim na obali Oceana, odijeljeni od svega, u sjeni stoljetnog drveća i na mjestu, otkuda bi se bolje vidjelo seoce le Vicil, što ga je Dominik tako volio. Garennerie-a bila je nekada gospodarsko imanje, a zgrade su postojale još i danas. Mogli bi prema tome držati kravu, kokoši, konje i kočiju. Mogli bi osim toga uzeti u najam ribnjak, koji se nalazio sasvim uz kuću, a lijevo uz pećinu Cob. Za svake plime imali bi onda svježih riba. A osim toga nalazi se tamo bijela i tiha kapelica, koja bi toliko veselila Dominika!...

— Pazite, Lolito!

Mlada se žena veselo nasmije:

— Ta molim vas, draga svekrvo, sada se ne moramo više ničega bojati!

— Uvijek se moramo nečega bojati, drago dijete!... »Ako si sretna, pa ti se čini, da više nemaš briga, onda pazi, jer nesreća ti je pred vratima!« Uostalom mi slažemo račun bez krčmara. Hoće li taj kapelan, vaš znanac, uopće prodati svoju Garennerie-u?

— Bojim se, da ne će!... I on toliko ljubi taj otok... No možda ćemo uspjeti, da mu u toj stvari promijenimo mišljenje. Nije on prvi, s kojim to pokušavamo činiti...

— Ako ipak ne uspijete?

— Potražit ćemo drugo nešto. Ne ću više da živim u tuđoj kući i u blizini toga nesnosnog strica. Ako budemo našli kakvo zgodno imanje, da ga kupimo, onda ću mnogo bolje moći zabavljati Dominika i priječiti mu, da ne gleda svoje duše, gdje neprestano na nj vrebaju nesretne one uspomene.

Gospođa Yholdy na ove riječi živo zagrli Lolitu:

— Vidim, da ste me dobro razumjeli i da već poznajete moga siromašnog sina! Imate pravo, moramo ga na bilo kakav način zapriječivati, da se ne bavi svojom dušom. Sva poteškoća i ključ njenog rješenja nalazi se u ovim vašim riječima.

— A ove zime otputovat ćemo u Italiju.

— Izvrsno! Dominik je umjetnik, a također i vi. Zajednički ćete uživati u onim krasotama, pa će Dominik s vremenom već zaboraviti na Crkvu i njene obrede...

Lolita je svoj nacrt i provodila u život. Dominik je svaki dan bio nečim zaposlen. Otac Crêpier postao je kućni mornar vile la Turquoise i morao je onamo dolaziti svaki dan. Dominik nije nikada toliko obilazio morsku obalu kao sada, otkako se oženio. Morao je

češće tražiti morskih rakova, jer ih se Lolita znala iznenada tako živo zaželjeti, da se nije više moglo čekati. Zatim bi opet našla drugu kakvu zabavu. Pohađali su obližnja gospodarstva, otišli u vendejske šume, da gdje kupe par lijepih konja.

Lolita se osim toga počela strastveno zanimati za staro pokućtvo. Župnik u Guérinièrie-i imao ga je nekoliko krasnih komada. Mislili su, da će i oni još što naći, pa su zato pretražili sva sela na otoku i neka obližnja na kopnu... Za svaku je sedmicu bio određen kakav posebni posao. Dominika je takav život već počeo da umara. Toliko je putovao prošle zime, pa mu sada ništa nije bilo ljepše, nego da sanjari uz morsku obalu. Volio je sjedjeti na terasi vile la Turquoise i zuriti u modro more, dok su mu do nogu sjedjela njegova dva psa, a kraj njega Lolita udarala u klavir.

Sada je zbilja silno ljubio svoju malu Lolitu. Ona nije nikad smjela da ga ostavi sama.

— Da znaš, govorio bi joj često, kako mi se kuća čini prazna, kada tebe nema...

— Vjerujem ti, dragane moj!...

I sedmice su prolazile brzo, strahovito brzo. Bili su već u srpnju, a još uvijek im se činilo, kao da su se tek juče vjenčali.

Malo pomalo počeli su se otvarati ljetnikovci. Opet su se u šumi mogla susretati djeca, gdje se igraju s malim sivim magarcima. Na morskoj obali vidjevali su se sve češći šetaoci u odijelima ugodnih boja. Parobrod iz Pornic-a ponovno se pojavio na pristaništu.

Dominik bi gotovo svako veče odlazio na obalu de Dames, a pozivao bi na tu šetnju i svoju mladu ženu:

— Ideš li sa mnom, Lolito?

— Ako želiš...

— Ja to želim, Lolito!

Pošli bi onda onim stazama, što su ih već toliko puta prošli, a ipak su im uvijek bile nove. Šalili bi se putem i zabavljali kao djeca. Pa to su još i bili. U tim bi časovima Dominik opet bio veseo i zabavan kao nekada. Prolaznici bi im se smješkali i radovali se njihovoj sreći, koja se odrazivala u živahnom, gotovo obijesnom smijehu. Dosta često bi se sklonuli i u Ker Mimie i vraćali bi se odande s različnim poslasticama i najvažnijim novostima iz mjesta i okolice.

Dominik se zanimao samo za Noirmoutier, a ostali svijet kao da nije za njega ni postojao. Mladi suprug nije nikada zavirio u kakve novine, a vijesti iz Pariza doznavao bi tek onda, kada bi ih stric tako bučno pripovijedao, da se čulo po cijeloj kući.

Tako je bilo i jedne lijepe srpanjske večeri. Dominik je sjedio na terasi svoje la Turquoise i svršavao je akvarel pećine Cob, koja se ljeskala u večernjem suncu. Lolita je vezla kraj njega i pjevuckala neku noirmoutrinsku barkarolu. Gospođa Yholdy brala je u vrtu cvijeća, da okiti stol za večeru. Na vratima je neka ribarska djevojka nudila na prodaju srdeljice. Tamo dalje ispirao je otac Crêpier pomno svoje mreže... U toj obiteljskoj tišini, punoj poezije i svijetla, zagrmi iznenada stričev glas na dnu stubišta:

— Danas vam donosim novost, krupnu novost kao nikada prije!

— Što je za Boga...? upita ga Lolita.

— Za nekoliko sati imat ćemo rat...

— Rat...??

— Jest, rat, i još kakav rat!

Ova je riječ u tom mirnom krugu bila tako strašna, tako luda, da su svi htjeli naprosto slegnuti ramenima. No stric je mahao s kojekakvim novinama, što ih je putem pokupovao:

»Le Phare«, »La Croix«, »La Libre Parole« i »Echo de Paris«, i neprestano je dokazivao, da je položaj vrlo težak, gotovo očajan...

Lolita, malo blijeda, prekine bujicu njegovih riječi:

OGLASI O MOBILIZACIJI LJEPILI SU SE PO ZIDOVIMA...

— Kakvih će to zapravo posljedica imati za nas?

Dominik nije dao stricu vremena, da odgovori, već jasno izjavi:

— Prije svega to, što ću smjesta morati da odem.

— Pa ti još nemaš ni godina!

— Treba mi samo još jedna. Ništa zato, prijavit ću se za dobrovoljca!

Nije dao da ga zaustave pružene ruke, ni povici, ni suze u očima njegovih milih, već potrči prema izlazu vičući drhtavim glasom:

— Idem da potražim potanjih vijesti!...

Ovaj put je stric izvukao svoje. Gospođa Yholdy i Lolita oštro su ga prekorile, što je tako nenadano izlanuo tako strašnu novost, premda vrlo dobro pozna Dominika. Ovakvu glupost stric nije još nikada učinio. Kako samo da se to zlo popravi?

— Pa on bi to i onako saznao još večeras!

— Da, ali na drugi način!

— Mislio sam, da je već razborit čovjek, a kad tamo, još je uvijek onakav, kakav je bio »za vlade« kapelana Firmina!...

Uzrujana i uzaludna prepirka još se dugo nastavila.

Dominik se povratio za jedan sat. Govorio je s načelnikom, starim rodoljubivim mornarom, i on mu nije zatajio teškoću položaja. Ona je bila tako ozbiljna, da je već imao u svojoj ladici zapovijed za mobilizaciju. Evropa se po njegovu mišljenju zastalno nalazila pred takvim krvavim klanjem, što ga svijet nije dosada još vidio ni na kopnu ni na moru.

Cijeli je otok uostalom već bio uzbunjen. Vijest nije stigla samo u la Turquoise. Zahvatila je sve one obitelji, što su tek došle i počele raspremati putne kovčege. Većina časnika bila se već vratila na kopno parobrodom ili preko Fromentine.

Noć je bila tjeskobna. Dominik je ostavio stan već u 5 sati ujutro. Susreo je na cesti carinike u potpunoj bojnoj opremi: na puški je bio zataknut bod, a za pojasom samokres i naboji:

— Je li dakle rat? zapita ih Dominik.

— Da, moj mali! Jesu li te već pozvali?

Govorili su si »ti«, kao da su već ratni drugovi.

— Nijesu još, ali će me doskora pozvati.

— Žuri se! Večeras u 4 sata parobrod odlazi zadnji puta. Iza toga pretvorit će ga u ratni brod.

— Jeste li za to sigurni?

— Rekao nam je sam kapetan.

Buknuo je rat! Bio je to grom iz vedra neba. Zapovijed mobilizacije lijepili su po zidovima i po čempresima uz cestu. Svuda se susreću skupine žena, u kojima su se pomiješali pariški šeširi s noirmoutrinskim rupcima.

Planuo je rat! Grla su se stegnula od uzbuđenosti, oči su pune suza, ali se na licima ipak čitala odlučnost. Svaki će otići u rat prema svojoj dužnosti. Domovina je gromkim glasom pozvala svoju djecu i ona joj se odazivlju. Popljuvali bi svakoga, koji bi i jedan čas oklijevao, da izvrši svoju dužnost, potpunu svoju dužnost, i još više od nje!

Mišljenje u vili la Turquoise bilo je baš oprečno mišljenju puka. Stric je po svoj prilici pogriješio, što je tako iznenada javio onu vijest. No ako je pogriješio, on će to znati i da popravi.

Dominik se jedva povratio kući, i već su ga majka i stric počeli obasipati kojekakvim savjetima i opomenama. Treba ostaviti luđake i bundžije, da rade, što ih volja. Pametni ljudi samo gledaju i čekaju... Jedva su njega, Dominika odvratili, da ne učini kakvu vjersku glupost, pa će ga odvratiti i od svake rodoljubne gluposti!

— Ta, striče, ove su vaše riječi svetogrdne!... Baš od srca zahvaljujem Loliti, što se ne miješa u našu prepirku, premda ona ima za to najviše prava. Vi, striče i majko, još

nijeste bili vani, nijeste vidjeli narod, njegovu vjeru, snagu i stegu! Cijela se domovina potresla do u srž svojih kosti. A vi bi htjeli, da ostanem izvan toga pokreta?! Vi bi htjeli, da umaknem svojoj dužnosti?

— Nipošto! Kad budeš imao potrebne godine, otići ćeš. Zasada si još premlad!

— Pa što čini ta jedna godinica!

— Jedna je godina uvijek jedna godina! Za dvanaest mjeseci rat će već odavna biti gotov!

— A stotine tisuća ljudi bit će među mrtvima! — poviče Dominik, uzdignuvši ruke.

— Pa naravno! — zamumlja stric. — A ti ćeš biti među živima i samo ćeš nama to zahvaliti. Isti si zvekan kao i prošle zime s onim kapelanom Firminom. Da te nijesmo onda izveli na pravi put, ne bi bio muž ove zlatne male, nego bi se povlačio u neznam-kojem sjemeništu. Da nije bilo nas, javio bi se za dobrovoljca, jer si nažalost još uvijek deran, i uvećao bi broj onih glupana!... Kakve nam to samo ludosti govoriš?! Da se sva zemlja potresla do u srž svojih kosti! Da se svuda javljaju dobrovoljci! A koga ti uopće vidiš? One, koji viču, koji se deru i nadimlju. A oni, koji su mirni, razboriti i hladnokrvni, oni šute. Njih ne vidiš niti ne čuješ. A zašto? Jer to su ti oni zlobnici, koji će zavladati svijetom poslije rata. A znaj, da će rat ostaviti mnogo praznih mjesta, lijepih praznih mjesta!...

Dominik ga je prekidao kod svake riječi. No on je govorio svome sinovcu s autoritetom, a katkada bi mu se u glasu čuo i prezir. Bilo je i oštrih riječi, koje su padale na Dominika poput ćušaka:

— Dominiče, ti više nemaš prava da se gradiš junakom i vitezom. Popustio si već jedamput, pa ćeš i sada. I točka! Moraš jedamput već

uvidjeti, da nikada ne možeš biti u pravu... Nemoj da mi više igraš junaka! Prošle smo zime pristali na ono smiješno putovanje, koje nas je stajalo 50.000 franaka, a samo zato, da ne uđeš u sjemenište. To je mislim bilo dosta! Ni ja ni tvoja mati nemamo više volje, da opet popravljamo gluposti takvoga derana!

Ovaj praktični, debeli sebičnjak rekao je to Dominiku jasno i cinički bez ikakva obzira. Dominiku je naglo popustila ojunačena volja i prignuo je jadno svoju glavu. Spomenuli su mu, kako je bio nevjeran svome zvanju i to ga je oborilo jednim udarcem.

Imao je pravo taj mrski ujak. On, Dominik nije više smio da se hvališe. Za njega je preostajala samo poniznost, duboka, duboka poniznost... Je li to već bio početak kazne ili pokore? Jedan mu je glas i onako u dubini duše govorio, da se pripravi na veliku pokoru...

Stric kao da mu je čitao misli u srcu, pa završi ovim riječima:

— Jesmo li dakle gotovi?... Mani se jedamput zauvijek kojekakvih gluposti, koje bi te mogle skupo stajati. Prepusti se sasvim našem vodstvu!

— Već sam se kroz godinu dana tome i odviše priučio! — uzdahne Dominik.

— To je ipak najbolje rješenje za tebe. Nije ti dužnost, da se javiš za dobrovoljca, ali ti je dužnost da se brineš za ženu.

— Je li tako, Lolito?

— Jest, i ja mislim tako... Taj rat je tolika ludost!

Na ove su se riječi razišli i vratili u svoje stanove.

XXX.

Došao je napokon i onaj dan, kad je Dominik dobio poziv, da pođe u vojsku. Stric i

majka su već unaprijed razmišljali o tom danu, jer su ga se bojali. Glavni im je cilj bio da sačuvaju Dominika od ratne opasnosti. Nijesu ni sada htjeli, da se okane toga cilja i da im lađa potone pred lukom, pa makar još kakvu oluju morali pretrpjeti.

Stric je već kroz više sedmica nastojao, da u Dominiku što više raspiri strašljivost. Mladić se još koji puta opirao, a napokon je posvema ušutio. Stricu se činilo osobito zgodnim, da za stolom govori o tolikim r a z b o r i t i m ljudima, — to mu je bio vječiti epiteton — koji su bili mudri poput zmija i znali sakriti svoju kožu pred tanetima i ljudskom glupošću.

Spomenuo je više primjera, kako su se neki od njegovih prijatelja dobro »ušančili«. Jednom je uspjelo da uvjeri vojnog liječnika, da mu organizam proizvodi previše bjelančevine, drugi se opet izvukao time, što je svoj automobil dao na porabu vojsci. Ovaj je bio šofer u nekoga prijaznoga generala, a onaj opet vrhovni kuhač. Ovo bi mjesto osobito dobro bilo za strica. Kad bi vrhovni štop jedamput okušao njegovu riblju čorbu, nikad više ne bi pustio od sebe takva umjetnika. Bilo da je govorio ozbiljno, bilo da se šalio, stric je sve više uništavao patriotske osjećaje u svom sinovcu.

Dominika su silno mučili i vrijeđali svi niski razgovori, ali se napokon i njima privikao. Jedan ponor dozivlje drugi. Jedna nemarnost donosi za sobom drugu. Ispočetka je iskreno htio, da se javi za dobrovoljca. Ali sada, kad je čitao o krvavim gubicima tolikih bitaka, kad je vidio, gdje se vraćaju ranjenici bez nogu i ruku i slijepi, pa kad je čuo, kako je studeno i blatno u bojnim šančevima, gdje neprestano na te vreba otrovni plin i žestoka vatra velikih topova, — onda bi se više puta začudio samome sebi, kako cijeni sigurnost ovog otoka. Osobito

mu se svidjela razgorjela peć u vili la Turquoise, pa dobro prostrt stol i smiješak Lolitin, koja bi mu katkada šaputala u dirljivoj nježnosti:

— Ja imam samo tebe na svijetu, a ti samo mene... Učini, dragi, što možeš, samo da ne odeš od mene.

— Draga moja, moramo misliti i na Francusku!

— Ah, Francuska!...

Lolita opet mahne rukom kao lane na obali, nedaleko odavde, kad joj je Dominik govorio o Bogu. Dominik ju je poučavao i branio je svoje posljednje stajalište. Znao je, da će ga posvema obuzeti sebičnost i strašivost, kad i ono bude palo:

— Shvaćaš li me, ljubljena? Popustio sam stricu i nijesam se javio za dobrovoljca, jer to mi z a p r a v o i nije bila dužnost. No kad primim zapovijed, da moram otići, onda hoću svakako da odem. Svaki Francuz mora onda otići, jer je inače otpadnik i biće vrijedno preziranja.

— Svakako! No može se otići na više načina.

— Mora se ići onamo, gdje neprijatelj nasrće, to jest na bojno polje.

— Ipak svi ne odlaze na bojno polje. Zar nijesi vidio, koliko ih ostaje u zaleđu i to bez ikakve prevare.

— To nijesu ljudi mojih sposobnosti! Posve je naravno, da svi mladi vojnici odu na bojno polje, čim se svrši vojna pouka.

— A kako dugo traje ta pouka?

— Najviše dva ili tri mjeseca.

— A što, ako ti zapovjede, da ostaneš u zaleđu?

— Mladim se vojnicima to nikada ne zapovijeda!

— No izuzetak potvrđuje pravilo. Kad bi to ipak zapovjedili kojem vojniku?

— Ja takvoga vojnika već unaprijed prezirem.

Dominik se velikim koracima ušetao po salonu. Bio je vrlo uzrujan:

— Bojim se, da mi stric i ovdje ne postavi kakvu stupicu.

— Ne znam...

— Ali ovaj puta ću se ljudski opirati!... O, zastalno! A tebe, Lolito, molim, da se ne boriš sa stricem protiv časti našeg imena!

Toga dana Lolita više nije nastavila razgovora o toj stvari.

Dominikova je pukovnija bila u Nantes-u. Kad je četrnaest mjeseci iza proglašenja mobilizacije došao red i na Dominika, svi su njegovi odlučili da ga otprate do Nantes-a. Opet su prošli onaj već dobro poznati put preko Guérinière, La Fosse i Challans-a. Svuda su se vidjeli tragovi žalosnog rata, sa svim njegovim velikim i niskim stranama. Sela su bila bez muževa. Svi su mornari bili na ratnim brodovima, i to daleko, vrlo daleko: u Dardanellama, u Grčkoj... Mnogi od njih pali su kod Dixmude-a. Velika crna udovička marama sve se više vidjevala na otoku.

U mjestu La Fosse prvi su Američani namještali golemo uzletište za pomorske zrakoplove. Mlade Noirmoutrinke dolazile su rpimice da vide te ljude, koji su došli iz dalekoga Novog svijeta, da ih hrane.

Yholdy-evi prešli su morski rukav kod Fromentine na američkom izvidnom brodu, kojim je upravljao neki visoki, ukočeni časnik.

— Vi odlazite? — upitao je Dominika.

— Jest.

— Na bojno polje?

— Ja se nadam!

Časnik ga pozdravi na vojničku, a u tom se pozdravu vidjelo veliko štovanje, što ga čovjek osjeća za one, koji idu u smrt.

Stric je sasvim pobjesnio:

— U što se samo miješa taj suhi kolac? Zar je on na bojnom polju?!

— On je ipak pravi ratnik, jer se bori na moru! — odsiječe mu Dominik.

Stric se sarkastično nasmije.

— Krasno! Onda i ti, dječače, odaberi takvo bojno polje! Ti si uistinu našao pravo rješenje. Ja sam mislio na koješta, ali mi to nije nikada palo na pamet. Mora da ima neki zlobni duh, koji vam u teškom času prišapne, što vam je činiti...

— Ali nemojte zaboraviti striče, da ja nijesam mornar. Mene će naprosto uvrstiti u pješadiju.

— Znaj, dječače, da ima i mornarska — pješadija. Uostalom, ja te mogu smjestiti, gdje te bude volja. Zar si zaboravio na mnogobrojna poznanstva, što ih imam u Nantes-u i Parizu? Sada se svi ljudi okorišćuju svojim znancima i dobrim vezama.

— Ne baš svi!...

— Ti vidiš samo one, koji po vlakovima urliču Marseillaise-u i Madelon-u. Ja naprotiv pazim na šutnju onih, koji miruju, jer su to zanimljivi i nasljedovanja vrijedni primjeri! Ponovno ti velim, da se ljudi dijele na razumne i bezumne. Zasada vladaju svijetom bezumni, ali ne će dugo. Čim se svrši rat, njegove će plodove pobrati razboriti.

— Strašno!...

— Zašto »strašno«? Da ima na svijetu samo razboritih ljudi, nikada ne bi bilo rata. Kad ga lude hoće da imadu, neka za nj i plaćaju... A ti odaberi, što hoćeš! Spasio sam te već dvaput,

*

a želim te spasti i ovaj puta. Znadeš i sam, da to mogu učiniti...

Tako su se razgovarali u vozu lokalne željeznice, koja spaja Fromentine-u sa Challans-om. Najprije su bili sami u svom odjeljenju prvog razreda. No na svakoj stanici pridolazilo je novih putnika. Isticale su se žene sa svojim niskim košaricama za maslac, radnici i činovnici. Skoro svi muškarci bili su obučeni u vojničko odijelo. Zatim je nahrupila četa mornara u strašnom neredu. Smjestili su se kao da su majmuni: po stepenicama, krovovima i spojnim lancima. Rušili su sve, na što su nailazili, stajući nemilosrdno na noge svojih suputnika. Njih već nitko nije mogao opominjati na red i stegu.

U Dominikovu odjeljenju stali su pušiti, žvakati duhan i pjevati. Jedan se od njih naslonio na leđa gospođe Yholdy i slatko je spavao. Drugi se opet pobljuvao po odijelu svojih susjeda. Dvojica su se potukla i razbila prozore na vagonu. Stric ih je pokazivao Dominiku:

— Eto vidiš, to ti je rat!

— Ali na bojnom polju ovi su ljudi ipak bili i bit će junaci!

— A otkuda to znaš? Tebi se bojno polje kao i sve drugo ukazuje u nekoj đavolskoj čarobnosti, koje ti ne mogu istepsti iz glave! Ja sam čovjek stvarnosti i velim ti, da se bojno polje razlikuje od ovoga vagona samo time, što se tamo još kolju, pa leže naokolo djelovi ljudskih tjelesa, rastrgana utroba, i teče krv.

— Ah, to strašno klanje! — šaptala je gospođa Yholdy stiščući zube.

Lolita uopće nije govorila. Budući da je živjela bez ikakvih načela, duša joj nikada nije bila stalna ni usidrena. Bila je nemirna i nesigurna kao i ona stričeva prepirka s Dominikom.

Ljubila je svoga muža i to je za nju bilo sve. Osim te ljubavi ništa ozbiljnije nije moglo da je zanima.

U Challans-u ih je dočeko metež kao na kakvom ratnom sajmu. Neki su mladići pod zastavom i uza svirku trubalja prolazili gradskim ulicama. Svaku djevojku, što bi je susreli, vatreno bi zagrlili i izljubili, a za cijele te šetnje iz jedne krčme u drugu neprestano su pjevali. Neki su ih stariji oružnici ozbiljno promatrali.

— Vidiš tu paklenu buku! — gunđao je stric pokazujući Dominiku obijesne mladiće.

— Za dva će mjeseca već biti mirniji! — reče im neki narednik, a u glasu mu se čulo sažaljenje.

Ušli su u voz za Nantes. Gospođa Yholdy sjela je uz sina i uhvatila ga za ruke, da i ona započne svoju navalu. Rekla mu je, da je mnogo trpjela od stričeva razgovora, jer ni ona ne priznaje njegovih surovih, nečovječnih argumenata. Samo je upozorila Dominika na to, da se njegov položaj znatno razlikuje od položaja ostalih mladića njegova staleža. On je bio oženjen, a oni nijesu. Koje li razlike! On se mogao skoro smatrati pričuvnikom; a sama ta riječ »pričuvnik« dosta je govorila, kako se ima vladati. Kazivala mu je, da lako shvaća, što mladić, u koga su obje ruke slobodne, hrli prema granici. To mu je i dužnost. Ona je doduše teška onima, koji tog mladića ljube, ali dužnost ipak ostaje dužnost. Dominik se više nije mogao da ubraja među te mladiće. Ona, njegova majka, ne traži od njega, da se o s o b n o pobrine za svoju budućnost, premda to čine mnogi, koje se ubrajaju među najbolje. Tako je na primjer mali N. uspio, da ga dodijele k teškom topništvu, pa je prema tome daleko za bojnim poljem. Drugi opet, onaj ogromni Z. nalazi se u tajništvu zračnih vojnih sila u Parizu. Svaki

čas dolazi u Nantes s vrlo lijepom odorom, a što je glavno nikada nije u opasnosti.

...Ne, ona ne će zamoliti svoga sina, da tako šta učini. No ipak jedno želi i za jedno ga moli: neka svojevoljno ne prelazi onih ograda, koje bi po nekim dobrim okolnostima mogle da se podignu između njega i bojnoga polja; drugim riječima između njega i sigurne smrtne opasnosti.

Majka svakako ima pravo da ovako govori svome sinu, da ga upozori, kako jedna dužnost ispravlja i preinačuje drugu. To je tako čovječanski i vrlo razumljivo! Nitko joj ne može zamjeriti, što je ovako govorila svome dragom djetetu.

— Ali bi mogli meni zamjeriti, što sam vas slušao...

Dominik se borio očajno i bolno protiv onih zapreka, što su ih neumorno stavljali između njega i njegove dužnosti. Razlaganju svoje majke odgovarao je riječima srca:

— Ja vidim dobro svoju dužnost. Domovina zove, sve bez razlike: siromašne i bogate, oženjene i neoženjene, pametne i neznalice. Svi su jednaki pred velikim krvnim porezom. Jedino domovina ima da odluči, tko će pogledati smrti u oči sasvim iz bliza.

— Pa ne tražim ja od tebe ništa drugo, mališu moj! Pusti, neka te odrede, kamo ih bude volja! Nemoj nasrtati na tu domovinu kojekakvim molbama i željama, kad ona i onako hoće da bude slobodna u svom pravu odabiranja... Pa ako te odredi na kakvo mjesto, gdje je opasnost manja, budi uvjeren, kao i toliki tvoji drugovi, da to mjesto nije zato nečasno. Na svim mjestima treba dobrih vojnika, ako hoćemo, da taj silni ratni stroj dobro radi.

— Majko, vi me razapinjete!...

Prispjeli su uto u Nantes. Ogromni kolodvor bio je već sav u tami. Po peronima svuda su se vidjeli sami vojnici. Neki su stajali, drugi opet sjedjeli ili se pružili po tvrdom trotoaru, a pod glavu su metnuli svoje zamotke... Tamu bi od vremena do vremena probila svjetiljka kakve visoke lokomotive, koja je ulazila pod kolodvorski svod polagano, gotovo svečano. Iz voza je izašlo nekoliko ljudi u građanskom odijelu, a zatim vojnici, opet vojnici i uvijek vojnici. Prispio je prvi voz američkog Crvenog Krsta i počeli su skidati nosila. Na njima su ležali sami mladi ljudi, pokupljeni sinoć na bojnom polju. Jedni su se već pričinjali kao da su mrtvi, drugi su se opet nemirno trzali u teškoj vrućici. Nekima je rublje bilo krvavo. Oni, kojima su trebali odrezati koji ud, imali su na svojim nosilima posebnu oznaku. Mlade bolničarke, koje su ih dočekale, stavljale su na svaka nosila zamotak čokolade, kutiju cigareta i kiticu cvijeća... Ovaj krvavi dolazak s bojnoga polja bio je vrlo potresan... Lolita je gledala..., gledala... Najedamput se baci Dominiku u naručaj kao mala, ranjena ptičica.

— Zar ne, ti ćeš poslušati majčin savjet...? O da poslušat ćeš ga! Obećaješ li mi to?

— Mala moja Lolito, zaklinjem te, nemoj i ti da me mučiš!

— Obećaj mi to, Dominiče!...

— Znam, da i ti imaš pravo, da rečeš svoju i ja ti to pravo priznajem.

— Jest, Dominiče, moje je pravo možda i veće, nego što misliš!

— Što želiš time reći?

Lolita porumeni.

— Što želiš time reći? upita je Dominik ponovno.

I ondje u metežu onoga kolodvora, gdje su vrvjeli toliki ljudi, gdje se sastajala buka sa

zemlje i iz podzemlja, u onoj prašini i noći Lolita je priznala Dominiku, da će se od njih roditi malo jedno biće i u ime tog bića zaklinjala ga je, da posluša onaj majčin savjet: »Jednu dužnost može da ispravi druga koja dužnost. Ako se bez tvoga znanja i nastojanja nađeš pred kakvom zaprekom, koja ti ne da na bojno polje, znaj, da ju je možda onamo postavilo milosrđe Božje, koje je veće od milosrđa ljudskoga ... Dominiče, nemoj da porušiš te zapreke!«

Iza ovih riječi su se rastali. Oružnici su počeli da prozivlju mlade vojne obvezanike i brzo su ih rastavljali od rođaka ... Stric ponovno reče svome sinovcu:

— Pouzdaj se, Dominiče, u mene, ja te ne ću zaboravati!

Gospođa Yholdy promuca jecajući:

— Sjeti se, da i ja kao tvoja mati imam neko pravo na tebe!

Lolita nije rekla ništa. Zagrlila je, zatvorenih očiju, svoga muža dugim zagrljajem. Bila je uvjerena, da će posljednji razlog uništiti posljednji otpor. Znala je, da će njena ljubav i ovaj put pobijediti ljubav domovinsku, kao što je već pobijedila ljubav Kristovu.

XXXI.

1 ... 2 ... 3 ...

Dominik se opet povratio u svoju vilu la Turquoise, ovaj puta zauvijek, a kadgod bi pomišljao na tri posljednje ratne godine, učinile bi mu se kratke kao ova tri broja.

1 ... 2 ... 3 ...

Zar to nije najredovitija, najjednoličnija i najmiroljubivija stvar na svijetu?

Dominik nije ništa učinio, da izbjegne bojnom polju. Oh, ne! On je samo puštao, da drugi s njim rade, što hoće. Zar nije tako činio

za cijeloga svog života? Čudne neke zapreke podigle su se pred njegovom slabom voljom. Malo pomalo učvrstile su njegovo oklijevanje i napokon ga tako dobro spremile i čvrsto prikovale na vrlo sigurno mjesto, gdje je imao da ostane tri godine. Morao je cijelo vrijeme voziti teretni automobil iz Nantes-a u Angers, iz Angers-a u Nantes. Kako je do toga došlo, nije ni sam pravo znao, ali je po jasnim znakovima zaključivao, da su se u to umiješali stričevi prsti. Poznavao je sada dobro taj put, njegove gostionice, lijepe vidike, male zaselke, pa uspone i silaze, koji su dakako bili manje opasni od onih oko Verdun-a i Donaumont-a. Toliko puta ga je prošao u dobru zdravlju, čitajući novine ili prevozeći vojnike, koji su neprestano dolazili i odlazili. Bilo je među njima i takovih, koji su se po drugi ili treći puta vraćali na bojno polje, pošto su preboljeli rane.

Dominikova je odora bila vrlo lijepa, jer mu ju je skrojio njegov krojač iz Pariza. Obični vojnici bili su obučeni u blatne dronjke. A ipak su baš njih uvijek pozdravljali. Dominik je to shvaćao. Ta on je bio samo šofer i sluga ovih junaka!

U onim krčmama, koje obrubljuju glavnu cestu, često je pretrpio toliko neugodnih susretaja. A ipak su to bili sasvim priprosti ljudi, koji su s mukom zarađivali novac i još često ostatke slali sinu, koji je bio u ratu. Ma da je krčma bila neznam-kako puna, za siromašnoga prostog vojnika našlo bi se uvijek koje mjesto. Nije to baš uvijek bila posebna soba, ali barem slamnjača, prevrnuti stol ili stari biljar, na koji su metnuli nekoliko jastuka. Obični vojnici spavali bi na slami tople staje samo u krajnoj nuždi. Da tome izbjegne, vlasnik gostionice dao bi im često svoj vlastiti krevet.

Prema Dominiku nijesu ni izdaleka bili tako pažljivi. Nijesu na to ni pomišljali! A ipak je u

Dominika bilo novaca, mnogo novaca i on ih je trošio bez oklijevanja. Ljudi su to znali. No ima ljudi i stvari, koje se ne mogu dobiti za novac. Dominik već nije brojao noći, kad bi odbijen od sviju morao da spava u svom automobilu. Tijelo mu od toga nije ništa trpjelo, jer je bilo zamotano toplim pokrivačen; ali je zato srce bilo ranjeno. I nije smio ništa da kaže, nije smio da se ikome potuži.

Dominik je pomalo omrznuo samome sebi. Počeo je da prezire samoga sebe... Bilo je dakle razumljivo, da su i drugi prezirali toga lijepog i zornog vojnika, koji je u krasnoj odori hrabro proveo cijeli rat sjedeći za kormilom automobila, šest stotina kilometara za bojnim poljem; a sami Parižlije pobirali su u isto vrijeme dan i noć bombe velikih Berta i zrakoplova.

Imao je osim toga i prilično dopusta. Bili su doduše kratki, ali su opet bili dopusti. Kad je već nekoliko puta bio kod svojih u vili la Turquoise, žene onih mornara malo su se začudile. Jer one i po godinu dana nijesu vidjele svojih muževa, a i kad bi došli na dopust, bilo bi to posve slučajno. Kad su zatim vidjele, da se taj mladi šofer svaki čas navraća k svojima, i da je to baš njegova značajna crta, počele su da ga preziru. Te su ga žene brojile među kukavice, a svaki je kukavica po njihovu mišljenju bio isključen iz domovinske zajednice. Pa da mu je odora bila i još više »chic«, ove jednostavne žene, koje su znale, što je hrabrost, samo bi ga zbog toga još više prezirale. Jer svagdje na otoku popisi »Palih na polju slave« bolno su se produljivali. Produljivali se u Noirmoutier-u, Garbâtre-u, u Lépine-u, u Guérinière-u, a osobito i Herbandiére-i, koja je na oltar domovine položila toliko vrsnih sinova mora. Ono staro i masivno raspelo, što

je stajalo na cesti u tom ožalošćenom selu, imalo je više nego ikada svoje tragično značenje.

Šuma la Chaise imala je također svoju povelju žalosti i slave. Kapelan Carpentier počeo je 1915. objavljivati imena poginulih u ratu. Taj je popis pri koncu rata bio već vrlo dug i mogla su se na njemu čitati lijepa imena iz najljepše francuske aristokracije. Crvena i modra krv tekla je iz svih žila. Pomiješala se na bojištu krv bogatih i siromašnih, krv otmjenih Parižana i priprostih mornara. Svi su bili braća u požrtvovnosti i smrti. Dominik je u svom staležu bio bijela vrana. Oni, koji ga nijesu dobro poznavali, još su ga pozdravljali. No mnogi, a osobito udovice, otklanjale bi od njega glavu, kad bi ga susrele na kojoj stazi šume la Chaise. Nerado je zalazio u glavnu ulicu Noirmoutier-a, jer ona je bila stjecište ovoga iskušanog mornarskog naroda. U nedjelju bi na sv. Misi stao u kakav kut, blizu vrata kapelice. Osjećao je, da smeta drugima i da njemu smetaju brojne crne koprene pariških obitelji, koje su iza velikih žrtava opet došle u Noirmoutier na ljetovanje.

Bilo je to naime prvoga ljeta iza rata. Obitelji su se na pristaništu susretale ovakvim i sličnim pitanjima:

— A gdje vam je sin?

— Ubili ga kod Vaux-a.

— A vaš muž?

— Pao kod Espanges-a.

— A vaš zet?

— Ranili ga i otrovali plinom kod Château-Thyerry-a, pa je podlegao ranama...

Većina je izletnika prinijela domovini silnih žrtava. Jedni su tražili druge i prebrajali se iza toga strašnog pokolja. Gdje li je taj krasni pli-

vač? ... Onaj smioni veslač? Pa ljubezni onaj profesor? Zar ih ne ćemo više vidjeti? ...

— Nikada više! ...

I uvijek se čuo isti odgovor: »P a o n a p o l j u s l a v e.«

Oni koji su se povratili bili su skoro svi odlikovani. Jedni ratnim krstom, drugi medaljom hrabrosti, a mnogi i odlikovanjem Legije časti ... Pokazivali su osobito nekoga Dominikovca rodom iz Noirmoutier-a, poručnika Raymond-a, koji je dobio tane usred grudi, a ipak je prebolio strahovitu ranu. Zar nije zbilja od željeza kostur ovih hrabrih Vendejaca? Sada je uvijek bio veseo i živahan, a oko mu se iskrilo posebnim nekim sjajem, kao da je zbilja uskrsnuo od mrtvih.

Neki svećenik s Montmartre-a doveo je i ove godine svoju djecu, koja su pred nekoliko godina toliko razveselila Dominika. No djeca već nijesu bila u potpunom broju. Dva su brata ostala na bojištu, jedan kod Charleroi-a, a drugi kod Gernoncourt-a. Prvi je bio u časničkoj školi Saint-Cyr, a prije odlaska prikazao je u zavodskoj kapelici svoj život Bogu. Pao je kod prve navale u bijelim rukavicama ... A brat mu je umro, dok je molio krunicu ... Lijepi jedan seminarac iz Pariza, što su ga ovdje svi poznavali i ljubili, pao je na ratištu u činu narednika. Granata ga je tako razmrskala, da su mu jedva prepoznali tijelo .... Kapelan, vodič ferijalne kolonije, bio je također odlikovan. Nosio je na vrpci Ratnoga krsta četiri zvijezdice. Odlikovali su ga njima, što je hrabro srtao u vatru, kad ga noge skoro već nijesu mogle da nose.

Žene su također sudjelovale u obrani zemlje. Na morskom žalu šetale su se mnoge, kojima je haljina bila ukrašena slavnim nakitom.

Dominiku je bilo sve većma neugodno i već nije znao s kime da govori, a kome da izbjegne. Oni, koji ga još nijesu poznavali, pitali bi ga, gdje je proveo rat, da li je mnogo pretrpio i je li bio ranjen. Kad im je Dominik nakon dugog izmotavanja rekao, da je bio u Angers-u, prestali su da ga ispituju. Osjećao je, da ga na tom ljubljenom otoku sve više opkoljuje prezir, prezir sada još gorči, jer ga je sada osuđivao nesamo prosti puk, nego i ljudi njegova društva. Pa i stric je katkada znao postupati s njime kao s bićem, koje u odlučnom času nije imalo svoje volje. Njegova bi se mati također katkada slagala s nekim stričevim prigovorima.

Samo je Lolita ostala ista kao i prije. Imala je sada dijete i gotovo je samo za nj marila. Bilo je to vrlo lijepo dijete, ali je i ono već počelo da isplaćuje očev dug ... Jednoga dana iznese ga dojilja na šetnju i sretne udovicu nekog mornara, koji je pao na Yser-i. Ona pomiluje dijete:

— A čija je ta lijepa bebica?

— Gospodina Dominika Yholdy.

— Ah, toga kukavice! Nadajmo se, da će mu sin biti bolji od njega!

I ostavila je dijete s prezirom u glasu.

Dojilja je to pripovijedala u kuhinji, a čuo ju je iz sobe i Dominik. Njegova osjetljiva duša počela se napajati neutješivom gorčinom. Stasita neka djevojka s otoka, koja je bila bolničarka na bojnom polju i prijateljica Lolitina, pogledala ga jednoga dana oštro u lice. Dominik je pozdravi, ali mu ona nije odzdravila. On, koji je bio tako žedan ljubavi, milovanja i zanosa, silazio je sada uz prezir drugih niz Kalvariju, na koju je htio da se uspne žrtvovavši Bogu cijeloga sebe. Nije se

nadao, da će mu Bog ovako odgovoriti. Htio je da smjesta ostavi vilu la Turquoise. No taj bijeg usred ljeta, kad sve više ljudi pridolazi, još bi jače iznio na javu njegov neugodni položaj. Njegovi su se toj namjeri najodlučnije oprli. Dominik je popustio kao uvijek. Stric je samo slijegao ramenima pred svojim očajnim sinovcem:

— To će potrajati samo nekoliko sedmica. Kad se do godine opet povratimo, sve će biti promijenjeno, zaboravljeno. Šta ćeš, ljudi vole da se isprsivaju pred drugima. Tako uvijek biva iza rata. Nakon nekoga vremena razboriti će se opet dići na površinu, a oni, koji su bili tako ludi, pa su se dali ubiti, ostaju naravno mrtvi.

— Recite, što vas volja, ja se u Noirmoutier više ne vraćam...

— A ipak nas s ovim krajem vežu tolike slatke uspomene!

— Može biti, Lolito, ali za mene je taj otok vrelo tolikih muka!

Dok je Dominik govorio, oči njegove kao da su mu »gledale u dušu«. Njegova se majka toliko bojala tih očiju, koje kao da su vidjele n j e g o v g r i j e h, k o j i j e b i o n e p r e s t a n o p r e d n j i m.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jedne večeri došao je listonoša kasnije nego obično. Lolita je sjedjela za klavirom, Dominik je u vrtu uljepljivao morske alge u svoj herbarij. Gospođa Yholdy i stric bili su u Ker-Mimie na čaju. Listonoša je izručio Dominiku svežanj pisama i novina i već je odilazio, kadli se najedamput naglo povrati:

— Zaboravio sam da vam dadem još neke male novine, koje su, čini mi se, već dosta dugo lutale za ciljem.

Pružio je Dominiku nekakvi štampani glasnik, koji je bio tako zgužvan i poderan, da ga je naslovna vrpca jedva nekako držala na okupu. Vidjelo se odmah, da su to nekakve bijedne pučke novine, koje su i u torbama listonoša prignjetavane od krupnije svoje braće. Dominik je već htio da ga baci, misleći, da mu te jadne novine šalju na ogled, kadli iznenada problijedi, porumeni i zadršće. Prepoznao je u tim novinama glasnik patronaže kapelana Firmina, glasnik, što ga je on nekoć trebao uređivati! Koje li stare uspomene! Stao ga je razrezivati u svijetlu lijepoga ljetnog dana, koji je umirao. U vrtu se nejasno čulo Lolitino sviranje...

Kako je samo prispio taj glasnik? Adresirali su ga na njegov atelier za slikanje. Odande je otputovao u stan na Elizejskim Poljanama, gdje je vratar ispravio adresu za Noirmoutier. Bio je sav u crnom okviru i javljao je, da će se ovih dana čitati godišnja sv. Misa za duše onih članova, koji su »p a l i n a p o l j u s l a v e«. Uvijek ta ista pjesma!

Već je prošlo punih šest godina otkako Dominik nije primio nijedne vijesti iz svoga nekoć tako dragog patronaža. Počeo je zato da čita taj glasnik grozničavom radoznalošću, koja je još bila uvećana uzrujanošću posljednjeg vremena.

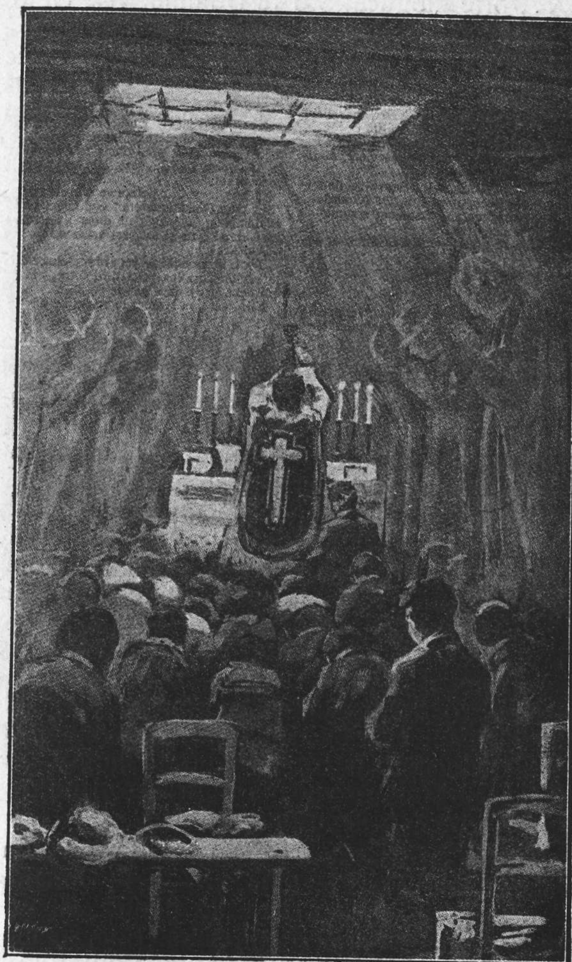
Na prvoj je strani bila otisnuta neka loša fotografija »Patro-a«. Ista ona stara drvena vrata, što ih je toliko puta otvarao, kad bi išao da vidi kapelana Firmina. Za vratima vidjele su se neke drvene zgrade. Jedna je od njih imala velik otvor na krovu, kao da se ondje rasprsnula bomba. Na drugoj su se još razabirala izlizana slova: »P o m o ć n a v o j n a b o l n i c a«. Prepoznao je zatim bijednu onu uličicu, gdje mu je ona starica u zanosu zahvalnosti

poljubila ruku, kao što su nekoć nevoljnici ljubili božansku ruku Kristovu. Prepoznao je kamenite stepenice, po kojima je nekoć kao dobar pastir dovodio nesretnoga Copinaud-a. Vidio je na toj slici sve, osim samoga sebe.

Na drugoj je strani opet bila neka fotografija. Prikazivala je dvoranu njegovih mališa, njegovu dvoranu. No njegovo je sjećanje bilo još zornije od te fotografije. Ah, sjećao se dobro onog svijetla, što je u dvoranu dopiralo kroz prozorčić na stropu! Sjećao se onih nejednako istesanih greda, onih bijednih klupa i stolica. U toj je dvorani izvršio prva djela svog apostolata. Tu je jedamput drhtao, jer je mislio, da nije bio dorasao svojoj zadaći. Ovdje je skuhao i onaj glasoviti čaj. Kroz ova vrata ispraćivali su ga njegovi mališi i tražili njegovu ruku, da mu je stisnu i da mu kažu »zbogom«. Njegovu ruku, u koju je htio da se spusti vječni Bog!... Ipak je u toj dvorani bila jedna novost. Postavili su u njoj oltar i na njemu se čitala sv. Misa za one članove patronaže, koji su »pali na polju slave«.

I svuda ga je progonilo to »polje slave«! Dominik je neko vrijeme promatrao tu fotografiju. Svećenik, što je služio sv. Misu, nikako nije mogao da bude kapelan Firmin. Što bi se dogodilo njegovom dragom kapelanu...? Ta on ga je volio, kao da mu je bio i otac i mati, on je u svoje posvećene ruke uzeo njegovo, Dominikovo srce i uzvišenom ga kretnjom skoro podigao na zvijezde, da ga one odseie čuvaju. Dominik nije mogao misliti na ona vremena, kad mu se srce pod vodstvom tog kapelana oplemenjivalo, a da pritom ne zadršće...

Ah, zašto kapelan nije u svom nastojanju uspio? Zašto?... Zašto jakima ne polazi sve za rukom? Zar dostaje suza, smiješak ili laž jedne žene, da potrese i uništi njihovo djelo, što su

A IZMEĐU NJIH SU BILI NEVIDLJIVI ALI PRISUTNI SVI VELIKI POKOJNICI...

ga teškom mukom stvorili? Ali što je to?... Ne,... nije moguće! Što je Dominik više čitao, ruke su mu više drhtale i vid mu se mutio od suza. Morao je sjesti na klupu terase, jer inače ne bi mogao da nastavi čitanja. Okrenuo je baš jednu stranicu i ugledao u crnom okviru dugi niz imena, što ih nije mogao ni htio da pročita.

No dok su se u njegovom umornom mozgu ređali utisci za utiscima, nije mogao da zatvori put onima, koji su mu bili neugodni. Baš ti utisci nahrupili su na njega neodoljivom silom. Kad je već vidio, zašto da ne pročita? Čemu da se igra sa samim sobom? I počeo je da čita onaj niz imena. Bio je to popis onih članova patronaža, koji su »pali na polju slave«. Prvi je bio »kapelan Firmin, odlikovan Legijom časti i Ratnim krstom; pao kod Donaumont-a«. Zatim su slijedila ostala imena, sve samih Dominikovih znanaca. Većina ih je bila odlikovana Ratnim krstom ili Vojnom medaljom. Neki su imali i jedno i drugo. Tako na primjer Copinaud, koji je pao u zračnoj bitci nad Metz-om. Popis se nastavljao..., nastavljao. Dominiku su bila poznata gotovo sva ta lica, pa mu se činilo, da svi ti znanci nečujno prolaze kraj njega i prezirno ga gledaju. Bilo je među njima i pokrovitelja patronaža, starijih njegovih članova, pa i nekoliko mladića iz Dominikova društva. Dominik je izbjegnuo bojnom polju, a njih je sam Bog pozvao, da se dragovoljno prijave za njegovo napušteno mjesto.

Bila je među njima i neka Marija Berceon, živahna i okretna djevojka, što ju je Dominik već otprije poznavao. Pala je poput svibanjskog cvijeta njegujući ranjenike. Bila su među njima štoviše dvojica iz njegova odjeljenja malenih. Dvojica od one djece, što ih je učio, kako se rukuje kazalištem lutaka i kako se kuha čaj... Koliko im je samo moglo biti godina?... Oni su radosno otišli na bojno polje! Otišli su i nijesu se obazirali na drhtavi glas majke, kojoj su možda bili jedini hranitelji, nijesu poslušali niti male zaručnice s Montmartre-a ili Grandes-Carrières-a. A i oni su ljubili svoje zaručnice i žene kao i Dominik Lolitu! Izvršili su svoju dužnost, svoju veliku dužnost, kao i njihov duhovni vođa, taj jednostavni kapelan Firmin, koji je bio uzorom na bojnom polju kao što je bio vođa na polju socijalnog rada.

Iz svih listova, što su ih držale Dominikove grozničave ruke, dizala se himna bojne slave, čulo se treperenje lovor-vijenaca, što ga je dirnuo lahor s drugoga svijeta,... čuli se zanosni zvuci pobjedničke Marseillaise...

A što je učinio on, Dominik? Što je u toj strašnoj borbi učinio sa svojih dvadeset milijuna, sa svojim zdravljem, svojim obrazovanjem i tolikim poznanstvima...? Gdje je potekla njegova krv s krvlju drugih? Da svojim prebijelim rukama stisne sav svoj prošli život, što bi iz njega istisnuo?... Pjenu, pustu pjenu!... Bio je cijeloga života naduvena ništica, fićfirić, nametnik. Bio je šuplja gljiva, što je izrasla na tuđoj muci. Težio je doduše za dobrim, ali je izbjegavao svaku tešku kušnju. Primio je deset talenata, a što je iz njih učinio?

Lolita, pred koje noge je stavio veliki Božji dar, svoje zvanje, svirala je gore u kući neku ljubavnu pjesmu. Dominik je od toga još više trpio...

Otvorio je mala vratašca i otišao je k moru... Ono je bilo mirno i umiljato kao na dan njegova prva poraza. Nadošla je već noć, pa se već nije vidjela njegova neizmjerna pučina, ali se čuo njegov dah, njegovo šaputanje i mrmorenje... Svaki val dolazio je prema Dominiku kao novi poziv mora, kao pružena ruka,

koja hoće da nekoga zahvati. Tolike su već ruke uhvatile i zarobile toga lijepoga mladog čovjeka, pa zašto bi onda ova ruka mora bila odbijena...?

Jedan se val za drugim valjao k obali, a Dominik je gledao,... gledao, prazne glave, bez ikakvih misli... Obuzeo ga svega neki strašni umor... Bilo mu je dosta borbe i neprestanih poraza. Nesvijesno se zaputio prema pećini Cob, koja se sada još dobro vidjela... Nekoliko šetalaca dolazilo je prema njemu iz šume la Chaise. Da im izbjegne, Dominik se uspeo na pećinu.

Ondje je more bilo još mirnije. Nježno je šaputalo i romonilo, kao da kakva stara, stara majka pjeva uspavanku svome bolnom djetetu. Ta ova je majka već smirila toliku djecu! Dominiku se činilo, kao da i njemu govori zamamljivim glasom:

— ...Kakvu još radost možeš, Dominiče, dočekati u svom životu...? Ti si ga promašio, zauvijek promašio! Bog te je pozvao u svoju svetu službu... Ti mu se nijesi odazvao. Sad ti se više ne će vratiti, da te još jedamput pozove. Domovina je trebala tvoje odvažnosti i krvi... I ona te je zvala... Ti si opet šutio. Sada te se ona odrekla. Ti si više ljubio onu malu Lolitu, koja je tako sitna igračka, kad se poredi s velikom dužnosti!... Lolitu, svoju grižnju savjesti i muku. Jer žena, koje nije Bog dosudio, gorčija je od smrti... Uistinu, nema više za tebe života!... A ni ti više ne možeš da koga učiniš sretnim. Ti si nepotreban član ljudskoga društva... Ti si drugima mrtav teret... I tvoj te stric već prezire!... Čuješ li...? Tvoj stric, koji je i te kako vrijedan preziranja, on te smatra nevrednijim od sebe... Što govorim!?... Otvori oči i gledaj! Lolita te potajice u svom srcu poređuje s drugim muževima tvoga doba. Ona to još skriva pred tobom, ali te se pomalo počinje da stidi. Zar nijesi opazio, kako zavidi onim ženama, koje se s ponosom mogu šetati pod rukom svojih hrabrih muževa vitezova! A što si ti?!... Neugledna, pozlaćena ništica! Osjećaš li dakle tu samoću, koja se stvara oko tebe? Zar ne vidiš, da su ti svi ljudi neprijatelji?... Znaš li, koliko ćeš još sramote pretrpjeti u životu, a bez ikakve koristi...?! Riješi se dakle života!... Riješi se samoga sebe, svojih razočaranja i nemirne savjesti!... Dođi, da se odmoriš u mom beskrajnom snu... Dođi u moj naručaj... Dođi k meni, gdje se zauvijek zaboravljaju svi ljudi i sve stvari... Dođi, Dominiče, dođi!...

— — — — — — — — — — — — — — —

Dominik se one noći nije vratio u ljetnikovac, pa su ga cijelo vrijeme uzbuđeno tražili i dozivali na sve strane. Ujutro je došao u ljetnikovac neki mornar i mirno je rekao, da je jutarnja plima izbacila na pijesak, sasvim blizu vile la Turquoise, Dominikovo tijelo. Mornaru se činilo, da je umro već pred više sati.

Što se dogodilo?... Dosta često se događa, da more sa svih strana opkoli pećinu Cob i stavlja u veliku opasnost one kupače, koji mu se odande još kasno u noći dive. Mornar markize de C. otišao je već toliko puta onamo u čamcu, da ih spasi. Dominik je otišao onamo navečer, nitko ga nije vidio... No Dominik je dobro znao plivati... Ne smije se međutim zaboraviti, da je čas prije večerao... A morska je struja u tom rukavu prilično jaka... Dakle?

Jedni su gledali druge i svaki je mislio, da u očima drugoga gleda istinu,... istinu, koja možda i nije bila istina.

Ona jest i ostaje tajna Božja...

— — — — — — — — — — — — — —

XXXII.

Nekoliko dana poslije toga došla su u Noirmoutier troja velika mrtvačka kola iz Pariza, da odvezu Dominika u glavni grad. Vozili su ga opet preko La Fosse i Fromentine, ali sada posljednji puta. Za kolima su išle dvije žene u crnini i jedan muškarac, koji je otprilike bio obučen u crninu. Ovaj posljednji bi koji puta bijesno trzao ramenima.

Jedan od kočijaša čuo je majku, gdje jecajući uzdiše:

— Ja sam učinila, što sam mogla!...

A što je učinila? Evo, ova je lješina bila cijeli uspjeh njenoga rada i nastojanja! Bojala se Boga i domovine, bojala se dužnosti, a sin joj je od toga sebičnog straha umro.

Ubila je svoje dijete!

Ono je umrlo od njene ruke. Ona je to dobro znala...

Zakopali su ga bez velikih svečanosti u kutu nekoga pariškoga groblja. Na njegovu grobu nema nijednoga znaka slave.

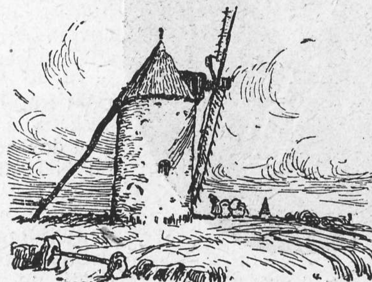
Stric ga nikada nije pohađao. Gospođa Yholdy i Lolita donosile su ispočetka često cvijeća, a poslije u sve većim razmacima. Crnina vrlo dobro pristaje Loliti. Kad je stric gleda, misli na mnogo toga... A najveća je žalost, što se nitko ne moli na grobu ovoga mladića, koji je toliko želio da postane »muž molitve.«

Samo u priprostoj i staroj dvorani patronaža čita se svake godine po jedna sv. Misa za »gospodina Dominika Yholdy, dobročinitelja župske organizacije«. Sva djeca dolaze na ovu Misu. Ove je godine u prvom redu stajalo nekadanje odjeljenje malenih, njegovo odjeljenje. Gotovo svi su bili u svjetlo-modrom

vojničkom odijelu, jer to je bila godina njihove vojne službe.

A uz njih su bili nevidljivi, ali ipak nazočni kapelan Firmin i drugi veliki pokojnici, koji su »pali na polju slave«...

S francuskoga preveo **ROBERT SCHÜTZ.**

O PISCU OVE KNJIGE

Pierre l'Ermite (Petar Pustinjak) poznat je u francuskom književnom svijetu već više decenija. Pod tim se pseudonimom krije abbé Loutil, (rodio se 1863.) župnik sv. Franje Saleškog u Parizu, čovjek uvijek svježe i neiscrpive duhovitosti. Veliki pariški katolički dnevnik »La Croix«, koji doseže nakladu od 300.000 primjeraka, već 40 godina ima u svakom nedjeljnom broju uvodnik od Pierre l'Ermite-a. Može se reći, da čitatelji te nedjeljne članke u pravom smislu riječi čitaju na dušak, jer se odlikuju aktuelnošću, sočnošću i živim primjerima iz života. No glavni je uspjeh Pierre l'Ermite postigao svojim romanima, u kojima su obrađeni gotovo svi veliki problemi današnjeg vremena. Posebno se ističu među njegovim djelima »La Grande Amie« (»Velika prijateljica«), »Restez chez vous« (»Ostanite kod kuće«), »l'Emprise« (»Ljubav«), a u novije vrijeme »Comment j'ai tué mon enfant« (»Kako sam ubila svoje dijete«), »La femme aux yeux fermés« (»Gospođa zatvorenih očiju«). Romani »Kako sam ubila svoje dijete« i »Gospođa zatvorenih očiju« bili su štoviše filmovani i doživjeli su sjajan uspjeh. Nije onda ni čudo, što se njegovi romani, a osobito ova dva posljednja, prevode na strane jezike.

U ovom romanu, što ga Knjižnica Dobrih Romana daje evo svojim čitateljima u hrvatskom ruhu, pisac vjerno opisuje život jedne velike pariške župe, iznosi opreke među pojedinim staležima velegradskog stanovništva i uzvišenim potezima crta veličinu svećeničkog zvanja i njegovu borbu s prepredenom ljudskom zlobom. Izbor sujeta i sama obradba ovoga djela tako je odlično provedena, da je svaka pohvala i preporuka upravo nepotrebna. R. S.